

Behoort bij besluit van de
Raad van de gemeente Teylingen,

dd. 3 november 2016

Mij bekend,
De griffier van Teylingen

Begroting

2017-2020

Teylingen. *Moderne dorpen midden in de wereld*

gemeente
TEYLINGEN

Inhoudsopgave

1 . Aanbiedingsbrief programmabegroting 2017-2020.....	3
2 . Algemene en financiële inleiding.....	5
3 . Leeswijzer.....	13
4 . Programma's.....	16
4.1 . Programma 1 : Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid.....	17
4.2 . Programma 2 : Toerisme en Economie.....	24
4.3 . Programma 3 : Sociaal Domein.....	31
4.4 . Programma 4 : Leefomgeving.....	42
4.5 . Programma 5 : Dienstverlening.....	48
4.6 . Programma 6 : Bestuur, Veiligheid en Financiën.....	52
5 . Paragrafen.....	61
5.1. Paragraaf Lokale heffingen.....	62
5.2. Paragraaf Weerstandsvermogen.....	70
5.3 Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen.....	81
5.4. Paragraaf Financiering.....	89
5.5. Paragraaf Bedrijfsvoering.....	97
5.6. Paragraaf Verbonden partijen.....	98
5.7. Paragraaf Grondbeleid.....	114
5.8. Paragraaf Duurzaamheid.....	124
6 . Financiële begroting.....	126
6.1. Totaaloverzicht begroting.....	127
6.2. Toelichting financiële begroting.....	127
6.3. Recapitulatie van baten en lasten programma's.....	132
6.4. Specificatie mutatie reserves.....	150
6.5. Incidentele baten en lasten.....	152
Bijlagen.....	155
Bijlage 1 : Uitgangspunten voor het opstellen van de Programmabegroting 2017.....	156
Bijlage 2 : Stand en verloop van de reserves en voorzieningen 2017-2020.....	158
Bijlage 3 : Verloop algemene reserve.....	162
Bijlage 4 : Overzicht geraamde baten en lasten per taakveld.....	163

1 . Aanbiedingsbrief programmabegroting 2017-2020

Begroting 2017: Merkbare gevolgen van economisch herstel en internationale spanningen

Hierbij bieden wij u de programmabegroting 2017-2020 aan. Deze begroting wordt gepresenteerd in een tijd waarin het economisch herstel zich gematigd voortzet en zowel op landelijk, als op regionaal niveau. Regionaal nemen investeringen toe, groeit de export en daalt de werkloosheid. Voor de gemeente Teylingen vertaalt zich dit bijvoorbeeld in een versnelde realisatie van het project Hooghkamer. Ook neemt onze gemeente haar verantwoordelijkheid in het realiseren van opvangplaatsen voor statushouders. De financiële effecten van deze beleidsmatige voorstellen zijn verwerkt in de voorliggende begroting.

Voor onze inwoners blijven in 2017 de lokale lasten (nagenoeg) gelijk aan die in 2016. Het rioolrecht wordt evenals voorgaande jaren weliswaar met € 3,- verhoogd, daartegenover staat een verlaging van de afvalstoffenheffing met een zelfde bedrag. De indexatie op OZB bedraagt voor 2017 0,8%. Dit betekent dat de woonlasten voor een meerpersoonshuishouden in een gemiddelde koopwoning in 2017 € 677,- bedragen, ten opzichte van € 675,- in 2016. De woonlasten voor een huurwoning blijven gelijk.

In deze begroting is het zorgniveau voor degenen die het nodig hebben zeker gesteld. Er wordt geïnvesteerd in duurzaamheid, in de leefomgeving en in tal van maatschappelijke voorzieningen. We investeren daarnaast in de kwaliteit van de organisatie die moet borgen dat dienstverlening aan onze inwoners ook de komende jaren op het vereiste niveau blijft. Dit willen we realiseren zonder dat de burgers van Teylingen een hogere rekening van de gemeente krijgen. En dat lukt.

Uitwerken van de inhoudelijke thema's van de Kadernota

Op 23 juni jl. heeft u als raad de Kadernota vastgesteld. Deze vaststelling vormt het beleidsinhoudelijk en financieel kader waarbinnen deze begroting is uitgewerkt. De volgende inhoudelijke speerpunten uit de kadernota komen in deze begroting terug.

1. *De verdere uitwerking van de stelselwijziging in het Sociaal Domein.* In deze begroting geven wij aan op welke wijze wij verder invulling geven aan de transformatieopgave binnen het Sociaal Domein op een zodanig wijze dat met ingang van 2018 de uitgaven in het sociaal domein kunnen worden opgevangen binnen de daarvoor beschikbaar gestelde rijksvergoeding.
2. *Het tegengaan van scheefgroei op de woningmarkt en de opvang, begeleiding en huisvesting van statushouders.* We zien kansen in 'een mix' van wonen van ouderen en jongeren waarbij ouderen eenvoudige hulp ontvangen uit de omgeving en hiermee zolang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen. Dit wordt in de achterliggende begroting verder uitgewerkt. In uw vergadering van 30 juni heeft u besloten medewerking te verlenen aan de opvang van statushouders. De hiermee gepaard gaande financiële consequenties zijn in de voorliggende begroting verwerkt.
3. *Samenwerken aan een duurzaam Teylingen.* Voor 2017 werken wij op diverse terreinen onverminderd aan onze duurzaamheidsambities. In de duurzaamheidsagenda wordt de inhoudelijke invulling geschetst voor de komende jaren op weg naar volledige duurzaamheid in 2030.

HLT_samen

Met ingang van 1 januari 2017 is de ambtelijke fusie van Hillegom, Lisse en Teylingen een feit. De voorliggende begroting is hierop ingericht. Met de ambtelijke fusie wordt beoogd om met ingang 2020 de volgende vier uitgangspunten te realiseren:

- het verbeteren van de strategische positie;
- het verhogen van de kwaliteit van dienstverlening;
- het verminderen van de kwetsbaarheid en
- het realiseren van een kostenreductie.

Een sluitende meerjarenbegroting

In de kadernota hebben wij u een sluitend financieel perspectief gepresenteerd. Door de meicirculaire moest dit beeld neerwaarts worden bijgesteld. Via een separate raadsmededeling hebben wij u hierover geïnformeerd. Met een aantal aanvullende maatregelen, die in lijn liggen met de besprekingen uit de kadernota zijn wij er in geslaagd om u een sluitende meerjarenbegroting te presenteren.

Wij vertrouwen erop dat wij met deze begroting een adequate invulling hebben gegeven aan de richtinggevende kaders die u ons als raad heeft meegegeven. Hiermee leggen wij een gezonde basis neer voor 2017 en de jaren daarna.

2 . Algemene en financiële inleiding

In deze algemene inleiding geven we u een management samenvatting van de begroting en worden de belangrijkste financiële afwijkingen ten opzichte van de kadernota toegelicht. In voorliggende begroting zijn de nieuwe BBV voorschriften waar alle gemeenten ingaande 2017 mee te maken krijgen verwerkt. Door de toevoeging van verplichte prestatie indicatoren en de invoering van uniforme taakvelden heeft de wetgever meer vergelijkbaarheid in begrotingen tussen gemeenten voor ogen. Zo wordt alle overhead van gemeenten nu verantwoord op het taakveld overhead en niet meer verdeeld over de verschillende programma's.

Naast de technische BBV exercitie zijn in deze begroting ook de uitgangspunten van de kadernota bespreking van 23 juni 2016 verwerkt.

De programmabegroting sluit aan op ons coalitieakkoord "Zorgzaam regisseren, dichtbij mensen". In het coalitieakkoord zijn drie speerpunten aangegeven:

1. de ingrijpende veranderingen in het sociale domein door de grote stelselwijzigingen en de daarmee samenhangende decentralisatie van overheidstaken naar de gemeenten;
2. de woningmarkt in Teylingen, waar scheefgroei is ontstaan en waar vraag en aanbod onvoldoende op elkaar aansluiten;
3. samen werken aan een duurzaam Teylingen.

In het coalitieakkoord is samenwerken ook één van de belangrijke sleutelwoorden voor deze collegeperiode. Samenwerken aan de ontwikkeling van Teylingen en de regio, waarvoor wij ons medeverantwoordelijk voelen. Dit doen we met onze inwoners, bedrijven, ondernemers maatschappelijke instellingen, regionale partners, buurgemeenten, de raad en de ambtelijke organisatie. Voorbeelden hiervan zijn het betrekken van inwoners bij de herinrichting van de buitenruimte en de realisering van de ambtelijke samenvoeging "HLT samen" per 1 januari 2017. Met de Mid Term Review heeft het college u geïnformeerd over de voortgang van het coalitieakkoord. Wij hebben daarbij geconstateerd dat we goed op weg zijn en dat de speerpunten uit het coalitieakkoord nog steeds actueel zijn en onze voortdurende aandacht blijven vragen.

Het Financieel vertrekpunt

Het financieel beeld na de Kadernota

Een huishoudboekje op orde betekent een sluitend meerjarenbeeld. Dat is het uitgangspunt, zoals wij willen benadrukken met het thema Financieel Gezond. Uitgangpunt voor deze begroting is het financieel beeld zoals geschetst in de kadernota 2017-2020 en de door u aangenomen amendementen. Bij de Kadernota hebben wij u een structureel sluitend beeld gepresenteerd. In dat beeld zat overigens nog een faseringsstaakstelling voor investeringen opgenomen, die bij de begroting nog nader moest worden ingevuld. Daarnaast hebben wij u in een raadsmededeling geïnformeerd over de invloed van de meicirculaire op de ramingen van de algemene uitkering en de consequenties van de rentetoerekening aan de grondexploitaties. Daarnaast heeft uw raad op 30 juni jl. besloten tot de opvang van Statushouders. Door deze ontwikkelingen hebben we het financiële beeld moeten bijstellen. Per saldo resteerde er nog een opgave van rond € 400.000,- structureel.

In deze programmabegroting hebben wij een aantal maatregelen verwerkt dat een positief effect heeft op de meerjarenbegroting van € 523.000,- in 2020. Per saldo kunnen wij daarmee een structureel sluitende begroting presenteren. Voor een deel hebben de mutaties betrekking op de speerpunten in de begroting. Voor een ander deel zijn de maatregelen financieel-technisch van aard. Dit is in onderstaande tabel weergegeven:

Ontwikkeling Meerjarenperspectief 2017-2020 (x 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Saldo na behandeling Raad kadernota 2017	53	49	62	150
Raadsmededeling:				
- Meicirculaire 2016	-107	-5	-197	-198
- Rente Grondexploitatie	-22	-42	-69	-110
- Opvang Statushouders	-227	-227	-227	-227
Saldo na kadernota en raadsmededeling	-303	-225	-431	-386
Speerpunten en beleidsmatige mutaties	475	200	201	106
Realistisch begroten / financieel-technische mutaties	-79	48	231	417
Eindsaldo programmabegroting 2017-2020	93	23	1	137

Allereerst lopen we de belangrijkste speerpunten uit de begroting 2017 langs en waar dit leidt tot mutaties ten opzichte van de Kadernota geven wij dat daarbij aan. Daarna worden de financieel-technische maatregelen gepresenteerd. De effecten van de septembercirculaire zijn niet opgenomen in de begroting. In een aparte raadsmededeling informeren wij de raad hierover.

Speerpunten en beleidsmatige mutaties

Het sociaal domein: 3 D

Inmiddels hebben we anderhalf jaar ervaring met de nieuwe taken op gebied van jeugdzorg, Wmo en participatie. De operatie is gepaard gegaan met aanzienlijke bezuinigingen vanuit het Rijk. Dit maakt dat het noodzakelijk is om middels een verantwoorde inkoop de kwaliteit van dienstverlening te handhaven en waar mogelijk te verbeteren. Daarnaast is het nodig om met volle kracht door te gaan op de ingeslagen weg van transformatie van beleid. De focus in de jaren 2017 en verder komt te liggen op ontschot beleid en het verbeteren van de samenwerking in de keten.

In het komende begrotingsjaar zijn de beleidsmatige speerpunten de doorontwikkeling en optimalisatie van het Servicepunt Werk, het vraagstuk rond 18 -/18+ , de uitrol van de Transformatieagenda Wmo (met belangrijkste agendapunten mantelzorg en respijtzorg) en het uitvoeringsprogramma Maatschappelijke Zorg (maatschappelijke opvang, (O)GGZ en beschermd wonen).

In het kader van het Sociaal Domein is als uitgangspunt vastgesteld dat met ingang van 2018 het uitgavenniveau aangepast moet zijn aan het niveau van de rijksvergoedingen (uitgavenbudget = rijksbudget). Om dit te bewerkstelligen was in de vorige begroting met ingang van 2018 een taakstelling opgenomen van ongeveer 0,8 miljoen. De transformatie moet invulling geven aan deze taakstelling. Door een aantal ontwikkelingen is het meerjarenperspectief aanmerkelijk gunstiger geworden. Dit wordt met name veroorzaakt door het feit dat er sprake is van een substantiële onderbesteding op de budgetten van de Wmo-begeleiding. U bent daarover separaat geïnformeerd. Daarmee is meer dan voldoende ruimte ontstaan om de stelpost binnen de budgetten sociaal domein vorm te geven. De transformatie opgave blijft daarbij onverminderd van kracht. Aangezien uit het onderzoek Wmo (uitvoering motie) mogelijk nog financiële consequenties volgen wil het college zich niet te snel rijk rekenen. We moeten ook rekening houden met de groei van het aantal 65 plussers en een verwachte toename van statushouders. Daar komt bij dat het Rijk en de VNG op 31 augustus jl. een akkoord hebben gesloten over de aanpassingen van het budget voor Jeugd en Wmo. Het gaat hier om aanpassingen als gevolg van verkeerde veronderstellingen in de oorspronkelijke budgettoedeling richting gemeenten. In de eerdere budgettoedeling waren cliënten opgenomen die niet onder de Jeugdwet of de Wmo vielen en waarvoor de gemeenten dus ook geen kosten hoefden te maken. Dit wordt nu gecorrigeerd. Landelijk gaat het om een verlaging van ruim € 200 miljoen. In de septembercirculaire worden de exacte consequenties per gemeente bekendgemaakt. Mede om deze redenen houden we het positieve saldo als buffer beschikbaar binnen programma Sociaal Domein. Onderstaande tabel geeft een beeld van de ontwikkelingen vanaf de begroting 2016.

Ontwikkeling Meerjarenperspectief 2017-2020 (x € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Taakstelling Sociaal Domein Begroting 2016 - 2019		-756	-796	-796
Ontwikkelingen t.o.v. meerjarenbegroting 2016-2019				
WMO	990	983	1.064	1.064
Jeugd	425	369	375	374
Participatie	-288	-267	-224	-89
Integratie-uitkering Sociaal Domein	-229	-97	-119	-272
Totaal ontwikkelingen t.o.v. MJB 2016 - 2019	898	988	1.096	1.077
Correctie tekort 2017	-473			
Saldo Sociaal Domein	425	232	300	281
Afdracht ten gunste van de algemene middelen	-425			
Vrije ruimte binnen het Sociaal Domein	0	232	300	281

De begroting van de ISD is meerjarig door vertaald waardoor de voordelen bij Wmo begeleiding ook meerjarig doorwerken. Voor de regionale inkoop Jeugd is het uitgangspunt Rijksbudget = Werkbudget gehanteerd. Voor Jeugd krijgen we fors minder van het Rijk wat zich dus op basis van dit uitgangspunt ook vertaald in lagere uitgaven. De hogere uitgaven op het gebied van Participatie zijn het gevolg van hogere Rijksbijdragen op het gebied van re-integratie en Wsw.

Het overschot 2017 van afgerond 425.000 hebben wij ten gunste van de algemene middelen gebracht. Het huidige saldo van de reserve sociaal domein van € 3,1 mln per 1-1-2016 is voldoende om de zorg te kunnen blijven leveren en nadelen op te kunnen vangen. Een hogere reserve is niet nodig gezien het verwachte positieve saldo binnen sociaal domein, bij ongewijzigde omstandigheden. Mocht het Rijksbudget n.a.v. de huidige overschotten verder omlaag gaan dan zal het ingenomen standpunt worden heroverwogen.

Tijdelijk Fonds Jeugdhulp

De TWO Jeugdhulp stelt vast dat het werken aan de transformatiedoelen ernstig wordt belemmerd door het snel teruglopende rijksbudget. Voorstel is te komen tot inrichting van een Tijdelijk Fonds Jeugdhulp Holland Rijnland. Het fonds is bedoeld om innovatie-projecten te financieren die concreet bijdragen aan het behalen van transformatiedoelen. Wij komen hiervoor bij u terug met een afzonderlijk voorstel.

De woningmarkt

De vergrijzing leidt tot een vraag naar woonvormen waar wonen, welzijn en zorg goed gecombineerd kunnen worden. We zien kansen in 'een mix' van wonen van ouderen en jongeren waarbij ouderen eenvoudige hulp ontvangen uit de omgeving en hiermee zolang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen. We stimuleren ontwikkelaars en corporaties nadrukkelijk om woningen/woonvormen voor ouderen te realiseren. Zoals een studie naar mogelijkheden in Liduina een Gastenhuis onder te brengen (2016-2017), en nieuwbouw-complex voor oudere senioren als alternatief voor een verzorgingshuis (2017). Maar ook zien wij mogelijkheden in herbestemmingsprojecten voor jongeren- en ouderenhuisvesting in 2016-2017; studie naar mogelijkheden Mariëngaerde en Mariënhaven tijdelijk te benutten voor het creëren van goedkope en/of betaalbare huisvesting van jongeren- en ouderen door middel van kleine flexibel in te richten woningen.

Statushouders

De hogere asielinstroom leidt tot een extra behoefte aan woningen. In combinatie met alle andere woningzoekenden, die zijn aangewezen op de sociale sector, resulteert dit een grotere druk op de woningvoorraad onder de liberalisatiegrens. Om de huisvestingsmogelijkheden van statushouders te verruimen heeft u medio 2016 besloten tot de aankoop van woningen. Voor de eerste tranche heeft u krediet beschikbaar gesteld. Bij de huisvesting van statushouders en de mogelijkheden tot huisvesting richten wij ons in eerste instantie op de invulling van de taakstelling voor de huisvesting van statushouders. Wij realiseren ons dat de huisvesting van statushouders kan leiden tot een stevige maatschappelijke discussie en steeds opnieuw draagvlak moet worden gezocht en in een open dialoog met de omgeving moet worden gewerkt (nu en in de toekomst ook na realisatie van de voorziening).

Rekening houdend met een verantwoord draagvlak zullen wij naargelang de huisvesting van de 1e tranche is gevorderd en er zicht is op de huisvestingsopdracht 2017 een vervolg voorstel opstellen over de huisvesting van statushouders 2017-2018.

De uitgaven hebben een tijdelijk karakter (5 jaar) daarom stellen wij voor om de extra kosten te dekken via een onttrekking aan de algemene reserve. U wordt bij de begroting voorgesteld hiervoor een bestemmingsreserve te vormen. Het structurele financiële beeld, exploitatiesaldo in het meerjarenperspectief, wordt hierdoor niet belast.

Duurzaamheid

In de duurzaamheidsagenda 2016-2018 hebben we samen met specialisten, bewoners en bedrijven gekeken welke trends duurzame ontwikkeling verder brengen. Om doelgericht aan de slag te gaan hebben we ook een meer kwantitatieve ambitie opgenomen. In de duurzaamheidsagenda wordt de inhoudelijke invulling geschetst voor de komende jaren op weg naar volledige duurzaamheid in 2030 oftewel 100%. Als tussendoel is voor eind 2018 een doel opgenomen van tussen de 65 en 70% duurzaamheid. Inmiddels is een uitvoeringsagenda opgesteld, waarin de concrete invulling van de 50 acties uit de Duurzaamheidsagenda is beschreven. Een groot aantal van de beschreven acties is al in uitvoering of worden voorbereid. Zo zijn er op het gebied van circulaire economie (trend 1 uit de Duurzaamheidsagenda) inmiddels bestuurlijke contacten gelegd met Haarlemmermeer en – waar het ons eigen inkoopbeleid betreft – Stichting Rijk, wordt er in het kader van Marge naar Mainstream (trend 2) al een tijd gewerkt met een verplicht in te vullen duurzaamheidsparagraaf in college- en raadsstukken, maken we plannen om op het gebied van Energieke Samenleving (trend 3) burgers extra te mobiliseren waar het energiebesparing en alternatieve energie betreft en gaan we in het kader van Sturen op condities (trend 4) onderzoeken op welke wijze het gemeentelijke belastingstelsel kan worden vergroend. In de paragraaf Duurzaamheid zal hierop verder worden ingegaan. We betrekken duurzaamheid bij al onze beslissingen. Duurzaamheid heeft een concrete invulling in de uitvoering van de programma's en is daarmee een vast onderdeel in de besluitvorming.

Leefomgeving

Duurzaamheid krijgt ook invulling door nog betere afvalscheiding. Momenteel wordt 62% van het afval gescheiden aangeleverd. Als doelstelling streven we minimaal de landelijke doelstelling na dat 75% van het huishoudelijk afval in Teylingen gescheiden wordt ingezameld. Dit betekent een forse vermindering van de hoeveelheid ongescheiden afval (restafval). In 2017 zal het nieuwe afval beleidsplan 2016 worden geëffectueerd.

Ook zal vanaf 2017 het Integraal AfvalWaterKetenPlan effectief zijn en vervangt daarmee het oude Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP). Het plan beziet de gehele afvalwaterketen. Samen met de omringende gemeenten en het hoogheemraadschap wordt integraal ingezet op een duurzame oplossing en kostenreductie bij de afvoer en zuivering van afvalwater.

Economie

In 2016 is de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek vastgesteld. Samen met de regiopartners wordt gewerkt aan de versterking van de Economie. Dit gebeurt in eerste instantie via inzet op vier economische clusters: Greenport, Toerisme, Zorg en Space. Binnen deze locaties wordt gewerkt aan de verschillende thema's: onderscheidende regiomarketing gericht op bedrijven en bezoekers, werken aan passende ruimte, infrastructuur & vestigingsklimaat, verbeteren van de kennisinfrastructuur, het innovatieklimaat en de aansluiting van onderwijs op regionale arbeidsmarktfragen, stimuleren van het ondernemen en innoveren in netwerken, stimuleren van het ondernemen en innoveren in netwerken, mede met toepassing van concepten uit de circulaire economie. Gestart is met de uitwerking van 10 projecten die bijdragen aan de versterking van de economie. Om dit aan te sturen wordt een nieuwe Governance ontwikkeld en zijn twee kwartiermakers aangesteld met een achtergrond in het bedrijfsleven. In deze begroting is voor 2017 rekening gehouden met een incidenteel budget van € 150.000,- voor de Economische Agenda.

Precario

Bij de kadernota 2017 heeft de raad, mede naar aanleiding van een 4 tal in maart 2016 gepresenteerde denkrichtingen besloten: "in aanloop naar 2027 bij de totstandkoming van de raadsprogramma's en coalitieakkoorden te bezien op welke wijze de wegvallende inkomsten binnen de gemeente begroting gecompenseerd zullen worden."

Daarnaast heeft de minister een voorstel tot afschaffen van de precariobelasting op kabels en leidingen uitgebracht. Gemeenten krijgen de tijd om met deze vorm van precarioheffing te stoppen. Het kabinet heeft gekozen voor een overgangstermijn van tien jaar zodat daarin de effecten van het afschaffen van precariobelasting kunnen worden opgevangen. Onder de overgangsregeling kan een gemeente maximaal heffen naar het tarief zoals dat gold op 10 februari 2016. De maatregel moet ook worden gezien in het licht van de plannen tot verruiming van het lokale belasting-gebied. Waarbij de overgangsregeling nog kan worden bekort bij een grotere hervorming/verruiming van het gemeentelijk belastinggebied. Wij hebben overeenkomstig uw besluit bij de kadernota 2017 de precariotarieven in de meerjarenbegroting 2017-2020 ongewijzigd gelaten.

Sport en recreatiepark Elsgeest

Ten behoeve van de herinrichting van Sport- en Recreatiepark Elsgeest wordt een aanvullend bedrag van € 1.688.000,- gevraagd om de totale begroting van € 3.888.000,- sluitend te krijgen. In de 1e fase is een begroting beschikbaar gesteld van € 1.800.000,- (waarvan € 800.000 reeds is uitgegeven). en bij de kadernota een extra bedrag van € 1.200.000,-. Ten tijde van de kadernota ontbrak het nog aan een totaal overzicht en waren de kostenramingen nog niet beschikbaar. En was in de planvorming nog geen rekening gehouden met de kosten voor aankoop gronden, gemaakte uitgaven voor aanleg kunstgrasveld voetbal, landschapsontwikkeling, boom- en groenaanplant. Deze investeringen zijn nodig om het recreatiepark zijn eigen karakter te laten behouden rondom de sportfaciliteiten en als overgang t.b.v. de waardevolle graslanden waaraan Sport- en Recreatiepark Elsgeest grenst. Daarnaast zullen wij separaat aan deze begroting de komende periode onderzoeken of er behoefte is aan een training/sporthal voor multifunctioneel gebruik t.b.v. de Sport en het Onderwijs op Sport- en Recreatiepark Elsgeest. De kapitaallasten van dit aanvullend krediet zijn in de meerjarenraming opgenomen.

Ondersteuning raadsleden

In het presidium van 15 juni 2016 is besloten tot een fractieondersteuning van € 1.000 per fractielid (en burgerlid). Onder de fractieleden is de behoefte aan financiële en individuele fractieondersteuning toegenomen.

Mutaties programmabegroting 2017-2020 (x € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Beleidsmatige mutaties				
- Overschot decentralisaties	425	0	0	0
- Economische agenda	-150	pm	pm	pm
- Sportpark Elsgeest	0	0	-26	-121
- Opvang statushouders ten laste van de algemene reserve	227	227	227	227
- Ondersteuning raadsleden	-27	-27		
Totaal Speerpunten en beleidsmatige mutaties	475	200	201	106

Regionale samenwerking inclusief HLT-samenwerking

Regionaal

Sinds de Valentijnsafspraken uit de vorige raadsperiode werken de vijf gemeenten in de Bollenstreek gestructureerd samen aan de strategische opgaven in de streek. Op initiatief van onze gemeente, o.a. vanwege het uitblijven van een gezamenlijke evaluatie en actualisatie van de 36 afspraken en de moties van onze raad van 28 april 2016 en 3 maart 2016, hebben wij zelf kort voor de zomer u via een raadsmededeling de stand van zaken (overzicht op hoofdlijnen van 8 juni 2016) kenbaar gemaakt. We hebben ook de regionale actualisatie in gang gezet. De regionale vervolg-aanpak bestaat hieruit dat op korte termijn op ons initiatief een stuurgroep bijeenkomst plaatsvindt met als ambitie in ieder geval rond Valentijnsdag 2017 een Radenconferentie te organiseren met de betrokken regiogemeenten. Wij stellen ons voor om kort daarvoor een volledige update te maken met input van alle betrokken gemeenten.

Uit ons overzicht blijkt dat op alle thema's (veiligheid en openbare orde, het sociaal domein, ruimtelijke ordening, infrastructuur economie) de beleidsmatige samenwerking al stevig vorm gekregen en concrete resultaten zijn bereikt. Wij maken ons komende periode sterk om daar waar de voortgang in regionaal verband op onderdelen van thema's trager verloopt, daar waar mogelijk te versnellen.

De vorm waarin samenwerking effectief is en de manier waarop gestuurd kan worden op het behalen van deze effectieve samenwerking, verschilt soms per beleidsterrein. Zo zien wij de urgentie om de

economische positie met behoud van woonaantrekkelijkheid van de Duin- en Bollenstreek te versterken. Samen met de ondernemers, het maatschappelijk middenveld en de Economic Board is gewerkt aan een visie 2030 en een uitvoeringsagenda voor de jaren 2016-2019 uitgebracht. Maar ook de uitvoeringsovereenkomst Leidse Ommelanden 2014-2020 met als inzet een duurzaam stad-land systeem bestaande uit een netwerk van routes, is een voorbeeld van intensieve samenwerking die wij van harte ondersteunen. Bij de heroriëntatie op het takenpakket van de regio Holland Rijnland zien we ook nu nog dat deze problematiek weerbarstig en tijdrovend is. Maar we blijven gáán voor samenwerking, omdat de vele inhoudelijke vraagstukken nu eenmaal een grotere schaal hebben dan onze eigen gemeente.

HLT-samenwerking

De programma begroting 2017 is opgesteld vanuit het uitgangspunt dat de ambtelijke samenwerking per 1-1-2017 een feit is. De ambtenaren van Hillegom, Lisse en Teylingen werken vanuit één werkorganisatie "HLT samen". Voor bestuur en ambtelijke organisatie is de belangrijkste uitdaging om 2016 netjes af te ronden en gelijktijdig een start te maken met het gezamenlijk praktisch, efficiënt, doelmatig en bovenal kwalitatief goed vorm geven van processen en lopende activiteiten. Dit om de volgende vier uitgangspunten in aanloop naar 2020 te realiseren:

- het verbeteren van de strategische positie;
- het verhogen van de kwaliteit van dienstverlening;
- het verminderen van de kwetsbaarheid en
- het realiseren van een kostenreductie.

Bij de start van HLT samen zijn er nog geen processen/applicaties geharmoniseerd. Zo heeft iedere gemeente nog het eigen zaakstelsel en de eigen financiële administratie. Vanaf januari 2017 worden de stappen om te komen tot harmonisatie van interne processen, de daarbij toe te passen applicatie en aan te passen infrastructuur concreter ingevuld. Dit zal uiteindelijk leiden tot feitelijke realisatie van afgesproken kostenbesparingen met een gezamenlijk structureel voordeel van 1,8 miljoen euro in 2020. Voor de harmonisatie hebben wij 3 jaar uitgetrokken. Dit loopt niet vanaf het eerst moment vanzelf, maar we realiseren ons dat dit wel cruciaal is voor het slagen van de samenvoeging. Verbeteren van de strategische positie krijgt vanaf de eerste dag de aandacht, en wordt samen met de 3 raden opgepakt. Samenwerking is een groeiproces, we lopen aan tegen verschillen, ontdekken overeenkomsten en treffen maatregelen om er samen uit te komen.

Realistisch begroten / Financieel-technische mutaties

Leegstand OZB niet-woningen gebruikers deel ramen

In de tussentijdse rapportages blijkt jaarlijks dat bij de opbrengst OZB niet-woningen door leegstand niet wordt gerealiseerd. In omliggende gemeenten wordt op begrotingsbasis al rekening gehouden met een afwijking in de OZB niet-woningen naar aanleiding van leegstand. Op basis van ervaringsgegevens is rekening houden met een leegstand van 5% verantwoord. Op basis hiervan stelt het college voor om het OZB niet-woningen, gebruikers deel af te ramen met 5%.

HLT afspraken

HLT Samen gaat van start vanaf 2017. De uitgaven op het gebied van personeel, facilitaire budgetten, ICT en overige bedrijfskosten zijn 1 op 1 overgebracht naar de HLT begroting.

Er zijn twee posten die hebben geleid tot een afwijking:

- In het bedrijfsplan is rekening gehouden met gemiddelde kapitaallasten over de periode 2017-2020. Dit geeft per jaar een kleine afwijking t.o.v. de raming die in ons meerjarenbeeld zat. Over de jaren heen is deze mutatie neutraal;
- Uitgaven HR21 (functiewaarderingssysteem personeel). Teylingen is in 2016 overgestapt op het functiewaarderingssysteem HR21. In Hillegom en Lisse werd al gebruik gemaakt van dit systeem. Voor Teylingen heeft dit in enkele gevallen geleid tot bijstelling van de functiewaardering. De extra uitgaven zijn nog voor de gemeente Teylingen.

Gemeenschappelijke regelingen

De bijdrage van de gemeenschappelijke regelingen van de Veiligheid Regio Hollands Midden, Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg en OmgevingsDienst West-Holland zijn gewijzigd. Deze begrotingen zijn door u op goedgekeurd op 30 juni 2016. De mutaties zijn verwerkt in de begroting 2017-2020.

Invulling taakstelling kadernota 2017

In de kadernota 2017 is een taakstelling opgenomen voor het faseren van de investeringen. Voor de invulling van deze taakstelling is breder gekeken dan alleen het faseren van investeringen.

- het faseren van enkele investeringen. Voor de Zijldijk en Sportpark Elsgeest was dit mogelijk.
- berekening werkelijke rentecomponent van de kapitaallasten. In de berekeningen van de kapitaallasten op investeringen is rekening gehouden met 3,5% rente. In de uitgevoerde berekening is de werkelijke rente berekend;
- Eén van de nieuwe BBV wijzigingen is dat investeringen moeten worden geactiveerd en niet in één keer mogen worden afgeboekt van de algemene reserve. Deze wijziging leidt tot extra kosten voor de gemeente omdat de investeringen nu moeten worden afgeschreven. In de kadernota is deze component ingeschat, in de begroting is hiernaar opnieuw gekeken en gecorrigeerd (de inschatting die we bij de kadernota hebben gemaakt bleek te hoog).

Verkoop groenstroken

Voorheen werd een gedeelte van de opbrengst inkomsten verkoop groenstroken direct toegevoegd aan de algemene reserve. Vanaf 2017 is er voor gekozen deze opbrengsten ten gunste van de exploitatie te brengen.

Pachten

Diverse gronden in eigendom van gemeente Teylingen worden verpacht. Deze inkomsten kunnen op basis van ervaringsgegevens met € 25.000,- op jaarbasis worden verhoogd.

Inflatie toepassing lokale lasten

Vanaf 2017 passen wij een inflatiecorrectie toe op de (on)roerend zaak belasting, forensenbelasting, parkeerbelasting en het marktgeld van 0,8%. Dit correspondeert met de verwachte prijsstijgingen voor de bestedingen van de overheid in 2017. Dit levert een structureel voordeel op.

Mutaties programmabegroting 2017-2020 (x € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Realistisch begroten / financieel-technische mutaties				
- Leegstand OZB gebruikers deel ramen	-40	-40	-40	-40
- HLT afspraken	3	35	-32	-32
- Gemeenschappelijke regelingen	-33	-33	-41	-41
- Invulling taakstelling kadernota 2017	-97	-6	259	392
- Verkoop groenstroken	50	50	50	50
- Pachten	25	25	25	25
- Inflatie lokale lasten 0,8%	42	42	42	42
- Overige	-29	-25	-32	21
Totaal realistisch begroten / financieel-technische mutaties	-79	48	231	417

Algemene reserve

Naast een sluitende meerjarenbegroting geeft ook het verloop van de algemene reserve een beeld van de financiële positie van de gemeente.

Het verloop van de algemene reserve is als volgt:

Algemene reserve x € 1.000	Realisatie 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Stand per 1 januari	66.543	66.668	61.382	61.390	61.063	60.836
Vermeerderingen	3.136	50	520	0	0	0
Verminderingen	-3.011	-5.336	-512	-327	-227	-227
Stand per 31 december	66.668	61.382	61.390	61.063	60.836	60.609

De afgelopen jaren is onze reservepositie, zoals geschetst, behoorlijk verminderd. In bijlage 3 treft u een overzicht aan van de onttrekkingen en toevoegingen algemene reserve.

Investeringen

Van de nieuwe investeringen geeft u als raad aan voor welke investeringen u op een later tijdstip een apart voorstel voor autorisatie van het investeringskrediet wilt ontvangen. De overige nieuwe

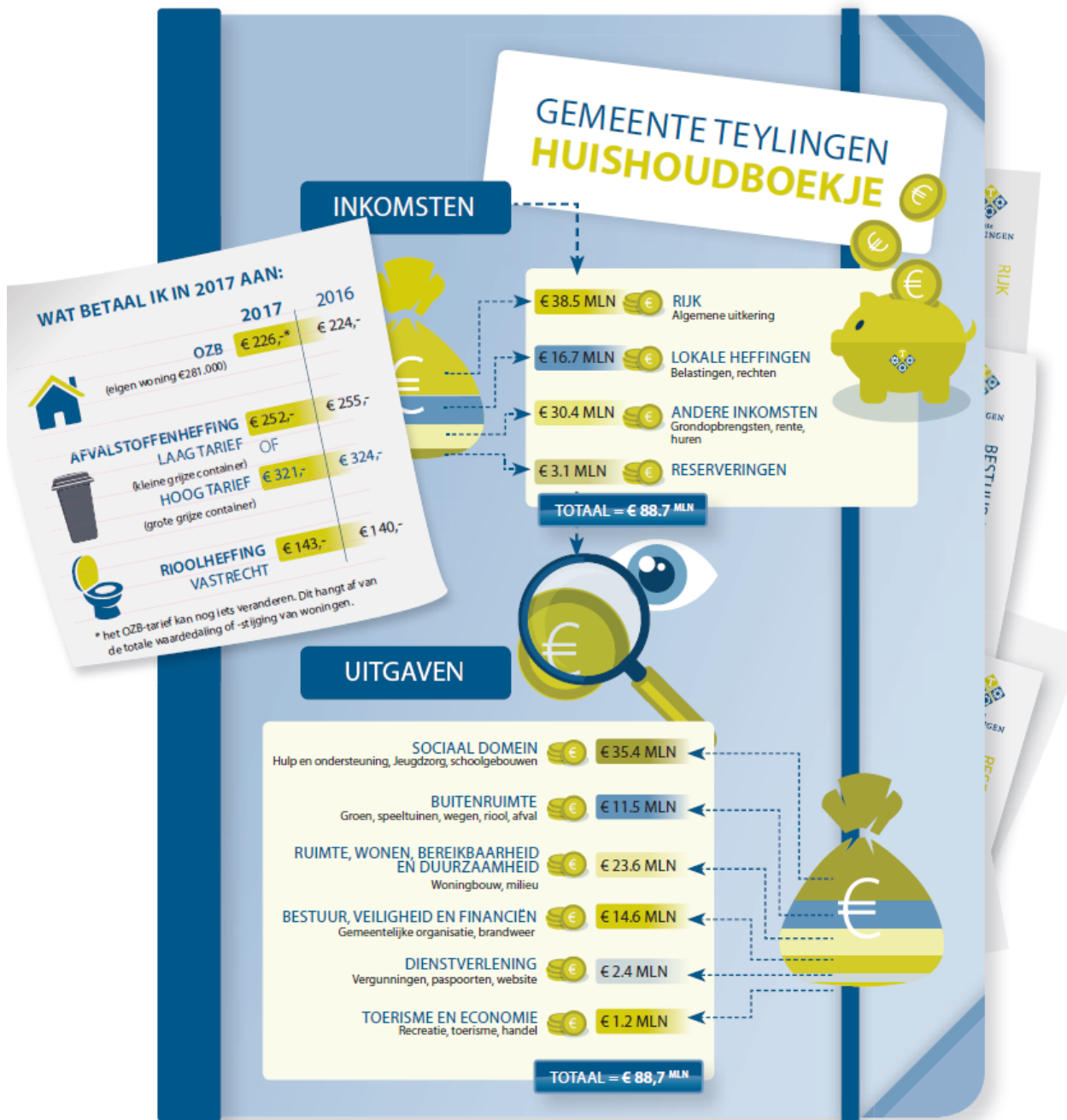
investeringen worden bij de begrotingsbehandeling met het vaststellen van de begroting geautoriseerd.

In bijlage 6 vindt u een overzicht van alle nieuw geplande investeringen. Deze investeringen zijn voorzien van een categorie. De investeringskredieten gelabeld met A en B worden met de goedkeuring van de programmabegroting vastgesteld. De investeringskredieten met de categorie C worden via een apart voorstel later aan u voor autorisatie voorgelegd. Voor investeringen van de laatste categorie zal het college de raad een kredietvoorstel voorleggen voordat het verplichtingen aangaat.

Lokale Lasten

Voor 2017 stellen wij voor om de afvalstoffenheffing met € 3 te verlagen en de rioolheffing met € 3,-- te verhogen. De tarieven voor de Ozb worden overeenkomstig de besluitvorming in de Kadernota verhoogd met het inflatiepercentage. Op dit moment bedraagt de verwachte inflatie voor de overheidsconsumptie in 2017 0,8%. Voorgesteld wordt om de tarieven voor de OZB met dit percentage te verhogen. Het woonlastenplaatje ziet er daarmee als volgt uit:

Woonlasten meerpersoonshuishouden	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
OZB-lasten voor gezin met gemiddelde WOZ-waarde	€ 217,12	€ 224,00	€ 226,00
Rioolheffing voor gezin met gemiddelde WOZ-waarde	€ 134,00	€ 140,00	€ 143,00
Afvalstoffenheffing voor een gezin	€ 339,00	€ 324,00	€ 321,00
Heffingskorting		-/-€13,40	-/-€13,40
Totale woonlasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	€ 693,12	€ 674,60	€ 676,60
Woonlasten landelijk gemiddeld voor gezin in 2015/2016	€ 716,00	€ 723,00	
Woonlasten t.o.v. gemiddelde jaar er voor x 100%	96,8%	94,2%	93,6%

3 . Leeswijzer

Algemeen

De opzet van deze programmabegroting is vergelijkbaar met de opzet van voorgaande jaren. In hoofdstuk 1 vindt u de aanbiedingsbrief met een samenvatting van de meest belangrijke zaken uit de gehele begroting. Hoofdstuk 2 is de leeswijzer en in hoofdstuk 3 zijn de programma's opgenomen. Per programma is weergegeven wat de te realiseren beleidsdoelen zijn, hoe deze te meten zijn, wat we gaan doen en wat het kost. In hoofdstuk 4 geven de paragrafen een dwarsdoorsnede van de begroting door de bespreking van programma overstijgende onderwerpen. Zie onderstaande toelichting hierover. In hoofdstuk 5 treft u de financiële begroting aan. In het Totaaloverzicht Begroting (paragraaf 5.1) worden de baten en lasten per programma zichtbaar gemaakt. U stelt de begroting vast op de totalen, welke zijn opgesomd in het laatste blok van genoemd overzicht. Verder zijn in dit hoofdstuk ook de investeringen per programma opgenomen. Het investeringsplan 2017-2020 is bij de kadernota ter kennisgeving aangenomen. Vaststelling van het Investeringsplan vindt plaats bij de begrotingsbehandeling. In hoofdstuk 5 Financiële begroting, § 3 recapitulatie van baten en lasten programma's treft u een overzicht aan van de definitieve investeringen per programma. Per investering is aangegeven op welke manier goedkeuring plaatsvindt.

Doorgevoerde verbeteringen in de begroting

In het kader van het verbeterproces rondom de begroting is in de programmabegroting 2017 de paragraaf verbonden partijen aangepast en zijn de prestatie indicatoren uit de voorgaande begroting vervangen door een vaste set landelijk voorgeschreven beleidsindicatoren.

Vernieuwing BBV

Met ingang van 2016 zijn de verslaggevingsvoorschriften voor de gemeenten en provincies (BBV) op onderdelen gewijzigd. Deze wijzigingen hebben niet alleen betrekking op de indeling van de begroting en de administratie, maar hebben op onderdelen ook budgettaire consequenties. In de kadernota 2017-2020 is hierop nader ingegaan.

In de analyse 5.3 recapitulatie van baten en lasten programma's wordt een vergelijking gemaakt tussen het begrotingsjaar 2016 en 2017. Voor een aantal taakvelden wordt in 2017 een andere indeling gehanteerd die in 2016 van toepassing is. De vergelijkbaarheid wordt hierdoor enigszins bemoeilijkt, dit wordt nader toegelicht bij het bewuste taakveld.

Een andere wijziging is de rente notitie. Een zichtbaar gevolg hiervan is dat alle rente inkomsten en lasten worden verantwoord op het taakveld Treasury (programma 6) en niet op de aparte taakvelden per programma waar zij aan kunnen worden toegeschreven. Deze oude systematiek is nog wel zo verwerkt in 2016.

HLT

De verdeling van de overhead HLT over de taakvelden is vanaf 2017 gewijzigd naar de verdeling in taakvelden conform afspraken HLT. Deze nieuwe doorverdelingsystematiek wijkt af van de verdeling zoals deze in 2016 plaats vind. In de analyse tussen de begroting 2016 en 2017 zijn hierdoor verschillen ontstaan.

Overzicht van de paragrafen

a. Paragraaf lokale heffingen

Alle belastingen en rechten zijn hier weergegeven. Met andere woorden: kosten die de gemeente in rekening brengt aan burgers/bedrijven.

b. Paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het realiseren van ambities kan niet zonder het nemen van risico's. Risico's zijn inherent aan veranderprocessen. Het is daarom belangrijk om bewust te zijn van de risico's en hierop te sturen. Het uitgangspunt van de paragraaf blijft hetzelfde, namelijk het inzicht geven in de risico's en deze afzetten tegen de weerstandscapaciteit van de gemeente. Belangrijk onderdeel van het risicomanagement is het risicobewustzijn.

c. Paragraaf onderhoud kapitaalgoederen

We zijn verantwoordelijk voor het onderhoud van een aantal zogenaamde kapitaalgoederen. Dit zijn goederen in de openbare ruimte zoals gebouwen, openbaar groen, speelterreinen, wegen, openbare verlichting, riolering, bruggen en dergelijke. De lasten voor deze kapitaalgoederen staan verspreid opgenomen in de begroting, maar hebben grote invloed op het voorzieningenniveau van de gemeente en op de lokale heffingen. Per kapitaalgoed is in een matrix aangegeven of er sprake is van een beleidskader, of er een voorziening aanwezig is en of er een kwaliteitsniveau is vastgesteld. Tevens staan (indien van toepassing) het verloop van de voorziening weergegeven en de uit te geven budgetten.

d. Paragraaf financiering

De financieringspositie van de gemeente komt hier aan de orde en de ontwikkelingen ten aanzien van de treasuryfunctie zijn weergegeven.

e. Paragraaf bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering van de gemeente Hillegom, Lisse en Teylingen is vanaf 1 januari 2017 ondergebracht in de gemeenschappelijke regeling HLT samen.

De geraamde bijdrage aan HLT Samen is gebaseerd op de geraamde lasten in de Programmabegroting 2016, peildatum 1 januari 2016, en is verdeeld op inbreng van de 3 gemeenten.

f. Paragraaf verbonden partijen

Deze paragraaf geeft een visie op de gemeenschappelijke regelingen (verbonden partijen) en organisaties waarin we deelnemen. Dit in relatie tot het realiseren van de doelstellingen die zijn opgenomen in de programma's en de beleidsvoornemens van de verbonden partijen.

g. Paragraaf grondbeleid

Deze paragraaf bevat de informatie over het te voeren grondbeleid. Per exploitatiegebied wordt een korte toelichting gegeven. Van de boekwaarden en voorraden gronden is een overzicht opgenomen.

h. Paragraaf duurzaamheid

Deze paragraaf geeft een visie op maatregelen die er genomen worden om duurzaamheid en houdbaarheid te verwezenlijken.

4 . Programma's

4.1 . Programma 1 : Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid

Portefeuillehouder: **Wethouder Bas Brekelmans**
Wethouder Arno van Kempen
Afdeling: **Ruimte**
Programmamanager: **Marcel Schuring**

Visie

Teylingen is een gemeente waar het plezierig wonen en werken is, met goede voorzieningen en recreatiemogelijkheden dichtbij huis. Met dorpen met een eigen identiteit die goed bereikbaar zijn (auto, fiets en openbaar vervoer) en waar het prettig is om te verblijven in een schone, groene, duurzame en veilige omgeving. Hierbij staat kwaliteit voorop. Om dit te bereiken, werken we samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties, staan we open voor initiatieven en zorgen we ervoor dat de bestemmingsplannen voldoende flexibel zijn. Met onze (regio)partners, waaronder de bollengemeenten, werken we samen aan een krachtige Duin- en Bollenstreek.

Teylingen wil een duurzame gemeente in een duurzame regio zijn. Bij alle maatregelen geldt duurzaamheid als een integraal toetsingscriterium. Dat geldt ook voor de afspraken die in de samenwerking met de regiopartners worden gemaakt. Duurzaam heeft daarbij de betekenis van houdbaar.

Thema's

Dichtbij Inwoners

- *Faciliteren van juiste plannen en matchen vraag en aanbod woningbouwprojecten*
Er is momenteel vooral een markt voor eengezinswoningen in de goedkope koop sector, de (betaalbare) sociale- en de middel dure huursector. Hier leggen we voorlopig het accent op, tenzij de marktvrage verandert. Wij stimuleren de ontwikkeling van meer vrije sector huur en goedkope koop sector om te voorzien in de marktbehoefte en om doorstroming teweeg te brengen. Het is wel van belang om gedifferentieerd en duurzaam te bouwen, duurzaam, met een hoog beeldkwaliteit en een aantrekkelijke openbare ruimte. We willen flexibiliteit en diversiteit in de woningen en in de woningbouwlocaties. Wij stimuleren particulier opdrachtgeverschap zodat kopers maximaal invloed hebben op de realisatie van hun woning.
- *Bestemmingsplannen op overbodige regels checken; wat klemt en hindert?*
We streven naar flexibele en ruime bestemmingsplannen, die zoveel mogelijk duidelijkheid bieden via de plankaart en zo min mogelijk regels bevatten. De huidige bestemmingsplannen zijn actueel. We zorgen ervoor dat deze actualiteit in 2017 behouden blijft en schrappen overbodige en beperkende regels waar nodig is. Het gemeentelijke Handboek voor bestemmingsplannen is het uitgangspunt voor nieuwe bestemmingsplannen. Het beoogde doel van genoemd handboek is het beschikbaar stellen van een compact naslagwerk met een overzicht van praktische toepasbare regels welke op een eenvoudige wijze uitgelegd en toegelicht zijn.
- *Duurzaamheid als uitdaging voor gemeente en inwoners*
Bij het uitwerken van de duurzaamheidsambities betrekken we veel inwoners. Zo hebben we de duurzaamheidslening ingesteld om huiseigenaren te helpen bij het verduurzamen van de eigen woning. De Werkgroep Fairtrade zet zich al jaren in om samen met de gemeente het gedachtegoed achter Fairtrade uit te dragen.

Met elkaar

- *Infrastructuur verbeteren (met regionale partners)*
Het verbeteren van de infrastructuur vraagt om een regionale aanpak. Samen met partners zoals omliggende gemeenten, provincie, ministerie, ProRail, NS en onze inwoners en ondernemers werken we aan het uitvoeren van bereikbaarheidsprojecten. We leggen nieuwe infrastructuur aan (zoals HOV-corrridor, Noordelijke Randweg Voorhout en fietspaden) en zorgen voor goede voorzieningen, bijvoorbeeld bij de stations. Verbindingen tussen en toegang naar knooppunten van openbaar vervoer maken we hiermee aantrekkelijker.

Bij de uitwerking van de Noordelijke Ontsluiting Greenport (Duinpolderweg) letten we erop dat de wegen op een goede manier in het landschap worden ingepast en flora en fauna zo veel mogelijk behouden blijven.

- *Woningmarkt op gang brengen (corporaties, projectontwikkelaars, inwoners)*
Gezamenlijk gaan wij op zoek naar een betere match tussen vraag en aanbod, zowel op de korte als op de langere termijn. We bieden ruimte aan vernieuwende initiatieven. Met de corporaties gaan we ook in 2017 op zoek naar mogelijkheden om goedkope en betaalbare huurwoningen te realiseren. Voor nieuwkomers op de woningmarkt die op zoek zijn naar een betaalbare koopwoning hebben we extra aandacht.
Wij vinden het belangrijk dat ook jongeren een kans krijgen op de woningmarkt. Voor koopwoningen stellen wij startersleningen beschikbaar. We zijn gestart met een pilot (Teylingerhof) om de betaalbaarheid van woningen te vergroten. Het gaat om een financieringsregeling waarbij een deel van de woning later wordt betaald. Met de corporaties gaan wij op zoek naar maatregelen die de doorstroming bevorderen, zodat ook goedkope(re) huurwoningen beschikbaar komen.
- *Nieuwe initiatieven Zorgpact aanjagen*
De vergrijzing leidt tot een vraag naar woonvormen waar wonen, welzijn en zorg goed gecombineerd kunnen worden. We zien kansen in 'een mix' van wonen van ouderen en jongeren waarbij ouderen eenvoudige hulp ontvangen uit de omgeving en hiermee zolang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen.

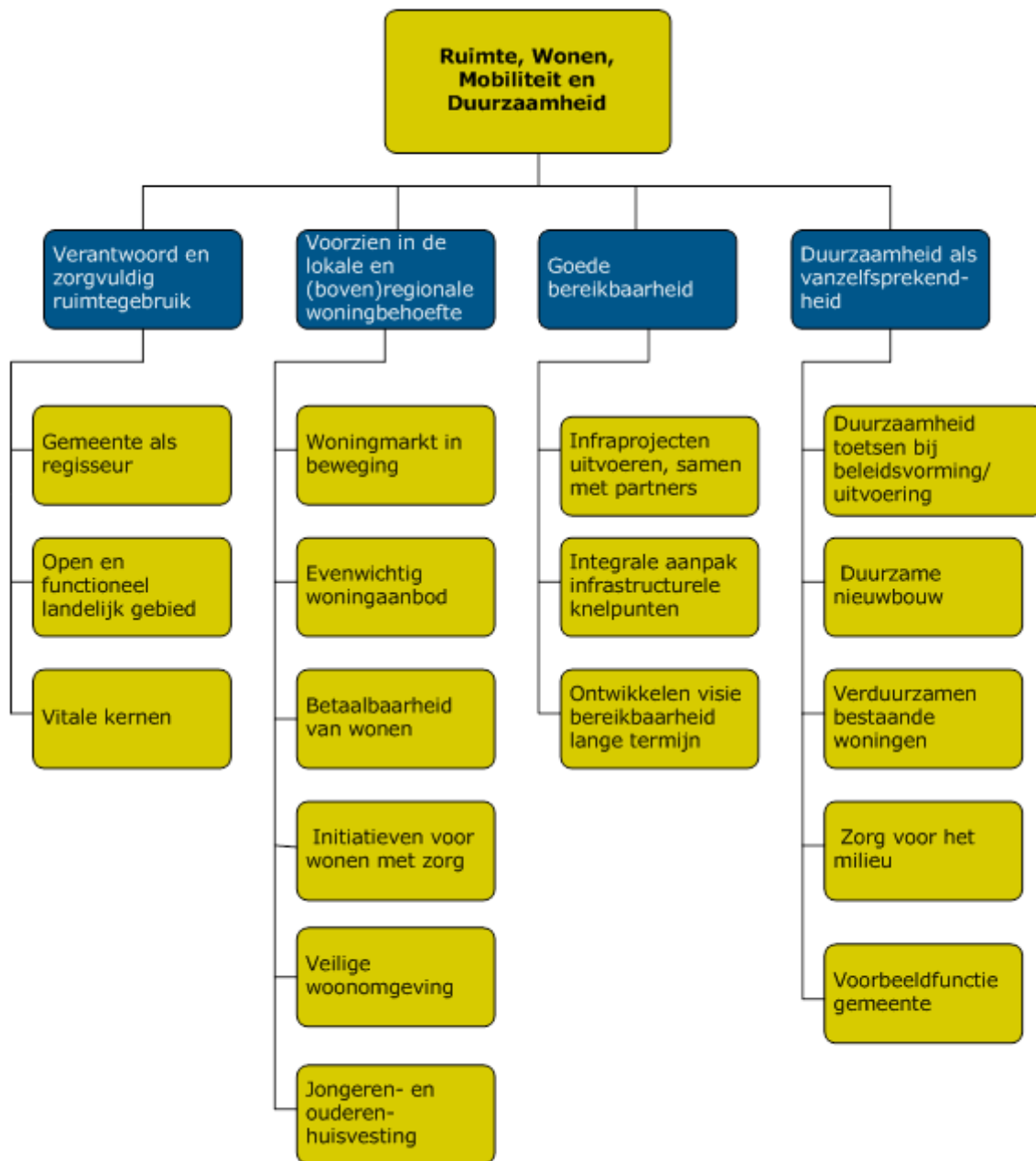
Welke externe ontwikkelingen spelen er?

- De Wet ruimtelijke ordening verplicht elke gemeente om bestemmingsplannen te digitaliseren en oudere plannen te actualiseren.
- Er komt een nieuwe Omgevingswet die de Wro en andere wetten vervangt. Deze collegeperiode zal waarschijnlijk duidelijk worden wanneer de wet wordt ingevoerd en wat deze voor onze gemeente gaat betekenen. Het ligt in de lijn der verwachting dat deze nieuwe wet in 2019 van kracht wordt.
- De Greenport Duin- en Bollenstreek biedt een samenhangende aanpak om de bollenteeltsector te revitaliseren. Daarbij is ook aandacht voor het milieuvriendelijker maken van de bollenteelt.
- Door de recessie zijn (woning-) bouwontwikkelingen vertraagd en soms gestopt. Momenteel tekent zich een duidelijk herstel af. Veel plannen worden weer door de markt opgepakt.
- De nieuwe Woningwet is medio 2015 in werking getreden. In de nieuwe wet staan aangescherpte regels over het taakgebied van woningcorporaties en het toezicht. Daarnaast wordt de invloed van gemeenten en huurders op het beleid van corporaties versterkt. De corporatie moet met haar werkzaamheden naar redelijkheid bijdragen aan de uitvoering van de Woonvisie en brengt hiervoor een bod uit.
- De hogere asielmigratie leidt tot een extra behoefte aan woningen. In combinatie met alle andere woningzoekenden die zijn aangewezen op de sociale sector, resulteert dit een grotere druk op de woningvoorraad onder de liberalisatiegrens.
- Op grond van de Europese Richtlijn Luchtkwaliteit wordt in Teylingen voldaan aan de grenswaarden voor fijnstof. Doelstelling blijft om dit zo te houden.
- Initiatieven en projecten ondersteunen die een wezenlijke bijdrage zullen leveren aan het bereiken van de landelijke taakstelling op het gebied van de reductie van CO2 uitstoot.
- Samen met de provincie en de regio hebben we een pakket aan maatregelen (Rijnlandroute, Hoogwaardig Openbaar Vervoer, Programma Ontsluiting Greenport) opgesteld om de bereikbaarheid van de regio Holland Rijnland te verbeteren. De komende jaren worden deze maatregelen uitgevoerd.
- Het belang om beleid en voorgenomen maatregelen te toetsen aan criteria van duurzaamheid, wordt steeds groter. Ook het (politieke) draagvlak voor die integrale toetsing wordt steeds breder.
- Hoofdpijnen Valentijns-akkoord (*het nummer verwijst naar afspraak nummer in het Valentijns-akkoord*)
 - 26: Faciliteren van de markt en actief op zoek gaan naar investeerders en plannenmakers;
 - 27: Versneld uitvoeren van de Intergemeentelijke Structuurvisie Greenport (ISG) en stoppen van de "verrommeling" van het buitengebied. Hanteren van een

gelijkluidende methodiek (tool box) bij het vaststellen van het bestemmingsplan buitengebied;

- o 28: Bouwvoorschriften en procedurevereisten in het buitengebied worden in de gemeenten gelijkgetrokken;
- o 29: Gezamenlijk optrekken bij alle transities van winkelstraten, kantoorgebieden en bedrijventerreinen die verder gaan dan onderhoud en beheer (één basisniveau per gemeente);
- o 30: Binnen twee jaar uitspreken over de vraag of er een gezamenlijk grond- en ontwikkelbedrijf moet komen voor transitiegebied in de gemeenten;
- o 31: Eenduidige woordvoering en zelf de regie houden over de ruimtelijke toekomst van de streek;
- o 32: Regionaal plan voor revitalisering van de woningmarkt;
- o 33: Gezamenlijk optrekken bij de plan- en besluitvorming over de Rijnland Route en het HOV (Hoogwaardig Openbaar Vervoer corridor);
- o 34: Samenwerken aan het versterken en verfijnen van het OV-netwerk, het versterken en uitbreiden van het fiets- en wandelpadennetwerk en van recreatieve verbindingen;
- o 36: Inrichten gezamenlijk aanspreekpunt op het gebied van mobiliteitsmanagement.

Wat willen we bereiken?

Wat gaan we ervoor doen?

Beleidsdoel	
Afgeleid beleidsdoel	Wat gaan we ervoor doen?
Verantwoord en zorgvuldig ruimtegebruik	
Gemeente als regisseur	Monitoren uitvoeringsprogramma Structuurvisie 2030 "Duurzaam bloeiend". Actuele en flexibele bestemmingsplannen opstellen conform het programma "actualiseren bestemmingsplannen". Actief participeren door Teylingen in regionale, provinciale en landelijke overlegstructuren met betrekking tot ruimtelijke ordening.
Open en functioneel landelijk gebied	Uitwerking projecten Greenport Duin- en Bollenstreek vanuit ISG en GOM.
Vitale kernen	Op proactieve wijze met partijen en burgers onder meer de volgende

	locaties ontwikkelen:
	Sassenheim: <ul style="list-style-type: none"> . Langeveld (2017/2020); . Bloementuin (2017/2020); . Schoonzorgseweg/Teylingerhof (2017/2018); . Postpromenade (2017-2019); . Hortusplein (verkennen bouwprogramma).
	Voorhout: <ul style="list-style-type: none"> . Hoogkamer (doorlopend); . Monitoren voortgang Engelse Tuin (2016/2018).
	Warmond: <ul style="list-style-type: none"> . Gemeentewerf (2017/2018); . Monitoren voortgang Hof van Leede (2017/2018).
Voorzien in de lokale en (boven)regionale woningbehoefte	
Woningmarkt in beweging	Ontwikkelaars stimuleren om woningen (huur en koop) te bouwen voor middeninkomens om doorstroming in de sociale sector te stimuleren.
	Prestatieafspraken maken tussen gemeente, huurdersorganisaties en corporaties over betaalbaarheid en beschikbaarheid, liberalisatie en verkoop, nieuwbouw en aankoop, huisvesting specifieke doelgroepen, kwaliteit en duurzaamheid, en leefbaarheid (2016 ev).
Evenwichtig woningaanbod	Opstellen woningbouwprogramma dat aansluit bij de kwantitatieve en kwalitatieve woningbehoefte, het woningbouwbeleid en de kwaliteiten en mogelijkheden per locatie.
	Afspraken maken met ontwikkelaars over uitvoering van het woningbouwprogramma.
	Woningbouwprogramma jaarlijks monitoren.
Betaalbaarheid van wonen	Het opnemen van huurwoningen in de sociale sector en goedkope koopwoningen in het woningbouwprogramma.
	Ontwikkelaars en corporaties stimuleren innovatieve woonconcepten tussen huur en koop te ontwikkelen/toe te passen.
	Stimuleren van goedkope en energiezuinig (ver)bouwen om woonlasten te verlagen.
	Beschikbaar houden van budget voor startersleningen.
Initiatieven voor wonen met zorg	Bevorderen van het aanbod van nultredenwoningen.
	Ontwikkelaars en corporaties stimuleren woningen/woonvormen voor ouderen te realiseren. Studie naar mogelijkheden in Liduina een Gastenhuis onder te brengen (2016-2017), nieuwbouw complex voor oudere senioren als alternatief voor een verzorgingshuis (2017).
Veilige woonomgeving	Het opnemen van de norm "bouwen volgens Politiekeurmerk Veilig Wonen (PKVW)" in anterieure overeenkomsten met ontwikkelaars.
Jongeren- en ouderenhuisvesting	Onderzoek naar herbestemmingsprojecten voor jongeren- en ouderenhuisvesting in 2016-2017; studie naar mogelijkheden Mariëngaerde en Mariënhaven tijdelijk te benutten voor het creëren van goedkope en/of betaalbare huisvesting van jongeren- en ouderen door middel van kleine flexibel in te richten woningen.
Goede bereikbaarheid	
Infraprojecten uitvoeren, samen met partners	Actief ondersteunen van de provincie Zuid-Holland bij de reconstructie van de Nagelbrug (N444) en de verbreding van de N444 (t/m 2017).
	Voorbereiden (t/m 2017) en uitvoeren (t/m 2019) maatregelen ten behoeve van Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV) corridor door Teylingen.
	Voorbereiden (t/m 2017) en uitvoeren (t/m 2019) aanleg Noordelijke Randweg Voorhout / Bollendreef.

	Aanleg fietspad Roodemolenpolder / Schanspad (2017).
	Uitvoeren parkeerdek bij station Sassenheim (2017).
Integrale aanpak infrastructurele knelpunten	Oplossen knelpunten voor fietsers en autoverkeer in relatie met HOV-corridor (t/m 2019).
	Fietsverbinding Voorhout-Noordwijk en Voorhout-Noordwijkerhout verbeteren in relatie met Noordelijke Randweg Voorhout (t/m 2019).
	Stimuleren ketenmobiliteit door optimaliseren voorzieningen bij station Sassenheim en Voorhout.
Ontwikkelen visie bereikbaarheid lange termijn	Actief participeren door Teylingen in regionale, provinciale en landelijke overlegstructuren met betrekking tot bereikbaarheid van de streek.
Duurzaamheid als vanzelfsprekendheid	
Duurzaamheid toetsen bij beleidsvorming/ uitvoering	Op alle beleidsgebieden toetsen wat het effect van de (voorgenomen) maatregelen is voor de lange termijn en voor volgende generaties. In de besluitvorming wordt met een paragraaf duurzaamheid expliciet aandacht gevraagd voor een solide afweging.
Duurzame nieuwbouw	"Duurzaam te bouwen" (dubo) opnemen in anterieure overeenkomsten met ontwikkelaars .
	Het toepassen van het GPR (gemeentelijke praktijk richtlijnen) .
Verduurzamen bestaande woningen	Energiezuinig maken van huurwoningen vastleggen in prestatieafspraken met corporaties.
	Stimuleren en faciliteren van (buurt)initiatieven om particuliere woningen energiezuinig en duurzamer te maken.
	Duurzaamheidsleningen beschikbaar stellen.
Zorg voor het milieu	Inspecties uitvoeren in bedrijven (doorlopend door Omgevingsdienst).
Voorbeeldfunctie gemeente	Teylingen is Millenniumgemeente en Fairtrade gemeente en draagt het daarbij behorende beleid uit.
	Verduurzamen en energiezuinig maken van de interne bedrijfsprocessen (onder meer duurzaam inkoop- en aanbestedingsbeleid, ICT en groenbeheer).
	Gemeentelijke gebouwen energiezuiniger maken volgens nieuwe (bouw)technische mogelijkheden, binnen verantwoorde financiële kaders.

met Wie werken we samen?

- Holland Rijnland, een samenwerkingsorganisatie van 14 gemeenten die gelegen zijn tussen de metropoolregio's Amsterdam en Rotterdam Den Haag. In de domeinen maatschappij, economie en leefomgeving faciliteert Holland Rijnland regionale samenwerking.
- Omgevingsdienst West-Holland, Opstellen beleid en uitvoering milieutaken gemeente.
- Greenport Ontwikkelingsmaatschappij, het mondiaal handelslogistiek en kennisinnovatief centrum blijven, verder uitgroeien en worden versterkt tot een nog belangrijker economische motor voor de Randstad.

Prestatie-indicatoren

Taakveld	Naam Indicator	Eenheid	Begroting 2017	Aangetroffen in "Waar staat je gemeente"
Verkeer en vervoer	Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig	%	8%	2014: 8%
Verkeer en vervoer	Overige vervoersongevallen met een gewonde fietser	%	12%	2014: 12%
Verkeer en vervoer	Geregistreerde verkeersongevallen	Aantal per 1.000 inwoners	3,8	2014: 3,8
Vhrosv	Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	8 (ca. 80-100 per jaar)	2015: 15,5
Vhrosv	Demografische druk	%	55,6%	2016: 55,6%

Wat zijn de voor dit hoofdstuk relevante documenten?

- Programma actualiseren bestemmingsplannen
- Regionale Structuurvisie Holland Rijnland
- Provinciale Visie op Ruimte en Mobiliteit
- Regionale Woonagenda Holland Rijnland
- Woonvisie Teylingen
- Gemeentelijk Verkeer- en Vervoer Plan (GVVP)
- Zorgpact Teylingen
- Begroting Teylingen – Begroting Omgevingsdienst West-Holland
- Intergemeentelijke structuurvisie Greenport Duin- en Bollenstreek
- Structuurvisie Teylingen 2030 Duurzaam bloeiend
- Duurzaamheidsagenda 2016 - 2018

Wat mag het kosten?

Baten en lasten voor programma 1 Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid						
€ x 1.000	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Totaal lasten programma	-9.762	-12.818	-23.600	-16.290	-13.564	-13.065
Totaal baten programma	7.413	9.544	18.451	14.214	8.663	8.243
Saldo programma voor bestemming	-2.349	-3.275	-5.149	-2.075	-4.901	-4.822
Storting in reserves	-1.284	0	0	-3.112	0	0
Onttrekking aan reserves	932	171	381	381	381	381
Saldo programma na bestemming	-2.701	-3.103	-4.768	-4.806	-4.520	-4.441

4.2 . Programma 2 : Toerisme en Economie

Portefeuillehouder: **Wethouder Bas Brekelmans**
Wethouder Kees van Velzen
Afdeling: **Ruimte**
Programmamanager: **Marcel Schuring**

Visie

Toerisme en Recreatie

Overeenkomstig de in 2016 vastgestelde Visie op Recreatie en Toerisme Teylingen stelt de gemeente Teylingen zich tot doel Recreatie en Toerisme te ontwikkelen, waar mogelijk samen met onze regiopartners in de Bollenstreek, de Leidse Ommelanden en de Hollands Utrechtse Plassengemeenten. Teylingen zet zich in op intensieve samenwerking met burgers, ondernemers en regio en op het uitvoeren van projecten. Duurzaamheid en houdbaarheid maken onderdeel uit van deze ontwikkeling. Hierbij hebben wij natuur- en landschapswaarden en cultuur(historie) hoog in het vaandel staan. De toeristische sector wordt gevormd tot een steeds belangrijkere economische pijler.

Economie

De Duin- en Bollenstreek is één van de welvarendste en meest aantrekkelijke woonregio's van ons land. Ook op het gebied van economie (inclusief recreatie en toerisme) zijn dit onze doelen. De streek heeft alles in huis om zich als een krachtige economische regio te ontwikkelen. Dit doen we in verbinding met de meer stedelijke regio's van de Randstad: de regio als tuin van Amsterdam en Leiden. We gaan de kansen, die de ligging tussen Noord- en Zuidvleugel ons biedt, beter benutten. Randvoorwaarde is dat de bereikbaarheid optimaal op orde moet zijn.

In 2016 is de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek vastgelegd. In samenwerking met onze regiopartners versterken en vernieuwen we de economische clusters waar de Duin- en Bollenstreek van oudsher in excelleert: Greenport en toerisme. Kansrijke niches ontwikkelen we door naar nieuwe, goed gewortelde clusters, bijvoorbeeld rondom ruimtevaartkennis, creativiteit, groene research & development of zorgtoerisme. We zorgen voor meer synergie tussen grote economische spelers en het midden- en kleinbedrijf in de regio. We investeren in het vestigingsklimaat en de arbeidsmarkt. We ontwikkelen het merk "Duin- en Bollenstreek" en we willen de rode loper uitrollen voor bedrijven, bezoekers en nieuwe bewoners. Dit alles steeds in balans met het behoud van openheid, landschappelijke kwaliteit en woonaantrekkelijkheid.

Thema's

Dichtbij inwoners

Uitvoeringsprogramma Visie op Recreatie en Toerisme Teylingen (2016-2020)

Alle projecten benoemd in het uitvoeringsprogramma van de Visie R&T worden samen met omwonenden en andere betrokken participanten voorbereid. Dit zijn alle projecten in de Bollenstreek, Leidse Ommelanden en Hollands Utrechtse Plassengebied.

Met elkaar

Uitvoeren Economische Agenda Duin- en Bollenstreek

In de Economische Agenda zijn 11 projecten opgenomen. Tien gericht op het versterken van de Economie en één op het realiseren van een aansturing vanuit de Triple Helix. De tien projecten zijn:

1. Icoon van de Duin- en Bollenstreek
2. Blue Ocean Regioprogramma
3. Space Tech Campus Duin- & Bollenstreek
4. Blueport (stimuleren watersportsector)
5. IDC
6. Regiomarketing (samenhang en profiel)

7. Versnelling GOM (versnelde herstructurering)
8. Ondernemershuis
9. Verbeteren bereikbaarheid van de streek
10. Verkenning onderwijs en arbeidsmarkt

Om het proces te coördineren, aan te jagen en de verbinding te maken naar het bedrijfsleven zijn twee kwartiermakers aangesteld. De gemeente Teylingen stuurt de kwartiermakers aan en trekt de projecten Governance en Regiomarketing.

Economic Board verbreden

De Economic Board is gestart als onderdeel van de Governance van de economische agenda Greenport Bollenstreek. De inbedding en mandatering van de Economic Board zijn nog niet uitgekristalliseerd. Dit wordt verder uitgewerkt binnen de Economische Agenda Duin en Bollenstreek die in 2016 is vastgesteld. De vernieuwde Economic Board start eind 2016.

Regiomarketing

Gebieden en regio's concurreren met elkaar om 'de klant'. Die klant is een bewoner, een ondernemer, een recreant/ toerist of een consument in een winkelcentrum. Maar ook een investeerder die interesse heeft in een regio of een overheid die subsidie te vergeven heeft. De Bollenstreek is een eigen regio met een eigen identiteit en dat dragen we uit. Dit begint bij promotie op het gebied van Recreatie en Toerisme. De verschillende VVV's en marketeers in de regio zetten zich hiervoor in. Daarna volgen promotie en marketing op andere gebieden. Uiteindelijk komen we tot een totale regiomarketing van de Bollenstreek op het gebied van wonen, werken en (be)leven. Samen met onze partners in de streek zullen we de regiomarketing verder vorm geven.

Welke externe ontwikkelingen spelen er?

Recreatie en Toerisme

De vraag uit de samenleving naar goede recreatiegebieden neemt steeds meer toe. Mensen hebben de behoefte om dichtbij huis te kunnen recreëren. De noodzaak groeit om deze vraag in regionaal verband op te pakken en om onze doelen ten aanzien van recreatie en toerisme te kunnen bereiken. We werken hieraan in de Bollenstreek, Leidse Ommelanden en in het Hollands Utrechtse Plassen beraad.

Het Ondernemersplatform Hollandse Plassen (OPHP) heeft plannen voor de ontwikkeling van dit gebied, in het bijzonder voor de watersport en waterrecreatie. Teylingen trekt waar mogelijk en waar nodig samen op om deze plannen tot uitvoering te brengen. De uitvoering van de projecten van de Leidse Ommelanden zijn een speerpunt voor de jaren 2016-2020.

Door natuur te combineren met extensieve recreatie kunnen natuurgebieden versterkt en behouden worden voor de toekomst. De ontwikkelingen in de agrarische en recreatieve sector hebben invloed op de invulling van het buitengebied en bieden kansen voor (uitbreiding van) recreatieve activiteiten.

Op het gebied van Toerisme wordt er vanuit de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek een Regionaal Marketingplan opgesteld, zoals genoemd in het Valentijns-akkoord.

Economie

Voor bestaande (verouderde) bedrijfslocaties is een revitaliseringsslag nodig. Ondernemers moeten dit oppakken, samen met de overheid. Dit levert echter beperkt ruimtewinst op en kost veel tijd. Er blijft in de toekomst een behoefte aan (nieuwe) goed bereikbare bedrijfslocaties. Wel kijken we eerst (in regionaal verband) naar bestaande ruimtes en leegstand voordat we overgaan tot nieuwbouw.

De gemeenten in de Bollenstreek hebben een gezamenlijke Economische Agenda die de komende jaren wordt uitgevoerd. Vanuit deze Agenda worden 10 projecten die de economie versterken uitgewerkt. De Greenport Duin- en Bollenstreek zorgt voor een samenhangende aanpak om de bollenteeltsector door te ontwikkelen en het toerisme te vergroten.

De druk op de detailhandel neemt steeds meer toe waardoor de samenwerking tussen overheid en detailhandel en detailhandel onderling, steeds belangrijker wordt.

Hoofdpijnen Valentijns-akkoord (*het nummer verwijst naar afspraak nummer in het Valentijns-akkoord*)

17: Bundelen beleidsinspanningen voor de Greenport (één stem naar buiten) en herijking uitvoeringsafspraken GOM;

18: Uniforme behandeling van vergunningaanvragen;

19/20: Regionaal marketingplan en het ontwikkelen van een sterk regiomerk;

21: Holland Space Center is een tweede regionale cluster naast de Greenport. Dit cluster moet ondersteund worden in het netwerk van universiteiten, overheden en bedrijfssectoren;

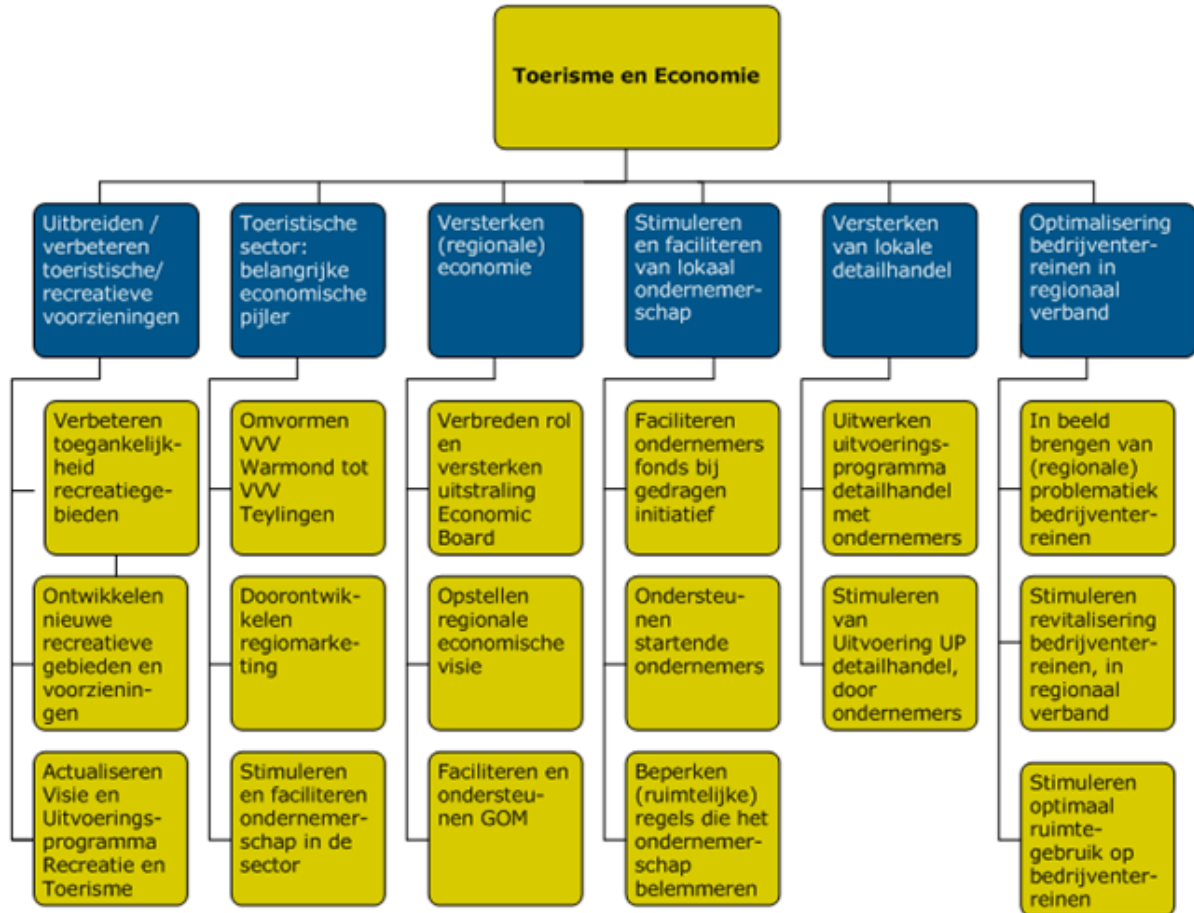
22: Gezamenlijk ontwikkelen van een regionale ontwerpvisie op de ontwikkeling van bijvoorbeeld winkels;

23: Inrichten van een gezamenlijke servicebalie;

24: Verhogen organisatiegraad van het bedrijfsleven;

25: Gezamenlijk uitvoeren van een regionaal onderwijsbeleid voor aansluiting van het regionale (beroeps-) onderwijs op de arbeidsmarkt.

Wat willen we bereiken?

Wat gaan we ervoor doen?

Beleidsdoel	
Afgeleid beleidsdoel	Wat gaan we ervoor doen?
Uitbreiden en verbeteren toeristische, recreatieve voorzieningen	
Verbeteren toegankelijkheid recreatiegebieden	Planvorming Rondje Kaag: optimaliseren van fietsroutes in combinatie met pontjes waardoor het mogelijk wordt direct langs de Kaag te fietsen (t/m 2020).
	Planvorming en uitvoering Boterhuispolder tweede fase: aanleggen fietspad aan de noordzijde zodat er rondom de polder gefietst kan worden (t/m 2017). Ook wordt onderzocht of en hoe een weidevogelgebied in de polder ingericht kan worden.
	Wandelnetwerk Bollenstreek tweede fase: in regionaal verband uitbreiden van het wandelnetwerk dat deels over boerenlandpaden voert (t/m 2018).
	Planvorming Kanosafari: in regionaal verband ontwikkelen van kanoroutes rondom de Kagerplassen en richting de kernen (t/m 2020).
	Realiseren aanlegplaatsen: diverse aanlegplaatsen creëren zodat recreatieve bestemmingen bereikt kunnen worden over water (t/m 2018). Hierbij zijn wij mede afhankelijk van initiatieven van derden.

Ontwikkelen nieuwe recreatieve gebieden en voorzieningen	Uitwerken visie Roodemolenpolder naar aanleiding van de uitkomsten van het participatietraject (t/m 2018).
	Boterhuispolder tweede fase: faciliteren recreatieve voorzieningen bij agrarische bedrijven (t/m 2017).
	Ontwikkelen Kagerzoom: door provincie Zuid-Holland overgedragen recreatie gebied wordt in regionaal verband en samen met gebruikers herontwikkeld (t/m 2018).
	Faciliteren ontwikkeling Historische Scheepswerf bij horeca op Koudenhoorn (2016/2017).
	Ruïne van Teylingen: faciliteren uitwerking visie voor de ontwikkeling van de Ruïne van Teylingen en omgeving (t/m 2018).
Uitvoeren Visie op Recreatie en Toerisme	Visie op Recreatie en Toerisme uitvoeren (t/m 2020). Onderdelen van de visie zijn onder andere wandelen, fietsen, varen, verblijfsrecreatie, regiomarketing, ligplaatsen voor pleziervaartuigen in jachthavens en voorzieningen zoals horeca aan water.
Toeristische sector: belangrijke economische pijler	
Omvormen VVV Warmond tot VVV Teylingen	Samen met de VVV wordt meer gericht op de promotie en marketing van heel Teylingen, waarbij gebruik gemaakt wordt van de naamsbekendheid van Warmond (t/m 2018).
Doorontwikkelen regiomarketing	Regiomarketing wordt samen met onze partners verder vormgegeven (t/m 2018) met als oogmerk de regio onder de aandacht te (laten) brengen. Dit doen we samen met de regio's Bollenstreek, Leidse Ommelanden en Hollands Utrechtse Plassengebied.
Stimuleren en faciliteren ondernemerschap in de sector	Gewenste recreatieve en toeristische initiatieven worden ondersteund en gefaciliteerd. Waar mogelijk wordt hierop proactief gehandeld op het gebied van bijvoorbeeld bestemmingsplannen.
	Transformatie van onderzoekscentra naar themaparken wordt in regionaal verband onderzocht.
	Ondernemers (Teylingen Ondernemers Vereniging, Land- en Tuinbouw Organisatie e.d.) worden betrokken bij plan- en visievorming.
Versterken (regionale) economie	
Verbreden rol en versterken uitstraling Economic Board	Samenwerking met Economic Board verder concretiseren.
	Organiseren bijdragen door ondernemers aan de uitvoering van de Economische Agenda Greenport (2017).
	Organiseren van bijdragen door ondernemers en overheid voor het versterken van de economische kracht van de streek (vanaf 2016).
Opstellen regionale economische visie	Uitvoeren van de agenda behorende bij de Economische Visie voor de streek
	Aan de hand van de gezamenlijke economische visie, het bedrijfsleven stimuleren om zich verder te organiseren en ontwikkelen als gesprekspartner. Onderdeel daarbij is het stimuleren van park- en city management.
Faciliteren en ondersteunen GOM	Verbinding versterken tussen de Economic Board en de Greenport Ontwikkelings Maatschappij (GOM), met als doel de uitvoering programma GOM (vanaf 2016) te versnellen.
Stimuleren en faciliteren van lokaal ondernemerschap	
Faciliteren ondernemersfonds bij gedragen initiatief	Het ondersteunen van de uitvoering van het Ondernemersfonds Teylingen.
	Jaarlijks wordt over het Ondernemersfonds Teylingen gerapporteerd.
Ondersteunen startende ondernemers	Verkennen van mogelijkheden om startende ondernemers te ondersteunen (2017-2018).
	Het initiatief wisselwinkels te ontwikkelen wordt samen met vastgoedeigenaren en ondernemers uitgewerkt (2017).

Beperken (ruimtelijke) regels die het ondernemerschap belemmeren	Samen met de ondernemers wordt in Bollenstreekverband geïnventariseerd welke overbodige regels beperkingen opleveren voor onze ondernemers (2017-2018).
Versterken van lokale detailhandel	
Uitwerken uitvoeringsprogramma detailhandel met ondernemers	Uitvoeren centrumvisies Sassenheim, Voorhout en Warmond (vanaf 2016).
	Gefaseerd invoeren van de centrumvisies in de diverse beleidsregels (vanaf 2016).
	Vormgeven van centrummanagement door de ondernemers, gefaciliteerd vanuit de gemeente (t/m 2018).
Stimuleren van Uitvoering UP detailhandel, door ondernemers	Stimuleren en faciliteren overleg tussen vastgoedeigenaren en detailhandelsondernemers over het (door)ontwikkelen van de winkelcentra (vanaf 2016).
	Stimuleren en faciliteren van promotie en marketing van de winkelcentra (vanaf 2016).
Optimalisering bedrijventerreinen in regionaal verband	
In beeld brengen van (regionale) problematiek bedrijventerreinen	In regionaal verband een Plan van Aanpak opstellen om de samenhangende problematiek rondom bedrijventerreinen aan te kunnen pakken (2017-2018).
Stimuleren revitalisering bedrijventerreinen, in regionaal verband	In Bollenstreekverband mogelijkheden onderzoeken om de revitalisering van bedrijventerreinen te stimuleren (vanaf 2017).
Stimuleren optimaal ruimtegebruik op bedrijventerreinen	In overleg met ondernemers worden de mogelijkheden tot optimaal ruimtegebruik op bedrijventerreinen verkend (vanaf 2016).

met Wie werken we samen?

- Holland Rijnland, een samenwerkingsorganisatie van 14 gemeenten die gelegen zijn tussen de metropoolregio's Amsterdam en Rotterdam Den Haag. In de domeinen maatschappij, economie en leefomgeving faciliteert Holland Rijnland regionale samenwerking.

Prestatie-indicatoren

Taakveld	Naam Indicator	Eenheid	Begroting 2017	Aangetroffen in "Waar staat je gemeente"
Economie	Functiemenging	%	46,1%	2015: 46,1%
Economie	Bruto Gemeentelijk Product	Verhouding tussen verwacht en gemeten product	141	2013: 141
Economie	Vestigingen (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	65,7	2015: 65,7

Wat zijn de voor dit hoofdstuk relevante documenten?

- Visie op recreatie en toerisme
- Economisch Beleidsplan
- DPO (Distributie Planologisch Onderzoek)
- Detailhandelsvisie Teylingen

- Economische Agenda Greenport Duin- en Bollenstreek

Wat mag het kosten?

Baten en lasten voor programma 2 Toerisme en Economie						
€ x 1.000	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Totaal lasten programma	-993	-1.611	-1.166	-1.047	-1.038	-1.036
Totaal baten programma	265	275	308	308	308	308
Saldo programma voor bestemming	-728	-1.336	-858	-739	-730	-728
Storting in reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	0
Saldo programma na bestemming	-728	-1.336	-858	-739	-730	-728

4.3 . Programma 3 : Sociaal Domein

Portefeuillehouder: **Wethouder Arno van Kempen**
Wethouder Kees van Velzen
Wethouder Bas Brekelmans

Afdeling: **Sociaal Domein**
Programmamanager: **Ine van Holland**

Visie

In 2016 zijn wij gestart met het vormgeven van de transformatie binnen het sociaal domein. De transformatie is een langdurig proces dat de komende jaren wordt doorgezet.

Innovatie

De (grote) uitdaging is om uitwerking te geven aan de achterliggende gedachte van de 3 decentralisaties dat inwoners in onze gemeenten allemaal mee kunnen doen, de verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf, voor elkaar en de leefomgeving. Voor inwoners voor wie dat geheel of gedeeltelijk niet haalbaar is, organiseren we tijdelijke of langdurige hulp of ondersteuning. Uitgangspunt is om binnen het door het Rijk gegeven budget te blijven. De ambitie is om van de ondersteuning meer maatwerk te maken die uitgaat van de '1 gezin, 1 plan, 1 regisseur' gedachte maar die ook aansluit op vormen van zorg, zowel thuis als intramuraal. De uitdaging is om het slimmer te organiseren én kosten te besparen. Innoveren is ook (meer) gebruik maken van de kracht van de samenleving. Dit willen we gaan ontwikkelen in co-creatie met het werkveld om in gezamenlijkheid te komen tot creatieve oplossingen en werkwijzen.

In 2016 hebben we een kwaliteitsimpuls gegeven middels een baanbreker/ ontschotter Jeugd en WMO. We werken langs een taskforce-aanpak met enerzijds het doorbreken van systemen en anderzijds het bijdragen aan doorontwikkeling van het beleid.

Preventie

De verwachting is dat als we inzetten op preventie, we minder snel specialistische hulp nodig zullen hebben. Is het Jeugd en Gezinsteam (JGT) vroegtijdig betrokken bij bepaalde problematiek dan kan de hulp die het JGT biedt soms voorkomen dat een kind specialistische zorg behoeft. Of dit in de praktijk ook zo gaat werken moet nog bewezen worden. Een ander voorbeeld van preventie is de inzet van het Sociaal Team. Zij richten zich onder andere op het voorkomen van eenzaamheid en armoede onder de inwoners van Teylingen.

Preventie richt zich ook op mensen die nog geen zorg en ondersteuning nodig hebben. Het gaat dan bijvoorbeeld om mensen te stimuleren om zelf hun woning levensloopbestendig te maken, zodat ze langer zelfstandig thuis kunnen blijven wonen. Of hen bijvoorbeeld te stimuleren actief deel te nemen aan de samenleving door vrijwilligerswerk.

Het niet voldoende beheersen van de Nederlandse taal en onvoldoende vaardig zijn in rekenen zijn vaak knelpunten waardoor burgers in de problemen komen met hun gezondheid en financiën. Hierdoor wordt vaker een beroep gedaan op voorzieningen in de zorg, in de bijstand of maatschappelijke opvang. Het preventief en curatief inzetten van scholing en begeleiding op de Nederlandse taal en rekenen zijn een instrument om het beroep op voorzieningen terug te dringen.

WMO

In de Kadernota WMO Bollen 5 2015-2018 is onderstaande visie opgenomen:

'De inwoners van de Duin en Bollenstreek kunnen allemaal meedoen, kunnen zich ontplooiën en verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf, voor elkaar en de leefomgeving. Voor de groep inwoners

voor wie dat geheel of gedeeltelijk niet haalbaar is, is tijdelijke of langdurige ondersteuning beschikbaar.

Iedere inwoner kan met zijn talenten, mogelijkheden, beperkingen en problemen meedoen. De kracht van de samenleving wordt benut om diegenen die dat nodig hebben informeel te helpen en te steunen om mee te doen (eigen kracht, 0e lijn). Inwoners die er in het dagelijkse leven niet (helemaal) uitkomen kunnen in hun directe (informele) omgeving terecht voor informatie, advies en lichte hulp. Als dat niet lukt, kunnen zij een beroep doen op algemene voorzieningen of op een vangnet van ervaren professionals (1e lijn) die op zoek gaan naar de kracht van mensen zelf en hun netwerk. Iedere inwoner regisseert zijn eigen leven en de manier waarop hij of zij meedoet. Waar mogelijk zonder hulp, maar soms ook met hulp op één of meer leefgebieden. Voor de kleine groep inwoners die langdurige ondersteuning nodig heeft, wordt de regie bij een specialist (2e lijn) belegd.'

WMO

Met de in 2016 opgestelde de 'Transformatie-agenda' ligt er een uitvoeringsplan om de uitwerking van deze Kadernota WMO 2015-2018 verder vorm te geven. Onderwerpen die in deze transformatie-agenda een plek krijgen, zijn onder andere innovatie van het aanbod, het vormgeven van de toegang, mantelzorg en de vernieuwing van respijtzorg en de integratie van de WMO met Participatie en Jeugd. Voor de uitvoering van deze plannen richten we ons waar mogelijk op buurt- en wijkniveau, met andere woorden: zo dicht mogelijk bij de inwoner.

Jeugdhulp

Wij kiezen voor een aanpak waarin zo compleet mogelijke, integrale oplossingen voor inwoners wordt gezocht, bij voorkeur in de eigen leefomgeving, vanuit het principe: 1gezin/1plan. Centraal in de visie staat het gegeven dat iedereen een rol heeft in het opgroeien van onze jeugd, en als centraal doel is geformuleerd dat de jeugd in Teylingen gezond en veilig opgroeit. In ons jeugdhulpmodel is dit vertaald in hulp en ondersteuning die zo veel mogelijk is ingebed in het dagelijks leven van de kinderen.

Werk

We willen dat iedereen die kan werken, aan het werk is en niet aan de kant staat. We hebben blijvende aandacht voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt en hierbij ondersteuning nodig hebben. Een baan geeft de garantie van inkomen en biedt de beste gelegenheid tot sociale participatie. Niet iedereen kan zonder tussenstap direct vanuit een uitkering aan de slag gaan. Het opdoen van werkervaring kan helpen deze stap te verkleinen. Dit kan variëren van het opdoen van ervaring bij een Teylings bedrijf tot meedraaien bij de gemeente in een administratieve functie of op een andere passende plek. Het ontzorgen van de werkgever is hierbij een randvoorwaarde.

Vluchtelingen

Wij hebben de wettelijke taak statushouders te huisvesten. We willen statushouders (versneld) integreren in de Teylingse samenleving. We doen dit samen met het maatschappelijk middenveld. Het is nog niet goed te voorzien hoeveel de instroom in 2017 toeneemt en de daarbij horende middelen.

Kinderen vormen een bijzondere doelgroep. Ook voor hen zorgen we voor het juiste onderwijs-, jeugdhulp, en ondersteuningsaanbod. Hun toegang tot opleidingen en aansluiting op de arbeidsmarkt vraagt een specifieke aanpak.

Onderwijs, sport en cultuur

De gemeente heeft de wettelijke taak te zorgen voor de huisvesting van het onderwijs, het regelen van het vervoer van leerlingen naar onderwijsinstellingen buiten de gemeente en het voeren van regie over de leerplicht.

Daarnaast is de (mede)verantwoordelijkheid voor de aansluiting onderwijs-jeugdhulp, onderwijs-

arbeidsmarkt en aandacht voor jongeren in kwetsbare situaties voortgevloeid uit verschillende wetgevingen. Verder is de aandacht voor de overgangsmomenten een medeverantwoordelijkheid van gemeenten: overgang van jeugd naar volwassenheid (18-18+) in onderwijs en jeugdhulp, overgangen van voorschoolse voorzieningen naar school, primair onderwijs naar voorgezet onderwijs (VO), en VO naar MBO en arbeidsmarkt.

Kunst in de buitenruimte is een speerpunt in het collatieakkoord. Het vastgestelde beleid rond kunst in de buitenruimte krijgt volgende jaren verdere uitrol. Kunst in de buitenruimte draagt bij aan een fijne en prettige leefomgeving.

Tot op heden ligt de nadruk bij sport als 'sport als doel'; de gemeente faciliteert en stimuleert sport met het oog op gezondheid. Vooruitkijkend naar de nieuwe taken binnen het sociaal domein zal er sprake zijn van enige verschuiving hoe tegen sport aangekeken wordt. Het komende beleid zal zich breder inzetten en zich ook richten op 'sport als middel'. Bij 'sport als middel' wordt sportbeoefening gefaciliteerd, gestimuleerd en geregisseerd met het oog op sociale cohesie. Gekeken wordt waar we als gemeente de verbinding kunnen maken en waar sporters en sportverenigingen zich op kunnen inzetten.

Lokale initiatieven die bijdragen aan een meer integrale aanpak van ons beleid en verbindingen leggen tussen verschillende delen van het Sociaal Domein, willen we stimuleren en faciliteren.

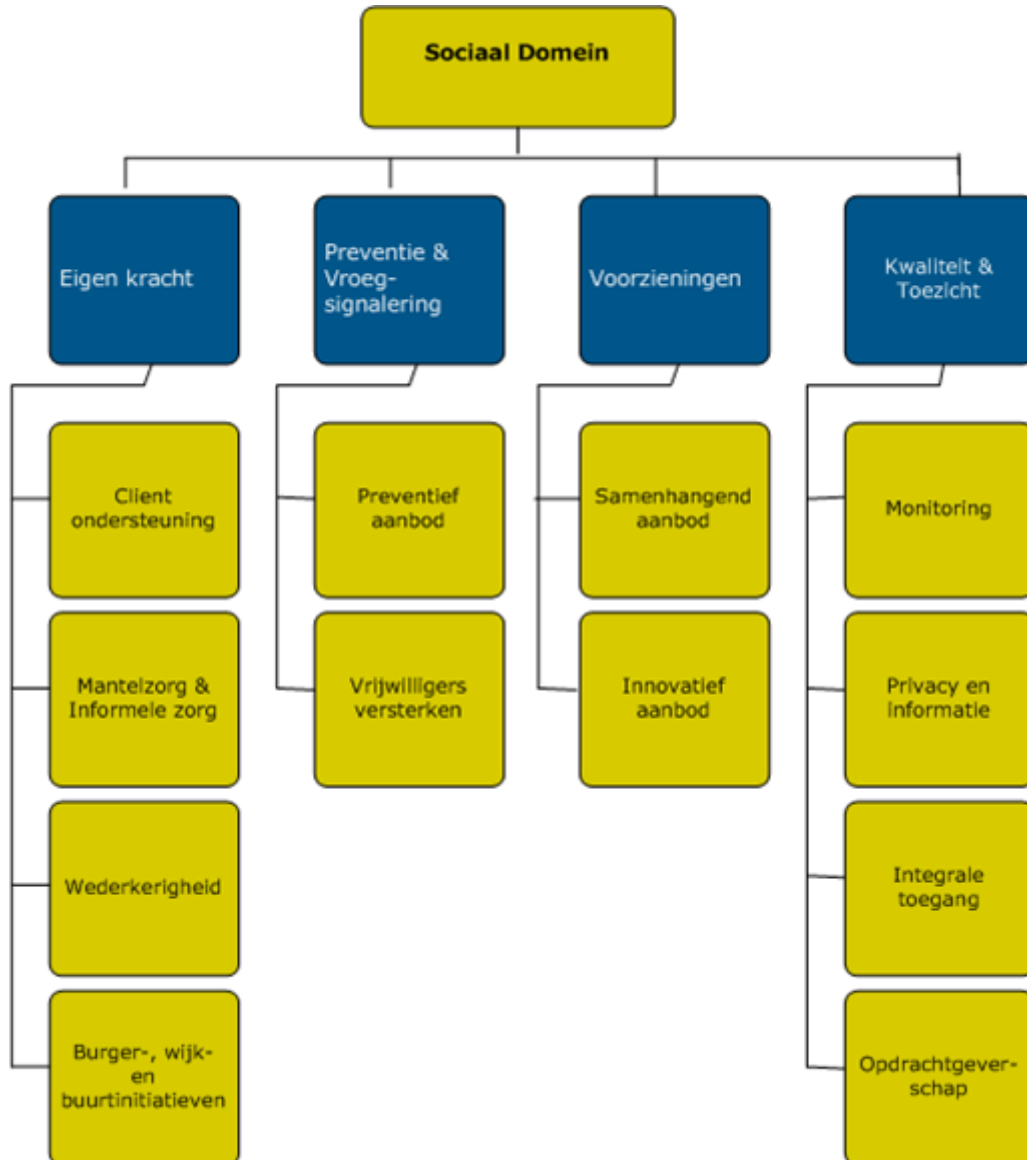
Welke externe ontwikkelingen spelen er?

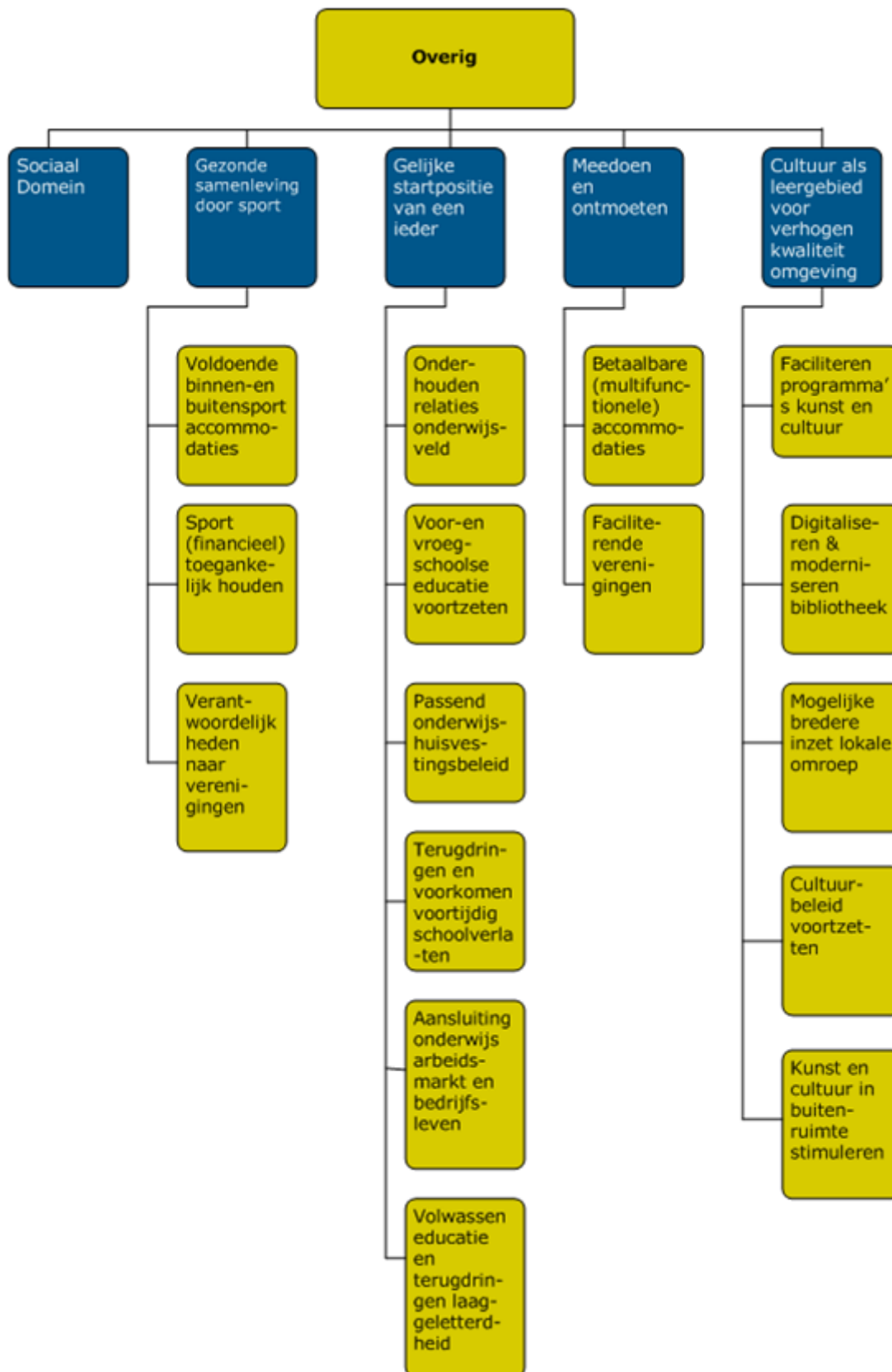
- Het thema 'wederkerigheid' doet steeds meer zijn intrede. Langs verschillende wegen onderzoeken we of we, binnen ieders mogelijkheden, iets terug kunnen en mogen verwachten van inwoners die ondersteuning van de gemeente ontvangen.
- De economie laat een licht herstel zien. Dit vertaalt zich echter nog niet in een daling van het aantal bijstandsgerechtigden. Integendeel, momenteel is er nog steeds sprake van een stijging van het aantal uitkeringen. De stijging loopt gelijk op met het aantal asielzoekers dat zich vestigt in de gemeente.
- Het Rijksbeleid zet in op het zo lang mogelijk zelfstandig thuis laten wonen van ouderen en mensen met een beperking. Dit vraagt om een integrale benadering van de aspecten wonen, zorg en welzijn.
- Van inwoners wordt verwacht dat ze meer op eigen kracht functioneren. Het welzijnswerk heeft een belangrijke rol in de versterking van de eigen kracht. Dit vraagt om eigentijds, stevig en breed welzijnswerk.
- Instroom in de WSW is gestopt Voor inwoners die voorheen in aanmerking kwamen voor de WSW, onderzoeken we de mogelijkheden voor een nieuwe vorm van beschermt werken dan wel (arbeidsmatige) dagbesteding.
- In de Jeugdhulp zijn sectorbreed signalen over te snelle budgetdaling zodat er knelpunten ontstaan in het leveren van passende zorg. Gevolgen hiervan zijn bijvoorbeeld wachtlijsten.
- De ontwikkelingen binnen het sociaal domein leiden tot een groter beroep op mantelzorgers en (zorg)vrijwilligers. Dit vraagt om een (regionale) visie op de inzet en de ondersteuning van deze groepen.
- Als gevolg van diverse brandhaarden in de wereld, neemt het aantal vluchtelingen en daarmee onze taakstelling op het gebied van de huisvesting van statushouders fors toe.
- Leerplichtigen in het eerste jaar van het MBO lopen het grootste risico om uit te vallen. VO/VSO en MBO werken samen om uitval van deze leerlingen te voorkomen.
- De meest recente leerlingenprognoses bevestigen de al eerder ingezette daling van het aantal leerlingen in Teylingen. Dit heeft gevolgen voor onze voorzieningen: het aanbod aan ruimte voor onderwijs moet in overeenstemming gebracht worden met de ruimtebehoefte.
- Naar verwachting zal in 2018 de wet harmonisatie peuterspeelzalen van kracht worden. De wet schrijft voor dat de kwaliteitseisen en financiering gelijk getrokken wordt voor kinderdagverblijven en peuterspeelzalen. De harmonisatie peuterspeelzalen heeft in Teylingen al plaatsgevonden. Wel zal de wet extra kwaliteitseisen voor peutervoorzieningen met zich meebrengen, bijvoorbeeld het verhogen van het taalniveau van pedagogisch

medewerkers naar niveau 3F. Hiervoor komt in 2017 en 2018 extra geld naar de gemeente.

- Peuteropvang speelt een belangrijke rol in het terugdringen van onderwijsachterstanden. Het jaar 2017 is een overgangsjaar op weg naar een nieuwe bekostigingssystematiek en indicator op het gebied van onderwijsachterstanden. Daarnaast is vanuit het Rijk de opdracht bij gemeenten gelegd om alle peuters van 2,5 tot 4 jaar twee dagdelen peuteropvang aan te bieden. De gemeente krijgt hiervoor tot 2021 de tijd en bijbehorende financiën om dit te regelen.
- De druk op de buitensportvoorzieningen blijft hoog. In de nieuwe sportnota wordt richting gekozen voor de (nieuwe) rol en bijhorende doelstellingen van de gemeente en de samenwerking met de sportverenigingen.

Wat willen we bereiken?

Wat gaan we ervoor doen?

Hieronder geven we weer wat we gaan doen in 2017. In de manier waarop we hier invulling gaan geven, speelt een aantal aspecten een belangrijke rol. In de eerste plaats betreft dit samenwerking. Zo veel als mogelijk zoeken we actief onze partners in het veld op om in gezamenlijkheid invulling te geven aan de opgaven waar we voor staan. In de tweede plaats zetten

we nadrukkelijk in op communicatie en participatie. Er gebeurt ontzettend veel binnen het sociaal domein. Het is van groot belang inwoners, cliënten en samenwerkingspartners in een zo vroeg mogelijk stadium (en met de juiste communicatiemiddelen) mee te nemen in ontwikkelingen en eventuele wijzigingen in werkwijzen en ondersteuningsmogelijkheden. Tot slot is (sociale) duurzaamheid voor ons een belangrijk aandachtspunt. We bekijken op het fysieke vlak, bijvoorbeeld bij (sport)accommodaties, hoe we hier invulling aan kunnen geven, maar we kijken ook naar de mate waarin besluiten van invloed zijn op de toekomst van latere generaties (houdbaarheid).

Veel uit te voeren activiteiten in 2017 gelden voor alle drie de decentralisaties, bijvoorbeeld op het gebied van inkoop. Deze nemen we daarom niet op voor iedere "D" afzonderlijk. Uitgangspunt is een integrale benadering van de drie decentralisaties. Bovendien is de opgesomde lijst van activiteiten in onderstaande tabel geen uitputtende lijst. Gekozen is voor een aantal in het oog springende, relevante en/of politiek gevoelige onderwerpen. Een overzicht van de prioriteiten op het gebied van het sociaal domein is te vinden in de strategische agenda van het sociaal domein.

SOCIAAL DOMEIN

Beleidsdoel	
Afgeleid beleidsdoel	Wat gaan we ervoor doen?
Eigen kracht	
Cliëntondersteuning	We subsidiëren "MEE" voor Wmo en Jeugdhulp ondersteuning.
Mantelzorg en informele zorg	We stellen een actieplan ten behoeve van mantelzorgondersteuning op en rollen deze samen met onze partners uit.
	We stellen een actieplan ten behoeve van respijtzorg op en rollen deze samen met onze partners uit.
Wederkerigheid	We geven verder vorm aan de wederkerigheid binnen de Wmo.
Burger- wijk en buurtinitiatieven	We sluiten aan op initiatieven vanuit de samenleving die bijdragen aan het versterken van de sociale samenhang in wijken en buurten.
Preventie en vroegsignalering	
Preventief aanbod	Op het gebied van Wmo en Jeugdhulp zetten we in op versterking van het preventief aanbod.
	We zetten in op vroegsignalering door dit onderdeel te laten zijn van een bewustwordingscampagne en door gericht de samenwerking te zoeken met verenigingen waar het gaat om de signalerende rol.
	We geven uitvoering aan het beleid van schulddienstverlening waarin preventie een belangrijke rol speelt.
	We zetten in op gezinsbegeleiding: een integrale oplossing voor Wmo en Jeugdhulp om jeugdhulp proberen te voorkomen.
	We subsidiëren het Jeugd Preventie Team.
Vrijwilligers versterken	We voeren in samenwerking met vrijwilligers van sportverenigingen een aantal acties door gericht op het versterken van de signalerende rol van verenigingen.
Voorzieningen	
Samenhangend aanbod	We geven uitvoering aan het actieplan 'Dementievriendelijke gemeente Teylingen', onder andere via het organiseren van een conferentie waarbij we in gesprek gaan met onze samenwerkingspartners.
	We continueren onze inzet op de uitvoering van de projecten binnen het Zorgpact.
	We concretiseren de ontwikkelde scenario's om te onderzoeken of het mogelijk is doelgroepenvervoer in 2017 subregionaal aan te besteden.
	Via de toepassing van de methodiek '1 gezin, 1 plan, 1 regisseur' in de JGT's en het sociaal team zetten we in op een integraal ondersteuningsaanbod

	We hebben regionaal (Holland Rijnlandniveau) doorlopend overleg met de samenwerkingsverbanden, zorgaanbieders en gemeenten over specifieke zaken als thuiszittersproblematiek, dyslexiezorg en opvang voor kinderen in crisissituaties. Het Regionaal Bureau Leerplicht is hier ook nauw bij betrokken. Het onderwijs wordt nauw betrokken bij de inkoop Jeugdhulp.
Innovatief aanbod	In samenspraak met ketenpartners gaan we op zoek naar nieuwe en innovatieve concepten voor hulp en zorg. De kwaliteit van de voorzieningen voor cliënten spelen hierin een belangrijke rol.
	Op het terrein van de Wmo en de Jeugdhulp zoeken we naar een andere vorm van voorzieningen, binnen het kader van de jurisprudentie en andere wettelijke kaders. Doel is de bureaucratie te verminderen, kosten te besparen en de toegankelijkheid te verbeteren. Deze ontwikkeling vergt tijd en zorgvuldigheid om de kwaliteit van de voorzieningen (zoveel als mogelijk) in stand te houden en oog te hebben voor de belangen van cliënten.
	Via het Servicepunt Werk zetten we in op een betere aansluiting van vraag en aanbod op de lokale en (sub)regionale arbeidsmarkt, op meer uitstroom naar werk en re-integratie, op een effectieve(re) toeleiding naar werk en op het ontzorgen van werkgevers.
	We voeren een pilot beschut werken uit.
	We geven uitvoering aan de motie "vertrouwen in de professional" waarbij € 100.000,- handgeld beschikbaar is gesteld aan de medewerkers van het JGT. Jongeren of gezinnen in acute noodsituaties kunnen gebruik maken van extra financiering, om zo escalatie van problemen te voorkomen. Financiering gebeurt altijd in natura of rechtstreeks aan de dienstverlener.
Kwaliteit en toezicht	
Monitoring	We geven uitvoering aan de motie 'Monitoring sociaal domein'. Dit helpt ons om aan de hand van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens beleid waar nodig bij te sturen dan wel verder te ontwikkelen.
Privacy en informatie	We geven uitvoering aan de motie "verantwoord minimaal sociaal zorgniveau". We doen dit door bijvoorbeeld bijeenkomsten te organiseren met zorgaanbieders, de sociale kaart te actualiseren en deze actueel te houden.
	We werken samen met diverse instanties die een rol spelen in het opvangen en afhandelen van klachten en signalen in het sociaal domein.
	In 2017 zal aandacht worden gegeven aan het snijvlak tussen privacy en samenwerking in het sociaal domein en de belemmering die daardoor wordt ervaren.
Integrale toegang	We sturen op een integrale benadering van de hulpvraag en ondersteuning van inwoners (via het Wmo Loket, het sociaal team, het CJG en maatschappelijke partners zoals het onderwijs, ISD, welzijnsorganisaties).
	Op regionaal niveau streven we naar een doorontwikkeling van het JGT om het JGT nog beter in staat te stellen om snel en adequaat hulp te verlenen.
Opdrachtgeverschap	We zetten actief in op social return on investment (SROI).
	Op regionaal niveau wordt een nieuwe bekostigingssystematiek ontwikkeld voor de jeugdhulp.
	Ontschotting van de beschikbare middelen doen we binnen onze eigen organisatie, maar dragen we ook uit aan onze samenwerkingspartners.

OVERIG

Beleidsdoel	
Afgeleid beleidsdoel	Wat gaan we ervoor doen?
Gezonde samenleving door sport	
Voldoende binnen-en buitensportaccommodaties	We geven uitvoering aan de acties zoals opgenomen in de Sportnota 2017-2020.
	Samen met de Stichting Exploitatie Foranholte geven we vorm aan de uitbreiding en herinrichting van Sport- en Recreatiepark Elsgeest.
	Samen met de Sassenheimse Tennis Vereniging (STV) en omwonenden geven we invulling aan de verplaatsing van STV naar Sportpark Roodemolen.
Sport (financieel) toegankelijk houden	We voeren de sport- en cultuurregeling uit.
Verantwoordelijkheden naar verenigingen	Per project bekijken we samen met de vereniging naar rollen en verantwoordelijkheden.
Gelijke startpositie van een ieder	
Onderhouden relaties onderwijsveld	We voeren een jaarlijks informeel relatiegesprek met de schoolbesturen.
Voor-en vroegschoolse educatie (VVE) voortzetten	We continueren onze inzet op Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) met als doel een verdere versterking van het preventieve veld rond de drie decentralisaties.
Passend onderwijs-huisvestingsbeleid	We voeren de acties van het in 2016 opgestelde IHP uit.
	Samen met het schoolbestuur treffen we voorbereidingen voor de nieuwbouw van de Kinderburg in 2020.
Terugdringen en voorkomen voortijdig schoolverlaten	We continueren onze inzet om via regionaal beleid (Regionaal Bureau Leerplicht) het aantal voortijdig schoolverlaters terug te dringen (continu). We nemen deel aan de regie- en werkgroep VSV met als doel het aantal VSV-ers verder terug te dringen tot de landelijke norm voor 2020. Het programma VSV maatregelen voeren we uit.
	Vanwege de toename van gehuisveste statushouders in de gemeente is er ook meer behoefte aan onderwijs voor de kinderen van statushouders. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor onderwijshuisvesting. In samenwerking met de regio exploiteren wij een taakklas.
Aansluiting onderwijs, arbeidsmarkt en bedrijfsleven	Om de overgang van het voortgezet onderwijs naar het MBO minder groot te maken is voor sommige leerlingen een speciale setting nodig. We gaan met het VO en MBO (Nova college in Hillegom) onderzoeken of we deze setting in het Fioretticollege kunnen creëren. Dit zal bijdragen aan het verminderen van voortijdig schoolverlaten en is daarom ook een lokale uitwerking van het regionale programma VSV.
Volwasseneneducatie en terugdringen laaggeletterdheid	We geven regionaal invulling aan de beleidsruimte die ontstaat door de afbouw van de verplichte winkelnering voor volwasseneneducatie bij de ROC's vanaf 2016.
	We continueren onze inzet om bewustwording van inwoners te vergroten om laaggeletterdheid te herkennen en bespreekbaar te maken (continu). We organiseren de week van de laaggeletterdheid.
Meedoen en ontmoeten	
Betaalbare (multi-functionele)accommodaties	Een voorzieningennota voor kunst-, cultuur- en maatschappelijke accommodaties wordt opgesteld.
Faciliteren	Op basis van maatwerk (behoefte) voeren we relatiegesprekken met verenigingen (continu).

verenigingen	We geven uitvoering aan de acties uit de Voorzieningennota Light.
Cultuur als leergebied voor verhogen kwaliteit omgeving	
Faciliteren programma's kunst en cultuur	We continueren de cultuurprogramma's op het basisonderwijs (continu).
Digitaliseren & moderniseren bibliotheek	Wij geven samen de bibliotheek uitvoering aan het in 2016 vastgestelde beleidskompas.
Mogelijke bredere inzet lokale omroep	We werken (zoveel mogelijk samen met de andere Bollengemeenten) gemaakte afspraken over de functie van de Bollenstreek Omroep verder uit.
Cultuurbeleid voortzetten	Door het mede financieren van de combinatiefunctionaris zorgen wij ervoor dat kinderen gestimuleerd worden om deel te nemen aan culturele activiteiten (continue).
Kunst en cultuur in buitenruimte stimuleren	We ondersteunen initiatieven die bijdragen aan het stimuleren van het beleven van kunst en cultuur in de buitenruimte (continu).

met Wie werken we samen?

- ISD Bollenstreek. De ISD Bollenstreek voert de regelingen op het gebied van sociale zekerheid en de WMO uit.
- RDOG bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en het welbevinden van de inwoners van onze regio in zowel reguliere als crisissomstandigheden. Daarnaast probeert de RDOG effecten van gezondheidsbedreigingen te beperken.
- Maregroep. MareGroep realiseert de WSW-arbeidsplaatsen (intern en extern) voor de gemeente.
- Holland Rijnland onderdeel Maatschappij en de werkorganisatie jeugdhulp.

Prestatie-indicatoren

Taakveld	Naam Indicator	Eenheid	Begroting 2017	Aangetroffen in "Waar staat je gemeente"
Onderwijs	Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	2	2014: 2
Onderwijs	Relatief verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	41	2014: 41
Onderwijs	Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	1,5%	2014:1,5%
Sport, cultuur en recreatie	Niet sporters	%	45,7%	2014: 45,7%
Sociaal domein	Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 - 64 jaar	550	2015: 547,8
Sociaal domein	Jongeren met een delict voor de rechter	% 12 t/m 21 jarigen	2%	2012: 2,08%
Sociaal domein	Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	1,69%	2012: 1,69%

Sociaal domein	Netto arbeidsparticipatie	% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking	70%	2015: 68,1%
Sociaal domein	Achterstandsleerlingen	% 4 t/m 12 jarigen	3%	2012: 3,68%
Sociaal domein	Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	0,5%	2012: 0,66%
Sociaal domein	Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	125	2015: 122,8
Sociaal domein	Lopende re-integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15 – 64 jaar	52,3%	2015: 52,3
Sociaal domein	Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	12%	2015: 10,7
Sociaal domein	Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	0,6	2015: 0,7
Sociaal domein	Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	0,2	2015: 0,2

Wat zijn de voor dit hoofdstuk relevante documenten?

- Beleidskompas Bibliotheek 2016-2019
- Contourennota servicepunt werk
- Kadernota WMO Bollen5 2015-2018
- Nota onderwijsachterstandenbeleid
- Kunst in de buitenruimte
- Evaluatie combinatiefuncties 2015
- Transformatieagenda WMO
- Nota herziening opzet sport- en cultuur regeling
- Evaluatie regeling sport- en cultuur Teylingen
- Visie Hart voor de Jeugd
- Werkagenda jeugd 2016-2017
- Uitgangspuntennotitie aanvulling op Hart voor de Jeugd
- Regionaal opdrachtgeverschap jeugdhulp
- Inkoopstrategie Jeugd 2017

Wat mag het kosten?

Baten en lasten voor programma 3 Sociaal Domein						
€ x 1.000	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Totaal lasten programma	-34.292	-36.493	-34.714	-35.328	-35.027	-34.899
Totaal baten programma	5.006	5.130	5.132	5.132	5.132	5.132
Saldo programma voor bestemming	-29.285	-31.363	-29.582	-30.196	-29.895	-29.768
Storting in reserves	-3.463	-659	-683	-661	-640	-621
Onttrekking aan reserves	1.881	1.372	1.116	1.039	974	971
Saldo programma na bestemming	-30.867	-30.649	-29.149	-29.819	-29.562	-29.418

4.4 . Programma 4 : Leefomgeving

Portefeuillehouder: **Wethouder Kees van Velzen**
Afdeling: **Gemeentewerken**
Programmamanager: **Kees Stoffer**

Visie

Teylingen kenmerkt zich door groene wijken, die kwaliteit en duurzaamheid uitstralen. Het groen en de speelplaatsen worden in participatie met de inwoners ingericht en onderhouden. Daar waar mogelijk faciliteren wij initiatieven van bewoners, bijvoorbeeld op gebied van groen en speelplaatsen. De wijkregisseur promoot het eigenaarschap van de openbare ruimte bij bewoners. Herinrichting van de openbare ruimte wordt integraal aangepakt, zo mogelijk per wijk of buurt, is duurzaam en onderhoudsarm en vindt plaats in nauw overleg met de bewoners. Bewoners doen middels participatie actief mee aan het ontwerpproces.

Het beheer en onderhoud is wijkgericht, klantgericht, planmatig, integraal, ecologisch en duurzaam. De gemeente blijft verantwoordelijk als het gaat om de fysieke ontwikkeling van wijken en buurten en zal dit in het participatieproces goed aan de burgers moeten blijven uitleggen. Uit oogpunt van de drie k's (kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid) werkt de gemeente nauw samen met de gemeenten Noordwijkerhout, Noordwijk, Hillegom, Lisse en Katwijk (voorheen TKN verband). Duurzaamheid speelt een steeds grotere rol bij (her)inrichting en beheer van bestaande en nieuwe wijken.

Thema's

Dichtbij Inwoners, met elkaar

Participatie in de buitenruimte

Herinrichtingsprojecten worden integraal opgepakt, waarbij alle disciplines worden bekeken en zo nodig meegenomen. Doel is om voor 25 jaar klaar te zijn en hiermee overlast voor bewoners te minimaliseren. De herinrichting wordt samen met de bewoners ontworpen waarbij zij binnen de kaders van het beleid keuzes kunnen maken over parkeren, groen, bomen en materiaalgebruik. Draagvlak is hierbij essentieel en een goed verlopen participatieproces draagt hieraan bij. Integrale projecten in deze planperiode zijn onder andere: St. Antoniuslaan, Essenlaan en Platanenlaan, herinrichting Herenweg en reconstructie Zijldijk.

Participatie zorgt ook voor meer betrokkenheid bij de buitenruimte, zeker als dit gecombineerd wordt met het door de bewoners zelf te beheren en onderhouden van openbaar groen, speelplaatsen en boomspiegels. In deze planperiode zal door de inzet van de buitendienst en de wijkregisseur deze participatie worden gestimuleerd en verder toenemen.

De beheerovereenkomsten met bijvoorbeeld de Stichting Beheer Park Rusthoff, Overbosch, de Eendenkooi en de kinderboerderijen in Voorhout en Warmond worden of zijn verlengd op basis van goed resultaat.

Duurzaamheid

Een belangrijk facet van integraal beheer is dat het resultaat duurzaam is (in materiaalgebruik en inrichting) en dat pas over 25 jaar de bewoners weer met grote onderhoudswerkzaamheden en dus overlast in de straat worden geconfronteerd.

In 2016 is het beleid duurzaamheid in de openbare ruimte vastgesteld. Dit beleidskader is nodig om de uitvoeringsprogramma's vanaf 2016 duurzamer te maken.

Bij taakgebieden op het gebied van duurzaamheid in de Openbare Ruimte moet worden gedacht aan: bestemming, ontwikkeling, initiële inrichting, herinrichting, beheer en functioneel gebruik.

Regionale Samenwerking

De samenwerking op gebied van openbare werken met Katwijk en Noordwijk is uitgebreid met de andere bollengemeenten. Er is een samenwerkingsprogramma opgesteld voor de jaren 2016 en

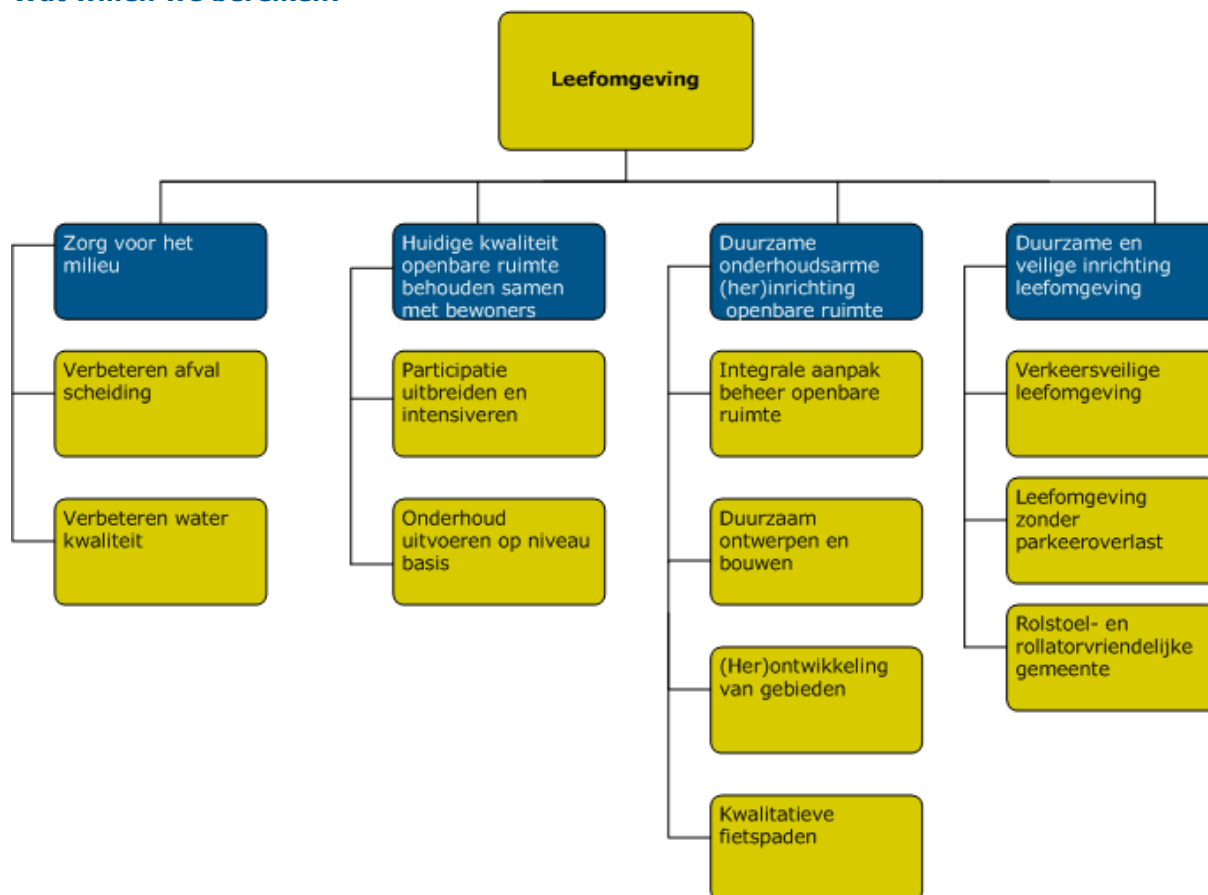
2017. Dit omvat een groot aantal projecten verdeeld over de verschillende vakgebieden van het domein openbare werken/buitenruimte.

Een van de projecten is tezamen met de gemeenten Katwijk, Noordwijk, Noordwijkerhout, Lisse en het Hoogheemraadschap van Rijnland (HHR) de verbetering van de afvalwaterketen om zo een kostenbesparing te realiseren en om de waterkwaliteit te verbeteren. Na de realisatie van de Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT) wordt het beheer in 2017 bij de gemeente Katwijk ondergebracht.

Welke externe ontwikkelingen spelen er?

- Participatie is een vast onderdeel bij het uitwerken van plannen op gebied van herinrichting, integraal beheer en nieuwbouw. Bewoners voelen zich steeds meer eigenaar van hun leefomgeving en voelen zich daar verantwoordelijk voor. Er treedt een verschuiving op naar gezamenlijk beheer en onderhoud van openbaar groen en speelplaatsen door onze bewoners.
- Bestaande en nieuwe openbare ruimte zullen duurzaam worden ingericht op basis van nieuw beleid. Het beheer van deze duurzaam ingerichte openbare ruimte zal minimale inspanning en kosten vergen.
- De snel veranderende samenleving vraagt om aanpassing van beleid op gebied van groen, afval, wegen en duurzaamheid in de openbare ruimte. Dit beleid komt tot stand in samenwerking met de burgers en zal resulteren in meer begrip en een grotere bijdrage (participatie) van de burgers alsmede deregulering.
- We krijgen het beheer over een aantal nieuwe woonwijken (bijvoorbeeld Hooghkamer, Engelse tuin). Dit vergt extra beheercapaciteit.

Wat willen we bereiken?

Wat gaan we ervoor doen?

Beleidsdoel	
Afgeleid beleidsdoel	Wat gaan we ervoor doen?
Zorg voor het milieu	
Verbeteren afvalscheiding	Duurzaamheid krijgt ook invulling door nog betere afvalscheiding. Als doelstelling streven we minimaal de landelijke doelstelling na dat 75% van het huishoudelijk afval in Teylingen gescheiden wordt ingezameld. Dit betekent een forse vermindering van de hoeveelheid ongescheiden afval (restafval). Het Rijk heeft deze doelstelling vertaald in een richtlijn van 100 kilo per inwoner per jaar. Om deze afvaldoelstellingen te realiseren, zal de inzamelstructuur, mogelijk in combinatie met een andere heffingsvorm, moeten worden aangepast. In 2016 zijn de kaders en uitgangspunten voor het nieuwe afvalbeleidsplan vastgesteld.
Verbeteren water kwaliteit	Het rijk vraagt aan de hoogheemraadschappen, waterleiding bedrijven en de gemeenten om de kostenstijging in de afvalwaterketen te beperken door efficiënter om te gaan met de beschikbare middelen. Eind 2016 zal het Integraal AfvalWaterKetenPlan gereed zijn, vergelijkbaar met het oude Gemeentelijk Riolerings Plan (GRP), maar dan bezien vanuit de gehele afvalwaterketen. Samenwerking, duurzame oplossingen bedenken en geplande investeringen herzien met een integrale bril zullen leiden tot kostenreductie.
Huidige kwaliteit openbare ruimte behouden samen met bewoners	
Participatie uitbreiden en intensiveren	Voor integrale herinrichtingsprojecten is participatie inmiddels een gebruikelijke stap in het proces. We leggen de bewoners geen keuzes voor, maar betrekken ze bij het volledige ontwerpproces. Er wordt dus niet alleen geparticipeerd over het ontwerp van wegen en parkeerplaatsen, maar ook over de inrichting zoals het gebruik van materiaalsoorten, keuze van kleuren en groen- en boomsoorten. In

	<p>2017 staan de volgende integrale herinrichtingen op het programma:</p> <ul style="list-style-type: none"> - St. Antoniuslaan (Sassenheim); - Essenlaan en Platanenlaan (Sassenheim); - Herinrichting Herenweg in Warmond; - Zijldijk. <p>Om tijdens het participatieproces de juiste kaders te kunnen meegeven aan onze bewoners is nieuw beleid nodig. Het bomenbeleid en het speelplaatsenbeleid is in 2015 vastgesteld. Het groenbeleidsplan is in 2016 vastgesteld evenals het wegenbeleidsplan en het duurzaamheidsplan. Hiermee beschikken we in 2017 over nieuw beleid op gebied van wegen, groen, bomen, afval en duurzaamheid in de openbare ruimte.</p> <p>Met participatie willen we ook de betrokkenheid vergroten in de gebruikperiode. Als bewoners hebben meegedacht over de inrichting van hun groenstrook of speelplaats, dan is er vaak ook bereidheid om mee te doen met het klein dagelijks onderhoud. Ook zullen bewoners dan voorzichtiger omgaan met dit groen of de speelplaats en het niet accepteren als anderen schade aanrichten.</p>
Participatie uitbreiden en intensiveren	<p>Bij alles wat de gemeente doet, wordt nadrukkelijk gekeken welke mogelijkheden er zijn tot participatie. Heel veel plannen, beleid, renovaties en werken, lenen zich goed voor een gezamenlijke aanpak met bewoners, bedrijven en instellingen. En dat willen we aan de voorkant doen. Als er nog niets op papier staat, dus aan het begin gebruik maken van hun ideeën en expertise. Recente voorbeelden daarvan zijn bijvoorbeeld de JOP in Voorhout en de skatebaan in Sassenheim (door en voor jongeren). Maar ook de medewerking van de gemeente aan het Lokaal Fonds. Dat laatste is eigenlijk een voorbeeld van overheidsparticipatie. Vanuit de bevolking komt een initiatief, en de gemeente doet daar aan mee. Voor het komend jaar willen we participatie en overheidsparticipatie verder doorontwikkelen in de breedte.</p>
Onderhoud uitvoer niveau basis	<p>Onze bewoners zijn tevreden met het beeld van de openbare ruimte. De openbare ruimte is schoon en netjes en klachten worden door onze servicedienst zo snel mogelijk opgelost. Ook de inrichting van het groen en de kwaliteit van de bomen kan op waardering rekenen. Dit is het basisniveau voor onderhoud wat met de raad is afgesproken. Verbeterpunten zijn de oude VRI's, overlast bomen (vooral luizenpoep), de diepte van enkele sloten i.v.m. de bevaarbaarheid, de kwaliteit van het straatmeubilair (banken, vuilnisbakken), veegvuil in de straten en de kwaliteit van enkele speelplaatsen.</p> <p>Naast het oppakken van de verbeterpunten door de gemeentelijke diensten kunnen onze bewoners op eenvoudige manier een bijdrage leveren aan de kwaliteit van de openbare ruimte. Zelf een stukje groen bijhouden of de speelplaats schoonhouden zijn voorbeelden van initiatieven die onze wijkregisseur kan faciliteren.</p>
Duurzame onderhoudsarme (her)inrichting openbare ruimte	
Integrale aanpak beheer openbare ruimte	<p>In 2017 wordt verder gegaan met dit interne project. Ieder jaar wordt gestart met onderzoek of integrale aanpak van een straat of wijk mogelijk is. De werkzaamheden worden bij integraal beheer per gebied in 1 keer aangepakt of gecombineerd. .</p> <p>In onze integrale aanpak is participatie een belangrijk middel.</p> <p>Ook bij integrale projecten speelt duurzaamheid een steeds grotere rol. Beleid wordt opgesteld om kaders vast te stellen voor duurzaam materiaalgebruik en een meer duurzame inrichting.</p>
Duurzaam ontwerpen en bouwen	<p>Duurzame (her)inrichting van de openbare ruimte maakt onderdeel uit van integraal beheer. Om kaders te kunnen vaststellen en handvatten te krijgen voor de uitvoeringsprogramma's is nieuw beleid nodig. Dit beleid is in 2016 vastgesteld en wordt nu toegepast.</p> <p>Het op te stellen beleid duurzaamheid in de openbare ruimte gaat uit van een nieuwe visie. We gaan de openbare ruimte inrichten met duurzame materialen</p>

	(bijvoorbeeld wegverharding met gebakken klinkers in plaats van betonklinkers). Daardoor neemt de houdbaarheid toe en dalen de kosten en inspanning voor onderhoud. De hogere eenmalige aanschafkosten worden gecompenseerd door de langere levensduur.
	Bij de ontwikkeling van nieuwe (woon)gebieden wordt samenhang gevonden tussen de duurzame inrichting van de openbare ruimte en duurzaamheid in en om de bebouwing. Denk hierbij aan de verplichting van zonnecellen op de daken, zonneboilers en grijswatersystemen etc.
	Bij de (her)inrichting van de openbare ruimte worden innovaties toegepast die leiden tot duurzaamheid.
(Her)ontwikkeling van gebieden	Bij de (her)ontwikkeling van gebieden is duurzaamheid het uitgangspunt. Woongebieden worden duurzaam ingericht zodat een minimale inspanning voor onderhoud nodig is. Duurzame materialen worden gebruikt en hergebruikt. Ook wordt er optimaal gebruik gemaakt van innovaties.
	De Leidraad Inrichting Openbare Ruimte wordt vervangen door de DIOR, Duurzame Inrichting Openbare Ruimte.
	Ook nieuwe woningen zijn duurzaam en zo veel mogelijk energie neutraal. Innovaties worden zoveel mogelijk toegepast.
Duurzame en veilige inrichting leefomgeving	
Verkeersveilige leefomgeving	In samenspraak met de scholen worden schoolomgevingen veiliger ingericht. Voorbeeld hiervan is de St. Antoniuslaan. De voorbereidingen zijn in 2016 opgestart en de uitvoering vindt plaats in 2017. De aanpassingen hebben vooral betrekking op de veiligheid van fietsers en voetgangers.
	Nieuwe infrastructuur richten we in volgens het principe Duurzaam Veilig van kennisorganisatie CROW. De toegankelijkheid van de infrastructuur voor ouderen en gehandicapten is een specifiek onderdeel van het Programma van Eisen.
	Een Duurzaam Veilige inrichting van wegen maakt integraal onderdeel uit van onderhoud aan onze infrastructuur.
	Vanuit het uitvoeringsprogramma van het Gemeentelijk Verkeer- en Vervoersplan (GVVP) voeren we, integraal met andere disciplines zoals wegbeheer, riolering e.d., veiligheidsmaatregelen uit onder meer op de volgende wegen (2015-2017): - Wasbeekerlaan (Sassenheim); - Herenweg/Sweilandstraat/Oranje Nassaulaan/Padoxlaan (Warmond); - Oosthoutlaan, in HOV-project (Voorhout). Daarnaast voeren we doorlopend maatregelen uit op het gehele wegennet, zodat de wegen voldoen aan de landelijke richtlijnen "basiskennmerken wegontwerp".
Leefomgeving zonder parkeeroverlast	Hoge parkeerdruk in bestaande wijken pakken we aan in overleg met direct betrokken bewoners. Dat wordt gerealiseerd door het aanleggen van extra parkeerplaatsen in nauw overleg met de bewoners uit de straat of wijk (2015-2018). Dit wordt bij voorkeur integraal uitgevoerd met andere beheerwerkzaamheden.
	Bij nieuwbouw passen we de parkeernormen toe voor auto en fiets uit de Parkeernota Teylingen zodat parkeeroverlast in de toekomst voorkomen wordt.
Rolstoel- en rollator vriendelijke gemeente	In 2016 heeft een onderzoek plaatsgevonden en zijn de knelpunten opgelost, middels een participatietraject met inwoners. In 2017 zal op basis van meldingen eventuele maatregelen worden getroffen.

met Wie werken we samen?

- VAB (Vuil Afvoer Bedrijf)
Voor een doelmatige verwijdering van afvalstoffen (rest- gft en PBD) wordt op basis van een GR regeling een overslagstation geëxploiteerd door de zes regiogemeenten. Binnen de GR vindt contractbeheer en aanbestedingen plaats en wordt de exploitatie van het overslagstation uitbesteed.

Prestatie-indicatoren

Taakveld	Naam Indicator	Eenheid	Begroting 2017	Aangetroffen in "Waar staat je gemeente"
Volksgezondheid en Milieu	Omvang huishoudelijk restafval	Kg/inwoner	190	2014: 168
Volksgezondheid en Milieu	Hernieuwbare elektriciteit	%	0,4%	2013: 0,4%

Wat zijn de voor dit hoofdstuk relevante documenten?

- Wijkgericht werken
- Uitvoeringsprogramma groen 2014 - 2018
- Speelplaatsenbeheerplan 2014-2018
- Uitvoeringsprogramma Zwerfafval
- Afvalstoffenbeleidsplan
- Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) 2013 - 2016
- Provinciaal Verkeers- en Vervoersplan
- Regionaal Verkeers- en Vervoersplan Holland Rijnland, met uitvoeringsprogramma
- Nota Regionale Investeringsstrategie Holland Rijnland
- Provinciaal fietspadenplan 2008
- Geactualiseerde wegenstructuur Voorhout 2020
- Gemeentelijk Verkeers-en Vervoersplan Teylingen (GVVP) 2010-2020

Wat mag het kosten?

Baten en lasten voor programma 4 Leefomgeving						
€ x 1.000	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Totaal lasten programma	-15.905	-18.784	-11.430	-11.633	-12.037	-12.014
Totaal baten programma	604	842	377	432	530	521
Saldo programma voor bestemming	-15.301	-17.942	-11.053	-11.201	-11.507	-11.493
Storting in reserves	-141	-147	-100	-102	-103	-103
Onttrekking aan reserves	2.541	5.190	981	892	855	779
Saldo programma na bestemming	-12.901	-12.899	-10.172	-10.411	-10.756	-10.818

4.5 . Programma 5 : Dienstverlening

Portefeuillehouder: **College van Burgemeester & Wethouder**
Afdeling: **Gemeentewinkel**
Programmamanager: **Ine van Holland**

Visie

Wij zijn een dienstverlenende organisatie. Onze dienstverlening is mensgericht, actueel en efficiënt. Dienstverlening is van ons allemaal.

Dit betekent voor onze organisatie dat wij van buiten naar binnen denken. We gaan op zoek naar de kracht van de samenleving en benutten deze. Daardoor ontstaat een samenwerkingsrelatie met onze inwoners, instellingen en bedrijven. We maken duidelijke keuzes in wat we wel en wat we niet doen en communiceren hierover. We weten altijd waarom we iets doen en voor wie we het doen. We hebben oog voor de tegenstelling in belangen en communiceren hierover. Wij realiseren ons dat de wereld om ons heen niet stilstaat en dat veranderingen een continu proces zijn; veranderingen prikkelen ons om mee te denken. We haken aan op vragen en ontwikkelingen in de samenleving. Waar het kan, is onze dienstverlening 24 uur en 7 dagen in de week beschikbaar.

Thema's

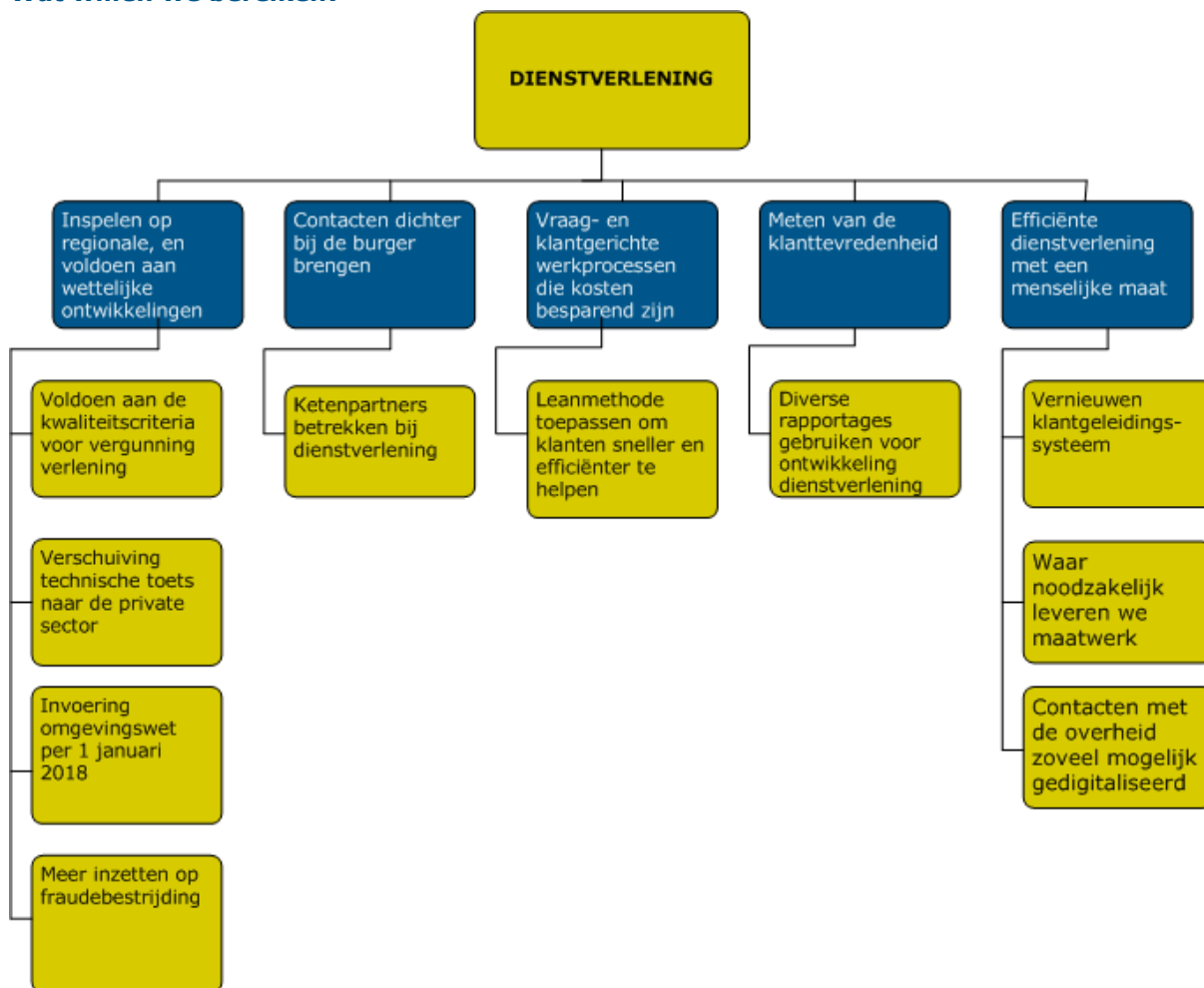
Dichtbij Inwoners en Met elkaar:

De focus bij de uitvoering van onze dienstverlening ligt op de klant. Wij voeren onze dienstverlening op een efficiënte en klantgedreven wijze uit. Onze dienstverlening is actueel en eigentijds. Onze houding naar de klant is proactief en meedenkend. Ter voorbereiding van de ambtelijke fusie is nagedacht over een dienstverleningsconcept voor de 3 gemeenten. Uitgangspunt voor dit concept zijn de waarden die wij verwoord hebben in bovenstaande visie.

Welke externe ontwikkelingen spelen er?

- In 2017 moeten we voldoen aan de kwaliteitsnormen op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH).
- Naar verwachting zal per 1 januari 2018 de technische toets van het onderdeel "bouwen" verschuiven van de gemeente naar de private sector.
- Naar verwachting zal de Omgevingswet in het voorjaar 2019 in werking treden. Bij invoering van deze wet krijgen gemeenten extra taken. Zo worden wij het bevoegd gezag voor een aantal "groene wetten" zoals de Waterwet en de Natuurbeschermingswet. Wetten waar nu de minister van Economische Zaken bevoegd gezag van is.
- Eind 2019 moeten alle gemeenten van de BRP (Basis Registratie Personen voorheen GBA) overstappen op een landelijke registratie van personen (Operatie Basisregistratie personen). Dit maakt onder meer plaatsonafhankelijke dienstverlening mogelijk. (bijvoorbeeld paspoort en rijbewijs aanvragen en ophalen in de gemeente naar keuze).
- De Rijksoverheid wil veel meer in gaan zetten op fraudebestrijding.
- De Rijksoverheid heeft aangegeven dat in 2017 contacten met de overheid zoveel mogelijk gedigitaliseerd moeten zijn.

Wat willen we bereiken?

Wat gaan we ervoor doen?

Beleidsdoel	
Afgeleid beleidsdoel	Wat gaan we ervoor doen?
Inspelen op regionale, en voldoen aan wettelijke ontwikkelingen	
Voldoen aan de kwaliteitscriteria voor vergunningverlening	Om te voldoen aan de kwaliteitscriteria is samen met Lisse en Hillegom een verbeterplan opgesteld. Hier zal in 2017 uitvoering aan gegeven worden. Er is een verordening opgesteld welke voor de 3 HLT gemeenten gelijkkluidend is. Hierin is omschreven op welke wijze wij zullen voldoen aan de wettelijke kwaliteitscriteria.
Verschuiving technische toets naar de private sector	Wij hebben hier eerder op geanticipeerd door te werken met een "flexibele schil". De verwachting is dat voor vergunningverlening 15% werk naar de private sector zal gaan. Wat dit financieel gaat betekenen is nog niet in beeld. Er zal wel samen met Lisse, Hillegom een impactanalyse gedaan worden om inzichtelijk te maken wat de gevolgen zijn van deze verschuiving. Om een betrouwbare impactanalyse te kunnen maken zijn wij afhankelijk van nadere informatie van het Rijk. Op dit moment is nog niet bekend wanneer deze informatie beschikbaar komt. U wordt te zijner tijd nader geïnformeerd over de uitkomsten en betekenisgeving van de impactanalyse.

Invoering omgevingswet per 1 januari 2019	We zullen deze ontwikkeling op de voet volgen en daar waar mogelijk anticiperen op de nieuwe wetgeving. Het is van belang om straks voldoende expertise in huis te hebben om de nieuwe taakvelden op een goede manier uit te kunnen voeren. Doordat wij werken met de eerder genoemde "flexibele schil" kunnen wij hier op anticiperen.
Meer inzetten op fraudebestrijding	Ook wij vinden dit thema van belang en bereiden beleid voor ten behoeve van onder andere brondocumentenonderzoek en adresonderzoek.
Contacten dichterbij de burger brengen	
Ketenpartners betrekken bij dienstverlening	De bedrijvencontactfunctionaris en de wijkregisseur maken in 2017 in samenwerking met onze maatschappelijke partners (bedrijven, verenigingen en inwoners) een plan hoe wij onze dienstverlening kunnen optimaliseren. Dit staat los van onze huidige werkwijze waarbij wij proactief onze klanten benaderen en vragen hen mee te denken hoe wij aanvraagprocedures kunnen vereenvoudigen.
Vraag- en klantgerichte werkprocessen die kostenbesparend zijn	
Leanmethode toepassen om klanten sneller en efficiënter te helpen	In 2017 gaan wij de dienstverleningsprocessen van Hillegom, Lisse en Teylingen waar mogelijk harmoniseren en Lean maken.
Metten van de klanttevredenheid	
Diverse rapportages gebruiken voor ontwikkeling dienstverlening	In 2017 de gegevens van diverse interne rapportages en de benchmark "GovMetric", "Waar staat je gemeente" en "Vensters op dienstverlening" gebruiken voor het monitoren van de afspraken die gemaakt zijn in het dienstverleningsconcept.
Efficiënte dienstverlening met een menselijke maat	
Vernieuwen klantgeleidingssysteem	In 2017 schaffen wij een klantgeleidingssysteem aan dat toekomstgericht is. Ten opzichte van ons huidige systeem zal direct informatie over de klant(vraag) meegezonden worden naar de balie medewerker. Hierdoor wordt de klant persoonlijker ontvangen en sneller geholpen. Daarnaast helpt het systeem fraude te herkennen en daarmee mogelijk te voorkomen.
Waar noodzakelijk leveren we maatwerk.	Daar waar het wettelijk mogelijk is, kunnen onze producten digitaal afgenomen worden. Indien huisbezoek noodzakelijk is dan doen we dat graag.
Contacten met de overheid zoveel mogelijk gedigitaliseerd	Alle producten voor de Gemeentewinkel die binnen het wettelijk kader en de huidige systemen konden worden gedigitaliseerd, zijn inmiddels gedigitaliseerd. Op het moment dat de wet meer mogelijkheden biedt zullen wij ook die producten digitaliseren.

Prestatie-indicatoren

Taakveld	Naam Indicator	Eenheid	Begroting 2017	
Volkshuisvesting ruimtelijke ordening stedelijke vernieuwing	Gemiddelde WOZ waarde	Duizend euro	€ 281.000	2015: € 278.000
Volkshuisvesting ruimtelijke ordening stedelijke vernieuwing	Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	In Euro's	€ 676,60	2016: € 674,60
Volkshuisvesting ruimtelijke ordening stedelijke vernieuwing	Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	In Euro's	€ 607,60	2016: € 605,60
Kwalitatief goede	Het percentage bezwaren	In %	3%	Indicator

uitvoering Wet WOZ	tegen WOZ-beschikking naar maximaal 3% in 2015.			Teylingen
Kwaliteitsniveau huidige dienstverlening handhaven.	Klanttevredenheid meten middels GovMetric	indicator vanaf 2014 gemeten	> 75%	Indicator Teylingen
	Benchmark met GovMetric gemeenten	Top 5	Top 5	Indicator Teylingen

Wat zijn de voor dit hoofdstuk relevante documenten?

- www.kinggemeenten.nl
- www.e-overheid.nl
- www.operatiebrp.nl
- WOZ-wijzer, informatie voor raadsleden
- www.klantinfocus.nl/diensten/govmetric
- www.waarstaatjegemeente.nl
- www.hostmanship.nl

Wat mag het kosten?

Baten en lasten voor programma 5 Dienstverlening						
€ x 1.000	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Totaal lasten programma	-2.797	-2.750	-2.441	-2.451	-2.452	-2.418
Totaal baten programma	15.533	16.532	16.498	16.576	16.519	16.592
Saldo programma voor bestemming	12.736	13.782	14.057	14.125	14.067	14.174
Storting in reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	0
Saldo programma na bestemming	12.736	13.782	14.057	14.125	14.067	14.174

4.6 . Programma 6 : Bestuur, Veiligheid en Financiën

Portefeuillehouder: **Burgemeester Carla Breuer**
Wethouder Kees van Velzen

Afdeling: **Bedrijfsvoering**
Gemeentewerken

Programmamanager: **Richard Vrieling**

Visie

Bestuur en Financiën

Teylingen staat voor een kwalitatief hoogwaardige dienstverlening waarbij we steunen op onze professie en deskundigheid. We willen met woord en daad een resultaatgerichte partner zijn. Intergemeentelijke samenwerking is van belang om de kwaliteit, continuïteit en beschikbaarheid van onze dienstverlening te kunnen garanderen, bijvoorbeeld en in het bijzonder door de ambtelijke samenwerking met Hillegom en Lisse. Die stelt ons tevens in staat om duurzaam talentvolle en kwalitatief goede medewerkers aan ons te binden. Waarbij we hen ruimte bieden voor ontwikkeling en zorgen voor een lerende organisatie. We staan voor een moderne en vitale organisatie wat betreft medewerkers en middelen, waarbij we het beste uit beide naar boven willen halen.

Handhaving, openbare orde en Veiligheid

Samen met inwoners, ondernemers en de verschillende partners in de regionale veiligheidsketen werken we integraal aan het vergroten en professionaliseren van de (sociale- en fysieke) veiligheid en leefbaarheid. Inwoners zijn zelf voor een groot deel verantwoordelijk voor hun eigen veiligheid, maar natuurlijk is ook de gemeente daarvoor verantwoordelijk. Als zich problemen voordoen gaan we samen met onze inwoners en onze partners aan de slag met maatregelen om de veiligheid te verhogen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de aanpak van woninginbraken, het verhogen van de veiligheid op stations, regionale samenwerking van de boa's op gebied van de drank- en horecawet en het toepassen van de Wet Bibob. Voortzetting van het huidige beleid waarbij het uitgangspunt is dat veiligheid een gedeelde verantwoordelijkheid is, is opgenomen in het Integraal Veiligheidsbeleid 2014-2017 en de Handhavingsnota (welke in 2017 wordt herzien) en dat geeft dit onderwerp de blijvende aandacht die het nodig heeft.

Verdere professionalisering van de vergunningverlening, handhaving en toezicht op gebied van bouwen en verbouwen (de omgevingsvergunning) wordt in HLT verband opgepakt. Ook de voorbereiding op en daadwerkelijke inzet tijdens rampen en crises, wordt opgepakt vanuit één intergemeentelijke crisisorganisatie.

Thema's

Dichtbij Inwoners

Communicatie versterken

De gemeente Teylingen staat ook in deze raadsperiode voor grote opgaven en projecten waarmee veel geld is gemoeid. Zo verandert de rol van de gemeente in de samenleving en daarmee ook de relatie tussen overheid en haar stakeholders. De relatie tussen gemeente en samenleving is vaker gelijkwaardig en het vertrouwen moeten we als bestuur en organisatie verdienen. Het vraagt van ons als organisatie dat we aansluiten op wat leeft in de samenleving en in staat zijn om als netwerk te functioneren. Dit vraagt veel van de communicatieve vaardigheden. Het voortdurend verbeteren van communicatie met inwoners blijft van groot belang. Ruimte creëren voor de dialoog, transparantie en proactieve opstelling van organisatie en bestuur is hierin het uitgangspunt. Sociale media en persoonlijke communicatie zijn hierbij belangrijke aandachtspunten. In de kadernotitie 'de communicatieve kracht van een netwerkorganisatie' is dit uitgewerkt. Voor de uitvoering in de periode 2015-2017 heeft de raad extra budget ter beschikking gesteld (in 2015, 2016 en 2017 een extra impuls van 150.000 euro).

Participatie stimuleren

De gemeente Teylingen wil graag een goede samenwerkingspartner zijn bij de uitwerking van maatschappelijke initiatieven. In de veranderende samenleving is samenwerking cruciaal. Samenwerking is noodzakelijk om tot effectief beleid te komen. Het is aan de gemeente om dit proces te regisseren, te faciliteren en te stimuleren. Belangrijk daarbij is dat de gemeente partijen bij elkaar brengt en met elkaar verbindt en, waar mogelijk, ruimte geeft om taken en verantwoordelijkheden over te nemen. Participatie is dan ook het uitgangspunt in het werk van de gemeentelijke organisatie en het bestuur. De gemeente staat open voor initiatieven uit de maatschappij en stimuleert, steunt en faciliteert deze initiatieven daar waar mogelijk. Essentiële vaardigheden daarbij zijn een open houding, goed luisteren en durven loslaten. Ook is het streven om niet als vanzelfsprekend activiteiten en beleid zelf op te pakken, maar juist inwoners, verenigingen, bedrijven en maatschappelijke organisaties te inspireren om zelf die ruimte te pakken om ideeën en plannen te maken en uit te voeren.

Met Elkaar

Veiligheid

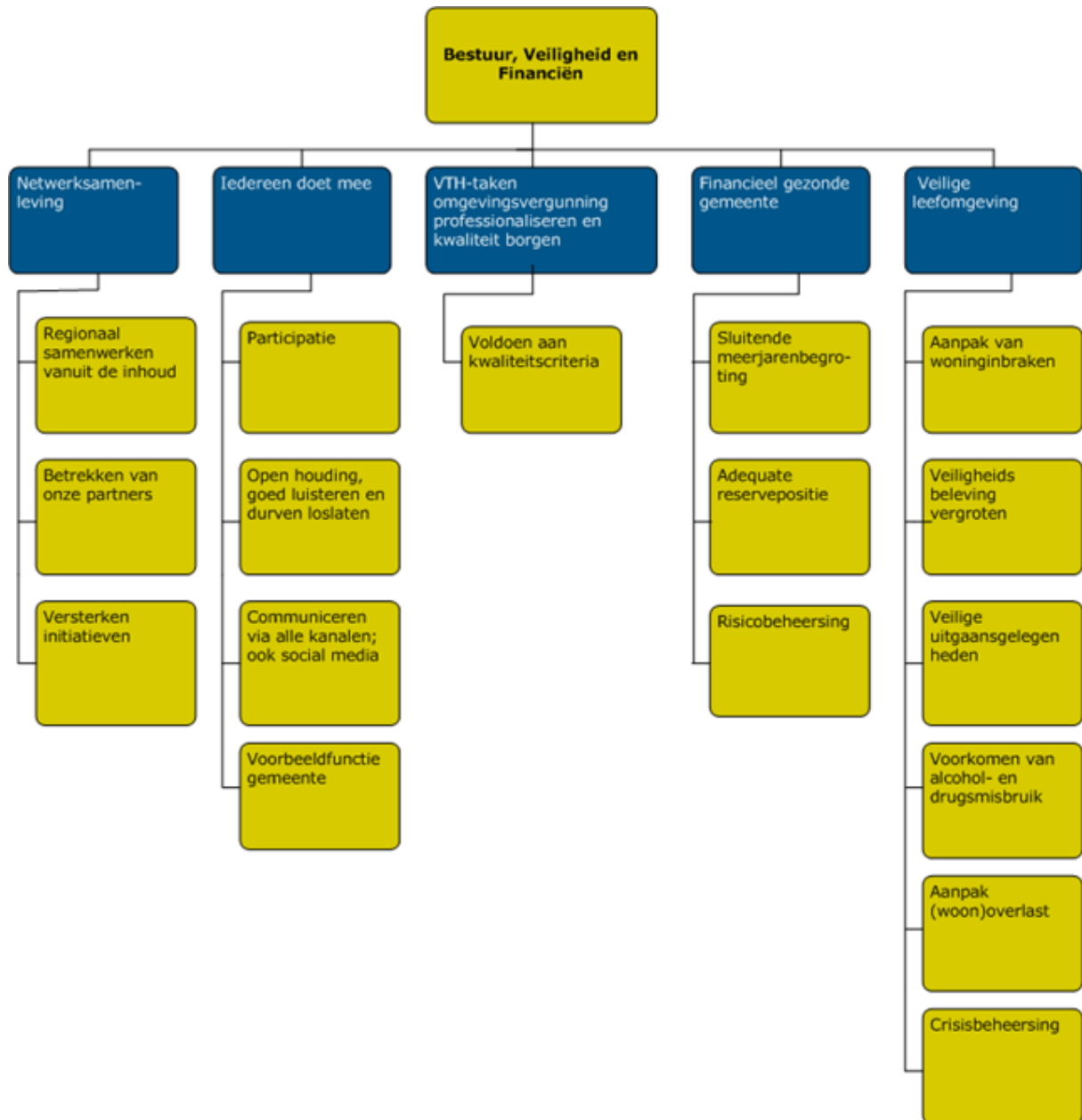
Veiligheid is van ons allemaal. Met elkaar is veel meer te bereiken en daarom kunnen we niet zonder onze partners. Gezamenlijk signaleren, optreden, maar ook financieren is belangrijk om de veiligheid in de gemeente te versterken. Zo wordt er regionaal toezicht gehouden op de naleving van de drank- en horecawet en werken we samen met partners zoals politie, brandweer, jongerenwerk en corporaties in de aanpak van overlast in de wijken. Het is van belang om zoveel mogelijk aan te sluiten op de belevingswereld van inwoners en ondernemers. De samenwerking binnen het Keurmerk Veilig Ondernemen en het gezamenlijk vervullen van de ogen- en orenfunctie (Burgernet, whatsapp groepjes) zijn hier een mooi voorbeeld van.

Welke externe ontwikkelingen spelen er?

- Op 3 maart 2016 heeft de raad ingestemd met de gemeenschappelijke regeling voor de ambtelijke fusie van Hillegom, Lisse en Teylingen. Per 1 januari 2017 gaat de werkorganisatie HLT Samen van start. De organisatie heeft de opgave om een nadrukkelijke impuls te geven aan de strategische positionering van de drie individuele gemeentebesturen én de drie gemeenten tezamen in de (grotere) regio. HLT Samen streeft daarnaast naar hogere kwaliteit, lagere kosten en minder kwetsbaarheid.
- De bezuinigingsopgave voor Holland Rijnland (25% in de periode 2013-2017) is per 2017 gerealiseerd. Daarmee wordt Holland Rijnland getransformeerd en geeft zij op concrete en waardevolle manier invulling aan de lobby- en platformrol die van de organisatie verlangd en gevraagd wordt, in de juiste balans tussen initiëren van projecten en programma's en organiseren van samenwerking. Holland Rijnland streeft ernaar ambtenaren en bestuurders van de aangesloten gemeenten op de kansrijke opgaven nog meer onderling met elkaar te verbinden én met het bedrijfsleven, onderwijs, de provincie en het Rijk. En samenwerking in verschillende allianties te stimuleren en organiseren zodat gemeenten – voor zichzelf en voor elkaar – betere resultaten realiseren.
- Vanaf 1 januari 2016 zijn overheidsondernemingen verplicht om vennootschapsbelasting af te dragen over winstgevendende activiteiten. Samen met fiscalisten is vastgesteld dat voor de activiteiten 2017 Teylingen niet valt onder de Vpb plicht. Het onderzoek moet nog afgestemd worden met de belastingdienst.
- De zes colleges van de Duin- en Bollenstreek werken samen in een crisisorganisatie om efficiënter hulp te verlenen tijdens rampen of crises. De nieuwe kijk op de crisisbeheersing (Bevolkingszorg 2.0) zorgt voor een veranderde werkwijze, waarbij de actieve zorg ingezet wordt voor niet zelfredzamen en meer gesteund wordt op de improvisatiekracht van medewerkers en inwoners.
- Inmiddels is er een gewijzigd wetsvoorstel VTH (vergunningverlening/toezicht/handhaving). De belangrijkste wijziging van dit aangepaste wetsvoorstel is dat kwaliteitscriteria niet worden vastgelegd in landelijke regels. De gemeentelijke kwaliteitsborging wordt vastgelegd in een verordening. IPO en VNG hebben een modelverordening ontwikkeld voor het vastleggen van de

kwaliteitscriteria. Planning is dat deze verordening begin 2017 door de raden kan worden vastgesteld. Naar verwachting zal de Omgevingswet in het voorjaar 2019 in werking treden. Bij invoering van deze wet krijgen gemeenten extra taken. Zo worden zij het bevoegd gezag voor een aantal "groene wetten" zoals de Waterwet en de Natuurbeschermingswet. Wetten waar nu de minister van Economische Zaken bevoegd gezag van is.

Wat willen we bereiken?

Wat gaan we ervoor doen?

Beleidsdoel	
Afgeleid beleidsdoel	Wat gaan we ervoor doen?
Netwerksamenleving	
Regionaal samenwerken vanuit de inhoud	We zoeken actief naar mogelijkheden voor ambtelijk en bestuurlijke samenwerking binnen onder meer het sociaal domein en economische zaken in de Duin- en Bollenstreek te versterken. Vanaf 1 januari 2017 zal de nieuwe werkorganisatie HLT Samen van de gemeente Hillegom, Lisse en Teylingen, een belangrijke rol hierbij

	<p>hebben en tot tastbare resultaten leiden.</p> <p>We zetten ons in op het daadwerkelijk realiseren van de 36 strategische samenwerkingsafspraken. Voortgang op dit vlak vinden wij van het allergrootste belang. In 2017 wordt een radenconferentie georganiseerd over de stand van zaken.</p>
Betrekken van onze partners	<p>In regionaal verband sturen wij en willen wij grip houden op de gemeenschappelijke regelingen.</p> <p>De aanbevelingen in het rapport Wisselwerking (opgesteld door de Raad voor openbaar bestuur), de opbrengst van de raadsbijeenkomst op 2 juni 2016 (grip raad op samenwerking) en de aanbevelingen uit diverse rekenkameronderzoeken bij de regiogemeenten betrekken wij bij de nog op te stellen nota Verbonden Partijen (eerste helft 2017).</p> <p>We organiseren een tijdige, juiste en volledige (actieve) informatiestroom naar de Raad. Dit brengt onze Raad in positie om nieuwe kaders te stellen.</p>
Versterken initiatieven	De gemeente staat open voor initiatieven uit de maatschappij en stimuleert, steunt en faciliteert deze initiatieven daar waar mogelijk.
Iedereen doet mee	
Participatie	<p>Als gemeente staan we voor ingrijpende taken waarbij we de oplossing vooral niet alleen zelf bedenken, maar zoveel mogelijk door samen met de bewoners, bedrijven en instellingen aan de slag gaan. Daarin zijn we vooraf alert op het managen van verwachtingen en het betrekken van de juiste stakeholders. We passen actief onze rol aan naar gelang er meer of minder zelfredzaamheid mogelijk is.</p> <p>Bij participatietrajecten gaan we nadrukkelijk na op welke wijze we jongeren een stem kunnen geven. Het gebruik van sociale media is een blijvend belangrijk instrument om jongeren te bereiken.</p>
Kadernotitie 'de communicatieve kracht van een netwerkorganisatie'	<p>Voor versterking van de communicatieve kracht van de organisatie (raad, college en medewerkers) is in 2016 de kadernotitie vastgesteld en gedurende 2015 t/m 2017 extra budget beschikbaar. Het gaat om het versterken van communicatieve vaardigheden van medewerkers en bestuur om zo beter te opereren in netwerken met goede communicatieve infrastructuur. We investeren in:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een open houding; - in alle kanalen; - en in netwerken. <p>De bedoeling is dat de organisatie vanaf 2018 op eigen kracht verder gaat. Alhoewel het uitvoeringsprogramma op schema is, leert de ervaring dat communicatieve vaardigheden persoonsgebonden zijn en de complexiteit van vraagstukken toeneemt. Als het extra budget vanaf 2018 vervalt, zullen naar verwachting toch keuzes gemaakt moeten worden over behoud van kwaliteit en bepalen van ambitie.</p>
Open houding, goed luisteren en durven loslaten	<p>We investeren in bewustwording van de verschillende rollen en de vaardigheden die daarvoor nodig zijn. Van medewerkers wordt verwacht dat ze zich flexibel opstellen en meebewegen in diverse netwerken, in staat zijn dilemma's te delen en verwachtingen te managen. Daarop moet ons communicatieve optreden optimaal aansluiten.</p> <p>In 2016 wordt een burgerpanel 2.0 geïntroduceerd. Zodat we als bestuur en organisatie nog beter in staat zijn om aan te sluiten op wat leeft en zodat we de samenwerking met inwoners verder kunnen versterken.</p>
Communiceren via alle kanalen; ook social media	Om alle doelgroepen te bereiken, gebruiken we passende en moderne communicatiemiddelen, zodat we zoveel mogelijk in verbinding staan en blijven met wat er speelt bij alle partijen en hierop snel en adequaat

	<p>reageren. De menselijke maat in communicatie is het uitgangspunt. We maken optimaal gebruik van sociale media en de inzet van facebookcampagnes om vanuit de samenleving (bottom up) de eigen kracht van mensen te laten zien en te versterken. Gemeenten Teylingen, Lisse en Hillegom, Noordwijk en Noordwijkerhout trekken samen de Eigen kracht campagne.</p> <p>Daarbij is een sociaal intranet geïntroduceerd voor interne communicatie HLT samen. De interne communicatie en het intranet worden verder doorontwikkeld om zo goed de HLT Samen doelstellingen te ondersteunen.</p>
<p>We versterken netwerken. En ondersteunen de ontwikkeling van onze gemeente naar een communicatieve netwerkorganisatie.</p>	<p>Continu staan we in contact met bewoners, partners en ondernemers. Via burgerpanel, sociale media, en ontwikkelen andere digitale toepassingen die de dialoog ondersteunen.</p> <p>Concreet betekent dit voor de verschillende domeinen een aanpak en advies op maat. Waarbij het uitgangspunt is dat bestuur en organisatie worden gecoacht, geadviseerd en worden ondersteund in het verder versterken van de communicatieve kracht. Daarnaast wordt door team specifieke communicatieve waarde toegevoegd.</p> <p>Binnen het sociaal domein wordt intensief samengewerkt met maatschappelijke partners en actieve bewoners. Uitgangspunt in het werken is dat de organisatie van hulp en ondersteuning vanuit het netwerk wordt ontwikkeld. De communicatieprofessionals ondersteunen met strategische kennis, nieuwe werkvormen en cross-mediale communicatie (waarbij uitingen elkaar versterken.)</p> <p>Met de samenwerkingspartners wordt campagne gevoerd voor de opzet van een dementie vriendelijke gemeente. En wordt via een netwerk aanpak het langer zelfstandig wonen gepromoot, waarbij o.a. de huifest wordt ingezet. De dialoog tussen bewoners en de mensen van het sociaal wijkteam wordt o.a. via een facebookcampagne ondersteund.</p> <p>De communicatie rond de sport- en cultuurkorting zoeken we actief samenwerking om de doelgroep beter te bereiken. Zo is bijvoorbeeld een stijging van deelnemers aan zwemmogelijkheden waargenomen in zwembad de Wasbeek.</p> <p>De domeinen ruimte en gemeentewerken werken dagelijks aan de ontwikkeling en het onderhoud (wonen, bereikbaarheid, onderhoud, duurzaamheid, economie) van de gemeente. Uitgangspunt is om in elk project de belangen en betrokken zo goed mogelijk in beeld te brengen en te houden. Zodat in communicatie met de omgeving kan worden aangesloten op de verwachtingen die leven. Belangentegenstellingen is onderdeel van ieders werk. Verwachtingsmanagement en duidelijke communicatie gebeuren dan ook met nadrukkelijke zorg en oog voor de omgeving. Er wordt continue gezocht naar vernieuwende manieren om kennis en expertise van inwoners, ondernemers en maatschappelijke instanties te benutten.</p> <p>Het omgevingsbewustzijn en de communicatieve vaardigheden worden verder versterkt door inzet van training en coaching van omgevingsgericht werken aan de hand van het gedachtegoed Factor C (communicatie).</p>
<p>Voorbeeldfunctie gemeente</p>	<p>Open en integer handelen staat bij personeel en bestuur centraal. Integriteit wordt afdelingsbreed uitgedragen. Het thema komt periodiek</p>

	aan bod in afdelings- en teamoverleggen.
	We stimuleren oud-bestuurders die gebruik maken van de wachtgeldregeling actief in het vinden van een andere betrekking. Mochten er werkzaamheden binnen Teylingen zijn die geschikt zijn voor de oud- bestuurder, dan gaan we daarover in gesprek.
VTH-taken omgevingsvergunning professionaliseren en kwaliteit borgen	
Voldoen aan kwaliteitscriteria 2.1	Begin 2017 wordt in HLT verband de verordening VHT aangeboden voor het vastleggen van de gemeentelijke kwaliteitsborging VTH taken.
Financieel gezonde gemeente	
Sluitende meerjarenbegroting	Het in evenwicht houden van het huishoudboekje blijft een continue uitdaging. Als ingrijpende maatregelen nodig zijn gaan wij deze niet uit de weg. Hierover gaan wij met de Raad via de kadernota in overleg. Structureel evenwicht op een verantwoorde manier is ons uitgangspunt.
	Om een sluitende meerjarenbegroting te bereiken hanteren wij de in het coalitieakkoord afgesproken viertrapsraket: <ol style="list-style-type: none"> 1. Vermindering van kosten door efficiënter (samen) te werken; 2. Zorgen voor extra inkomsten (profijtbeginsel, meer kostendekkendheid, subsidies); 3. Maatregelen die zorgen voor structureel lagere kosten (bewust minder doen); 4. Extra bijdrage van de inwoners, als dit echt niet anders kan (OZB, invoering nieuwe belastingen).
	Met de 1e en 2e voortgangsrapportages informeren we de raad over de verwachte uitkomst van de jaarrekening en doen we voorstellen die ervoor moeten zorgen dat de jaarrekening geen tekort vertoont.
Adequate reservepositie	Jaarlijks doen we verslag en onderzoeken wij de noodzakelijkheid en de gewenste en feitelijke omvang van de reserves en voorzieningen in de 2de voortgangsrapportage.
Risicobeheersing	Het managen van risico's is een doorlopend proces. We geven hier uiting aan door: <ul style="list-style-type: none"> • Gesprekken te voeren op alle afdelingen om medewerkers bewust te maken van risico's; • De belangrijkste risico's te identificeren en vast te leggen; • De geïdentificeerde risico's te monitoren; • Uniform te rapporteren in de Planning en Control documenten over de geïdentificeerde risico's. • Ook voeren wij interne controlewerkzaamheden uit op de meest - belangrijke processen binnen de gemeente om de getrouwheid en rechtmatigheid van ons eigen handelen te kunnen waarborgen. De accountant geeft jaarlijks in haar managementletter een oordeel over de kwaliteit van onze interne beheersmaatregelen.
Veilige leefomgeving	
Aanpak van woninginbraken	Twee keer in het jaar zijn er gerichte preventieacties (voor de vakantieperiode en de donkere dagen), om zo het bewustzijn van de inwoners te vergroten. Te denken valt aan de inzet van een digitaal tekstbord en het versturen van besmettingsbrieven. De politie zet hierbij de witte voetjes actie in en we sluiten aan op de landelijke communicatiecampagnes.
	Het opsporen van inbrekers door gerichte surveillance op hotspots en hottimes, focus op veelplegers, internetsurveillance en de inzet van mobiele alarminstallaties (mobeye).
Veiligheidsbeleving vergroten	Communicatie over veiligheid dichterbij de beleving brengen door aan te sluiten op specifieke doelgroepen en prioriteiten, delen van ervaringen van inwoners en ondernemers en de inzet van sociale media.

	Rondom de babbeltrucs wordt ingezet op communicatie, o.a. door foldermateriaal te verspreiden onder de doelgroep en het onderwerp op te nemen in het project "Comfortabel & Veilig Wonen". Daarnaast sluiten we aan bij het donkere dagen offensief.
	Minimaal 1x per jaar een wervingsactie om het aantal deelnemers aan Burgernet in de gemeente te vergroten.
	Tweejaarlijks de stand van zaken veiligheid en veiligheidsgevoel en de resultaten hiervan vertalen in het veiligheidsbeleid.
	Voortzetten van het Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO) met de ondernemers, politie en brandweer. Het winkelgebied van Sassenheim veilig en leefbaar houden, door het organiseren van trainingen, het oprichten van een BHV collectief en het doorvoeren van kleine aanpassingen in de buitenruimte (wordt bepaald op basis van een jaarlijkse schouw).
Veilige uitgaansgelegenheden	Borgen van veilig uitgaan, door voortzetting van het horecaconvenant (KVU), gericht toezicht en het optreden tegen excessen.
	Borgen van veilige evenementen, door integrale voorbereiding, toezicht en controle van/op evenementen.
	Toepassen van het Bibob beleid, waarbij de integriteit van ondernemers wordt onderzocht.
Voorkomen van alcohol- en drugsmisbruik	Het geven van voorlichting aan specifieke doelgroepen (o.a. sportverenigingen), het toepassen van de Haltafdoening door de boa's en politie, en het bevorderen van eigen initiatieven van sportverenigingen en horeca, zoals de aanpak van alcoholcontrole (vervolg mystery guests).
	Controle op de naleving van de regels in de DWH door voortzetting van de intergemeentelijke BOA pool.
	Toepassen van het sluitingsbeleid (woningen en lokalen) op basis van de Opiumwet.
Aanpak (woon)overlast	Actualiseren van de Algemeen Plaatselijke Verordening.
	Voortzetting van de aanpak tegen huiselijk geweld door inzet van het huisverbod waarbij gemeente, politie, ggd en het openbaar ministerie samenwerken.
	Beperken van overlast door verwarde personen door de inzet van een regionale opvangvoorziening in samenwerking met de ggz en de politie.
	De samenwerking met politie, NS en Prorail op basis van het veiligheidsarrangement op de stationsgebieden voortzetten om zowel de objectieve- als de subjectieve veiligheid op de stations te verbeteren. Hierbij valt te denken aan de acties tegen fietsendiefstal zoals de inzet van posters en lokfietsen door de politie. Technisch of persoonlijk toezicht vormt hierbij het sluitstuk.
	Voortzetting van de integrale aanpak rondom jeugd in de buitenruimte, waarin gemeente, politie en jongerenwerkers samenwerken en zo problematiek voorkomen en zicht houden op de jeugd en hotspots.
Crisisbeheersing	Jaarlijks medewerkers opleiden en oefenen in de koude fase (rampenbestrijding) volgens het gezamenlijk opleidingsplan.
	Per jaar een bestuurlijke oefening houden waarbij de kennis en vaardigheden versterkt worden.
	Per kwartaal een alarmeringsoefening houden waaruit blijkt dat de minimaal benodigde bezetting gehaald is.

met Wie werken we samen?

- *Holland Rijnland* staat ten dienste van de veertien deelnemende gemeenten en geeft invulling aan de lobby- en platformrol. *Holland Rijnland* streeft ernaar ambtenaren en bestuurders van de aangesloten gemeenten op de kansrijke opgaven nog meer onderling

met elkaar te verbinden én met het bedrijfsleven, onderwijs, de provincie en het Rijk. En samenwerking in verschillende allianties te stimuleren en organiseren zodat gemeenten – voor zichzelf en voor elkaar – betere resultaten realiseren.

- *Stichting RIJK*. Inkoop bij RIJK is een partnerschap waarin o.a. alle gemeenten in de Bollenstreek deelnemen. RIJK werkt intensief en constructief samen met de gemeenten om optimale resultaten te halen uit de verwervingstrajecten. Hiervoor heeft RIJK een speciale methode ontwikkeld waarmee met de klant gezocht wordt naar de beste oplossing op de markt voor de behoefte van onze interne klant (zie ook advies en begeleiding). Bij de verwervingstrajecten staan de doelstellingen van de gemeentelijke organisatie voorop. RIJK wil ook een hulpmiddel zijn om gemeenten in staat te stellen deze doelstellingen te bereiken en om meer maatschappelijk effect voor de burger te halen uit verminderde beschikbare middelen. Ons partnerschap met Stichting Rijk draagt bij aan de doelstelling van een financieel gezonde gemeente.
- *Veiligheidsregio Hollands Midden* behartigt de belangen van de gemeenten binnen de regio Hollands Midden op het terrein van politie, brandweer, rampenbestrijding en het realiseren van een gecoördineerde inzet bij crises en rampen betrokken organisaties, instellingen en diensten. De Veiligheidsregio geeft invulling aan de multidisciplinaire afstemming en advisering op het gebied van veiligheid, zoals bij publieksevenementen.
- *Werkorganisatie HLT Samen*. Vanaf 2017 gaat de werkorganisatie van start. Deze vormt de ambtelijke organisatie voor Hillegom, Lisse en Teylingen.

Prestatie-indicatoren

Taakveld	Naam Indicator	Eenheid	Begroting 2017	Aangetroffen in "Waar staat je gemeente"
Bestuur en ondersteuning	Formatie	Fte per 1.000 inwoners	0,13	n.v.t.
Bestuur en ondersteuning	Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	0,13	n.v.t.
Bestuur en ondersteuning	Apparaatskosten	Kosten per inwoner	17,19	n.v.t.
Bestuur en ondersteuning	Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	0	n.v.t.
Bestuur en ondersteuning	Overhead	% van totale lasten	11,4	n.v.t.
Veiligheid	Verwijzingen Halt	Aantal per 10.000 jongeren	128,9	2014: 128,9
Veiligheid	Harde kern jongeren	Aantal per 10.000 inwoners	1,2	2014: 1,2
Veiligheid	Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	0,7	2015: 0,7
Veiligheid	Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	3,2	2015: 3,2
Veiligheid	Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	2,9	2015: 2,9
Veiligheid	Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)	Aantal per 1.000 inwoners	3,5	2015: 3,5

Wat zijn de voor dit hoofdstuk relevante documenten?

- College programma 'Samen Krachtig Verbinden' annex Kadernota 2015-2018
- Regionaal crisisplan
- Rapportages bevolkingszorg VRHM
- Integraal veiligheidsbeleid 2014-2017
- Veiligheidsjaarplan 2016
- Sluitingsbeleid art. 13b Opiumwet
- Bibob beleidslijn
- Handhavingsnota 2013-2016
- Mei circulaire gemeentefonds, juni 2016
- Bedrijfsplan HLT Samen en gemeenschappelijke regeling, maart 2016.
- Rapport 'Wisselwerking, naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking', december 2015, Raad voor het Openbaar Bestuur
- Begroting Holland Rijnland 2017
- Kadernotitie Communicatie november 2015

Wat mag het kosten?

Baten en lasten voor programma 6 Bestuur, Veiligheid en Financiën						
€ x 1.000	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Totaal lasten programma	-11.850	-12.189	-13.855	-13.688	-13.712	-13.919
Totaal baten programma	45.619	45.062	44.902	45.102	45.087	45.153
Saldo programma voor bestemming	33.770	32.873	31.047	31.414	31.374	31.234
Storting in reserves	-160	-166	-668	-142	-135	-128
Onttrekking aan reserves	1.426	1.413	604	403	263	262
Saldo programma na bestemming	35.035	34.119	30.983	31.675	31.502	31.368

5 . Paragrafen

5.1. Paragraaf Lokale heffingen

Inleiding

De paragraaf lokale heffingen bevat, overeenkomstig het BBV een overzicht van het beleid inzake de lokale heffingen, de relevante ontwikkelingen die van invloed zijn op de tarieven en een verantwoording over de mate van kostendekkendheid van tarieven inclusief de uitgangspunten die daarbij zijn gehanteerd. Daarnaast wordt een overzicht op hoofdlijnen gepresenteerd van de diverse heffingen, de lokale lastendruk en een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid. In de Gemeentewet en een aantal bijzondere wetten is geregeld welke heffingen (belastingen en retributies) een gemeente mag opleggen. De gemeenteraad bepaalt de hoogte van het tarief en welke van die heffingen ook daadwerkelijk worden geheven.

Belastingen

De Gemeentewet geeft een limitatieve opsomming van de belastingen die een gemeente mag heffen.

Teylingen Tegenover een belasting staat geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Onze gemeente heft de volgende belastingen: onroerende zaakbelastingen (OZB), roerende zaakbelastingen, forensenbelasting, precariobelasting en parkeerbelasting. Teylingen maakt geen gebruik van de wettelijke mogelijkheden om hondenbelasting en toeristenbelasting te heffen.

Rechten

Rechten zijn betalingen voor een geleverde of een bewezen dienst. Hiervan zijn de tarieven in principe volledig kostendekkend. Het is niet toegestaan een meer dan kostendekkend tarief te hanteren. In Teylingen worden afvalstoffenheffing, rioolheffing, leges, marktgeld en havengeld als rechten geheven.

In de raadsvergadering van december 2016 worden de belastingverordeningen 2017 voor de bijstelling van de tarieven voorgelegd.

Welke ontwikkelingen spelen er?

- In maart zijn de begrotingsvoorschriften voor de gemeenten en provincies (BBV) gewijzigd. Met ingang van de begroting 2017 dient de paragraaf lokale lasten een overzicht te bevatten op hoofdlijnen van de diverse heffingen, waarin inzichtelijk wordt gemaakt in welke mate de diverse heffingen kostendekkend zijn, op welke wijze dat is berekend en wat de beleidsuitgangspunten zijn die bij de tariefstelling worden gehanteerd.
- De minister van BZK en de staatssecretaris van Financiën hebben op 24 juni jl. aan de Tweede Kamer een brief gestuurd met daarin overwegingen die een rol zouden kunnen spelen bij de hervorming van de gemeentebelastingen. Vervolgens worden bouwstenen gepresenteerd hoe zo'n hervorming vormgegeven zou kunnen worden en wat de uitkomsten daarvan zijn. In hoofdlijnen komen de voorstellen hier op neer:
 - a. Herinvoering van de OZB voor gebruikers van woningen;
 - b. Invoering van een gemeentelijke belasting voor ingezetenen van 18 jaar en ouder;
 - c. Afschaffing van de Roerende woon- en bedrijfsruimte belasting, de baatbelasting, de forensenbelasting, de hondenbelasting en de reclamebelasting;
 - d. De precariobelasting op kabels en leidingen wordt afgeschaft;
 - e. De normen voor het vermogen bij de kwijtschelding worden geharmoniseerd: er wordt uitgegaan van het vermogensbegrip van art. 34 van de Participatiewet.
- In 2016 wordt een nieuw Gemeentelijk Rioleringsplan voorbereid (GRP). Voor de komende jaren worden aanzienlijke investeringen voorzien. De kostendekking van de rioolheffing wordt in 2016 opnieuw onderzocht.
- De inkomsten uit leges zullen verder teruglopen door de verlenging van de geldigheidstermijn van paspoorten en door de overname van het uitvoeren van de technische toets van omgevingsvergunningen door private partijen.

- Belastingen Bollenstreek, die ingaande 2016 de uitvoering van de belastingen voor Teylingen verzorgt, gaat met ingang van 1 januari 2017 aanslagen digitaal beschikbaar stellen via de Berichtenbox van MijnOverheid. De Berichtenbox is de digitale brievenbus, waar alle correspondentie van de overheid geheel beveiligd beschikbaar wordt gesteld. Door het gebruik van de Berichtenbox wordt zoveel mogelijk informatie van de rijks- en lokale overheid op één plek ontsloten. Belastingplichtigen die in Berichtenbox hebben aangegeven dat zij digitale post van Belastingen Bollenstreek of één van deelnemende gemeenten willen ontvangen, ontvangen vanaf 2017 (een deel van) de belastingcorrespondentie digitaal. Gestart wordt met het jaarlijkse aanslagbiljet voor de gemeentelijke belastingen met daarop de WOZ-beschikking. In 2017 zullen de mensen die zich hebben aangemeld voor de Berichtenbox wel nog eenmalig een brief krijgen om hen erop te attenderen dat er een aanslag naar de Berichtenbox is verstuurd.
- Aansluiting op Landelijke Voorziening WOZ. Het stelsel van basisregistraties is uitgebreid met de Basisregistratie WOZ. Informatie over de WOZ-waarde moet op één locatie beschikbaar zijn voor alle geautoriseerde gebruikers (gemeenten, Hoogheemraadschap, Rijksbelastingdienst en CBS). Per 1 oktober 2016 is de WOZ-waarde van woningen voor iedereen openbaar. Om dat te realiseren, moeten alle lokale overheden aansluiten op de Landelijke Voorziening WOZ (LV WOZ) en de juiste data aanleveren. Een groot aantal gemeenten, waaronder ook Teylingen, zal door softwareproblemen niet aan kunnen sluiten per 1 oktober 2016. Planning is om per 1 januari 2017, dus ruim voor het verzenden van de aanslagen gemeentelijke belastingen 2017, aan te sluiten op de LV WOZ. Voor een eventuele aansluiting per 1 oktober 2017 is een zogenaamde work around oplossing beschikbaar, waarbij de gegevens, via een bewerkt bestand, aan de LV WOZ worden geleverd.

Wat willen we bereiken?

- Belastingaanslagen worden tijdig, volledig en juist opgelegd.
- Afvalstoffenheffing, rioolheffing en leges zijn kostendekkend.
- De tarieven OZB stijgen alleen als daartoe zwaarwegende redenen zijn.

Wat gaan we ervoor doen?

Prioriteiten	Doelstelling	Activiteiten 2017
Belastingaanslagen worden tijdig, volledig en juist opgelegd.	Aanslagen OZB, riool- en afvalstoffenheffing op één biljet. 98% van de aanslagen wordt voor 28 februari verzonden.	Regievoering op de activiteiten die door Belastingen Bollenstreek (centrumgemeente Noordwijk) worden uitgevoerd. Planning en normen zijn vastgelegd in een dienstverleningsovereenkomst.
Afvalstoffenheffing, rioolheffing en leges zijn kostendekkend.	Alle kosten die op basis van de regelgeving verhaald mogen worden, worden ook daadwerkelijk toegerekend.	Bij de berekening van de kostendekking van rioolheffing wordt aansluiting gezocht met het nieuw op te stellen Gemeentelijk Rioleringsplan (2016).

Uitgangspunten voor de kostenopbouw en de tarieven van de lokale heffingen

Maximaal toe te rekenen overhead

Met ingang van de begroting 2017 dienen alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces centraal te worden verantwoord op het taakveld overhead. In tegenstelling tot voorgaande begrotingen wordt de overhead niet meer toegerekend aan de betreffende kosten. De gemeente dient een uniforme systematiek vast te stellen op basis waarvan (een deel van) de overhead wordt toegerekend aan de tarieven.

De overhead waarmee in Teylingen mag worden gerekend bestaat voor het overgrote deel uit een HLT-deel en een veel kleiner specifiek Teylings deel (onder andere de kosten van huisvesting en kapitaallasten van oude bedrijfsvoeringsinvesteringen). Op basis hiervan komen we tot een

maximaal toegestane opslag per direct toegerekende FTE. Deze opslag is een maximum. De gemeente mag wel een lagere opslag hanteren, maar géén hogere. De gemeente Teylingen kiest ervoor om onder de maximale opslag te blijven. Voor de afvalstoffenheffing en rioolheffing hanteren we een opslag voor overhead van € 32.000,- per fte. Als uurtatief voor leges hanteren we 95,-.

Financiële uitgangspunten

- Op basis van de indexcijfers rekenen wij met een inflatie van 0,8%. Dit correspondeert met de verwachte prijsstijgingen voor de bestedingen van de overheid in 2017. Consequent aan deze berekening worden in de meerjarenbegroting 2017 – 2020 ook de roerende zaakbelastingen, forensenbelasting, parkeerbelasting en het marktgeld geïndexeerd.
- Voor de leges wordt uitgegaan van een uurtarief van € 95,-.
- Voor 2017 gaan we daarom uit van de directe formatie zoals deze vóór de vorming van HLT werkzaam was voor de producten waarvan de kosten via de leges worden verhaald.
- In de tariefsopbouw voor 2017 wordt bij de afvalstoffenheffing en rioolrecht met een opslag voor overhead van € 32.000,- per FTE gerekend. De toerekening van overhead blijft daarmee ruim binnen de maximaal toegestane norm van € 113.000,- per FTE.
- De kosten voor straatvegen/straatreiniging worden voor 33% toegerekend aan de afvalstoffenheffing
- De kosten voor kwijtschelding worden in mindering gebracht op basis van de ervaringsgegevens. Per saldo gaat het om ongeveer € 100.000,- voor de afvalstoffenheffing en € 50.000,- voor rioolrecht. De totale perceptiekosten bedragen € 226.000,- en worden toegerekend naar rato van de opbrengsten.

Wat zijn de opbrengsten?

Lokale heffingen (in euro's)	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Belastingen					
OZB	5.142.000	5.162.000	5.192.000	5.227.000	5.252.000
RZB	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Forensenbelasting	116.000	116.000	116.000	116.000	116.000
Precariobelasting	2.690.000	2.690.000	2.690.000	2.690.000	2.690.000
	7.958.000	7.978.000	8.008.000	8.043.000	8.068.000
Rechten					
Marktgelden	37.000	37.000	37.000	37.000	37.000
Parkeerbelasting	11.000	11.000	11.000	11.000	11.000
Haven- en kadegelden	22.000	22.000	22.000	22.000	22.000
Leges	606.000	606.000	606.000	606.000	606.000
Bouwleges	998.000	998.000	998.000	998.000	998.000
Leges OOV	88.000	88.000	88.000	88.000	88.000
Afvalstoffenheffing	4.237.000	4.192.000	4.192.000	4.192.000	4.192.000
Rioolrechten	2.586.000	2.634.000	2.682.000	2.729.000	2.777.000
	8.585.000	8.588.000	8.636.000	8.683.000	8.731.000
Totaal	16.543.000	16.566.000	16.644.000	16.726.000	16.799.000

Onroerende Zaakbelastingen (OZB)

Zoals gebruikelijk worden de tarieven aangepast aan de gemiddelde daling of stijging van de WOZ-waarde. De hertaxatie van alle WOZ-objecten vindt jaarlijks plaats. Voor 2017 geldt de waarde naar het prijspeil van 1 januari 2016. Bij een verwachte stijging van de WOZ-waarden van de panden moeten de tarieven dalen om dezelfde opbrengst te kunnen halen. Andersom geldt ook dat

bij een daling van de WOZ-waarden de tarieven zullen stijgen. De definitieve tariefberekening wordt opgenomen in het voorstel belastingverordeningen 2017.

Roerende Zaakbelastingen

De tarieven voor eigenaren en gebruikers van roerende zaken zoals woonschepen en woonwagens zijn gelijk gesteld aan de tarieven voor eigenaren en gebruikers van onroerende zaken. Voor de belastingheffing maakt het hierdoor niet uit of iemand eigenaar of gebruiker is van een roerende zaak of een onroerende zaak.

Rioolheffing

De rioolheffing heeft als doel de kosten te financieren voor het in stand houden van het riool. Uit de opbrengsten van de heffing worden zowel de exploitatielasten als de kosten van de vervanging van het bestaande rioolstelsel bekostigd. Bij de vaststelling van het vernieuwd Gemeentelijk Rioleringsplan (vGRP) 2013-2016 is besloten om met ingang van 1 januari 2014 jaarlijks de tarieven met € 3 te verhogen. Bij de Kadernota is besloten om in afwachting van het nieuw op te stellen gemeentelijk rioleringsplan tarieven voor de rioolheffing voor 2017 te verhogen met het bedrag van € 3,--.

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Directe kosten taakveld Riool	1.971.506	1.823.527	1.812.962	1.816.978	1.819.428
Hogere kosten voorziening	0	45.324	90.648	135.972	181.296
Tractie	0	71.094	72.584	73.669	73.669
Overhead	360.054	22.161	22.161	22.161	22.161
Directe personeelskosten	0	96.000	96.000	96.000	96.000
Overige	0	148.813	148.813	148.813	148.813
Perceptiekosten (Belasting Samenwerking)	60.000	47.602	47.602	47.602	47.602
Kwijtschelding	0	32.470	32.470	32.470	32.470
BTW	80.017	314.453	320.374	330.057	344.518
Egalisatievoorziening	114.207	32.203	37.899	25.655	11.285
Totaal lasten	2.585.784	2.633.649	2.681.514	2.729.379	2.777.244
Rioolheffing	2.585.784	2.633.649	2.681.514	2.729.379	2.777.244
Totaal baten	2.585.784	2.633.649	2.681.514	2.729.379	2.777.244
Kostendeckingspercentage	100%	100%	100%	100%	100%

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Stand per 1 januari	192.850	307.057	339.260	377.159	402.814
Dotatie / onttrekking	114.207	32.203	37.899	25.655	11.285
Stand per 31 december	307.057	339.260	377.159	402.814	414.099

Afvalstoffenheffing

Op grond van de wet Milieubeheer heeft de gemeente een inzamelverplichting bij elk perceel waar huishoudelijke afvalstoffen kunnen worden geproduceerd. De burger betaalt hiervoor een afvalstoffenheffing. De opbrengsten mogen de kosten niet overstijgen. Wij stellen voor om het tarief voor de afvalstoffenheffing met € 3,-- te verlagen ten opzichte van 2016. Hierbij wordt de vorig jaar ingevoerde teruggave van € 15,-- als compensatie voor de verhoogde precario-tarieven gecontinueerd.

Het geheel van de kosten vormt, met de egalisereserve afval, een gesloten systeem, waarvoor een maximale kostendeckings van 100% geldt. De egalisereserve liet de afgelopen jaren een positief saldo zien.

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Directe kosten taakveld Afval	2.683.355	2.573.703	2.624.709	2.693.968	2.671.284
Straatreiniging	71.094	71.094	72.584	73.669	73.669
Tractie		91.026	91.026	91.026	91.026
Overhead	1.213.111	444.000	444.000	444.000	444.000
Directe personeelskosten		571.652	571.652	571.652	571.652
Overige	0	10.378	10.378	10.378	10.378
Perceptiekosten (Belasting Samenwerking)	120.000	83.338	83.338	83.338	83.338
Kwijtschelding	0	56.846	56.846	56.846	56.846
BTW	487.961	538.645	547.982	563.126	561.985
Egalisatievoorziening	336.082	-50.644	-112.074	-197.153	-172.911
Totaal lasten	4.911.603	4.390.040	4.390.441	4.390.851	4.391.268
Afvalstoffenheffing	4.236.518	4.191.965	4.191.965	4.191.965	4.191.965
Overige inkomsten	675.085	198.075	198.476	198.886	199.303
Totaal baten	4.911.603	4.390.040	4.390.441	4.390.851	4.391.268
Kostendeckingspercentage	100%	100%	100%	100%	100%

Het verloop van de egalisereserve afval geeft het volgende beeld:

Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Stand per 1 januari	925.369	1.261.451	1.210.807	1.098.733	901.580
Dotatie / onttrekking	336.082	-50.644	-112.074	-197.153	-172.911
Stand per 31 december	1.261.451	1.210.807	1.098.733	901.580	728.669

Met het opstellen van deze begroting zijn we nog in afwachting rondom de uitgaven van het nieuwe afvalbeleidsplan (omgekeerd inzamelen). In 2017 zijn de berekeningen bekend en zal er opnieuw naar de egalisereserve worden gekeken.

Precariobelasting

Precariobelasting wordt geheven voor het innemen of gebruiken van de openbare grond. De geraamde structurele inkomsten bij het innemen van precariobelasting bedragen € 2,8 miljoen. De impact voor de begroting bij een eventuele afschaffing van de precariobelasting op kabels en leidingen van nutsbedrijven is groot. Ten opzichte van 2016 blijven de precario-inkomsten ongewijzigd.

Forensenbelasting

Bij de heffing van forensenbelasting worden mensen belast die niet in de gemeente wonen, maar wel gebruik maken van allerlei gemeentelijke voorzieningen. Bijvoorbeeld personen die een gemeubileerde (recreatie)woning ter beschikking hebben. De tarieven worden geïndexeerd met 0,8%.

Leges

Voor 2017 worden de volgende inkomsten verwacht:

Leges Burgerzaken: 596.000

Waarvan Rijksleges:	235.000

Gemeentelijke leges burgerzaken	361.000
Bouwleges:	998.000
Leges Openbare Orde en Veiligheid:	88.000

De werkelijke opbrengst van de bouwleges over 2016 zal naar verwachting hoger liggen dan de raming van € 998.000,-. Het eerdere uitgangspunt, waarbij de raming werd gebaseerd op het vijf jaarlijkse gemiddelde is daarmee losgelaten. Dit omdat de dip in inkomsten 2012/2013 de gemiddelde opbrengst zodanig beïnvloedt dat de raming 2017 dan niet meer zou sporen met onze verwachtingen voor 2017.

Uitgangspunt voor de tariefstelling is dat de leges 100% kostendekkend zijn.

Parkeerbelasting

Teylingen heft alleen parkeerbelasting van de gebruikers van het vrachtwagenparkeerterrein. De tarieven worden geïndexeerd met 0,8%.

Marktgeld

Voor het innemen van een standplaats op de markten worden rechten geheven. Voor Sassenheim en Voorhout marktgeld, voor Warmond precariobelasting. (In Warmond geldt de marktverordening niet vanwege de geringe omvang van de markt, waardoor er geen marktgeld kan worden geheven. In plaats hiervan wordt precariobelasting geheven voor het gebruik van gemeentegrond). Om de markt voor zowel de huidige als potentiële marktcoopliden aantrekkelijk te houden, worden de marktтарieven alleen geïndexeerd (0,8%).

Havengeld

Voor het gebruik van de gemeentelijke haven en aanlegsteigers aan de Kagerplassen wordt havengeld in rekening gebracht. Hiermee wordt het onderhoud en beheer van de steigers gedeeltelijk gefinancierd. Het huidige tarief van € 1,00 per strekkende meter is makkelijk te hanteren. De tarieven worden daarom voorlopig niet geïndexeerd.

Kwijtschelding

Voor mensen met een laag inkomen bestaat de mogelijkheid om gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van betaling van belasting te verzoeken. Het beleid met betrekking tot kwijtschelding is grotendeels landelijk ontwikkeld en vastgelegd in de Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990. De gemeenteraad heeft een beperkt aantal keuzen waaronder de criteria voor de kosten van bestaan. Er is gekozen voor de maximale norm van 100% van de genormeerde bijstandsuitkering. Kwijtschelding kan worden verleend voor afvalstoffenheffing, rioolheffing en in incidentele gevallen ook voor de OZB.

Waar mogelijk wordt een automatische toets voor kwijtschelding uitgevoerd. Van mensen die in een jaar kwijtschelding hebben gekregen wordt het volgende jaar getoetst of de inkomens- en vermogenssituatie is gewijzigd. Bij gelijkblijvende omstandigheden wordt dan automatisch kwijtschelding verleend.

Voor 2017 is een bedrag van € 140.000 aan kwijtschelding geraamd.

De tarieven in 2017

Onderstaande tabel geeft de tarieven weer, zoals die in 2017 zullen worden gehanteerd. De tarieven worden definitief vastgesteld in de laatste raadsvergadering van 2016.

	2016	2017
OZB eigenaren woningen	0,0793%	0,0799%
OZB eigenaren niet-woningen	0,1700%	0,1714%
OZB gebruikers niet-woningen	0,1367%	0,1378%
Rioolheffing – vastrecht	140,00	143,00
Rioolheffing – variabel recht (verbruik boven 300 m ³ , per m ³)	1,10	1,10
Afvalstoffenheffing – laag tarief	255,00	252,00
Afvalstoffenheffing – hoog tarief	324,00	321,00
Precariobelasting - tarief ondergrondse leidingen nutsbedrijven	4,56	4,60
Forensenbelasting- tot en met € 9.999,00	248,45	250,44
Forensenbelasting- van € 10.000,00 tot en met € 24.999,00	338,95	341,66
Forensenbelasting- van € 25.000,00 tot en met € 99.999,00	397,80	400,98
Forensenbelasting- vanaf € 100.000,00	646,30	651,47
Marktgeld- kraam per vierkante meter per dag	1,18	1,19
Marktgeld- kraam per vierkante meter per kwartaal	12,74	12,84
Marktgeld- standplaats door een standwerker per dag	8,50	8,57
Parkeerbelasting- van minder dan 16 meter lengte per kalenderjaar	547,08	551,46
Parkeerbelasting- vanaf 16 meter lengte per kalenderjaar	985,80	993,69
Havengeld- lengte vaartuig per strekkende meter, per dag	1,00	1,00

* Dit is afhankelijk van de verandering van de WOZ-waarden (als gevolg van de jaarlijkse herwaardering). Dit wordt berekend in het voorstel belastingverordeningen 2017.

Vergelijking tarieven in de regio

Op basis van de tarieven van 2016 is een vergelijking gemaakt tussen Teylingen en de andere gemeenten in Bollenstreek.

Tarieven in de regio 2016						
	Hillegom	Lisse	Katwijk	Noord-wijk	Noord-wijker-hout	Teylingen
OZB woning eigenaar	0,1037%	0,0947%	0,0946%	0,1220%	0,0881%	0,0793%
OZB niet-woning eigenaar	0,3224%	0,3388%	0,3585%	0,2555%	0,3099%	0,3067%
OZB niet-woning gebruiker						
Afvalstoffenheffing 1 pers / laag	258	220	205	172	199	255
Afvalstoffenheffing meer pers / hoog	285	294	298	272	300	324
Rioolheffing (tot 300m ³)#	288	255	152	149	269	127
Rekenvoorbeeld meerpersoonshuishouden met koopwoning € 300.000						
OZB	311	284	284	366	264	238
Afvalstoffenheffing	285	294	298	272	300	324
Rioolheffing	288	255	152	149	269	127
Heffingskorting					-15	

Totaal	884	833	734	787	819	689
--------	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Woonlasten meerpersoonshuishouden

Woonlasten meerpersoonshuishouden	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017
OZB-lasten voor gezin met gemiddelde WOZ-waarde	217,12	224,00	226,00
Rioolheffing voor gezin met gemiddelde WOZ-waarde	134,00	140,00	143,00
Afvalstoffenheffing voor een gezin	339,00	324,00	321,00
Heffingskorting		-/-13,40	-/-13,40
Totale woonlasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	693,12	674,60	676,60
Woonlasten landelijk gemiddeld voor gezin in 2015/2016	716,00	723,00	
Woonlasten t.o.v. gemiddelde jaar er voor x 100%	96,8%	94,2%	93,6%

Gemiddelde WOZ-waarde in 2015: € 278.000,-

Gemiddelde WOZ-waarde in 2016: € 281.000,-

Wat is de ontwikkeling van de lokale lastendruk?

In de onderstaande tabel is de ontwikkeling van de lokale lastendruk in Teylingen in de jaren 2013 tot en met 2017 opgenomen.

Lokale lastendruk	2013	2014	2015	2016	2017
Huurder woning					
Afvalstoffenheffing	349,00	339,00	339,00	324,00	321,00
Rioolheffing	131,00	134,00	137,00	140,00	143,00
Totaal	480,00	473,00	476,00	464,00	464,00
Eigenaar woning € 300.000					
OZB eigenaren woningen	221,40	229,80	234,30	237,90	239,80
Afvalstoffenheffing	349,00	339,00	339,00	324,00	321,00
Rioolheffing	131,00	134,00	137,00	140,00	143,00
Totaal	694,80	702,80	710,30	701,90	703,80
Eigenaar woning € 500.000					
OZB eigenaren woningen	369,00	383,00	390,50	396,50	399,70
Afvalstoffenheffing	339,00	339,00	339,00	324,00	321,00
Rioolheffing	131,00	134,00	137,00	140,00	143,00
Totaal	839,00	842,00	866,50	860,50	863,70
Eigenaar niet-woning € 1.000.000					
OZB eigenaren niet-woningen	1.350,00	1.404,00	1.404,00	1.700,00	1.714,00
OZB gebruikers niet-woningen	1.082,00	1.125,00	1.125,00	1.367,00	1.378,00
Rioolheffing	131,00	134,00	137,00	140,00	143,00
Totaal	2.563,00	2.663,00	2.666,00	3.207,00	3.235,00

In dit overzicht is nog geen rekening gehouden met een stijging of daling van het tarief OZB als gevolg van de jaarlijkse herwaardering van de WOZ-waarde.

5.2. Paragraaf Weerstandsvermogen

Inleiding

Het realiseren van ambities kan niet geschieden zonder het nemen van risico's. Risico's horen bij het proces om zaken te veranderen. Het is belangrijk bewust te zijn van de risico's en hierop te sturen. Doorontwikkeling van het risicobeleid en bewustzijn van risico's staat hoog op de agenda. In deze paragraaf geven we inzicht in de risico's en zetten we deze af tegen de weerstandscapaciteit van de gemeente. De verhouding tussen de risico's en de weerstandscapaciteit wordt het weerstandsvermogen genoemd. De tekst van artikel 11 van het BBV betreffende de paragraaf weerstandsvermogen luidt:

1. Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen:

De weerstandscapaciteit zijn de middelen en mogelijkheden waarover de gemeente beschikt of kan beschikken, om niet-begrote kosten te dekken;

Alle risico's, waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn, in relatie tot de financiële positie.

2. De paragraaf betreffende het weerstandsvermogen bevat tenminste:

een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;

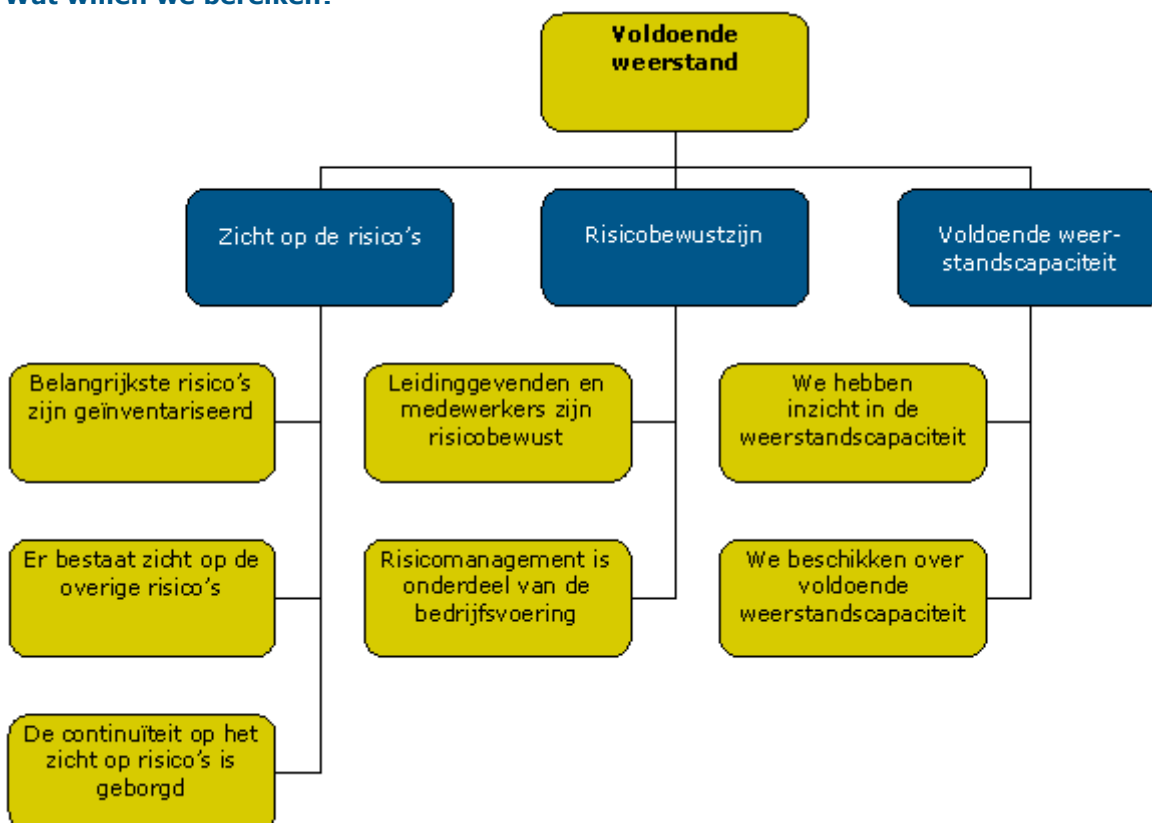
een inventarisatie van de risico's;

het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's.

Welke ontwikkelingen spelen er?

Om er zorg voor te dragen dat risicomangement organisatiebreed structureel meer aandacht krijgt en blijvend wordt ingebed in reguliere werkprocessen, wordt er een verbeteringslag gemaakt om de risico's beter te identificeren en te beoordelen. Bij het in kaart brengen van de risico's wordt met name aandacht besteed aan risico's die betrekking hebben op omgeving, personeel, organisatie, ICT en gebeurtenissen die zich mogelijk voordoen op het juridische vlak. Belangrijk onderdeel van het risicomangement is het risicobewustzijn.

Wat willen we bereiken?

Wat doen we daarvoor?

Prioriteiten	Doelstelling	Activiteiten 2017
Zicht op risico's	Belangrijkste risico's zijn geïnventariseerd	In een gesprek met de afdeling worden de risico's geïnventariseerd en interne beheersingsmaatregelen getroffen.
	Er bestaat zicht op de overige risico's	De afdelingshoofden bewaken de aandacht voor risico's. In de planning- en control documenten vindt terugkoppeling plaats.
	De continuïteit op het zicht op risico's is gewaarborgd.	Bij het beschrijven van processen is risicobeheersing opgenomen.
Risicobewustzijn	Leidinggevenden en medewerkers zijn risicobewust.	In de beleidsnotities wordt zo nodig ingegaan op de risico's. Risicobewust zijn wordt meegenomen in het management development traject van teamcoördinatoren.
	Risicomanagement is onderdeel van de bedrijfsvoering.	In de procesbeschrijvingen is risicobeheersing opgenomen.
Voldoende weerstandscapaciteit	We hebben inzicht in de weerstandscapaciteit.	We hebben de beschikbare weerstandsmiddelen geïnventariseerd.
	We beschikken over voldoende weerstandscapaciteit.	We hebben een globale inschatting gemaakt.

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en de mogelijkheden waarover kan worden beschikt om niet geraamde lasten, die onverwacht en substantieel zijn, te dekken. De weerstandscapaciteit bestaat uit incidentele en structurele middelen. Incidentele middelen zijn eenmalig in te zetten zoals reserves. Een structureel middel is de maximale ruimte om de belastingopbrengsten te verhogen. De ruimte in de weerstandscapaciteit is het verschil tussen de weerstandscapaciteit en het totaal van alle risico's.

Incidentele weerstandscapaciteit

Incidentele weerstandscapaciteit (in € 1.000) stand per 1 januari:	2017	2018	2019	2020
Algemene reserve	61.382	61.390	61.063	60.836
Stille reserves	1.000	1.000	1.000	1.000
Totaal incidentele weerstandscapaciteit	62.382	62.390	62.063	61.836

- Algemene reserve

De omvang van de algemene reserve komt in aanmerking voor de weerstandscapaciteit. De omvang van de algemene reserve bedraagt per 1 januari 2017 € 62,4 miljoen. Inzet van de reserve veroorzaakt een rentenadeel in de exploitatie.

- Stille reserves

In diverse eigendommen, zoals gebouwen en aandelen, zitten stille reserves. De te verwachten opbrengst van onroerende zaken zijn in 2015 opnieuw geactualiseerd en geraamd op € 9,2 miljoen. De verkoop van de Industriekade is inmiddels gerealiseerd (€ 0,5 miljoen). De opbrengsten worden gedeeltelijk gebruikt voor de investeringsstrategie Holland Rijnland. Daarvoor

is gefaseerd € 6,6 miljoen nodig, zodat een bedrag van € 2 miljoen kan worden aangemerkt als stille reserve. Wij hebben de stille reserve voor 50 % ingeboekt.

Structurele weerstandscapaciteit

Structurele weerstandscapaciteit (in € 1.000) stand per 1 januari:	2017	2018	2019	2020
<i>Onbenutte belastingcapaciteit:</i>				
Onroerende zaakbelastingen	1.583	1.583	1.583	1.583
Hondenbelasting en Toeristenbelasting	200	200	200	200
Onvoorzien	25	25	25	25
Totaal structurele weerstandscapaciteit	1.808	1.808	1.808	1.808

- Onbenutte belastingcapaciteit

De onbenutte belastingcapaciteit betreft de ruimte tussen de feitelijk geraamde inkomsten uit belastingen (onroerende zaakbelastingen (OZB), rioolheffing en afvalstoffenheffingen) versus de maximaal te realiseren inkomsten. Bij de berekening van de onbenutte belastingcapaciteit OZB wordt de ruimte bepaald tussen het voorgestelde Teylingse OZB-tarief in de begroting en het door het Rijk vastgestelde drempeltarief voor 'artikel 12'-gemeenten. (Het Rijk heeft aangegeven bij welk tarief (percentage) een gemeente onder curatele wordt gesteld en een zogenoemde artikel 12 status krijgt). Ook het dekkingspercentage van de tarieven voor rioolheffing en afvalstoffenheffing is onderdeel van de onbenutte belastingcapaciteit. In Teylingen is voor de tarieven afvalstoffenheffing en rioolheffing gekozen voor 100% kostendekking. Ook voor de leges (inclusief bouwleges) is gekozen voor 100% kostendekking. Op dit onderdeel is geen onbenutte belastingcapaciteit aanwezig.

In 2009 zijn de Hondenbelasting en de Toeristenbelasting afgeschaft. Deze zijn aan de onbenutte belastingcapaciteit toegevoegd.

- Onvoorzien

Onvoorzien is een verplicht te ramen bedrag in de begroting voor het opvangen van onontkoombare en niet uit te stellen uitgaven die ten tijde van het opstellen van de begroting niet zijn voorzien. Het is een post waarop nooit rechtstreeks betalingen (mogen) worden gedaan. Voor de inzet van dit budget is een begrotingswijziging nodig. Het budget onvoorzien wordt verlaagd ten gunste van het benodigde uitgavenbudget. Structureel is een bedrag van € 25.000,- geraamd.

Risico's

De risico's zijn in het hierna volgende overzicht per programma inzichtelijk gemaakt.

Korte toelichting op de gehanteerde systematiek:

In de eerste kolom worden de risico's genummerd, deze nummering sluit aan bij de eventuele toelichting op het risico vermeld onder elk programma;

In de tweede kolom wordt het risico omschreven;

In de derde kolom staat de kans uitgedrukt in percentages dat het risico zich voordoet, tussen 10% en 25% (voorheen: laag), 25% en 50% (voorheen: middel) en tussen 50% en 75% (voorheen: hoog);

In de vierde kolom worden de maximale financiële gevolgen geïdentificeerd indien een risico zich voordoet;

Inventarisatie van de risico's

In deze paragraaf worden de onderkende risico's verwoord. Niet van elk risico is de kans dat het risico zich voordoet even groot. Ook heeft niet elk risico een gelijke mate van financiële impact.

Risico's Programma 1 Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid

Nr.	Risico	Kans	Bedrag
1.	Grondexploitatie (vertraging projecten)	>10% <25%	100.000
2.	Bodemverontreinigingen	>10% <25%	267.000
3.	Bijdrage investeringsfonds Holland Rijnland (opbrengst verkoop gem. eigendommen)	>25% <50%	1.500.000
4.	Planschade	>10% <25%	100.000
5.	Omgevingsdienst West-Holland	>25% <50%	50.000

Toelichting op de risico's van Programma Ruimte, Wonen en Duurzaamheid

1. Wij voeren een combinatie van actief en passief grondbeleid (zie paragraaf Grondbeleid). Bij grondexploitaties in Sassenheim is er sprake van een actief grondbeleid. Deze grondexploitaties zijn voor ons risico en onze rekening. Vertraging betekent financieel risico (extra financieringslasten), juridische complicaties en extra inzet van het ambtelijk apparaat. Voor verdere informatie over de voortgang en risico's van de grondexploitaties verwijzen wij naar de paragraaf Grondbeleid.
De gemeente loopt als grondeigenaar een risico. In het slechtste geval moet de boekwaarde van de grond worden afgeamd naar de marktwaarde.
2. In algemene zin geldt dat er voor ons een financieel risico bestaat van sanering van locaties met een bodemverontreiniging. Om dit risico op te vangen beschikt de gemeente over een reserve bodemsanering (31 december 2015: € 413.350,-). Het opgevoerde risico bedrag betreft de sanering van het terrein aan de Industriekade 14-18 in Sassenheim. In het slechts denkbare geval loopt de gemeente een risico van € 267.000,-.
3. Jaarlijks moet de gemeente een bijdrage van ruim € 0,7 miljoen betalen aan het investeringsfonds Holland Rijnland (verplichting 2016-2024: € 6.587.000,-). De Bijdrage wordt betaald uit de reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland (31/12/2015: € 1.599.106,-). Opbrengsten van de verkoop van gemeentelijke eigendommen worden gestort in de reserve. Als de geraamde verkopen niet worden gerealiseerd moeten andere middelen uit de exploitatie worden gevonden om de jaarlijkse bijdrage te dekken.
4. De schadeclaims op grond van artikel 6.1 van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) worden niet geraamd. Voor de nieuwe plangebieden die wij zelf ontwikkelen, zijn wij in beginsel eigen risicodrager. In de reguliere bedrijfsvoering zijn maatregelen ingebouwd om planschade te beperken. Bij de ontwikkeling van particuliere planwijzigingen sluiten wij overeenkomsten om de planschade af te wentelen op de initiatiefnemer.
5. De Omgevingsdienst geeft aan dat met de bezuinigingen van de afgelopen jaren, de doorontwikkeling van de veranderagenda en het vertrek van Alphen aan den Rijn de financiële druk op de dienst is toegenomen. Er zijn zorgen over de robuustheid van de dienst. Dit kan leiden tot aanvullende bijdragen.

Risico's Programma 3 Sociaal Domein

Nr.	Risico	Kans	Bedrag
1.	De beoogde inzet vanuit het sociaal netwerk blijkt in de praktijk beperkt mogelijk (WMO, Jeugd)	>25% <50%	50.000
2.	De vraag naar (kosten van) zorg/ondersteuning overstijgt het budget (WMO, Jeugd)	>25% <50%	200.000
3.	Beoogde integraliteit van hulpverlening komt niet tot stand (WMO, Jeugd)	>50% <75%	25.000
4.	Loonkosten van zittende Wsw-ers drukken onevenredig zwaar op het totale P-budget (Participatie)	> 25% <50%	75.000
5.	Wet werk en bijstand (Wwb)	>25% <50%	104.000
6.	Verandering BTW regime sportaccommodaties	>50% <75%	PM
7.	Leerlingenvervoer	>25% < 50%	30.000

Toelichting op de risico's van Sociaal Domein

In bollen 5 verband zijn de financiële risico's (oorzaak, gevolg, maatregel) op het gebied van de nieuwe taken in het Sociaal Domein geïnventariseerd. Hieronder zijn de belangrijkste risico's opgenomen.

1. *Risico*

De beoogde inzet vanuit het sociaal netwerk blijkt in de praktijk beperkt mogelijk (**WMO, Jeugd**)

Oorzaak

- mensen beschikken over onvoldoende sociaal netwerk,
- problematiek is te complex voor sociaal netwerk,
- sociaal netwerk is al ingeschakeld en is overbelast.

Gevolg

- mensen vallen terug naar duurdere zorg,
- overbelasting en uitval mantelzorg,

Maatregelen

- voldoende mantelzorgondersteuning,
- vroegsignalering van (on)mogelijkheden van sociaal netwerk.

2. *Risico*

De vraag naar (kosten van) zorg/ondersteuning overstijgt het budget (**WMO, Jeugd**)

Oorzaak

- zorgaanbieders voeren financieel wanbeleid,
- zorgvolume vermindert en/of zorgaanbieders krijgen geen of minder contracten,
- zorgaanbieders spelen niet (tijdig) in op gewijzigde situatie,
- zorgaanbieders schrijven met een te scherpe prijs in op aanbestedingen,
- bezuinigingsopgave door het Rijk is fors,
- gemeente moet beleid aanpassen vanwege uitspraken rechter,
- autonome ontwikkelingen in de samenleving,
- ruim gebruik van huisarts en kinderrecht (verwijzing naar jeugdzorg),
- de besparing als gevolg van de innovatie is niet snel genoeg in te boeken,
- beoogde inzet op preventie en algemene voorzieningen blijft achter door bezuinigingen,

- inzet sociaal netwerk blijft achter bij verwachtingen,
- nieuwe cliëntengroep heeft grotere hulpbehoevendheid,
- geen doorstroom.

Gevolg

- continuïteit zorgplicht voor (overgangs)cliënten kan niet waargemaakt worden,
- langere wachtlijsten,
- zorg kan niet gecontinueerd worden,
- gemeente kan niet aan de verplichte zorglevering voldoen,
- burgers moeten veranderen van zorgaanbieder,
- toename klachten en incidenten,
- gemeente moet ingrijpen en andere zorgaanbieders contracteren.
- overschrijding gemeentebudget,

Maatregelen

- afspraken maken met huisartsen,
- monitoren, analyseren en prognostisering van budget en uitgaven en cliënten,
- heroverwegen beleid,
- opdrachtgeverschap goed invullen om preventief te kunnen handelen en tijdig te kunnen sturen,
- opstellen draaiboek (incl. communicatieplan) bij faillissement specialistische zorgaanbieder.
- invulling accounthouderschap,
- inzetten extra financiële middelen (bestemmingsreserve)

3. *Risico*

Beoogde integraliteit van hulpverlening komt niet tot stand **(WMO, Jeugd)**

Oorzaak

- cultuuromslag bij zorgaanbieder wordt niet gemaakt,
- zorgverlener stelt organisatiebelang boven samenwerking,
- samenwerking tussen organisaties stagneert.

Gevolg

- in-efficiency in de dienstverlening,
- stijging van de kosten,

Maatregelen

- meer sturing / regie op samenwerking door inzet extra capaciteit,
- partijen tijdig en blijvend betrekken bij inrichting nieuwe stelsel,
- invulling regierol van de gemeente en het opdrachtgeverschap.

4. *Risico*

Loonkosten van zittende Wsw-ers drukken onevenredig zwaar op het totale P-budget **(Participatie)**

Oorzaak

- bestand Wsw-ers per 1-1-2015 neemt nagenoeg alleen af door pensioen en overlijden.

Gevolg

- beschikbare gelden van P-budget voor de overige doelgroepen is te beperkt.

Maatregelen

- re-integratie zittende Wsw-ers bevorderen, overleg met en invloed uitoefenen op de GR waar de Maregrop onder valt.

Overige risico's

5. In tijden van economische recessie wordt het beroep op uitkeringen groter. Ondanks het herstel van de economie wordt vanwege de extra statushouders een lichte stijging verwacht. Een stijging van 8 bijstandsklanten (2017 t.o.v. 2016) betekent een kostenpost van 104.000. Het Rijk vergoedt een deel van de kosten. De vergoedingssystematiek heeft een vertraagde werking: 1 à 2 jaar later wordt de verrekening opgemaakt. Het aantal bijstandsccliënten bedroegen per 2014 : 246 (werkelijk), 2015 : 264 (werkelijk), 2016 : 258 (begroting), 2017 : 266 (begroting).

6. Bij investeringen in sport, zoals aanleg van kunstgrasvelden, vormt btw momenteel geen kostenpost voor de gemeenten. De gemeente kan volstaan met een investeringsbijdrage exclusief

btw omdat de betreffende sportstichtingen gebruik kunnen maken van het sportbesluit. Reeds vanaf 2013 hangt de verruiming van de btw-sportvrijstelling boven het hoofd. Naar aanleiding van Europese rechtspraak is de Staatssecretaris van Financiën voornemens de sportvrijstelling aan te passen. Deze verruiming van de sportvrijstelling heeft tot gevolg dat ook de ter beschikkingstelling van sportaccommodaties, door onder meer gemeenten, is vrijgesteld van btw. Gemeenten hebben dan geen recht meer op aftrek van de btw op de investerings- en exploitatielasten en lopen mogelijk tegen correcties aan (herziening) van eerder in aftrek gebrachte btw. De staatssecretaris bevestigt nogmaals dat een wijziging van de btw-sportvrijstelling op termijn onvermijdelijk is. Op korte termijn ziet het kabinet geen mogelijkheid om de budgettaire gevolgen in te passen. Gelet op de verkiezingen in maart 2017, is het ons inziens aannemelijk dat de wetwijziging zal worden aangekondigd in het Belastingplan 2018. Dat wil zeggen, na de aantreding van het nieuwe kabinet. In dat geval zal de wetwijziging naar verwachting per 1 januari 2018 in werking treden.

7. De kosten voor het leerlingenvervoer is een risicofactor met een open einde regeling.

Risico's Programma 4 Leefomgeving

Nr.	Risico	Kans	Bedrag
1.	Beheerplannen openbare ruimte	>25% <50%	100.000
2.	Reconstructie Zijldijk	>25% <50%	300.000
3.	Groot onderhoud Herenweg	>25% <50%	1.000.000

Toelichting op de risico's van Programma Leefomgeving

Het risico onverwachte renovaties, opgevoerd in de begroting 2015, is opgenomen onder het risico beheerplannen openbare ruimte.

1. Wij actualiseren periodiek de beheerplannen. Deze actualisatie kan leiden tot veranderende uitgaven, welke afwijken van de kosten opgenomen in de begroting. In de paragraaf 'Onderhoud kapitaalgoederen' staat aangegeven welke beheerplannen aanwezig zijn en wanneer actualisatie nodig is. Daarnaast kunnen bij het onderhoud van de buitenruimte onverwachte tegenvallers optreden, bijvoorbeeld: asbest, vervuilde grond, kabels, schades, verzakkingen, langdurige vorstperiodes etc.
2. Uit inspecties is gebleken dat de constructie van de Zijldijk is verzakt. De reconstructie van het dijklichaam en de verharding vallen onder de gezamenlijke verantwoordelijkheid van het Hoogheemraadschap van Rijnland, de provincie en de gemeente. Momenteel wordt nader onderzoek gedaan naar technische oplossingen, raming van kosten en de verdeling. De uitvoering staat gepland voor 2017. Het calamiteitenrisico is hierbij ingeschat.
3. Ramingen in de begroting zijn gebaseerd op de uitvoering van groot onderhoud Herenweg. Financiële risico's zitten in staat van de ondergrond en de gewenste herinrichting vanuit participatie.

Risico's Programma 5 Dienstverlening

Nr.	Risico	Kans	Bedrag
1.	Bouwleges	>25% <50%	150.000

Toelichting op de risico's van Dienstverlening

4. In de periode 2018-2019 zal naar verwachting de technische toets van een omgevingsvergunning naar private partijen gaan. De bestemmingsplan- en welstandstoets blijft wel de verantwoordelijkheid van de gemeente. Landelijk is de eerste voorzichtige schatting dat door de privatisering 30-40% van de leges niet meer bij de gemeente terecht komt. Een eerste voorzichtige schatting in Teylingen is dat dit ongeveer 10-15% zal zijn. Het verschil is te verklaren doordat we in Teylingen relatief weinig 'grote' aanvragen krijgen. Bij 'grote' aanvragen is de technische toets een substantieel onderdeel van de totale werkzaamheden, dit is anders dan bij 'kleine' aanvragen. Om flexibel in te kunnen spelen op dit soort ontwikkelingen werken wij al sinds 2015 met een flexibele schil.

Risico's Programma 6 Bestuur, Veiligheid en Financiën

Nr.	Risico	Kans	Bedrag
1.	Afschaffen precariobelasting	>50% <75%	max. 2,7 mln
2.	Algemene uitkering	>25% <50%	PM
3.	Gewaarborgde geldleningen natuurlijke en rechtspersonen	>10% <25%	350.000 (5 procent)
4.	Gewaarborgde geldleningen Waarborgfonds Sociale Woningbouw	>10% <25%	PM
5.	Verbonden partijen	>25% <50%	500.000
6.	Projectsubsidies van provincie of rijk	>10% <25%	500.000
7.	Rampen / crisisbestrijding	>10% <25%	500.000 inschatting
8.	Belasting inkomsten niet-woningen	>50% <75%	90.000
9.	Vandalisme	>10% <25%	65.000
10.	Automatisering / ICT	>5% <10%	max. 820.000
11.	Aanbestedingen	>10% <25%	PM
12.	Vennootschapsbelasting	>10% <25%	677.864

Toelichting op de risico's van Programma Bestuur, Veiligheid en Financiën

1. Al enige jaren is er sprake van afschaffing van de precariobelasting op ondergrondse leidingen bij nutsbedrijven, onlangs heeft de staatssecretaris de mogelijkheid voor gemeenten precario te heffen beperkt. Er mag geen verhoging meer plaatsvinden t.o.v. het niveau precario heffing 2016. De verwachting is dat in een periode van 10 jaar precario heffing volledig zal verdwijnen. Voor het opvangen van de nadelige financiële effecten wordt verwezen naar de plannen rondom verruiming gemeentelijke belastingen. Het college heeft de mogelijkheden hoe om te gaan met deze mogelijke afschaffing op verzoek van de raad in beeld gebracht. De precariobelasting levert Teylingen jaarlijks een bedrag van € 2,7 miljoen op.
2. De hoogte van de algemene uitkering die wij uit het gemeentefonds ontvangen is gekoppeld aan de Rijksuitgaven. Geeft het Rijk meer uit dan ontvangen gemeenten een hogere algemene uitkering, geeft het Rijk minder uit dan wordt de algemene uitkering verlaagd. In dit laatste scenario schuilt het risico dat de gemeente niet tijdig haar uitgavenpatroon op de lagere inkomsten aan kan passen. De ervaring leert dat de cijfers van jaar op jaar enigszins fluctueren. Bijvoorbeeld: Uit de septembercirculaire 2015 bleek voor Teylingen een plus olopend naar 0,5 mln; in de meicirculaire 2016 is deze plus met 0,2 mln naar beneden bijgesteld. Echter gezien de verwachte groei van de economie is de verwachting dat dit risico zich niet zal in substantiële mate zich voor zal doen.
3. Er zijn aan diverse instellingen gewaarborgde geldleningen verleend. De grootste gewaarborgde lening is verleend aan de Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM) (€ 7 miljoen). Jaarlijks ontvangen wij de begroting en de jaarrekening van de instellingen.
4. Voor de toetsing van gewaarborgde geldleningen maakt Teylingen gebruik van het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Het betreft waarborgen aan de vier woonstichtingen. Het WSW toetst aanvragen voor de waarborg van geldleningen. Daarvoor heeft het WSW een risicomonitoring opgezet, die moet voorkomen dat er daadwerkelijk aanspraak op de borgstelling wordt gedaan.
5. Teylingen heeft in een aantal organisaties een bestuurlijk en financieel belang (zie paragraaf verbonden partijen). Dit behelst een risico omdat Teylingen verplicht kan worden bij te springen bij eventuele nadelige resultaten van desbetreffende organisaties. Dit risico is vergroot doordat taakstellende bezuinigingen aan de verbonden partijen zijn opgelegd in het kader van een ombuigingsoperatie.
De gemeenteraad- en/of collegeleden die binnen de verbonden partij de gemeente vertegenwoordigen, nemen een steeds actievare rol in zodat tijdig kan worden bijgestuurd.
6. Voor de realisatie van ambities maken we in sommige gevallen gebruik van provinciale of rijkssubsidies. Wanneer niet aan de voorwaarden wordt voldaan moeten de subsidiegelden soms worden teruggestort. Het proces is zodanig ingericht dat hier aandacht voor is.
7. Teylingen ligt dicht bij Schiphol, heeft twee stations en diverse bedrijven binnen haar gemeentegrenzen waarbij een calamiteit kan voorkomen. Door het volgen van rampentrainingen en door de deelname aan rampenoefeningen wordt de organisatie voorbereid.
8. Bij de bepaling van het OZB tarief niet-woningen wordt geen rekening gehouden met leegstand niet-woningen. Ervaring leert dat er ieder jaar sprake is van leegstand waardoor minder OZB inkomsten worden gerealiseerd dan op begrotingsbasis was geraamd. Ingeschat nadeel is maximaal € 90.000,- per jaar.
9. De gemeente is verzekerd tegen brand-, storm-, vliegtuig- en inbraakschade voor gebouwen. Schades door vandalisme zijn voor rekening van de gemeente. Het risico bestaat dat bij onderverzekering een lager bedrag wordt uitgekeerd dan de werkelijke schade. De verzekerde waarden van de gebouwen zijn volgens de polissen geïndexeerd. Periodiek wordt de juistheid daarvan bezien door taxaties. De gemeente heeft budgetten voor vandalisme opgenomen. Tot op heden zijn deze budgetten toereikend.
10. De wetgeving op het gebied van informatiebeveiliging en privacy wordt steeds strenger. Om hier aan te kunnen voldoen investeren we structureel in specialistische kennis, expertise, capaciteit en het inregelen en borgen van de bijbehorende processen. Met de

aanschaf en onderhoud van ICT en automatisering zijn grote bedragen gemoeid. HLT Samen brengt financiële en operationele risico's met zich mee als gevolg van de aanbesteding van de gehele automatiseringsomgeving. In het projectplan HLT Samen worden maatregelen opgenomen om de risico's te minimaliseren. Uitval van automatisering levert een risico op, met name omdat de dienstverlening steeds meer wordt gedigitaliseerd en geacht wordt 24/7 beschikbaar te zijn. Er is een uitwijkomgeving beschikbaar die met de aanstaande aanbesteding vernieuwd zal worden.

11. Het niet juist uitvoeren van de aanbestedingswet kan risico's met zich meebrengen. Om deze risico's te verkleinen zijn wij aangesloten bij een samenwerkingsverband in de regio, de stichting RIJK.
12. Per 1 januari 2016 moeten gemeenten vennootschapsbelasting afdragen over de winst die met "commerciële activiteiten" wordt behaald. Het onderzoek, begeleid door Pricewaterhouse Coopers (PwC) belastingadviseurs naar de Vpb plichtige activiteiten, is afgerond. De (voorlopige)uitkomst is dat de gemeente niet Vpb plichtig is. Op basis van deze uitkomst is de begroting 2017 ingericht. Voor de activiteiten uit grondexploitatie moeten nog een afstemming plaatsvinden met de Belastingdienst. Indien de Belastingdienst niet meegaat in het standpunt van PwC dan wordt het meerjarig risico ingeschat op € 677.864,-.

Conclusie weerstandsvermogen gemeente Teylingen

Om te bepalen of het weerstandsvermogen toereikend is, wordt de som van de per programma geïnterpreteerde risico's afgezet tegen de beschikbare weerstandscapaciteit, dit leidt tot een ratio weerstandsvermogen van 6. Gelet op de landelijk gehanteerde tabel inzake de weerstandsnorm, waarbij een uitkomst van > 2 de betekenis heeft van uitstekend, kan de ratio voor Teylingen als uitstekend worden gekwalificeerd.

Financiële kengetallen

In 2014 heeft de commissie Depla geadviseerd over vernieuwing van de begroting en de verantwoording van gemeenten. Om de financiële positie van gemeenten weer te geven en onderling landelijk te vergelijken, is onder andere geadviseerd om vanaf de begroting 2016 de volgende financiële kengetallen op te nemen.

	Bij begroting ultimo jaar	Rek. 2015	Begr. 2016	Begr.2017
1 A	Netto schuldquote	25,7%	30,9%	52,7%
1 B	Netto schuldpositie gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-24 %	-18,5 %	4,1%
2	Solvabiliteit	68,1%	67,9%	60,9%
3	Grondexploitatie	18,3 %	2,27%	1,74%
4	Structurele exploitatieruimte	1%	0,4%	2,8%
5	Woonlasten Teylingen t.o.v. landelijk gemiddelde jaar ervoor	96,8 %	94,2 %	93,6 %

De kengetallen geven het volgende aan:

1A: De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. De berekening is uitgewerkt in de paragraaf financiering.

1B: Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven. De berekening is uitgewerkt in de paragraaf financiering.

2: De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. De berekening is uitgewerkt in de paragraaf financiering.

3: Het kengetal grondexploitatie zet de bouwgrond in exploitatie af tegen de totale baten (excl. mutaties reserves) Het verschil tussen de kolom rekening 2015 en begroting 2016 wordt veroorzaakt door gewijzigde regelgeving. De berekening is uitgewerkt in de paragraaf grondbeleid.

4: De structurele exploitatie ruimte wordt bepaald door het saldo van structurele baten en lasten en het saldo van structurele onttrekkingen en toevoegingen aan de reserves gedeeld door het saldo van geraamde baten en lasten.

5: De ruimte die een gemeente heeft om zijn belastingen te verhogen wordt vaak gerelateerd aan het landelijk gemiddelde. De berekening is uitgewerkt in de paragraaf lokale lasten.

Het kengetal grondexploitatie is zeer laag, wat een gering risico aangeeft bij het afdekken van eventuele verliezen op de grondpositie, bijvoorbeeld door te sturen op begrote inkomsten, danwel gebruik te maken van de mogelijkheden die de structurele exploitatieruimte biedt. Daarnaast kunnen financiële risico's intern goed opgevangen worden getuige de hoge solvabiliteitsratio en de relatief lage netto schuldquote. Waarbij de categorie 1A en 1B niet los van elkaar beoordeeld kunnen worden. Het verschil laat zich verklaren door de uitgezette hybride lening bij de BNG. Ook woonlasten in Teylingen bieden ingeval van structurele tekorten soelaas om deze tekorten af te dekken.

5.3 Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft het onderhoud van kapitaalgoederen in de openbare ruimte. Inrichting en onderhoud hebben een directe relatie tot elkaar. Sommige inrichtingen vragen veel onderhoud, andere juist weinig. Het doel is om overzicht te krijgen in het onderhouden van de gemeentelijke kapitaalgoederen. Dit is van belang omdat met dit onderhoud een substantieel deel van de begroting is gemoeid.

De gemeente Teylingen heeft een groot areaal aan openbare ruimte in beheer. Er zijn veel middelen nodig voor de instandhouding van de inrichting van de openbare ruimte, zoals wegen, riolering, water, groen, verlichting en gebouwen. De middelen die beschikbaar worden gesteld worden ingezet om het door de raad vastgestelde onderhoudsniveau te realiseren.

Voor een specificatie van de investeringen in de kapitaalgoederen verwijzen wij naar het investeringsplan, dat valt onder de kadernota 2017-2020.

Welke ontwikkelingen spelen er?

- Door de Europese kaderrichtlijn Water moeten er in de toekomst meer natuurlijke oevers komen. Het beheer moeten we hierop afstemmen.
- De centrale overheid stuurt steeds sterker op samenwerking in de afvalwaterketen. Daarvoor is een samenwerking met het Hoogheemraadschap van Rijnland en 6 andere gemeenten opgericht; het SGR (Samenwerking Gemeenten Rijnland). Doel van de samenwerking is te komen tot een Integraal AfvalWaterKetenPlan (IAWKP).
- De samenwerking op gebied van openbare werken met Katwijk en Noordwijk is uitgebreid met de andere Bollengemeenten, binnen HLT vindt vertegenwoordiging plaats.
- Integraal en duurzaam inrichten en beheren van de openbare ruimte wordt verder ontwikkeld. Duurzame oplossingen zijn steeds vaker mogelijk.

Wat willen we bereiken?

We willen onze kapitaalgoederen goed en duurzaam beheren. Goed onderhouden kapitaalgoederen dragen bij aan een positieve beleving van onze bewoners en aan draagvlak voor het realiseren van de uitvoeringsprogramma's. Het niveau van onderhoud is vastgelegd in beleid. Om grote wisselingen in de exploitatie te voorkomen, werken we met onder andere met onderhoudsvoorzieningen. Daaraan voegen we jaarlijks een vast bedrag toe. De uitname kan per jaar verschillen. Met duurzaam beheer en onderhoud streven we naar een minimaal negatief effect op het milieu.

Wat doen we daarvoor?

Prioriteiten	Doelstelling	Activiteiten 2017
Beheerplannen worden actueel gehouden.	Structureel een adequaat onderhoudsniveau realiseren.	Beheerplannen worden (regionaal) zoveel mogelijk geüniformeerd om integraal beheer mogelijk te maken en meer duurzame oplossingen mogelijk te maken.
Toepassing LED verlichting.	Minder energieverbruik en vermindering uitstoot CO2.	Volgens een geactualiseerd vervangingsplan wordt de openbare verlichting vervangen door LED.
Toepassing 'real time control' in rioolstelsel.	Waterkwaliteit verbeteren. Het rioolstelsel is met telemetrie en automatisering uitgebreid zodat we het stelsel kunnen monitoren.	Het analyseren en verwerken van de meetgegevens en het vaststellen van eventuele acties.

Prioriteiten	Doelstelling	Activiteiten 2017
Onkruidbestrijding op verharding verduurzamen.	Het schoonhouden van verharding integraal aan pakken	Het schoonhouden en onkruidvrij houden van de verharding op beeldkwaliteit zonder bestrijdingsmiddelen.
Opstellen van beleid.	Met nieuw beleid, passend in het huidige tijdsbeeld, kunnen nieuwe uitvoeringsprogramma's worden opgesteld.	Uitvoering van programma's op basis van beleid duurzaamheid openbare ruimte, afvalbeleid, beleid groen, beleid wegen en speelplaatsen.
Samenwerking met 6 andere gemeenten en het Hoogheemraadschap van Rijnland.	Opstellen van een Integraal Afval Waterketenplan (IAWKP)	Uitwerken van vastgesteld IAWKP in afzonderlijke projecten.

Gemeentelijk rioleringsplan (GRP)

	2017	2018	2019	2020
Beleidskaders (ja/nee)	: Ja			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	: Basis			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	: Huidig GRP is geldig t/m 2016. Een nieuwe regionale GRP is in de maak, iAWKP, eind 2016 is deze gereed.			
Investeringen (in bedragen)	417.138	312.500	67.000	505.000
Ramingen t.l.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen)	577.650	254.700	878.800	836.700
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	: Nee			
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	: Ja, Voorziening vervangingsreserve Riolering			

Opmerking Riolering:

Op dit moment is het nieuwe vGRP in voorbereiding als vervolg op het IAWKP. De verwachting is dat dit het vierde kwartaal 2016 wordt vastgesteld. De geprognostiseerde vervangingen zullen na besluitvorming in de tabel worden opgenomen. In het verbeterd Gemeentelijk RioleringsPlan zijn plannen opgenomen om zorg te dragen voor een adequaat stelsel van riolering.

Uitgangspunt is om op het gebied van rioleringen een zo continu mogelijk investeringsniveau te hanteren, waarbij de kwaliteit van het riool op een goed niveau blijft.

Onderstaande activiteiten staan voor 2017 gepland.

Uitvoering riolering 2017	
Sassenheim	St Antoniuslaan
	Onderhoud van rioolpompen en gemalen
Voorhout	div. deelreparaties
	onderhoud van rioolpompen en gemalen
	Vervanging riool Kievitspark e.o.
Warmond	relining riool Herenweg aansluitend op de reconstructie
	onderhoud van rioolpompen en gemalen

Gemeentelijke gebouwen en objecten (inclusief onderwijsgebouwen)

	2017	2018	2019	2020
Beleidskaders (ja/nee)	: Ja			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	: De kwaliteit van het onderhoudsniveau per object is bepaald. Op basis daarvan wordt het groot onderhoud geraamd in de komende jaren in het Meerjaren Onderhouds Plan (MOP).			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	: Het genoemde plan kent een looptijd van twintig jaar. Elke vijf jaar wordt het plan bijgesteld. In 2017 wordt het MOP bijgesteld. Dit is noodzakelijk om financieel actueel te blijven maar ook de veranderende onderhoudssituaties actueel te houden			
Investeringen (in bedragen)	30.000	0	0	1.185.000
Ramingen t.l.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen)	187.592	912.476	868.460	1.557.427
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	: Nee geen achterstanden			
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	: Ja, Voorziening groot onderhoud gemeentelijke gebouwen			

Uitvoering gebouwen en objecten 2017	
Sassenheim	Vervanging installatie Schildersmuseum Wilhelminalaan. Asbestinventarisatie voor alle objecten van voor 1995. Kleinschalig onderhoud aan diverse gebouwen.
Voorhout	Asbestinventarisatie voor alle objecten van voor 1995. Kleinschalig onderhoud aan diverse gebouwen.
Warmond	Asbestinventarisatie voor alle objecten van voor 1995. Kleinschalig onderhoud aan diverse gebouwen.

Opmerking Gebouwen:

De in de begroting opgenomen onderhoudsbudgetten voor gebouwen zijn gebaseerd op groot planmatig onderhoud.

Voorziening gebouwen				
(x € 1.000,-)	2017	2018	2019	2020
Stand per 1 januari	1.409	1.597	1.059	566
Storting	375	375	375	375
Uitname	188	912	868	1.557
Stand per 31 december	1.597	1.059	566	-617

Speelplaatsen

	2017	2018	2019	2020
Beleidskaders (ja/nee)	: Ja, beleidsplan speelplaatsen 2015-2024 (is vastgesteld in 2015)			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	: Warenwetbesluit Attractie-en Speeltoestellen maart 1997 en Europese Normen NEN-EN1176-1 t/m 7 en 1177 (juni 2009). Kwaliteitsniveau basis (veilig en netjes).			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	: Beheerplan speelplaatsen 2014-2018			
Investeringen (in bedragen)	0	0	0	0
Ramingen t.l.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen)	295.000	296.000	297.000	297.000
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	: Ja. Er is een achterstand op vervanging van speelvoorzieningen verwacht wordt dat dit met het huidige beleid in 2018 is ingelopen.			
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	: Nee			

Opmerking Speelplaatsen:

In 2014 is het beheerplan speelplaatsen 2014-2018 vastgesteld. Het nieuwe beleidsplan speelplaatsen 2015-2024, vastgesteld in september 2015, zorgt er voor dat de achterstand in vervanging van speelvoorzieningen in 2018 is ingelopen.

Samen met de inwoners ontwerpen we de hieronder aangegeven speelplaatsen en richten deze groen en duurzaam in.

Bij de inrichting in de wijken Hooghkamer en Engelse Tuin krijgt het informeel spelen vorm. De groene uitstraling die de speelplaatsen krijgen wordt door de nieuwe inwoners van Teylingen als zeer prettig ervaren. Door deze uitstraling zijn inwoners steeds meer bereid om zelf ook de handen uit de mouwen te steken.

Uitvoering speelplaatsen 2017	
Sassenheim	Speelplaats Uiver
	speelplaats Floris Schoutenstraat
	Speelplaats Apollostraat
Voorhout	Speelplaats Oranje Nassaulaan
	Speelplaats Schorrekruidweg 1
	Speelplaats Sikkelkruidstraat
Warmond	Speelplaats De Geestlaan
	Speelplaats Ganzewei (Skatevoorziening)

Groen beheerplan (uitvoeringsprogramma groen)

	2017	2018	2019	2020
Beleidskaders (ja/nee)	: Ja, groenbeleidsplan 2016			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	: Ja, basis			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	: Actueel			
Investeringen (in bedragen)	45.000	0	0	0
Ramingen t.l.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen)	220.000	220.000	220.000	220.000
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	: Nee			
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	: Nee			

Opmerking Groen:

Groenprojecten worden zoveel mogelijk in participatie uitgevoerd. In overleg met omwonenden wordt bepaald welke keuzes worden gemaakt om het groen- of de bomenstructuur te verbeteren of aan te passen. Voor het uitvoeren van het boombeleidsplan is in de exploitatie structureel een bedrag van € 120.000,- opgenomen. Voor het renoveren van groen is vanaf 2017 structureel een bedrag opgenomen van € 100.000,- opgenomen.

Uitvoering groen 2017	
Teylingen	Opknappen diverse groenborders (in participatie)
Sassenheim	Essenlaan/Platanenlaan Huifkar en omgeving Phillipostraat Charbonlaan en omgeving
Warmond	
Voorhout	Kievitspark (voorbereiding) Distelweg en omgeving Anemoonstraat en omgeving

Beheerplan wegen

	2017	2018	2019	2020
Beleidskaders (ja/nee)	: Uitgangspunten vastgesteld			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	: Basis			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	: Beheerplan 2016-2020.			
Investeringen (in bedragen)	1.215.000	1.425.000	334.000	2.477.150
Ramingen t.l.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen)	760.000	820.000	802.364	830.000
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	: Neen			
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	: Ja			

Voorziening wegen				
(x € 1.000,-)	2017	2018	2019	2020
Stand per 1 januari	970	910	790	687
Storting	700	700	700	700
Uitname	760	820	802	830
Stand per 31 december	910	790	687	557

Uitvoering onderhoud wegen 2017	
Voorhout	Anemoonstraat en omgeving Distelweg en omgeving Engelselaan
Warmond	Onderhoud voetpaden Warmond
Teylingen	Groot onderhoud asfalt Belijning Onderhoud fietspaden elementen verharding
Sassenheim	Philippostraat integraal Huifkar en omgeving Fietspad Hoofdstraat/Rijksstraatweg Knorreburlaan en omgeving Anthoniuslaan/Menneweg/Dr.de Visserlaan Charbonlaan Platanenlaan/Essenlaan

Openbare verlichting

	2017	2018	2019	2020
Beleidskaders (ja/nee)	: Ja			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	: Ja, alle verlichting vervangen door LED.			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	: Beheerplan Openbare verlichting 2012-2032			
Investeringen (in bedragen)	2017	2018	2019	2020
Ramingen t.i.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen)	€ 555.615	€ 370.720	€ 262.942	€ 330.768
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	: Nee			
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	: Dekkingsreserve openbare verlichting t/m 2018			

Dekkingsreserve Openbare verlichting				
(x € 1.000,-)	2017	2018	2019	2020
Stand per 1 januari	960	459	146	0
Storting	54	58	61	0
Uitname	556	371	207	0
Stand per 31 december	459	146	0	0

Aan de hand van de aanbestedingsresultaten zullen de daadwerkelijke kosten bekend zijn. De restant uitgaven 2019 van 55.797(262.942 - 207.145) en volgende jaren zullen worden opgenomen in het investeringsplan. Op basis van de nieuwe BBV regels is een bestemmingsreserve niet meer mogelijk en is deze reserve omgezet naar een dekkingsreserve.

Uitvoering vervangen lichtpunten openbare verlichting 2017

Kern				Kosten
Voorhout	598			€ 555.615
Warmond	0			
Sassenheim	0			
Totaal	598			€ 555.615

Tunnels, bruggen en steigers

		2017	2018	2019	2020
Beleidskaders (ja/nee)	:	ja			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	:	basis			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	:	Beheerplan 2016-2020.			
Investeringen (in bedragen)	:	€ 245.600	€ 904.971	€ 410.950	€ 194.200
Ramingen t.l.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen)	:				
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	:	nee			
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	:	nee			

Uitvoering tunnels, bruggen en steigers 2017

Sassenheim	diverse onderhoudswerkzaamheden aan bruggen en steigers
Voorhout	diverse onderhoudswerkzaamheden aan bruggen en steigers
Warmond	Onderdoorgang spoor Oranje Nassaulaan betonreparaties en renovatie
	diverse onderhoudswerkzaamheden bruggen en steigers
	voorbereiding vervanging brug WA01 Oranje Nassaulaan

Opmerking Tunnels, bruggen en steigers:

Jaarlijks wordt uitvoering gegeven aan het meerjarenprogramma aan de hand van uitgevoerde inspecties.

Baggeren

	2017	2018	2019	2020
Beleidskaders (ja/nee)	: Ja, Keur van Hoogheemraadschap Rijnland			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	: Ja, we moeten voldoen aan de dwarsprofielen die zijn opgenomen in de legger (diepte en talud onder water)			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	: Ja, baggerbeheerplan 2015-2019			
Investeringen (in bedragen)				
Ramingen t.i.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen)	: € 76.124	: € 79.609	: € 102.756	: € 69.716
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	: Nee			
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	: Ja, Voorziening waterwegen			

Voorziening waterwegenbeheer				
(x € 1.000,-)	2017	2018	2019	2020
Stand per 1 januari	49	48	43	15
Storting	75	75	75	75
Uitname	76	80	103	70
Stand per 31 december	48	43	15	20

Opmerking Baggeren:

Jaarlijks wordt € 75.000,- gestort in de voorziening waterbeheer.

De komende jaren zal voor het baggeren meer worden samengewerkt met het Hoogheemraadschap.

Uitvoering baggeren 2017	
Voorhout	Kievitspark (boezem water)
	Elsgeesterweg, watergang langs ijsbaan
	Elsgeesterweg, hoofdwatgang tussen volkstuinten en sportpark
	Boekenburglaan Zuid- West
	Mauritsstraat
	Jan Steenlaan
Sassenheim	Kagerweide, hoek achter ijsbaan
Warmond	Geen werkzaamheden

5.4. Paragraaf Financiering

Inleiding

De financieringsparagraaf geeft inzicht in de ontwikkelingen rond de gemeentelijke meerjarige financiering, in het te voeren beleid op dit gebied en in de risico's die we daarbij lopen.

Welke ontwikkelingen spelen er?

Naar verwachting kan t/m het eerste kwartaal 2017 de liquiditeit worden gewaarborgd met goedkoop kort geld (looptijd korter dan een jaar). Het tarief bedraagt hiervoor al enige tijd niet meer dan 0,1% op jaarbasis. Vanaf het 2^e kwartaal 2017 zal vermoedelijk op een aantal momenten geld op de kapitaalmarkt worden aangetrokken met een looptijd van maximaal 4 jaar. Deze relatief korte looptijd houdt verband met de geplande vrijval van de hybride lening aan de BNG in 2021.

Wat willen we bereiken?

De financiering is gericht op de ondersteuning van de publieke taak. Bij het tijdelijk beleggen van liquiditeitsoverschotten willen we een zo klein mogelijk risico lopen en, daarmee rekening houdend, een optimaal renteresultaat behalen. De kosten van het aantrekken van gelden moeten zo laag mogelijk worden gehouden.

Wat doen we daarvoor?

Prioriteiten	Doelstelling	Activiteiten 2017
Informatievoorziening bewaken	Meer dan 90% van de uitgaven en inkomsten groter dan € 500.000,- kunnen meenemen bij de planning van de financiering.	De organisatie betrekken bij het belang van een goede informatievoorziening richting treasury. Daarnaast actief informatie inwinnen.
Liquiditeitsprognoses	Betrouwbare prognoses opstellen, die kunnen dienen als sturingsinstrument. Horizon van 3 jaar.	Bewustwording in de organisatie stimuleren.

Verbetering informatievoorziening en liquiditeitsprognoses

We verbeteren de uitvoering van de financieringsfunctie door de organisatie meer bewust te maken van het belang van goede interne communicatie over liquiditeiten.

Wekelijks stellen we liquiditeitsprognoses voor de korte termijn op om tijdig in te spelen op schommelingen in de liquiditeit. Jaarlijks stellen we één à twee liquiditeitsprognoses op voor minimaal drie jaar.

Garantiestelling leningen en verstrekken van geldleningen

Ons beleid is leningen of garanties uit hoofde van de 'publieke taak' alleen te verstrekken aan partijen die de gemeenteraad heeft goedgekeurd. Daarbij winnen we vooraf informatie in over de financiële positie en de kredietwaardigheid van de betreffende partij. Indien een andere voorziening beschikbaar is, verstrekt de gemeente uitsluitend aanvullend een lening of garantie.

Rentebeleid

We beperken renterisico's bij het aantrekken en uitzetten van gelden door de rentepercentages die we bij deze transacties overeenkomen te baseren op een rentevisie. Onze rentevisie is gebaseerd op recente rentetarieven en actuele informatie.

De Europese Centrale Bank (ECB) heeft in maart 2016 de herfinancieringsrente verlaagd naar 0,00%. Momenteel (juli 2016) bedraagt de geldmarktrente voor aan te trekken kasgeldleningen - 0,25% (driemaands). De tarieven voor creditsaldi op de rekening courant bedragen 0,00%. De vergoedingen bij het schatkistbankieren staan eveneens op 0,00% De kapitaalmarktrente voor aan

te trekken leningen bedraagt momenteel 0.1% (5 jaar, geen renteherziening). De verwachting is dat deze rentetarieven voorlopig ongeveer op dit niveau zullen blijven of iets zullen stijgen.

Risicobeheer

Het risicobeheer is gericht op het beperken van financiële risico's. In het treasury statuut zijn richtlijnen en limieten opgenomen, die de basis vormen voor alle transacties op dit gebied. Ons beleid is voornamelijk gebruik te maken van veilige en inzichtelijke financiële instrumenten.

De Wet Financiering Decentrale Overheden geeft normen voor het beperken van risico's. De belangrijkste risicocategorie is het renterisico, waarvan de kasgeldlimiet en de renterisiconorm belangrijke richtlijnen zijn ter beperking van renterisico's.

De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een rentetypische looptijd tot één jaar. Het totaal van deze leningen mag niet meer bedragen dan 8,5% van de totale lasten op de begroting. De renterisiconorm heeft betrekking op leningen met een rentetypische looptijd vanaf één jaar. De verplichte aflossingen en renteherzieningen op deze leningen mogen niet meer bedragen dan 20% van de totale lasten op de begroting. Het doel van deze normen is om het risico te beperken wanneer bij herfinanciering van de leningen een rentestijging leidt tot financiële problemen.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het wettelijke maximum aan leningen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar. De kasgeldlimiet staat toe om in 2017 de financieringsbehoefte tot een bedrag van € 7,5 miljoen te dekken met kortlopende leningen. Zodra wij deze limiet voor een langere periode (meer dan een half jaar) dreigen te overschrijden, trekken wij een langlopende lening aan of vragen wij (onderbouwd) toestemming aan de provincie om gedurende een bepaalde periode de limiet te mogen overschrijden.

Gelet op de te verwachte relatief lage rente voor kort krediet, maken we zoveel mogelijk gebruik van de toegestane norm, tenzij we sterke rentestijgingen verwachten op de kapitaalmarkt.

Kasgeldlimiet (bedragen x € 1.000,-)		2017
1	Begrotingstotaal lasten	88.749
2	Maximaal toegestane kasgeldlimiet (8,5% van begrotingstotaal lasten)	7.544
3	Gemiddeld saldo vlottende korte schuld en vlottende middelen	0
4	Ruimte onder kasgeldlimiet	7.544

Renterisiconorm

Renterisiconorm (bedragen x € 1.000,-)		2017	2018	2019	2020
1	Renteherziening op langlopende schuld o/g	0	0	0	0
2	Te betalen aflossingen	1.373	5.879	7.885	10.391
3	Renterisico (1 en 2)	1.373	5.879	7.885	10.391
4	Renterisiconorm	17.750	16.896	15.742	15.668
5a	Ruimte onder risiconorm	16.377	11.017	7.857	5.277
5b	Overschrijding risiconorm	0	0	0	0
4a	Begrotingstotaal lasten	88.749	84.480	78.711	78.341
4	Renterisiconorm (20% van begrotingstotaal)	17.750	16.896	15.742	15.668

Uitgaande van de financieringsplannen blijven we voor de komende jaren onder de renterisiconorm.

Financieringsbehoefte

Per 1 januari 2017 houden we rekening met een financieringsbehoefte van € 12.276.000. Dit is een globale berekening van het verschil tussen het totaal van de vaste activa en voorraden grond enerzijds en de vaste financieringsmiddelen anderzijds (reserves, voorzieningen, langlopende leningen). Het werkelijke liquiditeitstekort per 1 januari 2017 kan afwijken ten gevolge van debiteuren- en crediteurensaldi, vertraging van investeringen en vooruit ontvangen en vooruit betaalde bedragen. Daarom is ook een meer gedetailleerde liquiditeitsprognose voor de lange termijn gemaakt op basis van verwachte inkomsten en uitgaven gedurende 2017 t/m 2020. Deze geeft aan dat gedurende deze periode financieringstekorten ter grootte van de kasgeldlimiet kunnen ontstaan. Deze kunnen met kort geld goedkoop worden gefinancierd.

Financieringsbehoefte (x € 1.000,- euro)	1-1-2017	1-1-2018	1-1-2019	1-1-2020
1 Reserves en voorzieningen	93.885	92.725	94.050	91.444
2 Langlopende leningen	19.748	36.374	36.495	33.610
3 Totaal vaste financieringsmiddelen	113.633	129.099	130.545	125.054
4 Boekwaarde van de investeringen, incl. voorraden grond	130.961	132.429	132.679	127.385
Financieringstekort/overschot (3 – 4)	-17.328	-3.330	-2.134	-2.331
Financieringstekort volgens liquiditeitsbegroting	-6.900	-6.074	-4.512	-5.083

Schuldpositie en solvabiliteit

Het BBV schrijft een aantal kengetallen voor ter opname in de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicomanagement. Omdat een aantal van deze kengetallen verband houden met de financiering, zijn deze ook hier opgenomen.

Kengetal	rek. 2015	begr. 2016	begr. 2017	begr. 2018	begr. 2019	begr. 2020
Netto schuldquote	25,7%	30,3%	48,4%	50,8%	51,2%	54,5%
Netto schuldquote gecorr. voor verstr. leningen	-24,0%	-18,5%	5,3%	6,6%	4,8%	8,9%
Solvabiliteitsratio	68,1%	67,9%	60,9%	61,2%	61,8%	60,7%

Netto schuldquote

De netto schuld quote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. De vaste schulden nemen in de komende jaren toe en zullen vanaf 2021 weer afnemen (afloop hybride lening). Daardoor stijgt de netto schuldquote tot 2021. Overigens hanteert de VNG een signaalwaarde van 100%, waarboven waakzaamheid is geboden. Een netto schuldquote van hoger dan 130% is een indicatie voor een te hoge schuld. Teylingen zit daar aanzienlijk onder.

Netto schuldquote x € 1.000)		rek. 2015	begr. 2016	begr. 2017	begr. 2018	begr. 2019	begr. 2020
Vaste schulden	+	21.116	19.748	36.374	36.495	33.610	35.220
Netto vlottende schuld	+	11.396	12.000	13.366	13.337	13.751	14.507
Overlopende passiva	+	3.695	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
Fin. activa (uitsluitend art. 36, d, e, f)*	-	0	0	0	0	0	0
Uitzettingen < 1 jaar	-	15.326	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Liquide middelen	-	1.457	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Overlopende activa	-	267	300	300	300	300	300
Totaal		19.156	23.448	41.440	41.532	39.061	41.427
Totale baten, excl. mutaties reserves		74.441	77.384	85.667	81.765	76.239	75.949
Netto schuldquote (netto schuld/baten)		25,7%	30,3%	48,4%	50,8%	51,2%	54,5%

Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven. Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast. De wijze waarop de netto schuldquote gecorrigeerd voor de doorgeleende gelden wordt berekend is gelijk aan de netto schuldquote, met dien verstande dat bij de financiële activa ook alle verstrekte leningen worden opgenomen. Een aanzienlijk deel van de opgenomen gelden is doorgeleend aan woningcorporaties, verenigingen, starters op de woningmarkt en deelnemingen. Na de correctie voor doorleningen ligt de netto schuldquote op ongeveer 5%.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen (bedragen x € 1.000)		rek. 2015	begr. 2016	begr. 2017	begr. 2018	begr. 2019	begr. 2020
Vaste schulden	+	21.116	19.748	36.374	36.495	33.610	35.220
Netto vlottende schuld	+	11.396	12.000	13.366	13.337	13.751	14.507
Overlopende passiva	+	3.695	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
Fin. activa (uitsluitend art. 36, b,c,d,e,f)*	-	37.003	37.540	36.936	36.100	35.400	34.700
Uitzettingen < 1 jaar	-	15.326	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Liquide middelen	-	1.457	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
Overlopende activa	-	267	300	300	300	300	300
Totaal		-17.847	-14.092	4.504	5.432	3.661	6.727
Totale baten, excl. mutaties reserves		74.441	77.384	85.667	81.765	76.239	75.949
Netto schuldquote (netto schuld/baten)		-24,0%	-18,2%	5,3%	6,6%	4,8%	8,9%

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin het bezit op de balans gefinancierd is door het eigen vermogen en in hoeverre de gemeente aan de financiële verplichtingen kan voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het balanstotaal. Onder het eigen vermogen verstaan we de algemene reserve en de overige bestemmingsreserves en het eventuele resultaat uit het overzicht baten en lasten.

Door onttrekkingen aan de bestemmingsreserves daalt het eigen vermogen. Daarnaast worden extra leningen aangetrokken. Dit leidt tot een beperkte daling van de solvabiliteit. Met een solvabiliteit van ruim 60% steekt Teylingen gunstig af in vergelijking met de gemiddelde gemeente (32%)

	rek. 2015	begr. 2016	begr. 2017	begr. 2018	begr. 2019	begr. 2020
Eigen vermogen	92.647	85.513	84.087	85.320	83.704	82.300
Balanstotaal	136.054	131.782	145.465	146.882	141.805	141.874
Solvabiliteit (ev/balanstotaal)	68,1%	64,9%	57,8%	58,1%	59,0%	58,0%

Structurele exploitatieruimte

	Structurele exploitatieruimte	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
A	Totale structurele lasten	87.324	79.168	78.482	77.976
B	Totale structurele baten	88.166	79.179	78.484	78.114
C	Totale structurele toevoegingen aan de reserves	932	906	879	853
D	Totale structurele onttrekkingen aan de reserves	2.498	2.348	2.246	2.166
E	Totale baten (cf. art. 17 lid c BBV (dus excl. Mutaties reserves)	85.667	76.830	78.484	75.949
	Structurele exploitatieruimte ((B-A)+(D-C))/(E) x 100%	3%	2%	2%	2%

Het financiële kengetal structurele exploitatieruimte geeft aan hoe groot de (structurele) vrije ruimte binnen de vastgestelde begroting is. Daarnaast geeft het ook aan of de gemeente in staat is om structurele tegenvallers op te vangen.

Uitzettingen

Per 1 januari 2017 bedragen de uitzettingen ongeveer € 36,8 miljoen. Hiervan betreft € 25,2 miljoen de verstrekte hybride lening aan de BNG. Een bedrag van € 4,4 miljoen is de restantschuld van leningen die zijn verstrekt aan de Woonstichting Vooruitgang en STEK Wonen om diverse woningcomplexen mee te financieren. De overige uitzettingen betreffen de restantschulden van starters- en duurzaamheidsleningen (€ 5,4 miljoen) en een bedrag van € 1,8 miljoen aan leningen, verstrekt aan diverse instellingen binnen de gemeente.

Rentemethodiek

In het vernieuwde BBV is opgenomen dat de paragraaf financiering van de begroting en jaarstukken naast de beleidsvoornemens en het gerealiseerde beleid ten aanzien van het risicobeheer van de financieringsportefeuille ook verplicht inzicht moet geven in:

- de rentelasten uit externe financiering
- het renteresultaat
- de wijze van rentetoerekening.

Door onderstaand overzicht en toelichting in de paragraaf financiering op te nemen wordt invulling gegeven aan dit inzicht.

		1-1-2017	1-1-2018	1-1-2019	1-1-2020
Restant korte financiering		6.900.000	6.074.000	4.512.000	5.083.000
Restant lange financiering		19.747.567	36.374.194	36.495.219	33.610.451
Totaal externe financiering		26.690.303	42.491.295	41.050.685	38.737.282
Gewogen gemiddeld rentepercentage externe financiering		3,50%	2,00%	2,00%	2,00%
a1. De externe rentelasten over de korte financiering	+	0	0	0	0
a2. De externe rentelasten over de lange financiering	+	801.464	739.783	677.907	615.832
b. De externe rentebaten	-/-	1.287.495	1.250.000	1.225.000	1.200.000
<i>Totaal door te rekenen externe rente</i>		-486.031	-510.217	-547.093	-584.168
c1. De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-/-	509.224	404.094	391.647	330.725
c2. De rentelasten van projectfinanciering	-/-	0	0	0	0
c3. De rentebaten van doorverstrekte leningen (projectfinanciering)	+	0	0	0	0
<i>Saldo door te rekenen externe rente</i>		-995.255	-914.311	-938.740	-914.893
d1. Rente over eigen vermogen	+	2.547.829	2.511.455	2.572.581	2.532.059
d2. Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)	+	0	0	0	0
<i>De aan taakvelden toe te rekenen rente</i>		1.552.574	1.597.144	1.633.841	1.617.166
e. De werkelijk aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	-/-	4.307.624	4.466.173	4.434.484	4.331.971
f. <i>Renteresultaat op het taakveld treasury</i>		-2.755.050	-2.869.029	-2.800.643	-2.714.805

Met ingang van het begrotingsjaar 2017 moet in het kader van de gewijzigde BBV de rente op een nieuwe manier worden verwerkt. Omdat een aantal wijzigingen in de voorgeschreven verwerking van de rente in een laat stadium bekend is geworden (juli 2016) is de verplichte toepassing van een aantal nieuwe voorschriften door het ministerie van BZK uitgesteld tot het begrotingsjaar 2018. Bovenstaand meerjarig overzicht is daarom opgesteld zonder volledige toepassing van de laatste rentenotitie van de Commissie BBV. Met ingang van de begroting 2018 zal de regelgeving onverkort worden toegepast.

Met ingang van deze begroting loopt alle rente via het taakveld 0.5 Treasury (grootboekrekening 5900). Alle rentelasten en -baten worden direct op dit taakveld geboekt. Voor de inzet van immateriële, materiële en financiële activa wordt de rente voor de financiering van deze activa omgeslagen over de betreffende taakvelden (lasten).

De reserves worden aangewend als intern financieringsmiddel. Hierdoor hoeft er minder geld geleend te worden op de kapitaalmarkt. De berekende rente over de reserves noemen we ook wel bespaarde rente. De bespaarde rente wordt verantwoord op het taakveld 0.5 treasury. Het percentage voor de berekening van de bespaarde rente wordt geraamd op maximaal het rentepercentage dat is gebaseerd op het gewogen samenstel van de externe rentelasten over de lang en kort aangetrokken financieringsmiddelen, afgerond naar boven.

De aan de reserves toe te voegen rente wordt als last geboekt op taakveld 0.10 (mutaties reserves).

De afschrijvingen worden direct ten laste gebracht van de diverse taakvelden, waarop de af te schrijven activa betrekking hebben.

EMU-saldo en de Wet HOF

De wet HOF (Wet Houdbare Overheidsfinanciën) bevat een richtlijn over de tekortnorm voor de decentrale overheden. Dit houdt in dat aan de kasstroom van de lagere overheden gezamenlijk (het EMU saldo) een maximum is gesteld. Hiervan afgeleid kent iedere gemeente een zogenaamde referentiewaarde (fictief aandeel). Voor de gemeente Teylingen bedraagt deze voor 2015 € 3,2 miljoen. (negatief dus meer uitgaven dan inkomsten). De referentiewaarde voor 2016 wordt bekendgemaakt in de septembercirculaire van het ministerie van Binnenlandse Zaken en was ten tijde van de opstelling van deze begroting nog niet bekend.

Overzicht EMU-saldo

Sinds 2006 zijn gemeenten verplicht een raming van de eigen 'bijdrage' aan het EMU-saldo op te nemen. (EMU staat voor Economische en Monetaire Unie.) Aanleiding hiervoor was de overschrijding van de norm van het EMU-tekort van 3% waar Nederland in het verleden mee werd geconfronteerd. Om de cijfers tussen verschillende landen goed te vergelijken zijn in de Europese Unie afspraken gemaakt over de wijze van berekening van het EMU-saldo.

Het EMU-saldo wordt berekend op kasbasis, dus de feitelijke geldstromen die in een jaar hebben plaatsgevonden. Een negatief EMU-saldo wil niet zeggen dat de gemeente een probleem heeft. De gemeente werkt namelijk met het baten- en lastenstelsel.

De prognose van het EMU-saldo van de gemeente Teylingen ziet er als volgt uit:

	EMU saldo begroting 1.000)	(x €	2017	2018	2019	2020
1	Exploitatiesaldo voor toevoeging aan (+) of onttrekking uit reserves (-)	- /+	0	0	0	0
2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	+	3.533	3.867	4.179	4.236
3	Bruto dotaties aan de voorzieningen ten laste van de exploitatie	+	2.066	2.089	2.124	2.170
4	Uitgaven aan investeringen in (im) materiële vaste activa	-	-9.522	-4.323	-2.257	-6.201
5	De in mindering op 4 gebrachte bijdragen van Rijk, Provincie, EU en ov.	+	0	0	0	0
6a	Verkoopopbrengsten uit desinvesteringen in (im) materiële vaste activa	+	0	0	0	0
6b	Boekwinst op desinvesteringen in (im) materiële vaste activa	-	0	0	0	0
7	Uitgaven aan aankoop van grond en uitgaven van bouwrijp maken	-	-7.514	-4.165	-2.957	-3.067
8a	Verkoopopbrengsten van grond	+	11.254	5.358	5.946	5.603
8b	Boekwinst op grondverkoop	-	0	0	0	0
9	Betalingen ten laste van voorzieningen	-	-1.895	-2.082	-3.202	-3.078
10	Boekwinst bij verkoop van deelnemingen en aandelen	-	0	0	0	0
	Geraamd EMU-saldo		-2.078	744	3.833	-337

Geprognosticeerde balans

Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU-saldo is in het nieuwe BBV een geprognosticeerde balans voorgeschreven. Met het opnemen van een geprognosticeerde balans krijgt de raad meer inzicht in de ontwikkeling van onder meer investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen, en in de financieringsbehoefte. Dit zorgt ervoor dat er meer (verplichte) aandacht is voor het EMU-saldo in de beleidsvoorbereiding, de sturing en beheersing.

Balans per 31 december				(bedragen x € 1.000)		
Activa	2015	Begroting 2016	Begroting 2017	2018	2019	2020
VASTE ACTIVA						
Immateriële vaste activa	148	-	-	-	-	-
materiële vaste activa						
met economisch nut	53.081	49.088	65.487	65.422	63.010	60.817
met economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	14.176	15.352	15.789	15.839	15.304	15.301
met maatschappelijk nut	956	1.667	4.172	7.229	8.396	11.589
<i>sub-totaal materiële vaste activa</i>	<i>68.213</i>	<i>66.107</i>	<i>85.448</i>	<i>88.490</i>	<i>86.710</i>	<i>87.707</i>
financiële vaste activa						
langlopende leningen	36.726	37.263	36.659	35.823	35.123	34.423
kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	277	277	277	277	277	277
bijdragen aan activa in eigendom derden	-					
<i>sub-totaal financiële vaste activa</i>	<i>37.003</i>	<i>37.540</i>	<i>36.936</i>	<i>36.100</i>	<i>35.400</i>	<i>34.700</i>
Totaal vaste activa	105.364	103.647	122.384	124.590	122.110	122.407
VLOTTENDE ACTIVA						
niet in exploitatie genomen bouwgronden	3.969	-	-	-	-	-
onderhanden werk, gronden in exploitatie	9.664	15.005	11.774	10.985	8.388	8.160
voorraad overige grond en hulpstoffen	7	1.830	7	7	7	7
vooruitbetalingen						
<i>sub-totaal voorraden</i>	<i>13.640</i>	<i>16.835</i>	<i>11.781</i>	<i>10.992</i>	<i>8.395</i>	<i>8.167</i>
vorderingen op openbare lichamen						
overige vorderingen						
kortlopende uitzettingen	15.326	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
liquide middelen	1.457	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
overlopende activa	267	300	300	300	300	300
Totaal vlottende activa	30.690	28.135	23.081	22.292	19.695	19.467
Totaal generaal	136.054	131.782	145.465	146.882	141.805	141.874

				(bedragen x € 1.000)		
Passiva	2015	Begroting 2016	Begroting 2017	2018	2019	2020
EIGEN VERMOGEN						
algemene reserves	66.095	61.382	61.390	61.063	60.836	60.609
bestemmingsreserves	25.979	24.217	22.604	24.234	22.867	21.554
nog te bestemmen resultaat	573	86-	93	23	1	137
<i>sub-totaal Eigen vermogen</i>	<i>92.647</i>	<i>85.513</i>	<i>84.087</i>	<i>85.320</i>	<i>83.704</i>	<i>82.300</i>
VOORZIENINGEN						
voorzieningen	7.169	8.372	8.638	8.730	7.740	6.847
VASTE SCHULDEN						
	21.147	19.748	36.374	36.495	33.610	35.220
Totaal vaste passiva	120.963	113.633	129.099	130.545	125.054	124.367
VLOTTENDE PASSIVA						
Netto vlottende schulden	11.396	15.149	13.366	13.337	13.751	14.507
Overlopende passiva	3.695	3.000	3.000	3.000	3.000	3.000
Totaal vlottende passiva	15.091	18.149	16.366	16.337	16.751	17.507
Totaal generaal	136.054	131.782	145.465	146.882	141.805	141.874

5.5. Paragraaf Bedrijfsvoering

Gemeenschappelijke regeling werkorganisatie HLT Samen

De bedrijfsvoering van de gemeente Hillegom, Lisse en Teylingen is vanaf 1 januari 2017 ondergebracht in de gemeenschappelijke Regeling Werkorganisatie HLT Samen.

De begroting van HLT Samen zal voor 1 januari 2017 in de afzonderlijke raden worden aangeboden voor een mogelijke zienswijze. In de begroting van HLT Samen zijn de uitgangspunten meegenomen die zijn genoemd in het bedrijfsplan dat is behandeld in de raad van 3 maart 2016.

Geformuleerde uitgangspunten voor HLT Samen:

- het verbeteren van de strategische positie;
- het verhogen van de kwaliteit van de dienstverlening;
- het verminderen van de kwetsbaarheid;
- een kostenreductie van 5 %.

De missie van de nieuwe organisatie is:

HLT Samen ondersteunt de zelfstandige gemeentebesturen bij de strategische denkkraft en de uitvoering van hun taken. De werkorganisatie is - in opdracht van de gemeentebesturen - een krachtige, innovatieve partner en dienstverlener voor inwoners, bedrijven en (maatschappelijke) organisaties. HLT Samen is nabij onze inwoners en gemeentebesturen, speelt snel in op veranderingen in de samenleving en levert een bijdrage aan het versnellen en versterken van initiatieven.

Bijdrage HLT Samen:

De geraamde bijdrage aan HLT Samen is gebaseerd op de geraamde lasten in de Programmabegroting 2016, peildatum 1 januari 2016, en is verdeeld op inbreng van de 3 gemeenten. De bijdrage aan HLT Samen is overeenkomstig de vastgestelde beleidsuitgangspunten.

Bezuiniging HLT Samen:

Het college heeft er voor gekozen de eerdere taakstelling regionale samenwerking met de opbrengst HLT Samen te verwerken. De verhoging is niet verwerkt. De realisatie van de volledige taakstelling staat voor het college buiten elke discussie. Over de inzet van deze middelen vindt het college een bredere discussie verantwoord. De raad heeft eerder aangegeven deze bezuiniging via een kwaliteitsimpuls terug te willen geven aan de HLT organisatie. Daarnaast is ook de mogelijkheid aangegeven de bezuiniging te gebruiken voor het wegvallen van de precario inkomsten (raadsmededeling 2016-13, uitwerking amendement A3 "hoe anticiperen op mogelijke afschaffing precario")

Voor een nadere toelichting verwijzen wij u naar de nog vast te stellen begroting van de HLT Samen. De begroting HLT Samen komt voor zienswijze in de raad van 15 december 2016.

Personeelskosten

Het vaste onderdeel overzicht personeelskosten wordt vanaf 1 januari 2017 onderdeel van de begroting HLT Samen.

Huisvesting

De huisvesting van de gemeente Teylingen in Sassenheim, Voorhout en de gemeentewerven zijn bij de gemeente Teylingen gebleven. Deze panden blijven in het beheer van de gemeenten. De panden worden ter beschikking gesteld aan de werkorganisatie HLT Samen.

5.6. Paragraaf Verbonden partijen

Inleiding

Vanuit de wettelijke regelgeving (BBV) moet de paragraaf verbonden partijen ten minste aan de volgende eisen voldoen:

De paragraaf betreffende de verbonden partijen bevat ten minste:

- a. de visie op verbonden partijen in relatie tot de realisatie van de doelstellingen die zijn opgenomen in de begroting;
- b. de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen.

Gemeentelijke taken worden in hoofdzaak op drie manieren uitgevoerd. Eén manier om beleid uit te voeren is door als gemeente deel te nemen aan een verbonden partij. Andere manieren zijn om de uitvoering in eigen beheer te houden (bijvoorbeeld bij een gemeentelijke dienst) of om de uitvoering uit te besteden aan een andere organisatie die verder geheel los staat van de gemeente (bijvoorbeeld door subsidie te geven of een Inkoopcontract te sluiten). Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente een bestuurlijk én een financieel belang heeft.

Het aangaan van banden met verbonden partijen komt altijd voort uit het publieke belang. Verbindingen met verbonden partijen zijn een manier om bepaalde publieke taken uit te voeren. Voor het aangaan en onderhouden van contacten met verbonden partijen is het van belang af te wegen:

- wat de meest doelmatige manier is om een taak uit te voeren;
- wat de beste garantie geeft dat de taak wordt uitgevoerd op een manier zoals we die voor ogen hebben staan;
- op welke manier we voldoende inhoudelijk en financieel inzicht hebben in het uitvoeren van een taak.

Het onderbrengen van taken bij een gemeenschappelijke regeling (verlengd lokaal bestuur) betekent niet dat de gemeente er "dan van af is". De uitvoering van publieke taken in verlengd lokaal bestuur vereist democratische controle. Het is van belang daarbij het zwaartepunt te leggen naar "sturing vooraf" om grip te hebben.

We streven ernaar gepast invloed uit te oefenen op verbonden partijen en streven ernaar zitting te hebben in het dagelijks bestuur van de verbonden partij. Om onze bestuurder goed te ondersteunen is er een actieve ondersteuning vanuit de eigen ambtelijke organisatie en betrokkenheid van onze regiowerkgroep.

Welke ontwikkelingen spelen er?

In 2017 zal een nota Verbonden Partijen worden opgesteld in samenwerking met de overige regiogemeenten. Daarbij wordt ook gebruikt gemaakt van de aanbevelingen uit het rapport Wisselwerking van de Raad van het Openbaar Bestuur. Ook benutten wij de opbrengst uit een raadsbijeenkomst d.d. 2 juni 2016. De nota bevat de kaders voor het beleid aangaande (het aangaan van nieuwe) participaties, vooral de condities waaronder het publiek belang is gediend met behartiging door verbonden partijen, de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de verbonden partijen en de financiële voorwaarden. Ook komt aan de orde hoe stuurt en beheerst onze gemeente een verbonden partij, hoe houdt de gemeente toezicht op en hoe verantwoordt zij zich over een verbonden partij. Een manier is om hiervoor richtlijnen op te stellen.

Wat mag het kosten?

Gemeentelijke bijdragen verbonden partijen	Begroting 2016 na wijziging	Begroting 2017	Vershil
1 Ruimte, Wonen en Duurzaamheid			
Holland Rijnland, onderdeel Ruimtelijke Ordening	25.963	25.963	0
Holland Rijnland, Investeringsstrategie	154.000	154.000	0
Holland Rijnland, onderdeel Wonen	36.951	36.951	0
Holland Rijnland, onderdeel Natuur en landschap	7.528	7.528	0
Milieudienst West Holland	697.900	703.134	5.234
2 Toerisme en Economie			
Holland Rijnland, onderdeel Economische zaken en Toerisme	47.627	47.627	0
Greenport, uitvoering economische agenda	35.000	35.000	0
3 Sport, Onderwijs en Cultuur			
Holland Rijnland, onderdeel Leerplicht en VSV	119.377	119.377	0
Holland Rijnland, deelprogramma volwasseneducatie	4.800	4.800	0
Holland Rijnland, onderdeel Opdrachtgeverschap Jeugdhulp	114.822	71.925	-42.897
Holland Rijnland, onderdeel Sociale Agenda Algemeen	8.001	8.001	0
Holland Rijnland, onderdeel Zorg	4.641	4.641	0
Holland Rijnland, onderdeel Jeugd en Cultuur	8.832	8.832	0
Holland Rijnland, onderdeel Participatie	11.630	11.630	0
Intergemeentelijke Sociale Dienst, bijstand	688.984	950.627	261.643
Intergemeentelijke Sociale dienst, minimavoorzieningen	308.715	112.000	-196.715
Intergemeentelijke Sociale dienst, Wmo	516.861	774.298	257.437
Intergemeentelijke Sociale dienst, Wmo individueel	228.139	129.702	-98.437
RDOGHM, Openbare gezondheidszorg	1.015.883	1.049.438	33.555
Werkvoorzieningschap Kust-, Duin- en Bollenstreek/MareGroep	10.154	136.848	126.694
PGB Jeugd (Jeugdhulpverlening)	840.000	720.000	-120.000
4 Leefomgeving			
Holland Rijnland, Investeringsstrategie	577.905	577.905	0
Holland Rijnland, onderdeel Verkeer en Vervoer	25.995	25.995	0
5 Dienstverlening			
6 Bestuur, Veiligheid en Financiën			
Gem.Regeling veiligheidsregio Hollands Midden	1.865.470	1.788.043	-77.427
GHOR Hollands Midden	37.082	87.333	50.251
Holland Rijnland, onderdeel Middelen en Bestuur	88.412	37.326	-51.086
VNG bijdrage inwonertal	46.921	47.643	722
Ambtelijke samenwerking HLT	0	15.928.000	15.928.000
Govunited	139.151	0	-139.151
Totaal	7.666.744	23.754.567	16.087.823

Totaal uitgaven per gemeenschappelijke regeling

Gemeenschappelijke regeling	begroting 2016 na wijziging	begroting 2017	verschil
Holland Rijnland	1.236.484	1.142.501	93.983-
Greenport	35.000	35.000	0
Intergemeentelijke Sociale Dienst	1.742.699	1.966.627	223.928
Werkvoorzieningschap Kust-, Duin- en Bollenstreek	10.154	136.848	126.694
Regionale dienst Openbare Gezondheidszorg Hollands Midden	1.015.883	1.049.438	33.555
Veiligheidsregio Hollands Midden	1.865.470	1.788.043	77.427-
GHOR Hollands Midden	37.082	87.333	50.251
Milieudienst West-Holland	697.900	703.134	5.234
Ambtelijke samenwerking HLT	-	15.928.000	15.928.000
PGB Jeugd (jeugdhulpverlening)	840.000	720.000	120.000-
Bijdrage VNG	46.921	47.643	722
GOV United	139.151	-	139.151-
Totaal	7.666.744	23.754.567	16.087.823

Beschrijving van de verbonden partijen

Werkorganisatie HLT samen		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling i.o.	
Vestigingsplaats	Hillegom	
Doelstelling	Het bewerkstelligen van een krachtige en professionele uitvoering door de werkorganisatie van de door de gemeenten opgedragen taken.	
Openbaar belang	Daarmee biedt de werkorganisatie een kwalitatief hoogwaardige, efficiënte en innovatieve dienstverlening aan de 'klanten' van de gemeenten: inwoners, bedrijven en instellingen.	
Deelnemende partijen	Hillegom, Lisse, Teylingen	
Bestuurlijk belang	Algemeen Bestuur: Het bestuur bestaat uit zes leden. De colleges wijzen elk uit hun midden twee leden van het bestuur aan. Het ene lid is de burgemeester van de gemeente en het andere lid een wethouder. Dagelijks Bestuur: Directieteam: 3 leden tevens gemeentesecretaris uit de drie participerende gemeenten.	
Ambtelijke verantwoordelijkheid	directieteam	
Financieel belang		
(x € 1.000)	1/1/2017	31/12/2017
Eigen Vermogen	n.t.b.	
Vreemd Vermogen	n.t.b.	
Resultaat na bestemming	2016: n.v.t.	

Risico's en ontwikkelingen	De inschatting van de efficiency voordelen zijn te realiseren maar mogelijk ambitieus. Tegenvallende lasten of baten kunnen niet gecompenseerd worden. De werkorganisatie HLT samen zal de budgetten goed moeten bewaken en zonodig ter compensatie bezuinigen op andere uitgaven.
----------------------------	--

Holland Rijnland		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Vestigingsplaats	Leiden	
Doelstelling	Holland Rijnland is de samenwerkingsorganisatie van 14 gemeenten die gelegen zijn tussen de metropoolregio's Amsterdam en Rotterdam Den Haag. In de domeinen maatschappij, economie en leefomgeving faciliteert Holland Rijnland regionale samenwerking. Daarnaast voert zij taken uit op het gebied van leerplicht, jeugdhulp, woonruimteverdeling en doelgroepenvervoer.	
Openbaar belang	Een evenwichtige ontwikkeling van de regio en het zo goed mogelijk op elkaar afstemmen van de belangen van de deelnemende gemeenten en hun inwoners.	
Deelnemende partijen	In Holland Rijnland werken samen de gemeenten: Alphen aan den Rijn, Hillegom, Kaag en Braassem, Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Lisse, Nieuwkoop, Noordwijk, Noordwijkerhout, Oegstgeest, Teylingen, Voorschoten en Zoeterwoude.	
Bestuurlijk belang	Dagelijks Bestuur: A.L. van Kempen Algemeen Bestuur: R.M. Keijzer, R.M. ten Boden (raadsleden).	
Ambtelijke verantwoordelijkheid	Domein Bedrijfsvoering	
Financieel belang	De kosten van Holland Rijnland worden gedragen door de deelnemende gemeenten.	
(x € 1.000)	1/1/2015	31/12/2015
Eigen Vermogen	1.629	1.286
Vreemd Vermogen	2.129	1.314
Resultaat na bestemming		voordelig 190
Risico's en ontwikkelingen	<p>Er zijn op basis van de vastgestelde Inhoudelijke Agenda 2016-2020 13 speerpunten vanuit 4 ambities bepaald:</p> <p>Ambitie I. De regio Holland Rijnland heeft een optimaal niveau van sociale voorzieningen, lokaal en regionaal, waarbij de eigen kracht van de burger centraal staat.</p> <p>Ondersteuning jongeren tot 27 jaar:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De regio Holland Rijnland organiseert de jeugdhulp efficiënt en effectief. 2. De regio zorg voor opvang en huisvesting van bijzondere doelgroepen <p>Ambitie II. De regio Holland Rijnland is koploper in het toepassen van economische en technologische innovaties.</p>	

	<p>Space / Aardobservatie:</p> <p>3. De regio is nationaal centrum voor aardobservatie en navigatietoepassingen</p> <p>Biobased economy:</p> <p>4. De regio is koploper op het gebied van planteninhoudstoffen</p> <p>5. De regio is koploper in innovatieve aanpak van landbouwtransitie en bodemdaling in de veenweidegebieden als voorbeeld van circulaire economie</p> <p>Energietransitie:</p> <p>6. Holland Rijnland sluit met de provincie Zuid-Holland een gebiedsdeal over de regionale bijdrage aan verduurzaming en vermindering van energieverbruik.</p> <p>7. De regio steunt de uitbouw van de internationale economische kracht van de Greenports Duin- en Bollenstreek, Aalsmeer en regio Boskoop.</p> <p>Ambitie III. De regio Holland Rijnland is een aantrekkelijke en vitale woon- en leefomgeving.</p> <p>Aanpak van leegstand:</p> <p>8. De regio is proeftuin voor de aanpak van leegstand en hergebruik van kantoren en winkelruimte</p> <p>Toegankelijke groene landschappen:</p> <p>9. De regio Holland Rijnland is een aantrekkelijke groene bestemming voor inwoners en recreanten</p> <p>Beter benutten regionaal mobiliteitsnetwerk</p> <p>10. Beter benutten regionaal mobiliteitsnetwerk</p> <p>Ambitie IV. De organisatie Holland Rijnland versterkt het strategisch vermogen van de samenwerkende gemeenten.</p> <p>Strategisch vermogen:</p> <p>11. De organisatie Holland Rijnland ondersteunt de gemeenten bij het verwerven van subsidies voor regionale projecten</p> <p>12. De organisatie Holland Rijnland voorziet onze gemeenten van strategische verkenningen</p> <p>13. De organisatie Holland Rijnland deelt uitbundig kennis met de gemeenten</p> <p>Niet elk speerpunt is voor alle gemeenten evenveel van belang maar het geheel van de agenda heeft een meerwaarde voor alle gemeenten. Mede omdat veel onderwerpen nauw met elkaar verbonden zijn en de indirecte effecten een regionale uitstraling heeft door het versterken van de leef- en woonomgeving of werkgelegenheid. Solidariteit is daarom net als ten tijde van het instellen van het Regionaal Investeringsfonds ook voor de nieuwe periode belangrijk.</p> <p>Holland Rijnland heeft de bezuinigingstaakstelling van minimaal 25% van de inwonerbijdrage ten opzichte van 2013 ingevuld in de</p>
--	---

begroting voor 2017. Daarnaast is ook invulling gegeven aan de opdracht het bedrag aan rentederving ad 215.000 euro extra te bezuinigen. Binnen de begroting 2017 is ruimte gemaakt voor cofinanciering. Ook de hosting naar servicepunt71 is volledig opgenomen.

Risico's

Het samenwerkingsorgaan Holland Rijnland beschikt niet over vrije reserves. De deelnemende gemeenten zijn op grond van de gemeenschappelijke regeling geheel gezamenlijk verantwoordelijk voor de financiële situatie bij het samenwerkingsorgaan en voor mogelijke tekorten of financiële tegenvallers. Dit betekent dat Holland Rijnland geen weerstandsvermogen en weerstandscapaciteit hoeft te hebben

Elke organisatie kent risico's uit reguliere bedrijfsvoering. Zo ook Holland Rijnland. Oorzaken hiervan kunnen gelegen zijn in onder meer:

- Debiteurenbeheer
- Subsidiestromen derden
- Personeelskosten
- Ziektekosten
- Automatisering

Er zijn processen ingericht om deze risico's zoveel als mogelijk te beperken. De maximale omvang van eventueel optreden risico's worden geraamd op € 100.000 (1% van de lasten, afgerond)

Bijzonder risico

Bij het afronden van deze begroting zijn er nog boventallige medewerkers in dienst. Het is mogelijk dat in 2017 nog kosten worden gemaakt voor het begeleiden van werk naar werk van deze medewerkers. Tot en met 2016 werden deze kosten betaald uit de Reserve frictie- en transitiekosten. Deze reserve is naar verwachting eind 2016 volledig gebruikt. In 2017 is er geen budget voor eventuele begeleidingskosten. De maximale omvang van dit risico wordt geraamd op € 50.000.

Besluitvormingstraject vergaderingen Algemeen Bestuur
De Bollen5 gemeenten bereiden op initiatief van onze gemeenteraadsleden sinds kort de vergaderingen van het Algemeen Bestuur gezamenlijk voor. Daarmee wordt bereikt dat steeds vaker met één mond gesproken kan worden namens het cluster Bollenstreek.

Bij de vaststelling van de herziene begroting 2016 heeft het Algemeen Bestuur d opgedragen de begroting voor 2017 zo SMART (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden) mogelijk op te stellen. Holland Rijnland doet dat zo veel waar mogelijk maar dat lukt niet altijd. Voor concrete uitvoeringstaken zoals de handhaving van de leerplicht is dat gelukt. Daar waar het gaat om taken als het accumuleren van activiteiten, netwerken en lobbyen is het maatschappelijk effect van de inspanning (outcome) vaak moeilijk meetbaar te formuleren. Samen met de gemeenten en raadsleden is gestart met ene traject om de begroting te maken die

"SMART-er" is.

Intergemeentelijke Sociale Dienst (ISD) Bollenstreek

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling	
Vestigingsplaats	Lisse	
Doelstelling	Doelmatige uitvoering van de regelingen op het gebied van sociale zekerheid en de Wmo die onder gemeentelijke verantwoordelijkheid vallen.	
Openbaar belang	Individuele voorzieningen op het gebied van werk, inkomen en zorg.	
Deelnemende partijen	Noordwijk, Noordwijkerhout, Lisse, Teylingen, Hillegom	
Bestuurlijk belang	Algemeen Bestuur: A.L. van Kempen en C.P. van Velzen Dagelijks Bestuur: A.L. van Kempen	
Ambtelijke verantwoordelijkheid	Domein Maatschappelijke Ontwikkeling	
Financieel belang	De kosten van de ISD worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De bijdrage van de gemeente Teylingen bedraagt in 2017 € 11.666.592 .	
(x € 1.000)	1/1/2015	31/12/2015
Eigen Vermogen	0	0
Vreemd Vermogen	0	0
Resultaat na bestemming		2015: 0
Risico's en ontwikkelingen	Een risico voor de gemeente Teylingen is enerzijds de bijdrage van de gemeente Teylingen in de exploitatielasten van de ISD, en anderzijds de uitvoering van een open einde regeling door de ISD waar de gemeente Teylingen de financiële lasten van draagt. De ontwikkelingen in 2017 zijn wijzigingen in het beleid Hulp bij het Huishouden, verdere ontwikkelingen op het gebied van Begeleiding en het verder vormgeven van de samenwerking met het Servicepunt Werk.	

Werkvoorzieningschap Kust, Duin- en Bollenstreek / De Maregroep

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling
Vestigingsplaats	Voorhout
Doelstelling	Bevordering van interne en externe (onder de hoede van of buiten de Maregroep) gesubsidieerde arbeid door uitstroom medewerkers; begeleid werken; detachering; werken op locatie; verplaatsing vanuit industrie naar groen (en vice versa).
Openbaar belang	Het op een bedrijfsmatige wijze uitvoeren van taken van en voor de deelnemende gemeenten op het terrein van gesubsidieerde arbeid.
Deelnemende partijen	Hillegom, Lisse, Noordwijk, Noordwijkerhout, Katwijk, Oegstgeest, Teylingen en Wassenaar
Bestuurlijk belang	Dagelijks Bestuur: A.L. van Kempen Algemeen Bestuur: A.L. van Kempen
Ambtelijke verantwoordelijkheid	Domein Maatschappelijke Ontwikkeling
Financieel belang	De kosten van de Maregroep worden gedragen door de deelnemende

	gemeenten. De (gemeentelijke) bijdrage van de gemeente Teylingen bedraagt in 2017 € 148.408. Daarnaast ontvangt de MareGroep de rijksbijdrage die de gemeente ontvangt voor de loonkosten WSW.	
(x € 1.000)	1/1/2015	31/12/2015
Eigen Vermogen	2.736	2.943
Vreemd Vermogen	3.614	5.404
Resultaat na bestemming		voordelig: 807
Risico's en ontwikkelingen	Een risico voor de gemeente Teylingen is de bijdrage in een eventueel tekort van de Maregroep via de bonus/malus regeling. Vanwege rijksbezuinigingen is er vanaf 2011 een gemeentelijke bijdrage. De ontwikkelingen in 2017 zijn een dalend aantal plaatsen voor WSW-ers en de verdere realisatie van het Servicepunt Werk.	

Regionale dienst openbare gezondheidszorg Hollands-Midden		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Vestigingsplaats	Leiden	
Doelstelling	De Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg (RDOG) Hollands Midden, met als uitvoerende eenheden de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD) Hollands Midden, bureau GHOR Hollands Midden en de Regionale Ambulancevoorziening (RAV) Hollands Midden, heeft ten doel de belangen te behartigen van de aan de gemeenschappelijke regeling deelnemende gemeenten op het terrein van de openbare gezondheidszorg, de volksgezondheid en de ambulancezorg.	
Openbaar belang	De RDOG Hollands Midden bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en het welbevinden van de burgers in de regio Hollands Midden in zowel reguliere als crisisomstandigheden.	
Deelnemende partijen	De volgende 19 gemeenten nemen deel aan de RDOG HM: Alphen aan den Rijn, Bodegraven-Reeuwijk, Gouda, Hillegom, Kaag en Braassem, Katwijk, Krimpenerwaard, Leiden, Leiderdorp, Lisse, Nieuwkoop, Noordwijk, Noordwijkerhout, Oegstgeest, Teylingen, Voorschoten, Waddinxveen, Zoeterwoude en Zuidplas.	
Bestuurlijk belang	Dagelijks Bestuur: - Algemeen Bestuur: A.L. van Kempen	
Ambtelijke verantwoordelijkheid	Domein Maatschappelijke Ontwikkeling	
Financieel belang	De kosten van de RDOG worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De bijdrage van de gemeente Teylingen bedraagt in 2017 € 1.136.771,--	
(x € 1.000)	1/1/2015	31/12/2015
Eigen Vermogen	5.787	5.765
Vreemd Vermogen	24.793	25.156
Resultaat na bestemming		voordelig: 242
Risico's en ontwikkelingen	Een risico voor de gemeente Teylingen kunnen afstemmingsproblemen bij samenwerking met GHOR, GGD en gemeente in geval van rampen door verschillende regio-indelingen zijn. De formatie van het team infectieziektenbestrijding voldoet niet aan de VISI-2-normen. Benodigde financiering wordt geschat op 250K euro. Door de samenvoeging van de meldkamers loopt de GHOR een	

Regionale dienst openbare gezondheidszorg Hollands-Midden

	<p>financieel risico als gevolg van frictiekosten en desintegratiekosten.</p> <p>De ontwikkelingen in 2017 zijn:</p> <p>1. De Ontwikkelagenda 2020 kan leiden tot nieuwe beleidsvoorstellen in 2017. Onderdelen van deze Ontwikkelagenda betreffen de inhoud (het takenpakket), governance (toezicht en aansturing door gemeenten) en financiering.</p>
--	---

Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Hollands Midden

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke Regeling	
Vestigingsplaats	Leiden	
Doelstelling	Hoogwaardige brandweezorg en adequate crisisorganisatie. Versterken van de generieke crisisorganisatie en in het bijzonder de reactiekracht op alle soorten incidenten en het uitoefenen van de taken die in de Wet veiligheidsregio's aan de bestuursorganen van de gemeente zijn opgedragen.	
Openbaar belang	Het behartigen van de belangen van de aan de regeling deelnemende gemeenten op het terrein van politie, brandweer, rampenbestrijding en het realiseren van een gecoördineerde inzet bij zware ongevallen en rampen betrokken organisaties, instellingen en diensten.	
Deelnemende partijen	Binnen de GR VRHM nemen alle gemeenten binnen de veiligheidsregio deel.	
Bestuurlijk belang	Algemeen Bestuur: C.J.G. Breuer	
Ambtelijke verantwoordelijkheid	Domein Buiten Ruimte	
Financieel belang	De kosten van de GR VRHM worden gedragen door de deelnemende gemeenten.	
(x € 1.000)	1/1/2015	31/12/2015
Eigen Vermogen	10.396	9.928
Vreemd Vermogen	16.429	13.539
Resultaat na bestemming		2015: 0
Risico's en ontwikkelingen	<p>De risico's worden beschreven in de paragraaf Weerstandsvermogen behorende bij de programmabegroting van de Veiligheidsregio Hollands Midden. De risico's hebben onder andere betrekking op de werkkostenregeling en de herverdeling van het gemeentefonds en BDUR (Besluit doeluitkering bestrijding van rampen en zware ongevallen). Voor een uitgebreide toelichting wordt korthedshalve verwezen naar de programmabegroting.</p> <p>Na de wijziging van de financieringsstroom van de GHOR valt dit onderdeel niet meer binnen de GR VRHM, maar onder de GR RDOG HM.</p> <p>De ontwikkelingen in 2017 zijn: <i>Transitie Landelijke Meldkamerorganisatie</i> Binnen de regio zijn we bezig met de transitie van de</p>	

Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Hollands Midden

gemeenschappelijke meldkamer naar de Landelijke Meldkamerorganisatie (LMO). Dit is een landelijke ontwikkeling. De LMO gaat operationeel vanuit de Yp in Den Haag. De ontwikkeling is vertraagd.

Bluswatervoorziening

Waterleidingbedrijven voeren (noodzakelijke) beleidswijzigingen door die van invloed zijn op de levering van bluswater. De financiële consequenties voor de bluswatervoorziening zijn nog niet duidelijk. De brandweer is al aan de slag met dit onderwerp en komt in 2017 met een projectplan om het samenspel tussen gemeenten en partners vorm te geven en de bluswatervoorziening toekomstbestendig te kunnen maken.

Regionaal Beleidsplan Veiligheidsregio Hollands Midden 2016-2019

De Veiligheidsregio Hollands Midden heeft een Regionaal Beleidsplan Veiligheidsregio Hollands Midden 2016-2019 vastgesteld. In het beleidsplan zijn drie beleidsprioriteiten benoemd:

1. informatiegestuurd werken
2. risicogericht werken
3. omgevingsgericht (net)werken

Korpsbeleidsplan 2016-2018 (brandweer)

Op 1 januari 2011 is Brandweer Hollands Midden opgericht. In de afgelopen vijf jaar is gewerkt aan het opbouwen van deze nieuwe brandweerorganisatie. De basis is op orde, nu kunnen nieuwe doelen worden gesteld. Hiervoor is een Korpsbeleidsplan vastgesteld.

Het Korpsbeleidsplan 2016-2018 geeft richting aan de ontwikkeling van Brandweer Hollands. Op basis van de Kadernota Meer-Anders-Minder (bezuinigingsopgave), het (brand)risicobeeld en de doelen voor de komende jaren worden in het Korpsbeleidsplan concrete beleidsvoornemens uiteengezet.

De volgende doelen zijn benoemd:

1. Meer risicogericht werken
2. Stimuleren zelfredzaamheid
3. Afstemmen van materieel- en personeelssterkte op de risico's
4. Introduceren innovatieve werkwijzen
5. Optimaliseren van de dekking en specialismeverdeling
6. Introduceren van persoonsgerichte vakbekwaamheidsprogramma's voor het repressieve personeel
7. Slim samen werken binnen Brandweer Nederland
8. Informatiegestuurd werken
9. Verbeteren planmatig werken
10. Investeren in medewerkers

Om deze doelen te realiseren zijn in het Korpsbeleidsplan 26 concrete plannen (brandweer vakinhoudelijk en bedrijfsvoering) benoemd voor de periode 2016-2018.

Regeling Omgevingsdienst West-Holland		
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling	
Vestigingsplaats	Leiden	
Doelstelling	<p>De Omgevingsdienst West-Holland staat voor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het streven naar een optimale milieukwaliteit; • een bijdrage leveren aan de veiligheid van inwoners door ervoor te zorgen dat de milieuprestatie van bedrijven op orde is; • het bewerkstelligen van een duurzaam leefmilieu en een verbetering van onze leefomgeving; • het leveren van een bijdrage aan de oplossing van (mondiale) vraagstukken. <p>De Omgevingsdienst wil een kwalitatief hoogstaand uitvoeringsdeskundige zijn in het integraal aanpakken van omgevingsvraagstukken.</p>	
Openbaar belang	Het bewerkstelligen van een duurzaam leefmilieu en een verbetering van onze leefomgeving.	
Deelnemende partijen	Hillegom, Kaag en Brasem, Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Lisse, Nieuwkoop, Noordwijk, Oegstgeest, Teylingen, Zoeterwoude, Zoeterwoude, Provincie Zuid-Holland.	
Bestuurlijk belang	Dagelijks Bestuur: A. L. van Kempen Algemeen Bestuur: A.L. van Kempen, B. Brekelmans	
Ambtelijke verantwoordelijkheid	Domein Ruimte Ontwikkeling	
Financieel belang	De kosten van de Omgevingsdienst West-Holland worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De bijdrage van de gemeente Teylingen bedraagt in 2017 € 703.134.	
(x € 1.000)	1/1/2015	31/12/2015
Eigen Vermogen	1.372	2.804
Vreemd Vermogen	0	0
Resultaat na bestemming		2015: negatief 361
Risico's en ontwikkelingen	<p>Risico's voor de gemeente Teylingen zijn : Mogelijk aanvullende extra bijdragen mede afhankelijk van het aantal uur dat afgenomen wordt door de gemeente Teylingen en frictiekosten ODWH.</p> <p>De ontwikkelingen in 2017 zijn: De ODWH blijft ook in 2017 werken aan de ontwikkeling van haar organisatie. Er wordt ingezet op de doorontwikkeling van verbeteringen van de dienstverlening met de focus op een transparante informatievoorziening.</p> <p><i>Uittreding Alphen aan den Rijn</i> Op 3 november 2014 is besloten de milieutaken voor de gemeente Alphen aan den Rijn per 1 januari 2016 over te dragen aan de Omgevingsdienst Midden-Holland. Hiervoor zijn uittredingsvoorwaarden vastgesteld in het AB van de dienst. In goede samenwerking met de ODMH en de gemeente Alphen aan den Rijn is halverwege 2015 gestart met de voorbereidende werkzaamheden voor onder andere de overdracht van medewerkers en dossiers. Met Alphen aan den Rijn zijn ook afspraken gemaakt over de financiële afwikkeling van de uittreding.</p> <p><i>Risicomangement</i></p>	

	<p>De Omgevingsdienst heeft een maatschappelijke doelstelling op het gebied van regulering en handhaving op basis van milieuwetgeving. Om deze doelstelling te realiseren treft de dienst waarborgen voor een goede reputatie en een duurzaam gezonde financiële situatie. Een onderdeel van deze waarborgen is het opzetten van en onderhouden van een systeem van risicomanagement.</p> <p>In 2015 is risicomanagement verder geïmplementeerd met het doel: identificatie van risico's, kwantificering van deze risico's, bepalen van bijpassende beheersingsmaatregelen, bepalen van het risico in euro's en het inbedden in de reguliere planning & controlcyclus.</p> <p>Uitgangspunten zijn vastgelegd in de nota weerstandsvermogen en risicomanagement. Deze nota vormt het kader voor het bepalen van de risico's in euro's en de hoogte van het weerstandsvermogen, die in de jaarrekening 2015 wordt opgenomen. Daarmee wordt voldaan aan de wens van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zoals vastgelegd in de brief voor het toezichtregime 2016.</p>
--	--

Vuilafvoerbedrijf Duin-en Bollenstreek (VAB)		
Rechtsvorm	GR regeling	
Vestigingsplaats	Voorhout	
Doelstelling	Op milieuhygiënisch verantwoorde en doelmatige wijze afvoer van huishoudelijk restafval en gft-afval.	
Openbaar belang	Doelmatige verwijdering van afvalstoffen (service, kosten, milieu).	
Deelnemende partijen	Regiogemeenten Katwijk, Noordwijk, Teylingen, Noordwijkerhout, Lisse, Hillegom.	
Bestuurlijk belang	Algemeen bestuur: C.P. van Velzen Dagelijks bestuur: C.P. van Velzen	
Ambtelijke verantwoordelijkheid	Domein Buiten Ruimte	
Financieel belang	De kosten van het VAB worden gedragen door de deelnemende gemeenten. De bijdrage van de gemeente Teylingen bedraagt in 2017 € 237.500.	
(x € 1.000)	1/1/2017	31/12/2017
Eigen Vermogen	75	75
Vreemd vermogen	4.084	4.084
Resultaat na bestemming		0
Risico's en ontwikkelingen	<p>Risico's voor de gemeente Teylingen zijn alleen eventueel onvoorzien kosten in onderhoud van de overslaginstallatie.</p> <p>Het intensiveren van de samenwerking heeft tot doel om schaalvoordeel te behalen. Dit vraagt wel de benodigde inbreng van en afstemming met de deelnemende gemeenten.</p> <p>De ontwikkelingen in 2017 zijn de aanbesteding van de exploitatie, en de uitwerking van de uitkomsten van het onderzoek naar de toekomst van het VAB overslagstation.</p> <p>In 2016 is onderzoek worden gedaan naar de toekomst van het overslagstation en heeft de aanbesteding plaats gevonden van het</p>	

Vuilafvoerbedrijf Duin-en Bollenstreek (VAB)

	transport en de verwerking van GFT. De exploitatie is met een jaar verlengd tot 1 juli 2017.
--	--

Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM)

Rechtsvorm	NV	
Vestigingsplaats	Noordwijkerhout	
Doelstelling	De GOM is een uitvoeringsorganisatie zonder publiekrechtelijke taken. Bij de GOM zijn zes Duin- en Bollenstreekgemeenten betrokken. De regio Holland Rijnland en meer in het bijzonder het gebied van de Duin- en Bollenstreek heeft een sterke internationale concurrentiepositie in de tuinbouwsector waar het gaat om bloemen, planten, bollen, knollen en vaste planten. Partijen willen deze internationale concurrentiepositie behouden, uitbouwen en versterken door een integrale gebiedsontwikkeling waarbij vorm en inhoud wordt gegeven aan een integrale ruimtelijke herstructurering van het gebied van de Duin- en Bollenstreek. De herstructurering van de Greenport vraagt een integrale en bovenlokale aanpak.	
Openbaar belang	De Greenport Duin- en Bollenstreek moet het mondiaal handelslogistiek en kennisinnovatief centrum blijven, verder uitgroeien en worden versterkt tot een nog belangrijker economische motor voor de Randstad.	
Deelnemende partijen	Katwijk, Noordwijk, Teylingen, Noordwijkerhout, Lisse, Hillegom.	
Bestuurlijk belang	Lid Algemene Vergadering van Aandeelhouders: B. Brekelmans.	
Ambtelijke verantwoordelijkheid	Domein Ruimtelijke Ontwikkeling	
Financieel belang	De gemeente Teylingen heeft zich (evenals de andere deelnemende gemeenten) garant gesteld voor een bedrag van 7 miljoen.	
(x € 1.000)	1/1/2015	31/12/2015
Eigen Vermogen	390	390
Vreemd Vermogen	18.339	17.016
Resultaat		2015: 0
Risico's en ontwikkelingen	Met inachtneming van de kapitaalbreng van de gemeenten (€ 390.000,-), de € 10 miljoen bijdrage van Holland Rijnland uit het regionaal investeringsfonds (RIF) voor de Greenport en een nader te bepalen deel van de € 20 miljoen uit het RIF voor de regionale groenstructuur, de toegekende FES-gelden, eventuele provinciale en rijksbijdragen, eventuele andere subsidies en de opbrengst uit de verkoop van gronden is het uitgangspunt van de GOM een budgettair neutraal eindresultaat. De gemeente Teylingen heeft zich (evenals de andere deelnemende gemeenten) garant gesteld voor een bedrag van 7 miljoen. De ontwikkelingen in 2017 zijn uitvoering geven aan het vigerend Meerjarenprogramma met een looptijd tot 2023.	

Alliander		
Rechtsvorm	NV	
Vestigingsplaats	Amsterdam	
Doelstelling	De visie verwoordt Alliander als volgt: "Door onze verbinding met de samenleving leveren we onze diensten snel, innovatief en betrouwbaar. Klanten ervaren het netwerkbedrijf Alliander hierdoor als de beste onderneming in zijn soort. In dialoog met onze stakeholders en vanuit onze ambitie om continu te verbeteren, zijn we in staat een evenwichtige bijdrage aan de groei van al onze stakeholders te realiseren. In de regio's waar we mee verbonden zijn, werken we gedreven aan een betere samenleving".	
Openbaar belang	Alliander is een privaatrechtelijk verbonden partij. Alliander is een energienetwerkbedrijf. Zij zorgen voor het transport van betrouwbare, betaalbare en veilige energie, vandaag en in de toekomst. Via het netwerk transporteren zij elektriciteit en gas naar 37% van alle elektriciteits- en gasklanten in Nederland. Alliander investeert in de facilitering van duurzame energievormen om zo bij te dragen aan een betere samenleving.	
Deelnemende partijen	provincies en gemeenten	
Bestuurlijk belang	Lid Algemene Vergadering van Aandeelhouders: C.P. van Velzen	
Ambtelijke verantwoordelijkheid	Domein Bedrijfsvoering	
Financieel Belang	Alliander ontvangt geen financiële bijdrage van de gemeente Teylingen. Jaarlijks ontvangt Teylingen dividend van Alliander, dividend 2015: 417.000	
(x € 1.000.000)	1/1/2015	31/12/2015
Eigen Vermogen	3.579	3.687
Vreemd Vermogen	4.093	4.039
Resultaat	2015: voordelig 235	
Risico's en ontwikkelingen	Risico's voor de gemeente Teylingen zijn teruglopend dividend. Alliander werkt op verschillende gebieden nauw samen met andere netbeheerders. Zo onderzoeken Alliander en Enexis of ze per 1 januari 2015 de netwerken van Enexis in Friesland en de Noordoostpolder en die van Alliander in de regio Eindhoven en Zuidoost-Brabant (Endinet) met elkaar kunnen uitruilen. De uitkomsten van het onderzoek zullen te zijner tijd aan de aandeelhouders worden voorgelegd.	

DUNEA (Duinwaterbedrijf Zuid-Holland)	
Rechtsvorm	NV
Vestigingsplaats	Voorburg
Doelstelling	Excellente dienstverlening, leveringsbetrouwbaarheid en aandacht voor natuur- recreatie- en waterkwaliteit.
Openbaar belang	De productie en levering van goed en betrouwbaar drinkwater, 24 uur per dag, met zo min mogelijk storingen. De gemeente Teylingen is aandeelhouder.

Deelnemende partijen	18 gemeenten in het voorzieningsgebied van Dunea	
Bestuurlijk belang	Lid Algemene Vergadering van Aandeelhouders: C.P. van Velzen	
Ambtelijke verantwoordelijkheid	Domein Bedrijfsvoering	
Financieel belang	DUNEA ontvangt geen financiële bijdrage van de gemeente Teylingen. De drinkwaterwet geeft ruimte voor het uitbetalen van een (beperkt) dividend aan de aandeelhouders. De aandeelhouders vinden echter dat het uitbetalen van dividend niet past bij een drinkwaterbedrijf en hebben daarom besloten om de blokkade op het uitkeren van dividend in stand te houden. Hierdoor kan de volledige winst worden gebruikt voor het aflossen van leningen. Dit leidt tot lagere rentekosten en dus tot lagere tarieven op termijn.	
(x € 1.000)	1/1/2015	31/12/2015
Eigen Vermogen	175.239	184.478
Vreemd Vermogen	242.686	228.277
Resultaat		voordelig 2015: 9.239
Risico's en ontwikkelingen	Risico voor de aandeelhouder beperkt zich tot de wettelijke risico's.	

Vereniging van Nederlandse Gemeenten		
Rechtsvorm	Vereniging	
Vestigingsplaats	Den Haag	
Doelstelling	Leden collectief en individueel bijstaan bij de invulling van hun bestuurstaken.	
Openbaar belang	Vertegenwoordiging leden, voor leden of groepen van leden afspraken maken met andere overheden.	
Deelnemende partijen	Nederlandse gemeenten	
Bestuurlijk belang	Lid Algemene Ledenvergadering: Burgemeester C.J.G. Breuer	
Ambtelijke verantwoordelijkheid	Domein Bedrijfsvoering	
Financieel belang	1,1611 per inwoner	
(x € 1.000)	1/1/2015	31/12/2015
Eigen Vermogen	64.373	63.615
Vreemd Vermogen	78.592	87.504
Resultaat		voordelig 2015: 949
Risico's en ontwikkelingen	Verenigingsrisico	

Bank Nederlandse gemeenten (BNG)		
Rechtsvorm	structuur vennootschap	
Vestigingsplaats	Den Haag	
Doelstelling	De kerntaak van de BNG is om tegen lage tarieven te voorzien in lange kredietverlening aan decentrale overheden en in kredietverlening onder garantie van overheden.	
Openbaar belang	De BNG is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. Met gespecialiseerde dienstverlening draagt de BNG bij aan zo laag mogelijke kosten voor maatschappelijke voorzieningen voor de burger. Daarmee is de bank essentieel voor de uitvoering van de publieke taak. Het eigenaarschap van gemeenten, provincies en de staat, evenals het door de statuten beperkte werkterrein van de bank bieden financiers het vertrouwen dat het risico van kredietverlening aan dit instituut zeer beperkt is.	
Deelnemende partijen	de helft van de aandelen is van de staat de andere helft van	

	provincies, gemeenten en een hoogheemraadschap.	
Bestuurlijk belang	Lid Algemene Vergadering van Aandeelhouders: C.P.van Velzen	
Ambtelijke verantwoordelijkheid	Domein Bedrijfsvoering	
Financieel belang	De BNG ontvangt geen financiële bijdrage van de gemeente Teylingen. Jaarlijks ontvangt Teylingen dividend van de BNG.	
(x € 1.000.000)	1/1/2015	31/12/2015
Eigen Vermogen	3.582	4.163
Vreemd Vermogen	149.923	145.348
Resultaat		2015 voordelig: 226
Risico's en ontwikkelingen	De bank is een structuurvennootschap. Aandeelhouders van de bank zijn uitsluitend overheden. De Staat is houder van de helft van de aandelen, de andere helft is in handen van gemeenten, provincies en een hoogheemraadschap. De gemeente ontvangt jaarlijks dividend. De resultaten van deze deelneming fluctueren en daarmee ook de dividenduitkering. Daarnaast heeft de gemeente aan de BNG dit jaar een hybride lening verstrekt van ruim € 25.200.000.	

5.7. Paragraaf Grondbeleid

Inleiding

Grondbeleid bevindt zich op het snijvlak tussen ruimtelijk ordeningsbeleid (RO-beleid) en financiën. Grondbeleid is daarbij geen doel op zich maar een essentieel middel om mede uitvoering te geven aan gemeentelijke beleidsdoelstellingen op het gebied van wonen, werken, welzijn, infrastructuur, recreatie, milieu en landschapsontwikkeling. Het beleid moet passen binnen de financiële mogelijkheden en doelstellingen van de gemeente. Met het grondbeleid wordt bepaald of en hoe instrumenten, zoals bijvoorbeeld onteigening of kostenverhaal, worden ingezet om de gestelde doelen te realiseren.

Het beleid van de gemeente voor de komende jaren is vormgegeven in de 'Strategische Visie Teylingen 2040' en het collegeprogramma. Hierin worden verschillende belangrijke uitspraken gedaan over het financieel- en RO-beleid, die de visie op het grondbeleid kleuren:

- "Teylingen neemt nadrukkelijker de regie op de ruimtelijke inrichting";
- "Teylingen gaat de toekomst in als regiegemeente. De gemeente heeft geen allesbepalende positie meer als het gaat om de fysieke en sociale ontwikkeling van de wijken en buurten. Zij is meer een partner in een netwerk";
- "De financiële toekomst is, meer dan in het verleden, onzeker. Mede door de onzekerheden achten wij het wijs de volgende jaren het te voeren beleid financieel sluitend te maken.";
- "Een goed uitgevoerd grondbeleid is ondersteunend aan het creëren van een goed woon-, werk- en leefklimaat."

In de bovenstaande passages klinkt het grondbeleid door zoals de gemeente dat wil voeren: faciliteren waar kan en optreden waar nodig is. De gemeente voert dus een passief grondbeleid maar zal niet schromen om actief te worden als de situatie daar om vraagt.

Wat willen wij bereiken?

Transparantie tegenover externe partijen is hierbij van belang: wat mogen partijen van de gemeente verwachten? De 'betrouwbare en eerlijke overheid' is een principe waaraan de gemeente grote waarde hecht. Bij de uitvoering van grondbeleid houden we rekening met de beperkte financiële middelen en aanvaardbare risicomarges. De gemeente zal in de huidige economische situatie en marktsituatie 'de vinger aan de pols moeten houden'. De gemeente is in gesprek met professionals uit het werkveld (onder meer banken, ontwikkelaars en corporaties) en doet ook zelf onderzoek naar de afzetbaarheid en de productie van woningen, zowel nu als in de toekomst. Zo ontstaat er een beeld van de behoefte aan wonen, bedrijventerreinen en recreatiegebieden. Daar waar noodzakelijk zal de gemeente zelf stappen zetten om zaken voor elkaar te krijgen. De risico's moeten hierbij altijd aanvaardbaar zijn.

Het doel van grondbeleid binnen Teylingen is: 'het tijdig kunnen realiseren van een goed woon-, werk- en leefklimaat waarbij, rekening houdend met een beperkte financiële armslag en aanvaardbare risicomarges, de nadruk ligt op faciliteren waar kan en optreden waar nodig is, alsmede het rechtvaardig verdelen van kosten en opbrengsten over de exploitanten, gebruikers, eigenaren en de gemeente'.

Welke ontwikkelingen spelen er?

Ambitie

De gemeente heeft een groot aantal ambities vervat in de 'Strategische Visie Teylingen 2040'. De beschreven ambities geven richting aan het RO-beleid dat de komende jaren gevoerd moet worden, en zijn verder uitgewerkt in diverse beleidsnota's. De inhoudelijke beleidsdoelen van deze nota's op het gebied van ruimtelijke ordening, en dus ook grondbeleid, worden hieronder beknopt omschreven. De gemeentelijke structuurvisie is door de gemeenteraad vastgesteld in juli 2015. In deze visie is vastgelegd hoe de contouren van ruimtelijke toekomst van Teylingen er uit gaan zien. Deze visie is samen met de woonvisie leidend voor het uit te voeren grondbeleid.

Rol van de gemeente

Het overgrote deel van de doelstellingen op ruimtelijk gebied moet de gemeente bereiken door te faciliteren. De grond en het vastgoed zijn namelijk voor het overgrote deel in bezit van andere partijen. Daar waar de gemeente de regierol op zich neemt zal zij zelf de grondexploitatie gaan voeren. De redenen om zelf de regie te nemen zijn divers. Het kan bijvoorbeeld zijn dat marktpartijen geen potentieel zien in de ontwikkelingen (met name recreatie), het een wettelijke taak is van de gemeente (infrastructuur), de markt er onderling niet uitkomt en het plan toch van cruciaal belang is voor Teylingen (Hooghkamer, bedrijventerrein Oosthoutlaan) of de grond in gemeentelijk bezit is (Langeveld, Narcissenlaan, oude Gemeentewerf Warmond en De Woezel).

Woningen

Aantallen en Types

De gemeente Teylingen heeft als ambitie in ieder geval te voorzien in haar eigen woonbehoefte. Er zijn de komende jaren dan ook plannen voor woningbouw. Op basis van het voorgenomen bouwprogramma zullen tussen 2010-2017 ongeveer duizend woningen worden gebouwd. Bij het realiseren van deze opgave dient zoveel mogelijk binnen de rode contouren (de grenzen waarbinnen het stedelijk gebied de komende tien jaar mag worden uitgebreid) gebouwd te worden. Dit is ook vastgelegd in de structuurvisie (visie van de gemeente op het ruimtelijk beleid) en is inmiddels door de raad vastgesteld. De gemeente stelt verschillende eisen aan woningbouwprojecten bijvoorbeeld:

- 40% van de totale bouwproductie bestaat uit betaalbare woningen voor vooral starters en senioren in de huur- en koopsector tot € 225.000. In de regio is afgesproken dat 30% bestaat uit sociale woningbouw;
- de gemeente is verantwoordelijk voor voldoende levensloopgeschikte woningen, variërend van woningen die geschikt zijn voor mensen met (enige) mobiliteitsbeperkingen tot woningen die geschikt zijn voor inwoners met zware en meervoudige beperkingen die goed toegankelijk en zorggeschikt zijn. De gemeente maakt afspraken met corporaties en projectontwikkelaars over een meerjarige bouwplanning;
- de gemeente reserveert gunstig gelegen nieuwbouwlocaties voor de bouw woningen die geschikt zijn voor rolstoelgebruikers, omdat dit type woningen in het algemeen alleen door nieuwbouw tot stand kan worden gebracht;
- de gemeente stelt hoge eisen aan de ruimtelijke inrichting, waarbij een aantrekkelijk gevarieerd woonklimaat en intensief ruimtegebruik wordt nagestreefd;
- woningen en woonomgeving moeten voldoen aan Woonkeur, waaronder het Politiekeurmerk Veilig Wonen (PKVW).

In de vastgestelde woonvisie zijn nieuwe eisen geformuleerd voor het woonbeleid dat de gemeente nastreeft. In deze woonvisie zijn, in de tijd uitgezet, de meest recente aantallen en projecten vastgelegd. Ook de typologie, segmenten en het aandeel sociale huur hebben hierin een belangrijke plaats.

Duurzame woon- (omgeving)

Teylingen is een Millenniumgemeente, waar duurzaamheid hoog op de agenda staat. Ook op stedenbouwkundig gebied streven we duurzaamheid na, door de toepassing van Dubo plusrichtlijnen van het Regionale Beleidskader Duurzame Stedenbouw. Daarnaast willen we de energetische kwaliteit van nieuwbouwwoningen verbeteren. De gemeente neemt deel aan het 'Zorgpact Teylingen', met als doel samenwerking en daarmee verbetering van ouderenhuisvesting op korte en langere termijn en wil hierbij een dementievriendelijke gemeente zijn. Een project als het woonzorgcentrum Sassembourg, geopend in 2015, is hier een voorbeeld van.

Projecten

De volgende projecten, die overwegend bestaan uit woningbouw, zijn de komende jaren aan de orde:

Faciliterend:

Engelse Tuin (Voorhout);
Locatie Bakker / Beukenhof (Sassenheim);
Kerkzicht (Voorhout);
Fort Marina;
Digros;
RWZI;
Kaagstraat/Menneweg;
De Woezel;
Diverse ruimte voor ruimte woningen in heel Teylingen;

Regisserend:

Hoogkamer (Voorhout);
Langeveld (Sassenheim);
Gemeentewerf (Warmond);
Narcissenlaan/Bloementuin (Sassenheim);
Oosthaven (Sassenheim).

Er zijn diverse onderzoeken naar de woningmarkt en de woningbehoefte in Teylingen uitgevoerd. De resultaten van deze onderzoeken zijn opgenomen in de woonvisie.

Economie: bedrijvigheid en winkels

Het aandeel van Holland Rijnland in het bruto binnenlands product (BBP) neemt af. Er is een tekort aan direct uitgeefbare bedrijventerreinen en er is sprake van een negatief migratiesaldo van zowel inwoners als bedrijven. Mede daarom wil de gemeente inzetten op de versterking van de economie. Met een potentiële beroepsbevolking van ruim 17.000 mensen en slechts 12.000 banen binnen de gemeentegrenzen valt er wat te winnen op het gebied van werkgelegenheid. Daarbij is de Greenport voor Teylingen een belangrijke en unieke economische drager. Bedrijventerreinen moeten vitaal, duurzaam en veilig zijn om het werkgelegenheidsaanbod op niveau te houden. De mogelijkheden die zich binnen de gemeentegrenzen aandienen, moeten we direct oppakken of nader onderzoeken. We willen niet alleen uitbreidingslocaties, maar ook bestaande terreinen revitaliseren. Daarbij streven we een optimale ruimtelijke inrichting na door slim en intensief ruimtegebruik.

Projecten

Aanpak van de volgende bedrijventerreinen is de komende jaren aan de orde:

Faciliterend:

verbreding/transformatie Jagtlust 1 (Sassenheim);
uitbreiding de Wetering/Greenib (Warmond);
verbreding/transformatie Veerpolder (Warmond).

Regisserend:

uitbreiding Oosthoutlaan (Sassenheim), de locatie is voor een groot gedeelte gevuld door de realisatie van het PostNL sorteercentrum.

De ontwikkeling van kantoren wordt de komende jaren beperkt voorzien. Dit kunnen we met name opvangen binnen de bovengenoemde terreinen en op enkele verspreid liggende locaties.

Het handhaven en versterken van de aantrekkingskracht van winkelcentra vormt een belangrijk aandachtspunt.

Recreatie, voorzieningen en infrastructuur

Door de groei van het inwonersaantal groeit ook de behoefte aan recreatiegebieden en voorzieningen. Bovendien wordt de druk op bestaande infrastructuur verhoogd. Om te voldoen aan toenemende en veranderende behoeften, zijn verschillende investeringen nodig. Om een indruk te geven van de opgaven, benoemen we hieronder een aantal projecten.

Projecten

Recreatie

Regisserend:
herinrichting Koudenhoorn;
aanleggen wandel- en fietspaden 2e fase Boterhuispolder.

Voorzieningen

Regisserend:
de aanleg en renovatie van gemeentelijke sportaccommodaties;
realiseren van een Brede School in Warmond;
de aanleg van passende parkeervoorzieningen, zoals beschreven in de 'Parkeernota Teylingen'.

Infrastructuur

Regisserend:
de aanleg van de Noordelijke Randweg Voorhout;
het oplossen van de knelpunten op de provinciale wegen N443 en N444 om de ontsluiting van de Noordelijke Greenport te verbeteren. Dit gebeurt in overleg met de Provincie Zuid-Holland.

Financiële uitgangspunten

In de gemeentelijke grondexploitatie faseren we de kosten en opbrengsten in de tijd, stellen we een contante waardeberekening op en houden rekening met de effecten van prijsstijgingen en rente. Jaarlijks worden de grondexploitaties geactualiseerd. In het geval van particuliere grondexploitatie, waaraan de gemeente medewerking verleent, worden de kosten en opbrengsten ter verrekening in beeld gebracht.

Het nemen van winst schept mogelijkheden om nieuwe projecten aan te pakken of risico's op te vangen. Winsten op een project worden genomen zodra dit verantwoord is. Dit kan bij afronding van het project zijn of tussentijds. De gemeente Teylingen kan tussentijds winst nemen als aan alle onderstaande voorwaarden is voldaan:

- er is sprake van een actuele grondexploitatie;
- er is sprake van een substantiële winstverwachting;
- er bestaan geen risico's meer die niet door de grondexploitatie zelf gedragen kunnen worden;
- er ontstaat door winstneming geen nadelige boekwaarde;
- 90% van de gronduitgifte is voltooid.

Tussentijdse winstneming is alleen aan de orde bij volledig gemeentelijke grondexploitaties.

Op korte termijn verwachten we bij de grondexploitatie geen positief saldo dat kan worden toegevoegd aan de reserve. Voorlopig zijn alle winsten die voorzien zijn (door de raad) toegewezen aan onze afdracht in het Regionaal Investerings Fonds (zie tabel aan het einde van deze paragraaf).

Per 1 januari 2016 moeten gemeenten vennootschapsbelasting (vpb) afdragen over de fiscale winst. Na ingewone advies is geconcludeerd dat de activiteiten vallend onder "Bouwgrond in exploitatie" niet vpb-plichtig zijn.

Ook heeft de Commissie BBV (Besluit Begroting en Verantwoording), met als doel verbetering van de transparantie in de verantwoording, de "Notitie Grondexploitaties 2016" uitgebracht. De richtlijn

is ingegaan per 1 januari 2016. De bepaling van toe te rekenen rente aan Bouwgrond in exploitatie (Bie) is gewijzigd en van de bestaande indeling is de categorie "niet in exploitatie genomen gronden" vervallen. Vanwege fiscale- en BBV regelgeving zijn de complexen Bloementuin en Gemeentewerf Warmond ingebracht in de categorie "Bouwgrond in exploitatie" (Bie) en is het complex Langeveld, omdat dit complex voorsnog niet zelf wordt ontwikkeld, ingebracht als materieel vast actief (MVA).

Tenslotte geeft de BBV notitie "faciliterend grondbeleid" aan dat vanaf 2016 in de verantwoording onderscheid gemaakt moet worden in actief en faciliterend grondbeleid.

Het project Hooghkamer is een gemengde activiteit, waarin zowel het exploitatieplan (faciliterend) als de gemeentelijke bouwgrondexploitatie worden uitgevoerd. Het faciliterend deel betreft te verhalen kosten op ontwikkelaars, gebaseerd op het exploitatieplan en wordt voortaan als een vordering binnen het project vastgelegd. Aan de te verhalen kosten wordt de rente op basis van het door de raad vastgesteld renteomslag percentage toegerekend.

Het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW)

Het WSW verleent garanties op leningen die corporaties aantrekken om hun activiteiten op het gebied van de volkshuisvesting te financieren. De corporaties kunnen daardoor geld lenen tegen gunstige voorwaarden op de kapitaalmarkt.

Er is een 100% garantie, doordat het WSW de volgende zekerheden biedt:

- Monitoring kredietwaardigheid corporaties;
- Borgstellingreserve van WSW, opgebouwd uit betaalde provisies door corporaties;
- Obligoverplichting door corporaties, op te vragen bij calamiteit(en). Een obligo is een verplichting van de deelnemer om aan het WSW een bedrag over te maken;
- Achtervang door het rijk 50% en gemeenten 50% (middels renteloze lening).

In de zekerheidsstructuur van het WSW neemt de gemeente een belangrijke plaats in. Pas als de gemeentelijke achtervang is geregeld, kan WSW borg staan. De gemeente is een achtervangovereenkomst aangegaan voor alle corporaties die in de gemeente werkzaam zijn, tot het moment van wederopzegging (de zogenoemde ongelimiteerde achtervangovereenkomst).

Het risico dat de gemeente loopt, is theoretisch omdat:

Zodra een corporatie niet voldoende kredietwaardig is, wordt het Centraal Fonds Volkshuisvesting (CFV) ingeroepen om orde op zaken te stellen;

Lukt dit niet, dan wordt het WSW aangesproken;

Pas als laatste worden rijk en gemeente aangesproken.

Als het rijk en gemeente worden aangesproken, dan zal er een renteloze lening worden verstrekt aan het WSW conform de afspraken in de achtervangovereenkomst. Het WSW heeft vervolgens recht op het onderpand van de corporatie. De maximale borg door het WSW kan nooit meer zijn dan de WOZ-waarde van het onderpand.

De WSW zal te zijner tijd het rijk en de gemeente de renteloze lening terugbetalen.

Het risico dat de gemeente loopt, is de rentederving wanneer een renteloze lening verstrekt moet worden.

Het WSW heeft tot op heden de gemeenten en het rijk nooit hoeven aan te spreken.

Projecten stand van zaken gemeentelijke grondexploitaties

Project Hooghkamer

Het bestemmingsplan en het bijbehorende exploitatieplan Hooghkamer zijn vastgesteld door de raad. De komende jaren wordt het uitgevoerd. De grondexploitatie is ultimo 2015 herzien en sloot met een tekort op contante waarde van € 528.671.

- Voorziening:

Het resultaat van de gemeentelijke grondexploitatie fluctueert (de laatste jaren tussen de nul en 1 miljoen euro tekort). Deze schommelingen zijn niet te voorkomen en worden o.a. veroorzaakt door

dat bouwprojecten binnen Hoogkamer vertraagd /versneld worden uitgevoerd. Voor een tekort moet een voorziening worden getroffen.

Om de hoogte van de voorziening te bepalen wordt met prijspeil 1/1/, jaar t+1 de exploitatie Hoogkamer jaarlijks geactualiseerd. Daarnaast vindt aanpassing plaats bij vaststelling van een herziening van het exploitatieplan.

- Risico's:

In de gemeenteraad is de risicoanalyse Hoogkamer besproken. Daarbij zijn de risico's en kansen toegelicht. De volgende risico's kunnen zich voordoen: plankosten, natuurcompensatie, vertraging, tunnel onder het spoor, Engelse Tuin, taxatie, onteigening, ander type sociale woningen, renterisico en indexrisico, onduidelijkheid over wijkontsluitingsweg als onderdeel van de Noordelijke Randweg.

- Kansen in dit plan:

Het vergroten van de inkomsten m.b.t. de kavels van vrijstaande woningen in bouwfase 3. De gemeente vraagt meer voor de ontwikkelgronden die zij bezit.

Project Narcissenlaan/Bloementuin

De procedure voor het bestemmingsplan en de aanbesteding vindt in 2016 plaats. Zodra de verhuizing van de Sassenheimse Tennis Vereniging is afgerond, kan naar verwachting het project vanaf oktober 2017 van start kan gaan. Het plan kent een sluitende grondexploitatie.

- Risico's:

Het afzetrisico is beperkt, omdat het programma is afgestemd op de actuele marktvraag. Vertraging door het niet tijdig uitplaatsen van STV is een risico.

Project Hoofdstraat, locatie Langeveld

De economische crisis heeft veel veranderd op de woningmarkt. Vooral nog wordt het project niet zelf doorontwikkeld. Het zal eventueel te zijner tijd aan projectontwikkelaars ter ontwikkeling worden aangeboden. De ambities voor het gebied zijn hierbij overigens niet gewijzigd. Voor dit project wordt een bijdrage aan de RIF-gelden (regionaal investeringsfonds) als randvoorwaarde bij de ontwikkeling opgenomen. Wij houden rekening met een bijdrage van ca. € 2.860.000

- Risico's:

Het te zijner tijd niet in de markt kunnen zetten van het project.

Project Gemeentewerf Warmond

In de eerste helft van 2016 is er een marktender doorlopen waarbij aan vier partijen is gevraagd om een ruimtelijk en financieel bod te doen om tot een woningbouwontwikkeling te komen op deze locatie. Op basis van vooraf bepaalde criteria is een keuze gemaakt voor een stedenbouwkundig plan dat ruimtelijk en milieutechnische haalbaar is en past binnen onze kaders van de woonvisie 2016. Op basis van het bod sluit de gemeentelijke grondexploitatie waarschijnlijk met een gering verlies. Opgemerkt moet worden dat er een mogelijk financieel risico is met betrekking tot de kosten die gemaakt moeten worden voor een alternatieve oefenlocatie voor de brandweer.

Project Oosthaven

Het project Oosthaven is op dit moment niet in de markt te zetten. Er zal in de toekomst een nieuw plan moeten worden gemaakt. De marktsituatie is zo dat er geen mogelijkheden zijn om in de komende jaren hier iets tot stand te brengen.

- **Risico's:**

Het huidige plan sluit onvoldoende aan bij de huidige marktwensen. Mogelijk moeten de uitgangspunten worden bijgesteld, waardoor er verdere vertraging ontstaat.

Project bedrijfsterrein Oosthout

Vanuit de markt is er interesse voor het resterende deel van deze locatie. Het gaat daarbij niet (alleen) om mogelijke nieuwe bedrijven van buiten de regio.

Regionaal InvesteringsFonds

In onderstaande tabel staan de verwachte opbrengsten uit grondexploitaties en verkoop van gemeentelijke gebouwen. De opbrengsten worden gestort in de Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland. De jaarlijkse bijdrage aan het regionaal Investeringsfonds t/m 2024 bedraagt € 731.905 per jaar en wordt onttrokken aan deze reserve.

Te verkopen onroerende zaken	Saldo per 31/12/2015	2016	2017	2018	2019	Na 2019	Totaal
Saldo	1.599.106						
<i>Gemeentelijke woningen:</i>							
- Oranje Nassaulaan 14 (Warmond)						450.000	
<i>Grondexploitaties:</i>							
Industriekade							
Terrein Langeveld (Sassenheim)				2.862.000			
Stationslocatie Voorhout						pm	
Narcissenlaan (Sassenheim)						319.182	
Gemeentew erf Warmond							
<i>Oude scholen:</i>							
Kagerdreef 72 (Sassenheim)						150.000	
Kagerdreef 51A (Sassenheim)						250.000	
Kagerdreef 90 (Sassenheim)						250.000	
St. Antoniuslaan 24A (Sassenheim)						750.000	
Volksuniversiteit gebouw Kastanjehof							
Lokatie de Woezel (Warmond)				250.000			
Boerhaavestraat 54 (Voorhout)		200.000					
Totaal opbrengst/verwachte opbrengst	1.599.106	200.000	0	3.112.000	0	2.169.182	7.080.288
Jaarlijkse bijdragen 2016 t/m 2024 732.000							6.587.145
Stand reserve investeringsstrategie Holland							
Rijnland 1-1-2016	1.599.106	1.067.201	335.296	2.715.391	1.983.486		
Stortingen	200.000	0	3.112.000	0	2.169.182		
Onttrekkingen t/m 2024, 731.905 per jaar	731.905	731.905	731.905	731.905	3.659.525		
Stand per 31-12	<u>1.067.201</u>	<u>335.296</u>	<u>2.715.391</u>	<u>1.983.486</u>	<u>493.143</u>		

Reserve grondexploitatie

De stand van de reserve bedraagt per 1-1-2017 afgerond € 13.000. De komende jaren vinden hierop geen mutaties plaats, omdat de resultaten uit de grondexploitaties gebruikt gaan worden voor de vulling van de reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland.

OVERZICHT VOORRADEN GROND 2017

Omschrijving van het complex	Boekwaarde per 1-1-2017	Totaal vermeerderingen	Totaal verminderingen	Boekwaarde per 31-12-2017	Geraamd eindresultaat
Hoogkamer . faciliterend . In exploitatie	13.811.687 564.761-	6.989.741 101.493	9.824.185 948.014	10.977.243 1.411.282-	528.671*)
subtotaal	13.246.926	7.091.234	10.772.199	9.565.961	
in exploitatie: Bloementuin	1.964.372	772.912	-	2.737.284	
in exploitatie: Gemeentewerf	322.752	167.248	490.000	-	
totaal	15.534.050	8.031.394	11.262.199	12.303.245	

*) is voorziening voor getroffen

Omschrijving van het complex	Boekwaarde per 1-1-2017	Totaal vermeerderingen	Totaal verminderingen	Boekwaarde per 31-12-2017	Gemiddelde boekwaarde per m2
Materieel vast actief					
Hoofdstraat/Langeveld	1.822.757	-	-	1.822.757	51
totaal	1.822.757	-	-	1.822.757	

Omschrijving van het complex	Voorraad m2 grond per 1-1-2015	Aankopen/ inbreng	Verkopen	Voorraad m2 grond per 31-12-2015
Hoofdstraat/Langeveld	35.470	-	-	35.470
Bloementuin (Narcissenlaan)	20.686	-	-	20.686
Hoogkamer	3.568	-	-	3.568
Gemeentewerf Warmond	5.700	-	-	5.700
TOTAAL	65.424	-	-	65.424

Vermeerderingen zijn kosten die gemaakt worden voor onder meer verwerven gronden, bouwrijpmaken, bestemmingsplan, planschade etc.

Verminderen zijn opbrengsten door verkoop grond, bijdragen projectontwikkelaar, subsidie etc.

Kengetal grondexploitatie

Vanaf het begrotingsjaar 2016 schrijft het BBV een aantal kengetallen voor ter opname in de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicomanagement. De opbouw van het kengetal grondexploitatie treft u onderstaand aan.

Kengetal grondexploitatie	rek. 2015	begr. 2016	begr. 2017
Niet in exploitatie genomen bouwgronden*	3.969	0	0
Bouwgronden in exploitatie*	9.664	1.722	1.326
Totaal	13.633	1.722	1.326
Totale baten, excl. mutaties reserves	74.441	76.000	76.000
Grondexploitatie	18,3%	2,27%	1,74%

* De verschillen tussen de getallen in de kolom rekening 2015 en begroting 2016 zijn ontstaan door gewijzigde regelgeving.

5.8. Paragraaf Duurzaamheid

Inleiding

Eén van de drie speerpunten van het coalitieakkoord 2014-2018 is "Duurzaamheid en Houdbaarheid". Hieronder wordt verstaan het realiseren van de ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden, zonder het vermogen van de toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen.

Wat willen wij bereiken?

Missie

Duurzaamheid en houdbaarheid zijn integraal onderdeel van zowel beleidsvorming als beleidsuitvoering van de gemeente.

De gemeente stimuleert, faciliteert en voert uit. De gemeente is de spin in het web van duurzaamheid en heeft een aanjagende, prikkelende en stimulerende rol binnen de samenleving. In samenwerking met onze partners in de regio streven wij ernaar om met de Duin- en Bollenstreek de meest duurzame regio in Nederland te worden.

Duurzaamheidsagenda

We hebben in 2015 een duurzaamheidsagenda opgesteld voor 2016 t/m 2018. In de duurzaamheidsagenda hebben we samen met specialisten, bewoners en bedrijven gekeken welke trends duurzame ontwikkeling verder brengen. We zien voor duurzaamheid vier belangrijke trends:

1. **Circulaire economie**; deze trend vormt een steeds sterkere ontwikkeling naar een economisch systeem waarin producten en grondstoffen steeds weer hergebruikt worden. De ontwikkeling richt zich op een combinatie van technologische verandering en een andere rolverdeling tussen consument en producent.
2. **Marge naar mainstream**; duurzaamheid is veranderd van bijzaak naar hoofdzaak. Deze trend is bij organisaties een grote drager voor de versnelling van duurzame ontwikkeling.
3. **Energieke samenleving**; mensen nemen steeds meer het heft in eigen handen, wachten niet op de overheid en bedrijven maar gaan zelf op zoek naar duurzame kansen.
4. **Sturen op condities**; De rol van de overheid is veranderd. In plaats van hard sturen met wetten en regels krijgt de overheid steeds meer een rol bij het creëren van condities waarmee duurzame ontwikkeling aangejaagd wordt.

Om doelgericht aan de slag te gaan vanuit deze trends hebben we ook een meer kwantitatieve ambitie opgenomen. In de duurzaamheidsagenda wordt de inhoudelijke invulling geschetst voor de komende jaren op weg naar volledige duurzaamheid in 2030 oftewel 100%. Als tussendoel is voor eind 2018 een doel opgenomen van tussen de 65 en 70% duurzaamheid volgens de Telos-benchmark voor gemeentelijke duurzaamheid. Deze benchmark bepaalt op basis van 106 indicatoren de duurzaamheid van een gemeente. In 2015 scoort Teylingen 57% in de benchmark.

Wat hebben wij daarvoor gedaan?

Inmiddels is een uitvoeringsagenda opgesteld, waarin de concrete invulling van de 50 acties uit de Duurzaamheidsagenda is beschreven. Op basis van de vier trends en de kwantitatieve ambitie zijn acties beschreven waarmee Teylingen invulling geeft aan duurzame ontwikkeling. De beschreven acties geven een concreet beeld van het grote belang dat we aan een brede invulling van de ambitie geven.

In de programma's is al het een en ander beknopt aangegeven over duurzaamheid in verschillende projecten. Op een aantal specifieke projecten wordt hieronder uitgebreider ingegaan om te illustreren wat zoal gedaan is op het gebied van duurzaamheid.

Een groot aantal van de beschreven acties is al in uitvoering of worden voorbereid. Zo zijn er op het gebied van circulaire economie (trend 1 uit de Duurzaamheidsagenda) inmiddels bestuurlijke contacten gelegd met Haarlemmermeer en – waar het ons eigen inkoopbeleid betreft – Stichting Rijk, wordt er in het kader van Marge naar Mainstream (trend 2) al een tijd gewerkt met een verplicht in te vullen duurzaamheidsparagraaf in college- en raadsstukken, maken we plannen om op het gebied van Energieke Samenleving (trend 3) burgers extra te mobiliseren waar het

energiebesparing en alternatieve energie betreft en gaan we in het kader van Sturen op condities (trend 4) onderzoeken op welke wijze het gemeentelijke belastingstelsel kan worden vergroend. Daarnaast kan bij wijze van voorbeeld gemeld worden dat thans een onderzoek wordt uitgevoerd naar de doorrekening van onze maatregelen op de score in de Telos-benchmark (actie 17), Teylingen blijft monitoren of we blijvend voldoen aan de vereisten voor het zijn van Fairtradegemeente (actie 19) en hebben we stappen gezet om te komen tot het installeren van een zonneweide (actie 24). Steeds meer scholen draaien in hun bedrijfsvoering op duurzame wijze (actie 26), organiseren we opnieuw, samen met de ander Duin- en Bollenstreekgemeenten, de Duurzaamheidsprijs Bollenstreek en werken we, uitdrukkelijk in participatie met de inwoners van Teylingen, aan een verdere verbetering van ons afvalinzamelingssysteem. Dat geldt ook voor ons beleid rond de laadpalen voor elektrisch rijden (actie 42). Door de introductie van nieuwe uitvoeringsregels rond het plaatsen van laadpalen is het nog makkelijker geworden voor bewoners om een laadpaal te krijgen. Zo kan de groei van elektrische auto's de komende jaren bediend worden met passende laadcapaciteit. Ook wordt het wagenpark van de gemeente steeds meer op duurzame wijze ingevuld met – waar mogelijk – elektrische wagens (actie 43).

Op energiegebied is in 2016 vooral ingezet op het stimuleren van het opwekken van duurzame energie met zonnepanelen. Hiervoor stelt de gemeente geld beschikbaar in de vorm van de duurzaamheidslening. Met ondernemers is een collectieve aanvraag voor SDE+ subsidie in voorbereiding zodat ook de vaak grote daken van zonnepanelen voorzien worden. De energie inkoop van de gemeente is duurzamer gemaakt door bij de inkoop over te gaan op in Nederland opgewekte windenergie in plaats van waterkracht uit Scandinavië. De volgende stap is om duurzame energie in de regio op te wekken voor het gebruik van de gemeente. Hierbij wordt op dit moment vooral gekeken naar de mogelijkheden van zonneweides.

Bij bestaande woningen blijft het uitdagend om bewoners zover te krijgen dat ze overgaan tot het nemen van maatregelen. De duurzaamheidslening en informatie via het duurzaam bouwloket voorzien daarbij in een behoefte. Om bewoners verder aan te moedigen doet Teylingen in 2016 voor het eerst mee aan de landelijke Energy Battle en de Duurzame Huizenroute. Begin 2016 is de titel Fairtrade Gemeente opnieuw toegekend. De jury was enthousiast over de acties die in Teylingen ondernomen zijn om Fairtrade onder de aandacht te brengen.

In deze collegeperiode is de term duurzaamheid (in de betekenis van houdbaarheid) ook geïntroduceerd voor het sociaal domein. Deze lijn wordt verder geïmplementeerd in het vernieuwde Zorgpactoverleg, waar nog meer partijen aan zullen deelnemen, via het invoeren van beleid op Social Return on Investment en bij de inkoop van zorg in zowel Wmo- als in Jeugdwetverband.

6 . Financiële begroting

6.1. Totaaloverzicht begroting

In onderstaand overzicht worden de baten en lasten per programma zichtbaar gemaakt. U stelt de begroting vast op de totalen, zoals in het laatste blok van dit overzicht, saldo na bestemming is vermeld.

Totaaloverzicht programma Begrotingsjaar 2017 (x € 1,000,-)	Lasten	Baten	Saldo voor bestemming	Reservemutaties		Saldo na bestemming
				Onttrekking	Toevoeging	
1. Ruimte, Wonen Mobiliteit en Bereikbaarheid	-23.600	18.450	-5.149	381		-4.768
2. Toerisme en Economie	-1.166	308	-858	-	-	-858
3. Sociaal Domein	-34.714	5.132	-29.582	1.116	-683	-29.149
4. Leefomgeving	-11.430	377	-11.053	981	-100	-10.172
5. Dienstverlening	-2.441	16.498	14.057			14.057
6. Bestuur, Veiligheid en Financiën	-13.855	44.902	31.047	604	-668	30.983
Totaal	-87.206	85.668	-1.538	3.082	-1.451	93

6.2. Toelichting financiële begroting

6.2.1. Toezicht en wettelijke bepalingen

De provincie heeft de taak toezicht te houden op de gemeenten. Om in aanmerking te komen voor de meest lichte vorm van toezicht (repressief toezicht) hebben Gedeputeerde Staten de volgende uitgangspunten geformuleerd:

- De begroting 2017 moet in evenwicht zijn of, als dat niet het geval is, moet de meerjarenraming aannemelijk maken dat dit evenwicht in de eerstvolgende jaren tot stand wordt gebracht.
- De jaarrekening 2015 moet in evenwicht zijn; als de jaarrekening niet in evenwicht is, kan dat, afhankelijk van de aard en/of omvang van het tekort, van invloed zijn bij de bepaling van het toezichtregime.
- De vastgestelde jaarrekening 2015 en de begroting 2017 moeten tijdig, respectievelijk vóór 15 juli en 15 november 2016, aan de provincie zijn toegezonden.

De Gemeentewet en het Besluit begroting en verantwoording gemeenten scheppen het wettelijk kader voor de financiën van gemeenten.

Met het hiervoor genoemde evenwicht wordt 'materieel evenwicht' bedoeld. Dit houdt in dat structurele lasten moeten worden gedekt door structurele baten.

Aan het vereiste voor de jaarrekening 2015 is voldaan. Door vaststelling van de begroting in de vergadering van 3 november 2016, tijdige inzending en het resultaat van deze begroting en de genomen maatregelen wordt ook voldaan aan de eisen voor de begroting 2017-2020.

6.2.2. Opzet financiële begroting

In de financiële begroting wordt de opbouw van het financiële saldo van de programmabegroting nader toegelicht. In onderdeel 6.2. wordt een uitsplitsing gemaakt van het saldo na de kadernota naar het uiteindelijke saldo van de programmabegroting. Daarnaast worden de stelposten in de begroting nader toegelicht.

In onderdeel 6.3. is ingegaan op de financiële baten en lasten en investeringen van de verschillende programma's. In onderdeel 6.4. worden de mutaties op de reserves per programma nader toegelicht. In onderdeel 6.5. worden de incidentele baten en lasten per programma nader toegelicht.

Onderstaande tabel is het financieel perspectief in de begrotingsjaren 2017-2020 weergegeven. De mutaties van de programmabegroting zijn meer gedetailleerd in de tweede tabel weergegeven. Deze zullen daaronder worden toegelicht. De begroting 2017 is gebaseerd op de meicirculaire van het Rijk. De gevolgen van de september circulaire 2016 waren bij het samenstellen van de begroting nog niet bekend, over de gevolgen wordt de raad afzonderlijk via een raadsmededeling geïnformeerd.

6.2.3. Toelichting financieel meerjarenperspectief

Ontwikkeling Meerjarenperspectief 2017-2020 (x €1000)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Saldo na behandeling Raad kadernota 2017	53	49	62	150
Raadsmededeling:				
- Meicirculaire 2016	-107	-5	-197	-198
- Opvang statushouders	-22	-42	-69	-110
- Rente Grondexploitatie	-227	-227	-227	-227
Saldo na kadernota en raadsmededeling	-303	-225	-431	-386
Mutaties programmabegroting 2017-2020	396	248	432	523
Eindsaldo programmabegroting 2017-2020	93	23	1	137

Mutaties programmabegroting 2017-2020 (x € 1.000)	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Beleidsmatige mutaties				
- Ondersteuning raadsleden	-27	-27		
- Economische agenda	-150	pm	pm	pm
- Verhoging raming sportpark Elsgeest	-	-	-26	-121
- Opvang statushouders ten laste van de algemene reserve	227	227	227	227
Realistisch begroten				
- Leegstand OZB gebruikers deel ramen	-40	-40	-40	-40
- HLT afspraken	3	35	-32	-32
- Gemeenschappelijke regelingen	33-	33-	41-	41-
- Invulling taakstelling kadernota 2017	-97	-6	259	392
- Verkoop groenstroken	50	50	50	50
- Pachten	25	25	25	25
-Overschot decentralisaties	425	0	0	0
1. Verminderen kosten door efficiënter samen te werken				
- Besparing HLT samenwerking				
2. Zorgen voor extra inkomsten				
- Inflatie lokale lasten 0,8%	42	42	42	42
3. Maatregelen die zorgen voor lagere kosten				
4. Extra bijdrage inwoners				
Overige	29-	25-	32-	21
Mutaties programmabegroting 2017-2020	396	248	432	523

Beleidsmatige mutaties:

Ondersteuning raadsleden

In het presidium van 15 juni 2016 is besloten tot een fractieondersteuning van € 1.000 per fractielid (en burgerlid). Onder de fractieleden is de behoefte aan financiële en individuele fractieondersteuning toegenomen.

Economische agenda

In 2016 is de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek vastgesteld. Samen met de regiopartners wordt gewerkt aan de versterking van de Economie. Gestart is met de uitwerking van 10 projecten die bijdragen aan de versterking van de economie. Om dit aan te sturen wordt een nieuwe Governance ontwikkeld en zijn twee kwartiermakers aangesteld met een achtergrond in het bedrijfsleven. In deze begroting is voor 2017 een inschatting gemaakt van de kosten á € 150.000,=. Voor de jaren erna is een PM post opgenomen. Na evaluatie zal hier een invulling voor aan worden gegeven.

Verhoging raming investering Sportpark Elsgeest

Ten behoeve van de herinrichting van Sport- en Recreatiepark Elsgeest wordt een aanvullend bedrag van € 1.688.000,- gevraagd om de totale begroting van € 3.888.000,- sluitend te krijgen. Ter toelichting. In de 1^e fase is een begroting beschikbaar gesteld van € 1.800.000,-, (waarvan € 800.000 reeds uitgegeven) en bij de kadernota een extra bedrag van € 1.200.000,-. Ten tijde van de kadernota ontbrak het nog aan een totaal overzicht en waren de kostenramingen nog niet beschikbaar. En was in de planvorming nog geen rekening gehouden met de kosten voor aankoop gronden, gemaakte uitgaven voor aanleg kunstgrasveld voetbal, landschapsontwikkeling, boom- en groenaanplant. Deze investeringen zijn nodig om het recreatiepark zijn eigen karakter te laten behouden rondom de sportfaciliteiten en als overgang t.b.v. de waardevolle graslanden waaraan Sport- en Recreatiepark Elsgeest grenst. Daarnaast zullen wij separaat aan deze begroting de komende periode onderzoeken of er behoefte is aan een training/sporthal voor multifunctioneel gebruik t.b.v. de Sport en het Onderwijs op Sport- en Recreatiepark Elsgeest.

Opvang statushouders ten laste van de algemene reserve

De opvang van de statushouders is besloten in de raad van 30 juni. Deze uitgaven hebben een tijdelijk karakter (5 jaar) daarom stelt het college voor om de extra kosten te dekken via een onttrekking aan de algemene reserve. U wordt bij de begroting voorgesteld hiervoor een bestemmingsreserve te vormen. Het structurele financiële beeld, exploitatiesaldo in het meerjarenperspectief, wordt hierdoor niet belast.

Realistisch begroten:

Leegstand OZB niet woningen gebruikers deel ramen

In de tussentijdse rapportages blijkt jaarlijks dat bij de opbrengst OZB niet-woningen door leegstand niet wordt gerealiseerd. In ons omliggende gemeenten wordt op begrotingsbasis al rekening gehouden met een afwijking in de OZB niet woningen naar aanleiding van leegstand. Op basis van ervaringsgegevens is rekening houden met een leegstand van 5% verantwoord. Op basis hiervan stelt het college voor om het OZB niet woningen , gebruikers deel af te ramen met 5%.

HLT afspraken

HLT Samen gaat van start vanaf 2017. De uitgaven op het gebied van personeel, facilitaire budgetten, ICT en overige bedrijfskosten zijn 1 op 1 overgebracht naar de HLT begroting.

Er zijn twee posten die hebben geleid tot een afwijking:

-Besluit bedrijfsplan egalisatie kapitaallasten, in het bedrijfsplan is rekening gehouden met gemiddelde kapitaallasten over de periode 2017-2020. Dit geeft per jaar een kleine afwijking t.o.v. de raming die in ons meerjarenbeeld zat. Over de jaren heen is deze mutatie neutraal;

-Uitgaven HR21 (functiewaarderingsysteem personeel). Teylingen is in 2016 overgestapt op het functiewaarderingsysteem HR21. In Hillegom en Lisse werd al gebruik gemaakt van dit systeem. Voor Teylingen heeft dit in enkele gevallen geleid tot bijstelling van de functiewaardering. De extra uitgaven zijn nog voor de gemeente Teylingen.

Gemeenschappelijke regelingen

De bijdrage van de gemeenschappelijke regelingen van de Veiligheid Regio Hollands Midden, Regionale Dienst Openbare Gezondheidszorg en OmgevingsDienst West-Holland zijn gewijzigd. Deze begrotingen zijn door u op goedgekeurd op 30 juni 2016. De mutaties zijn verwerkt in de begroting 2017-2020.

Invulling taakstelling kadernota 2017

In de kadernota 2017 is een taakstelling opgenomen voor het faseren van de investeringen. Voor de invulling van deze taakstelling is breder gekeken dan alleen het faseren van investeringen.

- het faseren van enkele investeringen. Voor de Zijldijk en Sportpark Elsgeest was dit mogelijk.

- berekening werkelijke rentecomponent van de kapitaallasten. In de berekeningen van de kapitaallasten op investeringen is rekening gehouden met 3,5% rente. In de uitgevoerde berekening is de werkelijke rente berekend;
- Eén van de nieuwe BBV wijzigingen is dat investeringen moeten worden geactiveerd en niet in één keer mogen worden afgeboekt van de algemene reserve. Deze wijziging leidt tot extra kosten voor de gemeente omdat de investeringen nu moeten worden afgeschreven. In de kadernota is deze component ingeschat, in de begroting is hiernaar opnieuw gekeken en gecorrigeerd (de inschatting die we bij de kadernota hebben gemaakt bleek te hoog).

Verkoop groenstroken

Voorheen werd een gedeelte van de opbrengst inkomsten verkoop groenstroken direct toegevoegd aan de algemene reserve. Vanaf 2017 is er voor gekozen deze opbrengsten ten gunste van de exploitatie te brengen.

Pachten

Diverse gronden in eigendom van gemeente Teylingen worden verpacht. Deze inkomsten kunnen op basis van ervaringsgegevens met 25.000 op jaarbasis worden verhoogd.

Overschot decentralisaties

Het overschot 2017 op de drie Decentralisaties van afgerond 425.000 hebben wij ten gunste van de exploitatie gebracht. Het huidige saldo van de reserve sociaal domein van 3,1 mln per 1-1-2016 is naar verwachting voldoende om de zorg te kunnen blijven leveren en nadelen op te kunnen vangen. Een hogere reserve is niet nodig gezien het verwachte positieve saldo binnen sociaal domein bij ongewijzigde omstandigheden. Mocht het Rijksbudget n.a.v. de huidige overschotten verder omlaag gaan dan zal het ingenomen standpunt worden heroverwogen.

1. Vermindering kosten door efficiënter samen te werken

De taakstelling van 5% voor de GR HLT Samen levert ten opzichte van de eerdere uitgangspunten een voordeel op voor de gemeente Teylingen van €255.000 in 2019 en € 660.000 in 2020. Dit wordt veroorzaakt omdat de 5% taakstelling een hogere opbrengst realiseert dan onze taakstelling regionale samenwerking van € 145.000 (2019 en 2020). Het college heeft er voor gekozen de eerdere taakstelling regionale samenwerking met de opbrengst HLT samen te verwerken. De verhoging is niet verwerkt. De realisatie van de volledige taakstelling staat voor het college buiten elke discussie. Over de inzet van deze middelen vind het college een bredere discussie verantwoord. De raad heeft eerder aangegeven deze bezuiniging via een kwaliteitsimpuls terug te willen geven aan de HLT organisatie. Daarnaast is ook de mogelijkheid aangegeven de bezuiniging te gebruiken voor het wegvallen van de precario inkomsten (raadsmededeling 2016-13, uitwerking amendement A3 "hoe anticiperen op mogelijke afschaffing precario"). Het nu al verwerken van deze extra opbrengst in het meerjarenbeeld past hier niet bij.

2. Zorgen voor extra inkomsten

Inflatie toepassing lokale lasten

Vanaf 2017 passen wij een inflatiecorrectie toe op de (on)roerend zaak belasting, forensenbelasting, parkeerbelasting en het marktgeld van 0,8%. Dit correspondeert met de verwacht prijsstijgingen voor de bestedingen van de overheid in 2017. Dit levert een structureel voordeel op.

6.2.4. Overzicht stelposten

Stelposten	2017	2018	2019	2020
<i>Stelposten voor nog in te vullen besparingen:</i>				
Stelpost kapitaallasten onderuitputting	150.000	150.000	150.000	150.000
<i>Totaal</i>	<i>150.000</i>	<i>150.000</i>	<i>150.000</i>	<i>150.000</i>
<i>Stelposten voor mogelijke uitgaven:</i>				
Onvoorziene uitgaven - incidenteel	25.200	25.200	25.200	25.200
<i>Totaal</i>	<i>25.200</i>	<i>25.200</i>	<i>25.200</i>	<i>25.200</i>
Totaal	124.800	124.800	124.800	124.800

Stelpost kapitaallasten onderuitputting

Uit ervaring is gebleken dat de uitvoering van investeringen in de praktijk door hoofdzakelijk externe omstandigheden (inspraak, aanbesteding, vergunningverlening) in een lager tempo plaatsvindt dan de prognose bij de begroting. Dit leidt tot lagere kapitaallasten die tot op heden tot uitdrukking kwamen bij de voorjaarsrapportage of jaarrekening. We houden vanaf de begroting 2015 rekening met deze onderuitputting door het opnemen van een (negatieve) stelpost. Ondanks deze stelpost is in de voorjaarsrapportage 2015 en 2016 wederom een vrijval gerapporteerd.

6.3. Recapitulatie van baten en lasten programma's

In de onderstaande analyses tussen de begroting 2016 en 2017 van de verschillende programma's worden veel mutaties veroorzaakt door de nieuwe verdelingssystematiek in HLT en BBV wijzigingen. Wij verwijzen hiervoor naar de leeswijzer en de kadernota 2017.

6.3.1. Programma 1 Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid

Baten en lasten voor programma 1 Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid						
€ x 1.000						
Lasten	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Beheer overige gebouwen en gronden	-128	-54	-42	-29	-17	-17
Cultureel erfgoed	-127	-152	-103	-103	-103	-103
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	-6.360	-9.388	-18.428	-11.080	-8.404	-7.988
Milieubeheer	-935	-1.016	-902	-960	-1.023	-1.018
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0
Ruimtelijke ordening	-1.692	-1.711	-1.676	-1.678	-1.643	-1.616
Samenkracht en burgerparticipatie	-24	-100	-227	-227	-227	-227
Wonen en bouwen	-497	-398	-2.222	-2.212	-2.147	-2.096
Totaal Lasten programma	-9.762	-12.818	-23.600	-16.290	-13.564	-13.065
Baten	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Beheer overige gebouwen en gronden	55	0	0	250	0	0
Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	6.793	9.072	18.365	13.879	8.404	7.988
Milieubeheer	0	0	0	0	173	169
Overige baten en lasten	0	0	40	40	40	40
Ruimtelijke ordening	298	35	0	0	0	0
Wonen en bouwen	266	436	46	46	46	46
Totaal Baten programma	7.413	9.544	18.451	14.214	8.663	8.243
Saldo programma voor bestemming	-2.349	-3.275	-5.149	-2.075	-4.901	-4.822
Storting in reserves	-1.284	0	0	-3.112	0	0
Onttrekking aan reserves	932	171	381	381	381	381
Saldo programma na bestemming	-2.701	-3.103	-4.768	-4.806	-4.520	-4.441

Analyse belangrijkste verschillen begroting 2016 -2017

Taakveld omschrijving	Voordeel	Nadeel	Toelichting
Lasten			
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)		-9.040	Zie ook baten: betreft de niet gesaldeerde activering van baten en lasten
Milieubeheer	114		Meer uitgaven voor de duurzaamheidsagenda, kadernota (- 50) Meer uitgaven voor ODWH (-5) Lagere kosten doorbelasting HLT door een andere verdelingssystematiek HLT (+169).
Samenkracht en burgerparticipatie		-127	Betreft het verschil tussen de voorbereidingskosten opvang statushouders en de kosten opvang statushouders.
Ruimtelijke ordening		-1.824	Hogere kosten doorbelasting HLT door een andere verdelingssystematiek HLT (+1.850). Minder bijdragen derden in uitvoering civiele werken (-25).
Overige		95	
Totaal lasten		-10.782	
Baten			
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	9.293		Zie ook de lasten: betreft de niet gesaldeerde activering van baten en lasten. Het saldo tussen de meer inkomsten en meer uitgaven betreft niet opgevoerde bedrijfsvoeringskosten HLT 2017 (316).
Wonen en bouwen		-390	Door de wijziging in het BBV (Besluit, Begroting en Verantwoording) worden de rente inkomsten verantwoord op Treasury.
Overige		4	
Totaal lasten	8.907		
Mutatie reserves			
Onttrekking aan reserves			De onttrekking 2017 betreffen de uitgaven voor de regionale investeringsstrategie (154) en de onttrekking van uit de algemene reserve voor statushouders (227).
	210		
Totaalreserves	210		
Totaal	-1.665		

Investerings

Goedkeurings categorie

A: goedkeuring via deze begroting, mandatering aan afdelingshoofd

B: goedkeuring via deze begroting, mandatering aan het College van B&W

C: goedkeuring door de Raad via een apart Raadsvoorstel

D: al eerder goedgekeurd

Investerings Programma 1 Ruimte, Wonen en Duurzaamheid 2017-2020								
Omschrijving investering	Categorie	Jaar	Bedrag	Termijn	Rente en Afschrijvingskosten			
					2017	2018	2019	2020
<i>Nieuwe Investerings:</i>								
Project Bloementuin	A	2017	773	10	29	-	-	-
Project Bloementuin	A	2018	565	10	-	41	-	-
Project Bloementuin	A	2019	290	10	-	-	29	-
Project Bloementuin	A	2020	244	10	-	-	-	6
Project gemeentewerf Warmond	A	2017	167	10	5	5	-	-
Project Hoogkamer faciliterend	A	2017	6.990	10	483	-	-	-
Project Hoogkamer faciliterend	A	2018	3.956	10	-	384	-	-
Project Hoogkamer faciliterend	A	2019	3.028	10	-	-	383	-
Project Hoogkamer faciliterend	A	2020	3.120	10	-	-	-	345
Project Hoogkamer grex	A	2017	93	10	-	-	-	-
Project Hoogkamer grex	A	2018	49	10	-	-21	-	-
Project Hoogkamer grex	A	2019	30	10	-	-	-20	-
Project Hoogkamer grex	A	2020	33	10	-	-	-	-20
Zonneweide(s)	C	2017	1.670	15	1	58	173	169
Zonneweide(s)	C	2018	30	15	-	-	-	-
Totaal			21.038		518	467	565	500

6.3.2. Programma 2 Toerisme en Economie

Baten en lasten voor programma 2 Toerisme en Economie						
€ x 1.000						
Lasten	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-57	-55	-78	-78	-77	-77
Beheer overige gebouwen en gronden	-55	-45	-31	-31	-31	-31
Economische ontwikkeling	-304	-940	-677	-528	-515	-506
Economische promotie	-30	-32	-31	-31	-30	-30
Fysieke bedrijfsinfrastructuur	0	0	0	0	0	0
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-506	-497	-349	-380	-384	-392
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0
Treasury	-42	-42	0	0	0	0
Totaal Lasten programma	-993	-1.611	-1.166	-1.047	-1.038	-1.036
Baten	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	73	106	106	106	106	106
Economische ontwikkeling	108	90	130	130	130	130
Economische promotie	2	0	0	0	0	0
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	83	79	72	72	72	72
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten programma	265	275	308	308	308	308
Saldo programma voor bestemming	-728	-1.336	-858	-739	-730	-728
Storting in reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	0
Saldo programma na bestemming	-728	-1.336	-858	-739	-730	-728

Analyse belangrijkste verschillen begroting 2016 -2017

Taakveld omschrijving	Voordeel	Nadeel	Toelichting
Lasten			
Economische ontwikkeling	263		Hogere kosten doorbelasting HLT door een andere verdelingssystematiek HLT (-200) Sloop woning en voedselbank parklaan 176 in 2016(+ 150) Subsidie ondernemersfonds in 2016 opgenomen (+327)
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	148		Lagere kosten doorbelasting HLT door een andere verdelingssystematiek HLT (181)
Overige	34		
Totaal lasten	445		
Baten			
Overige	33		
Subtotaal baten	33		
Totaal	478		

Investeringscategorie

Goedkeurings categorie

A: goedkeuring via deze begroting, mandatering aan afdelingshoofd

B: goedkeuring via deze begroting, mandatering aan het College van B&W

C: goedkeuring door de Raad via een apart Raadsvoorstel

D: al eerder goedgekeurd

Investerings Programma 2 Toerisme en Economie 2017-2020								
Omschrijving investering	Categorie	Jaar	Bedrag	Termijn	Rente en Afschrijvingskosten			
					2017	2018	2019	2020
<i>Nieuwe Investerings:</i>								
Uitvoeringsprogramma groen 2017	C	2017	50	20	-	4	4	4
Uitvoeringsprogramma groen 2018	C	2018	50	20	-	-	4	4
Uitvoeringsprogramma groen 2019	C	2019	50	20	-	-	-	4
Uitvoeringsprogramma groen 2020	C	2020	50	20	-	-	-	-
Herinrichting Kagerzoom, versterking natuur- en recreatiewaarden	B	2017	37	20	-	5	5	5
Rondje Kaag, aanleg fietspaden	B	2017	32	20	-	-	-	-
Rondje Kaag, aanleg fietspaden	B	2018	43	20	-	2	-	-
Rondje Kaag, aanleg fietspaden	B	2019	20	20	-	-	3	10
Herinrichting Roodemolenpolder	B	2017	70	20	-	7	7	7
Boterhuispolder 2e fase	B	2017	120	20	-	12	12	11
Kanosafari Hollandse Plassen	B	2017	10	30	-	1	1	1
Passantenplaatsen nabij station Sassenheim voor sloepen, kano's en rondvaartboten	B	2017	43	30	-	3	3	3
Weidevogelgebied, gronden rond de Kagerplassen	B	2018	14	20	-	-	1	1
Ruïne van Teylingen, herinrichting omgeving	B	2017	14	20	-	1	1	1
Totaal			603		-	35	41	51

6.3.3. Programma 3 Sociaal Domein

Baten en lasten voor programma 3 Sociaal Domein						
€ x 1.000						
Lasten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Arbeidsparticipatie	-211	-274	-306	-312	-317	-343
Begeleide participatie	-6.808	-8.215	-5.314	-5.090	-4.916	-4.756
Beheer overige gebouwen en gronden	-37	-36	-25	-25	-25	-25
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-450	-452	-759	-737	-720	-705
Geëscaleerde zorg 18-	-601	-694	-651	-658	-658	-658
Geëscaleerde zorg 18+	-201	-208	-205	-205	-205	-205
Inkomensregelingen	-5.686	-5.688	-5.786	-5.786	-5.781	-5.778
Maatwerkdienstverlening 18-	-5.463	-5.566	-4.882	-4.927	-4.927	-4.927
Maatwerkdienstverlening 18+	0	-6	-1.803	-1.811	-1.811	-1.811
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-605	-764	-740	-740	-740	-740
Media	-802	-799	-828	-802	-800	-799
Musea	-25	-28	-26	-26	-26	-25
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-1.263	-1.234	-1.247	-1.201	-1.201	-1.186
Onderwijshuisvesting	-2.374	-2.476	-2.565	-2.953	-2.879	-2.904
Openbaar basisonderwijs	-4	-4	-1	-1	-1	-1
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-375	-320	-286	-288	-289	-280
Overige baten en lasten	-43	-43	0	-231	-300	-280
Samenkracht en burgerparticipatie	-3.182	-3.237	-3.236	-3.235	-3.137	-3.125
Sportaccommodaties	-3.007	-2.896	-2.865	-3.120	-3.114	-3.174
Sportbeleid en activering	-159	-183	-108	-108	-108	-108
Volksgezondheid	-1.360	-1.129	-1.099	-1.099	-1.098	-1.097
Wijkteams	-1.634	-2.241	-1.981	-1.975	-1.974	-1.973
Totaal Lasten programma	-34.291	-36.493	-34.714	-35.328	-35.027	-34.899
Baten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Beheer overige gebouwen en gronden	158	146	146	146	146	146
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	134	177	178	178	178	178
Inkomensregelingen	4.009	4.055	4.055	4.055	4.055	4.055
Media	54	22	22	22	22	22
Musea	4	4	4	4	4	4
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	64	147	147	147	147	147
Onderwijshuisvesting	68	64	44	44	44	44
Openbaar basisonderwijs	2	2	2	2	2	2
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	4	4	4	4	4	4
Samenkracht en burgerparticipatie	266	267	311	311	311	311
Sportaccommodaties	204	237	214	214	214	214
Wijkteams	3	3	3	3	3	3
Totaal Baten programma	5.006	5.130	5.132	5.132	5.132	5.132
Saldo programma voor bestemming	-29.285	-31.363	-29.582	-30.196	-29.895	-29.767
Storting in reserves	-3.463	-659	-682	-661	-640	-621
Onttrekking aan reserves	1.881	1.372	1.116	1.039	974	971
Saldo programma na bestemming	-30.867	-30.650	-29.148	-29.819	-29.561	-29.417

Analyse belangrijkste verschillen begroting 2016 -2017

Taakveld omschrijving	Voordeel	Nadeel	Toelichting
Lasten			
Begeleide participatie	1.788		Het belangrijkste voordeel op dit taakveld is de lagere kosten t.o.v. 2016 op het gebied van WMO-begeleiding (+1.788).
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie		-307	Hogere kosten doorbelasting HLT door een andere verdelingssystematiek HLT (-307)
Inkomensregelingen		-98	Het aantal bijstandsclienten laat een lichte stijging zien. Dit wordt met name veroorzaakt door de taakstelling op het gebied van vergunninghouders.(-98)
Onderwijshuisvesting		-89	Actualisatie IP (-89)
Sportbeleid en activering	75		Lagere kosten doorbelasting HLT door een andere verdelingssystematiek HLT (+75)
Wijkteams	260		In 2016 is een incidenteel budget opgenomen voor een noodfonds JGT (+100). De centrale inkoop Jeugdzorg via Holland Rijnland is gebaseerd op de Rijksbijdragen van de deelnemende gemeenten. Omdat de Rijksbijdrage van Teylingen is afgenomen vertaalt zich dit terug in lagere uitgaven (+150).
Overige	150		
Totaal lasten	1.779		
Overige			
Overige	2		
Totaal baten	2		
Reserves			
Storting in reserves		-23	In 2017 betreft de storting in dedekkingsreserves de jaarlijkse rente toerekening hieraan.
Overige		-256	In 2017 betreft de onttrekking aan de dekkingsreserves de jaarlijkse dekking voor de kapitaallasten van diverse gebouwen in de begroting.
Totaal reserves		-279	
Totaal	1.502		

Investerings

Goedkeurings categorie

A: goedkeuring via deze begroting, mandatering aan afdelingshoofd

B: goedkeuring via deze begroting, mandatering aan het College van B&W

C: goedkeuring door de Raad via een apart Raadsvoorstel

D: al eerder goedgekeurd

Investerings Programma 3 Sociaal Domein 2017-2020								
Omschrijving investering	Categorie	Jaar	Bedrag	Termijn	Rente en Afschrijvingskosten			
					2017	2018	2019	2020
<i>Nieuwe Investerings:</i>								
Renovatie veld 5 W Foreholte (kunstgrasveld)	A	2017	36	10	-	5	5	5
Reconstructie kunstgrasveld 1 MHC	B	2018	229	30	-	-	16	15
Renovatie veld 5 Ter Leede (toplaag, grasveld)	B	2019	55	15	-	-	-	6
Renovatie kunstgrasveld 3 KV Top, toplaag	B	2018	117	10	-	-	16	15
Renovatie veld 1 W Foreholte (vervangen toplaag)	B	2020	54	15	-	-	-	-
Vervanging drainage velden W Foreholte	B	2020	14	20	-	-	-	-
Renovatie veld 2 sportpark Roodemolen (toplaag)	C	2020	182	10	-	-	-	-
Renovatie veld 8 sportpark Roodemolen (toplaag)	C	2020	182	10	-	-	-	-
Renovatie veld 3 sportpark Roodemolen (toplaag)	C	2020	54	15	-	-	-	-
Renovatie veld 3 The Bassets (toplaag)	B	2020	63	15	-	-	-	-
Uitbreiding onderwijshuisvesting Het Bolwerk (leerpakket: meubilair)	B	2017	60	10	-	8	8	8
Nieuwbouw basisschool de Kinderburg	C	2020	1.185	40	-	-	-	-
Reconstructie speelveld 1 KV TOP	B	2018	114	10	-	-	15	15
Reconstructie speelveld 2 KV Top	B	2018	114	10	-	-	15	15
Tennispark STV op Roodemolenpolder, grondwerkzaamheden	C	2017	700	40	-	18	18	17
Tennispark STV op Roodemolenpolder, sporttechnisch	C	2017	700	30	-	21	20	20
Aanleg/herinrichting Sportpark Elsgeest (vnl kunstgrasvelden)	C	2017	1.646	10	18	291	284	276
Renovatie veld 1 SV Warmunda	A	2017	54	10	-	7	7	7
Renovatie veld 1 SV Warmunda, vervanging drainage	A	2017	16	20	-	1	1	1
Renovatie veld 3 en 4 W Foreholte (toplaag kunstgrasvelden vervangen)	B	2018	350	10	-	-	47	46
Vervanging drainage veld 3 en 4 W Foreholte	B	2018	13	20	-	-	1	1
Omliggende bestrating veld 3 en 4 W Foreholte	B	2018	16	20	-	-	1	1
Totaal			5.954		18	351	454	448

6.3.4. Programma 4 Leefomgeving

Baten en lasten voor programma 4 Leefomgeving						
€ x 1.000						
Lasten	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Afval	-3.922	-4.125	-2.859	-2.910	-2.971	-2.943
Begraafplaatsen en crematoria	-18	-18	-15	-14	-13	-12
Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	-100	-100	-100	-100
Economische havens en waterwegen	-696	-836	-521	-537	-555	-575
Milieubeheer	-15	-14	-8	-8	-8	-8
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-3.005	-3.024	-2.119	-2.116	-2.110	-2.098
Overhead	-169	-183	-68	-68	-68	-68
Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0
Parkeren	-178	-452	-165	-164	-167	-170
Riolering	-2.392	-2.427	-2.156	-2.175	-2.234	-2.245
Verkeer en vervoer	-5.510	-7.706	-3.419	-3.540	-3.810	-3.795
Totaal Lasten programma	-15.905	-18.784	-11.430	-11.633	-12.037	-12.014
Baten	Rekening 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Afval	242	675	249	311	396	372
Begraafplaatsen en crematoria	16	27	0	0	0	0
Economische havens en waterwegen	20	32	32	32	32	32
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	252	59	59	59	59	59
Parkeren	47	13	13	13	13	13
Riolering	0	0	-32	-38	-26	-11
Verkeer en vervoer	27	36	56	56	56	56
Totaal Baten programma	604	842	377	432	530	521
Saldo programma voor bestemming	-15.301	-17.942	-11.053	-11.201	-11.507	-11.493
Storting in reserves	-141	-147	-100	-102	-103	-103
Onttrekking aan reserves	2.541	5.190	981	892	855	779
Saldo programma na bestemming	-12.901	-12.899	-10.172	-10.411	-10.756	-10.818

Analyse belangrijkste verschillen begroting 2016 -2017

Taakveld omschrijving	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Afval	1.266		O.b.v afvalprognose 2015:	
			Lagere milieukosten	81
			Hogere kosten afvoer huisvuil	-61
			Lagere kosten verwerking huisvuil	288
			Eenmalige toevoeging aan de egalisatie reserve in 2016 o.a. als gevolg van teruggave VAB	310
			Actualisatie IP	-156
			Niet per taakveld opgevoerde bedrijfskosten HLT 2017	847
			Overig	-43
				1.266
Beheer overige gebouwen en gronden		-100	Betreft kosten van klachtenonderhoud, onderhoud vaste kosten en planmatigonderhoud die op grond van nieuwe BBV regels direct op taakveld worden geboekt.	-100
Economische havens en waterwegen	315		Niet per taakveld opgevoerde bedrijfskosten HLT 2017	8
			Actualisatie IP	338
			Extra onderhoudskosten aankoop polder	-13
			Samenwerking Holland Rijnland op gebied van waterbeheer (kadernota 2017)	-30
			Overig	12
				315
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	905		Niet per taakveld opgevoerde bedrijfskosten HLT 2017	1.011
			Actualisatie IP	-58
			Onderhoudskosten handboek DIBOR en kenniskaart	-9
			Overig	-39
				905
Overhead	115		Niet per taakveld opgevoerde bedrijfskosten HLT 2017	115
Parkeren	287		Niet per taakveld opgevoerde bedrijfskosten HLT 2017	17
			Huurkosten parkeergarage Sassenheim	-15
			Actualisatie IP	285
				287
Riolering	271		Niet per taakveld opgevoerde bedrijfskosten HLT 2017	176
			Extra onderhoudswerkzaamheden 2017	-56
			Lagere toevoeging aan de egalisatievoorziening	88
			Actualisatie IP en kapitaallasten direct op taakveld	58
			Overig	5
				271
Verkeer en vervoer	4.287		Niet per taakveld opgevoerde bedrijfskosten HLT 2017	885
			Actualisatie IP	3.104
			Lagere onderhoudskosten in 2017 omdat in 2016 het	234
			Lagere vervagingskosten openbare verlichting conform	121
			Overig	-57
				4.287
Overige	8		Overig	8
Totaal lasten	7.354			
Afval		-426	Betreft hoofdzakelijk terugbetaling VAB in 2016	-426
Overige		-39	Overig	-39
Totaal baten		-465		
Onttrekking aan reserves		-4.209	Lagere onttrekking i.v.m. actualisatie IP	-4.088
			Lagere onttrekking t.b.v. vervanging openbare	-121
				-4.209
Overige		47		47
Totaal reserves		-4.162		
Totaal	2.727			

Investerings

Investerings Programma 4 Leefomgeving 2017-2020								
Omschrijving investering	Categorie	Jaar	Bedrag	Termijn	Rente en Afschrijvingskosten			
					2017	2018	2019	2020
<i>Nieuwe Investerings:</i>								
Onderhoud en reparatie wegens								
Aanleg fietsverbinding Sassenheim-Noord-A44	C	2018	350	20	-	-	30	29
Reconstructie Zijldijk Warmond	C	2017	530	20	-	19	-	-
Reconstructie Zijldijk Warmond	C	2018	375	20	-	-	77	75
Herinrichting Platanenlaan/Essenlaan	B	2017	50	20	-	7	7	7
Herinrichting Kerlaan Lindelaan Sassenheim wegen	C	2019	144	20	-	-	-	12
GWP B13 Capaciteitsverruiming Ronde Soldaatje (N433-N450)	C	2018	700	20	-	-	60	60
GWP V16 Omvormen Herenweg/Sweilandstr./ON.laan/Paddoxlaan van GOW naar WOW 2015	C	2017	450	20	-	38	37	37
GWP B32 Maatregelen langzaam verkeer 2017	B	2017	100	20	-	9	8	8
GWP B32 Maatregelen langzaam verkeer 2018	B	2018	100	20	-	-	9	8
GWP B32 Maatregelen langzaam verkeer 2019	B	2019	100	20	-	-	-	9
GWP B32 Maatregelen langzaam verkeer 2020	B	2020	100	20	-	-	-	-
Reconstructie Rijsburgerweg	C	2020	957	20	-	-	-	-
Herinrichting Herenweg Warmond	C	2017	500	20	-	43	42	41
Herinrichting Lommerlustlaan e.o.	C	2020	850	20	-	-	-	-
Herinrichting Johan Dixstraat e.o.	C	2020	351	20	-	-	-	-
Tweede Elsgessterweg, betonnenplaten	B	2017	90	20	-	8	7	7
Herinrichting van Alkemadeaan Narcissenlaan wegen	C	2019	190	20	-	-	-	7
Herinrichting van Alkemadeaan Narcissenlaan wegen	C	2020	320	20	-	-	-	-
GWP V26 Maatregelen nemen uit toets oversteeklocaties 2017	B	2017	50	20	-	4	4	4
GWP V26 Maatregelen nemen uit toets oversteeklocaties 2018	B	2018	50	20	-	-	4	4
GWP V26 Maatregelen nemen uit toets oversteeklocaties 2019	B	2019	50	20	-	-	-	4
GWP V18 Herinrichting Hoofdstraat Noord Sassenheim	C	2017	90	20	-	3	-	-
GWP V18 Herinrichting Hoofdstraat Noord Sassenheim	C	2018	548	20	-	-	54	53
Totaal onderhoud en reparatie wegens			7.045		-	131	339	365
Gladheidsbestrijding								
Zoutopslag aanpassen/harmoniseren/vervangen afhankelijk van ontwikkelingen milieustraat	D	2017	40	15	-	4	4	4
Schuitmaker Villeton LMT 22 2017 (sneeuwplög 10397)	A	2019	7	6	-	-	-	1
Schuitmaker Villeton LMT 22 2017 (sneeuwplög 10398)	A	2019	7	6	-	-	-	1
Schuitmaker Villeton LMT 22 2017 (sneeuwplög 10399)	A	2019	7	6	-	-	-	1
Sneeuwplög Villeton LMT 2X 1800 en 1X 2000	A	2019	22	6	-	-	-	4
Zoutstrooier igloo S 2400 100ltr 3	A	2018	23	6	-	-	-	4
Zoutstrooier igloo S 2400 1100ltr 2	A	2018	23	6	-	-	-	4
Zoutstrooier igloo S 2400 100ltr 1	A	2018	23	6	-	-	-	4
Nat-zout menginstallatie	D	2017	32	20	-	3	3	3
Totaal gladheidsbestrijding			144		-	3	18	22
Openbare verlichting								
Herinrichting van Alkemadeaan Narcissenlaan OVL	C	2020	100	20	-	-	-	-
Totaal openbare verlichting			100		-	-	-	-
Bruggen en tunnels								
VO St01a Steiger Raadhuis	D	2017	102	30	-	7	7	7
SA 0.06 brug Knorreburcherlaan	B	2018	214	20	-	-	18	18
SA 0.08 brug Baanbrekersweg	B	2018	148	20	-	-	13	12
WA01 brug Oranje Nassaulaan	B	2017	42	20	-	1	-	-
WA01 brug Oranje Nassaulaan	B	2018	425	20	-	-	39	39
WA01a brug Oranje Nassaulaan	B	2017	3	20	-	-	-	-
WA01a brug Oranje Nassaulaan	B	2018	34	20	-	-	3	3
WA 01b brug Oranje Nassaulaan	B	2017	8	20	-	-	-	-
WA 01b brug Oranje Nassaulaan	B	2018	85	20	-	-	8	8
SA2.02 Brug Trekschuit	B	2019	125	20	-	-	-	11
VO ST III Steiger Leeuwerikkenlaan	B	2019	9	30	-	-	-	1
WA St 15 Steiger Zwanburg	B	2019	101	30	-	-	-	7
WA St 16 Steiger Zwanburg	B	2019	82	30	-	-	-	6
WA St 22 Steiger Zwanburg	B	2019	94	30	-	-	-	6
SA 0.01 Brug Veenburg	B	2020	59	20	-	-	-	-
VO 38 brug Schoutenlaan	B	2020	71	20	-	-	-	-
WA st17 Steiger Koudenhoorn	B	2020	64	20	-	-	-	-
Naamborden bruggen	B	2017	25	20	-	2	2	2
WA NS 01 tunnel Oranje Nassaulaan	B	2017	65	20	-	6	5	5
Totaal bruggen en tunnels			1.756		-	16	95	125
Verkeersmaatregelen								
GWP V12 Toets essentiële herkenbaarheidskenmerken 2017	B	2017	150	20	-	13	12	12
GWP V12 Toets essentiële herkenbaarheidskenmerken 2018	B	2018	150	20	-	-	13	12
GWP V12 Toets essentiële herkenbaarheidskenmerken 2019	B	2019	150	20	-	-	-	13
GWP V12 Toets essentiële herkenbaarheidskenmerken 2020	B	2020	150	20	-	-	-	-
GWP V20 Verkeersmaatregelen Van Alkemadeaan en Narcissenlaan	C	2019	50	20	-	-	-	2
GWP V20 Verkeersmaatregelen Van Alkemadeaan en Narcissenlaan	C	2020	450	20	-	-	-	-
Totaal verkeersmaatregelen			1.100		-	13	25	39

Investerings Programma 4 Leefomgeving 2017-2020								
Omschrijving investering	Categorie	Jaar	Bedrag	Termijn	Rente en Afschrijvingskosten			
					2017	2018	2019	2020
Openbaar vervoer								
GVP B38 Bushaltes NS Station Voorhout	D	2017	75	20	-	6	6	6
Verbetering spoorwegovergangen Teylingen (LVO)	C	2017	100	20	-	9	8	8
Uitbreiding fietsstallingen station Sassenheim	B	2017	150	40	-	9	9	9
GVP B40 Bushalte Schoutenlaan	C	2017	100	20	-	9	8	8
HOV Teylingen	C	2018	7	20	-	-	1	1
Totaal openbaar vervoer			432		-	33	32	32
Parkeren								
GVP P14 Fietspark capaciteit centrumgebied uitbreiden en verbeteren 2017	B	2017	10	20	-	1	1	1
GVP P14 Fietspark capaciteit centrumgebied uitbreiden en verbeteren 2018	B	2018	10	20	-	-	1	1
GVP P14 Fietspark capaciteit centrumgebied uitbreiden en verbeteren 2019	B	2019	10	20	-	-	-	1
GVP P14 Fietsparkeercapaciteit centrumgebied uitbreiden 2020	B	2020	10	20	-	-	-	-
GVP P4 Aanpak parkeerproblemen 2018	B	2018	75	20	-	-	6	6
GVP P4 Aanpak parkeerproblemen 2019	B	2019	50	20	-	-	-	4
GVP P4 Aanpak parkeerproblemen 2020	B	2020	50	20	-	-	-	-
Totaal parkeren			215		-	1	8	13
Waterbeheer								
Vervanging duikers 2017	A	2017	20	20	-	2	2	2
Vervanging duikers 2018	A	2018	20	20	-	-	2	2
Vervanging duikers 2019	A	2019	20	20	-	-	-	2
Walbeschoeiing 2017	B	2017	130	30	-	9	9	9
Walbeschoeiing 2018	B	2018	130	30	-	-	9	9
Walbeschoeiing 2019	B	2019	130	30	-	-	-	9
Walbeschoeiing 2020	B	2020	30	30	-	-	-	-
Verbeteren watersysteem Floris Schouten Vrouwenpolder	B	2018	100	30	-	-	7	7
Renoveren oever Oude Zwenbad Sassenheim (35 ligplaatsen)	A	2019	150	30	-	-	-	10
Totaal waterbeheer			730		-	11	29	50
Onderhoud openbaar groen								
Snoeihoutversnipperaar A 326 Di 3L41C TDR 2017	A	2017	36	8	-	6	6	5
Snoeihoutversnipperaar A 326 ZKX 2017	A	2017	21	8	-	3	3	3
Mobiele ontmoetingsplaatsen jongeren	B	2017	15	10	-	1	-	-
Mobiele ontmoetingsplaatsen jongeren	B	2018	15	10	-	-	1	-
Mobiele ontmoetingsplaatsen jongeren	B	2019	15	10	-	-	-	6
Totaal onderhoud openbaar groen			102		-	10	10	14
Afval								
Vervanging 3 perscontainers milieustraat	B	2020	60	5	-	-	-	-
Verdichtingsmachine milieustraat	B	2017	72	15	-	7	7	7
Investerings o.b.v nieuw afvalbeleidsplan	C	2017	500	25	7	-	-	-
Investerings o.b.v nieuw afvalbeleidsplan	C	2018	300	25	-	25	75	74
Totaal afval			932		7	32	82	81
Riolering								
Herinrichting Kerklaan Lindelaan Sassenheim riolering	C	2019	67	60	-	-	-	3
Opstellen nieuw vGRP 2020	B	2020	40	5	-	-	-	-
Vervanging drukriolering Loosterweg	D	2017	107	60	-	4	4	4
Aansluiten pander op drukriolering Voorhout	B	2017	100	60	-	4	4	4
Hemelwaterriool Churchillaan 2018	C	2018	280	60	-	-	11	11
ROM 900 200/72 2015	D	2020	45	6	-	-	-	-
Aansluiten panden op drukriolering Warmond 2017	C	2017	160	60	-	6	6	6
Aansluiten panden op drukriolering Sassenheim 2017	A	2017	10	60	-	-	-	-
Rioolvervanging Mgr. Broerestraat en Kievitspark en vervangen bomen, extra investering	B	2017	45	20	-	4	4	4
GVP V18 Herinrichten Hoofdstraat Noord Sassenheim, riolering	C	2018	33	60	-	0	1	1
Herinrichting Philippostraat Sassenheim, riolering	C	2017	40	60	-	2	2	2
Verkeersmaatregelen Van Alkemadelaan en Narcissenlaan, riolering	C	2020	420	60	-	-	-	-
Totaal riolering			1.347		-	20	32	35
Totaal			13.903		7	270	670	776

6.3.5. Programma 5 Dienstverlening

Baten en lasten voor programma 5 Dienstverlening						
€ x 1.000						
Lasten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Burgerzaken	-1.414	-1.343	-1.863	-1.873	-1.874	-1.840
OZB niet-woningen	-239	-253	-251	-251	-251	-251
OZB woningen	-239	-253	-251	-251	-251	-251
Riolering	0	0	0	0	0	0
Wonen en bouwen	-904	-901	-76	-76	-76	-76
Totaal Lasten programma	-2.797	-2.750	-2.441	-2.451	-2.452	-2.418
Baten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Afval	4.377	4.225	4.192	4.192	4.192	4.192
Belastingen overig	1.826	2.700	2.700	2.700	2.700	2.700
Burgerzaken	626	517	596	596	456	456
Economische promotie	119	116	117	117	117	117
Openbare orde en veiligheid	92	88	88	88	88	88
OZB niet-woningen	1.720	1.991	1.764	1.764	1.764	1.764
OZB woningen	3.274	3.332	3.399	3.429	3.464	3.489
Parkeerbelasting	8	11	11	11	11	11
Riolering	2.500	2.554	2.634	2.682	2.729	2.777
Wonen en bouwen	990	998	998	998	998	998
Totaal Baten programma	15.532	16.531	16.498	16.576	16.519	16.592
Saldo programma voor bestemming	12.735	13.781	14.057	14.125	14.067	14.174
Storting in reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	0
Saldo programma na bestemming	12.735	13.781	14.057	14.125	14.067	14.174

Analyse belangrijkste verschillen begroting 2016 -2017

Taakveld omschrijving	Voordeel	Nadeel	Toelichting
Lasten			
Burgerzaken		-520	Hogere kosten doorbelasting HLT door een andere verdelingssystematiek HLT (-530).
Wonen en bouwen	825		Lagere kosten doorbelasting HLT door een andere verdelingssystematiek HLT (+ 803).
Overige	4		
Totaal lasten	309		
Baten			
Burgerzaken	79		De inkomsten zijn op basis van ervaringsgegevens ingezet. De eerder afgegeven documenten om de 5 of 10 jaar worden vervangen (+79).
OZB niet-woningen		-227	In 2016 is de extra bijdrage voor het ondernemersfonds opgenomen in de cijfers. In 2017 is de leegstand gecorrigeerd.
OZB woningen	67		Betreft inflatiestijging 0,8% (+41) en areaaluitbreiding (+26).
Riolering	80		Betreft stijging 3% (+46) en areaaluitbreiding (+34)
Overige		-33	
Totaal baten		-33	
Totaal	276		

Investerings

Geen investeringen

6.3.6. Programma 6 Bestuur, Veiligheid en Financiën

Baten en lasten voor programma 6 Bestuur, Veiligheid en Financiën						
€ x 1.000						
Lasten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bestuur	-2.150	-2.466	-606	-602	-596	-622
Crisisbeheersing en brandweer	-2.305	-2.392	-2.608	-2.551	-2.541	-2.528
Openbare orde en veiligheid	-966	-1.021	-746	-741	-723	-709
Overhead	-2.994	-3.110	-9.667	-9.459	-9.176	-8.987
Overige baten en lasten	-652	-1113	795	754	413	14
Samenkracht en burgerparticipatie	-121	0	0	0	0	0
Treasury	-1.598	-1.008	-960	-1.026	-1.025	-1.024
Wonen en bouwen	-1.064	-1.079	-64	-64	-64	-64
Totaal Lasten programma	-11.850	-12.189	-13.856	-13.689	-13.712	-13.920
Baten	Rekening	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	38.728	39.768	38.499	38.528	38.523	38.693
Bestuur	7	11	11	11	11	11
Crisisbeheersing en brandweer	258	211	211	211	211	211
Openbare orde en veiligheid	0	0	0	0	0	0
Overhead	12	55	99	99	99	99
Overige baten en lasten	-223	-240	13	13	13	13
Samenkracht en burgerparticipatie	90	0	0	0	0	0
Treasury	6.747	5.256	6.070	6.241	6.230	6.127
Wonen en bouwen	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten programma	45.619	45.061	44.903	45.103	45.087	45.154
Saldo programma voor bestemming	33.769	32.872	31.047	31.414	31.375	31.234
Storting in reserves	-160	-166	-668	-142	-135	-128
Onttrekking aan reserves	1.426	1.413	604	403	263	262
Saldo programma na bestemming	35.035	34.119	30.983	31.675	31.503	31.368

Analyse belangrijkste verschillen begroting 2016 -2017

Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Bestuur	1.860		Lagere kosten doorbelasting HLT door een andere verdelingssystematiek HLT	1.807
			Lagere bijdrage gemeenschappelijke regeling Holland Rijnland	50
			Ondersteuning fractieleden	-27
			In 2016 eenmalig kosten opgenomen voor inwonersenquete/midtermreview	23
			Overig	7
				1.860
Crisisbeheersing en brandweer		-216	Hogere kosten doorbelasting HLT door een andere	-244
			Lagere bijdrage VRHM conform afgesproken CEBEON norm	78
			Hogere bijdrage RDOG, onderdeel GHOR	-50
				-216
Openbare orde en veiligheid	275		Lagere kosten doorbelasting HLT door een andere verdelingssystematiek HLT	279
			Actualisatie IP	-10
			Veiligheidskosten bloemencorso verlaagd conform kadernota 2016	6
				275
Overhead		-6.557	Hogere kosten doorbelasting HLT door een andere verdelingssystematiek HLT	-5.665
			De kostenplaatsen Gemeentekantoor Sassenheim, Bestuurscentrum Voorhout en Gemeentewerf Voorhout zijn opgeheven en ondergebracht in programma 6	-892
				-6.557
Overige baten en lasten	1.908		Lagere kosten doorbelasting HLT door een andere verdelingssystematiek HLT	1.260
			Door wijzigingen in het BBV en de HLT zijn er in 2016 kostenplaatsen opgenomen en in 2017 niet. Het "voordeel" betreft de doorbelasting vanuit de kostenplaatsen in 2016. In 2017 zijn er geen kostenplaatsen meer.	678
			Overig	-30
				1.908
Wonen en bouwen	1.015		Lagere kosten doorbelasting HLT door een andere verdelingssystematiek HLT	1.010
			Overig	5
				1.015
Overige	48			-
Totaal lasten		-1.667		
Uitkeringen				
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds		-1.269	Betreft lagere integratie uitkering Sociaal Domein conform	-1.249
			Overige aanpassingen binnen algemene uitkering	-20
				-1.269
Treasury	814		Het dividend is in 2016 verlaagd door lagere inkomsten. Op basis van een beoordeling en afgelopen jaren is 2017 reeël beoordeeld.	209
			Door een wijziging in de BBV regelgeving moeten alle rente inkomsten niet verspreid per programma worden verantwoord maar op het taakveld Treasury. Betreft een verschuiving.	487
			Betreft een calculatieverschil op rente.	118
				814
Overhead	296		De kostenplaatsen Gemeentekantoor Sassenheim, Bestuurscentrum Voorhout en Gemeentewerf Voorhout zijn opgeheven en ondergebracht in programma 6	44
Totaal baten	-159			

Storting in reserves			Betreft dotatie aan de voorziening bovenformatief	-520
			Lagere storting in de dekkingsreserves brandweergarage Warmond en gemeentehuis.	8
				-512
		-502		
Onttrekking aan reserves		-809	In de raming van 2016 zit voor € 812.000 overheveling budgetten van 2015 naar 2016 zoals: projectbudget HLT € 400.000, vervangingsbudget HLT € 240.000 en Loopbaanbudget € 127.000	-812
			Overig	3
				-809
Totaal reserves		-1.311		
Totaal		-3.137		

Investerings

Goedkeurings categorie

- A: goedkeuring via deze begroting, mandatering aan afdelingshoofd
 B: goedkeuring via deze begroting, mandatering aan het College van B&W
 C: goedkeuring door de Raad via een apart Raadsvoorstel
 D: al eerder goedgekeurd

Investerings Programma 6 Bedrijfsvoering 2017-2020

Omschrijving investering	Categorie	Jaar	Bedrag	Termijn	Rente en Afschrijvingskosten			
					2017	2018	2019	2020
<i>Nieuwe Investerings:</i>								
Meubilair raadzaal Bestuurscentrum	B	2020	15	10	-	-	-	-
Beveiliging Bestuurscentrum	B	2017	30	10	-	4	4	4
Anti-graffiti voorziening spoorviaduct Oranje Nassaulaan (demontabel)	A	2017	30	10	-	4	4	4
Totaal			75		-	8	8	8

6.3.7. Recapitulatie van baten en lasten

Programma (€ x 1.000)	Rekening	Begroting 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
1 Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid							
	lasten	-9.762	-12.818	-23.600	-16.290	-13.564	-13.065
	baten	7.413	9.543	18.450	14.214	8.663	8.243
	saldo	-2.349	-3.275	-5.149	-2.076	-4.901	-4.822
2 Toerisme en Economie							
	lasten	-993	-1.611	-1166	-1047	-1038	-1036
	baten	212	216	249	249	249	249
	saldo	-781	-1.395	-917	-798	-789	-787
3 Sociaal Domein							
	lasten	-34.292	-36.493	-34.714	-35.328	-35.027	-34.899
	baten	5.006	5.130	5.132	5.132	5.132	5.132
	saldo	-29.286	-31.363	-29.582	-30.196	-29.895	-29.767
4 Leefomgeving							
	lasten	-15.905	-18.784	-11.430	-11.633	-12.037	-12.014
	baten	604	842	377	432	530	521
	saldo	-15.301	-17.942	-11.053	-11.201	-11.507	-11.493
5 Dienstverlening							
	lasten	-2.797	-2.750	-2441	-2451	-2452	-2418,306
	baten	5	0	0	0	0	0
	saldo	-2.792	-2.750	-2.441	-2.451	-2.452	-2.418
6 Bestuur, Veiligheid en Financiën							
	lasten	-11.850	-12.189	-13.830	-13.663	-13.687	-13.894
	baten	5.781	4.717	5.618	5.790	5.779	5.676
	saldo	-6.069	-7.471	-8.211	-7.874	-7.909	-8.218
Totaal saldo programma's		-56.578	-64.196	-57.353	-54.595	-57.453	-57.507
Algemene dekkingsmiddelen & onvoorzien							
Algemene uitkering	Baten	38.728	39.768	38.499	38.528	38.523	38.693
Dividend	Baten	1.111	576	785	785	785	785
Lokale heffingen	Baten	15.581	16.591	16.557	16.635	16.578	16.651
Onvoorzien	Lasten	0	0	-25	-25	-25	-25
Saldo		55.420	56.935	55.816	55.923	55.861	56.104
Saldo van de begroting voor bestemming		-1.157	-7.261	-1.537	1.328	-1.592	-1.403
Onttrekking reserves		6.780	8.146	3.082	2.715	2.473	2.393
Toevoeging reserves		-5.049	-971	-1.452	-4.018	-880	-853
Saldo van de begroting na bestemming		574	-86	93	25	1	137

6.4. Specificatie mutatie reserves

Omschrijving	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2017	2018	2019	2020
Onttrekkingen reserves				
Subsidie Theo de Boer (tot 2016)				
Formatie duurzaamheid (rekeningsaldo 2011)				
Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland	154.000	154.000	154.000	154.000
Stortingen voor Startersleningen				
Opvang statushouders	227.000	227.000	227.000	227.000
Reserve bodemsanering				
Reserve Oosthaven				
Totaal programma 1	381.000	381.000	381.000	381.000
Formatie economie en toerisme (rekeningsaldo 2011)				
Totaal programma 2	0			
Dekkingsreserve Sportcomplex Rode Molenpolder	313.167	313.167	313.167	313.168
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	40.564	40.564	40.564	40.566
Dekkingsreserve Sportcomplex Wasbeek (Korfbal)	87.296	87.296	87.296	87.296
Dekkingsreserve Sport- en recreatiecomplex Wasbeek	58.699	46.699	46.699	46.699
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	15.305	15.305	15.305	15.305
Dekkingsreserve Clubgebouw Jeu de Boules De Vaste Voet	5.238	5.249		
Dekkingsreserve sporthal de Korf	155.887	152.195	131.918	128.806
Dekkingsreserve Vervanging Sportzalen Parklaan				
Dekkingsreserve Kunstgrasvelden vv Foreholte	79.650	39.163		
Herinrichting sportpark Elsgeest				
Onderhoud sportvelden (rekeningsaldo 2011)				
Dekkingsreserve jongerencentrum Voorhout	69.368	69.368	69.368	69.368
Dekkingsreserve jongerencentrum Sassenheim	52.253	52.253	52.253	52.253
Dekkingsreserve Sociaal Cultureel Centrum	195.938	195.938	195.938	195.938
Dekkingsreserve Scojesa	10.603	10.603	10.603	10.603
Dekkingsreserve Tjarda	10.751	10.751	10.751	10.751
Totaal programma 3	1.094.719	1.038.551	973.862	970.753
Dekkingsreserve Park Rusthoff	81.771	81.771	81.771	81.771
Openbare verlichting (rekeningsaldo 2011)	321.000	232.000	195.000	119.000
Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland	577.905	577.905	577.905	577.905
Investeringsreserve rioleringswerken				
Afdekken vuilnisbelt				
Totaal programma 4	980.676	891.676	854.676	778.676
Dekkingsreserve Brandweergarage Warmond	42.432	41.609	40.786	39.693
Kadernota 2015: Versterken communicatie	150.000			
Kadernota 2015 : Lean management	35.000			
Kadernota 2016: Impuls werkgelegenheid	100.000	100.000		
BTW-compensatiefonds oude activa				
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis	222.514	222.514	222.514	222.514
Reserve IZA-gelden	50.000	39.220		
Totaal programma 6	599.946	403.343	263.300	262.207
Totaal onttrekkingen reserves	3.056.341	2.714.570	2.472.838	2.392.636

Omschrijving	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2017	2018	2019	2020
Toevoegingen reserves				
Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland		3.112.000		
Totaal programma 2	0	3.112.000	0	0
Dekkingsreserve Sportcomplex Rode Molenpolder	226.572	220.510	214.024	207.084
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	30.769	30.083	29.349	28.564
Dekkingsreserve Sportcomplex Wasbeek (Korfbal)	66.214	64.738	63.159	61.469
Dekkingsreserve Sport- en recreatiecomplex Wasbeek	33.172	31.129	29.883	28.538
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	10.489	10.273	10.064	9.809
Dekkingsreserve Clubgebouw Jeu de Boules De Vaste Voet	577	297		
Dekkingsreserve sporthal de Korf	50.381	46.688	42.995	39.883
Dekkingsreserve Kunstgrasvelden vv Foreholte	3.973	1.324		
Dekkingsreserve jongerencentrum Voorhout	46.174	45.130	44.039	42.899
Dekkingsreserve jongerencentrum Sassenheim	40.919	40.126	39.277	38.369
Dekkingsreserve Sociaal Cultureel Centrum	157.304	154.744	151.706	148.609
Dekkingsreserve Scojesa	8.132	7.984	7.827	7.661
Dekkingsreserve Tjarda	8.246	8.096	7.936	7.767
Totaal programma 3	682.922	661.122	640.259	620.652
Reserve openbare verlichting	54.000	58.000	61.000	63.000
Dekkingsreserve Park Rusthoff	46.095	44.311	42.438	40.471
Totaal programma 4	100.095	102.311	103.438	103.471
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis	129.666	124.096	118.190	111.931
Dekkingsreserve brandweergarage Warmond	18.924	18.101	17.278	16.455
Toevoeging rente aan reserves				
Toevoeging voorziening bovenformatieve	519.502			
Totaal programma 6	668.092	142.197	135.468	128.386
Totaal toevoegingen reserves	1.451.109	4.017.630	879.165	852.509

6.5. Incidentele baten en lasten

Programma	Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Lasten:						
1	Huisvesting statushouders		-€ 227.000	-€ 227.000	-€ 227.000	-€ 227.000
1	Langeveld (boekwaarde) WoOnvisie Teylingen			-€ 1.822.757		
1	(overheveling 2015)	-€ 10.000				
2	Economische agenda Sloop woning en voedselbank	-€ 135.000	-€ 150.000			
2	Uitwerken detailhandelsvisie	-€ 150.000				
2	Vertrouwen in de professional	-€ 50.000				
3	(overheveling 2015) Speelvoorzieningen	-€ 99.925				
3	(overheveling 2015)	-€ 6.500				
3	Sociale wijkteams Onderhoudskosten	-€ 48.075	-€ 16.025			
3	schoolgebouw Cluster	-€ 12.000				
3	Sociaal domein			-€ 1.064	-€ 1.064	-€ 1.064
3	Zorgombudsman Extra afschrijvingen		-€ 58.000	-€ 58.000		
4	openbare ruimte	-€ 4.088.144				
6	Lean management Impuls werkgelegenheid	-€ 35.000	-€ 35.000			
6	arbeidsbeperking Ondersteuning	-€ 100.000	-€ 100.000	-€ 100.000		
6	fractieleden Div. budgetten		-€ 27.000	-€ 27.000		
6	overheveling 2015	-€ 812.055				
6	Communicatie	-€ 150.000	-€ 150.000			
6	IZA gelden	-€ 50.000	-€ 50.000	-€ 39.280		
Totale lasten:		-€ 5.746.699	-€ 813.025	-€ 2.275.101	-€ 228.064	-€ 228.064

Programma	Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Baten						
1	Inkomsten verkoop locatie de Woezel			€ 250.000		
1	Inkomsten Langeveld			€ 4.684.757		
Totale Baten:		€ 0	€ 0	€ 4.934.757	€ 0	€ 0

Programma	Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Reserves onttrekkingen						
1	Huisvesting statushouders		€ 227.000	€ 227.000	€ 227.000	€ 227.000
1	WoOnvisie Teylingen	€ 10.000				
	Vertrouwen in de					
3	professional	€ 99.925				
3	Speelvoorzieningen	€ 6.500				
3	Sociale wijkteams	€ 48.075	€ 16.025			
3	Overige sociaal domein	€ 124.274	€ 5.579			
	Extra afschrijvingen					
4	openbare ruimte	€ 4.088.144				
6	Lean management	€ 35.000	€ 35.000			
	Impuls werkgelegenheid					
6	arbeidsbeperking	€ 100.000	€ 100.000	€ 100.000		
	Div. budgetten					
6	overheveling 2015	€ 812.055				
6	Communicatie	€ 150.000	€ 150.000			
6	IZA gelden	€ 50.000	€ 50.000	€ 39.280		
Totale onttrekkingen reserves		€ 5.523.973	€ 583.604	€ 366.280	€ 227.000	€ 227.000

Programma	Omschrijving	2016	2017	2018	2019	2020
Reserves toevoegingen						
	Inkomsten verkoop					
1	locatie de Woezel naar RIF			-€ 250.000		
	Inkomsten Langeveld naar					
1	RIF			-€ 2.862.000		
	Dotatie aan Algemene					
	reserve voor voorziening					
6	bovenformatief		-€ 519.502			
Totale onttrekkingen reserves		€ 0	-€ 519.502	-€ 3.112.000	€ 0	€ 0
Totaal		-€ 222.726	-€ 748.923	-€ 86.064	-€ 1.064	-€ 1.064

In het onderstaande overzicht worden de structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves weergegeven:

Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves	Programma	2017	2018	2019	2020
Structurele onttrekkingen aan de reserves:					
Reserve Investeringsstrategie - Holland Rijnland	1/4	€ 731.905	€ 731.905	€ 731.905	€ 731.905
Openbare verlichting LED	4	€ 321.000	€ 232.000	€ 195.000	€ 119.000
Dekking van afschrijvingen:					
Dekkingsreserve sportcomplex Rode Molenpolder	3	€ 313.168	€ 313.168	€ 313.168	€ 313.168
Dekkingsreserve sportcomplex Vijfmeiweg	3	€ 40.565	€ 40.565	€ 0	€ 40.565
Dekkingsreserve sportcomplex Wasbeek, korfbal	3	€ 87.297	€ 87.297	€ 87.297	€ 87.297
Dekkingsreserve sport-en recreatiecompl Wasbeek	3	€ 58.699	€ 46.699	€ 46.699	€ 46.699
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	3	€ 15.305	€ 15.305	€ 15.305	€ 15.305
Dekkingsreserve clubgebouw Jeu de Boule De Vaste Voet	3	€ 5.238	€ 5.249	€ 0	€ 0
Dekkingsreserve sporthal de Korf	3	€ 155.887	€ 152.195	€ 131.918	€ 128.806
Dekkingsreserve jongerencentrum Voorhout	3	€ 69.368	€ 69.368	€ 69.368	€ 69.368
Dekkingsreserve jongerencentrum Sassenheim	3	€ 52.253	€ 52.253	€ 52.253	€ 52.253
Dekkingsreserve Sociaal Cultureel Centrum	3	€ 195.938	€ 195.938	€ 195.938	€ 195.938
Dekkingsreserve Scojesa	3	€ 10.603	€ 10.603	€ 10.603	€ 10.603
Dekkingsreserve Tjarda	3	€ 10.751	€ 10.751	€ 10.751	€ 10.751
Dekkingsreserve kunstgrasvelden VV Foreholte	3	€ 79.650	€ 39.163	€ 0	€ 0
Dekkingsreserve Park Rusthoff	4	€ 81.771	€ 81.771	€ 81.771	€ 81.771
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis	6	€ 222.514	€ 222.514	€ 222.514	€ 222.514
Dekkingsreserve Brandweergarage Warmond	6	€ 42.432	€ 40.609	€ 40.786	€ 39.693
Totaal		€ 2.494.344	€ 2.347.353	€ 2.205.276	€ 2.165.636
Structurele toevoegingen aan de reserves:					
Openbare verlichting LED - lagere energielasten	4	€ 54.000	€ 58.000	€ 61.000	€ 63.000
Toevoeging rente:					
Dekkingsreserve sportcomplex Rode	3	€ 226.572	€ 220.510	€ 214.024	€ 207.084
Dekkingsreserve sportcomplex Vijfmeiweg	3	€ 30.769	€ 30.083	€ 29.349	€ 28.564
Dekkingsreserve sportcomplex Wasbeek,	3	€ 66.214	€ 64.738	€ 63.159	€ 61.469
Dekkingsreserve sport-en recreatiecomplex	3	€ 33.172	€ 31.129	€ 29.883	€ 28.538
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	3	€ 10.489	€ 10.273	€ 10.064	€ 9.809
Dekkingsreserve clubgebouw Jeu de Boules De	3	€ 577	€ 297		
Dekkingsreserve sporthal de Korf	3	€ 50.381	€ 46.688	€ 42.995	€ 39.883
Dekkingsreserve jongerencentrum Voorhout	3	€ 46.174	€ 45.130	€ 44.039	€ 42.899
Dekkingsreserve jongerencentrum Sassenheim	3	€ 40.919	€ 40.126	€ 39.277	€ 38.369
Dekkingsreserve Sociaal Cultureel Centrum	3	€ 157.304	€ 154.744	€ 151.706	€ 148.609
Dekkingsreserve Scojesa	3	€ 8.132	€ 7.984	€ 7.827	€ 7.661
Dekkingsreserve Tjarda	3	€ 8.246	€ 8.096	€ 7.936	€ 7.767
Dekkingsreserve Kunstgrasvelden VV Foreholte	3	€ 3.974	€ 1.324		
Dekkingsreserve Park Rusthoff	4	€ 46.095	€ 44.311	€ 42.438	€ 40.471
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis	6	€ 129.666	€ 124.096	€ 118.190	€ 111.931
Dekkingsreserve Brandweergarage Warmond	6	€ 18.924	€ 18.101	€ 17.278	€ 16.455
Totaal		€ 931.608	€ 905.630	€ 879.165	€ 852.509

Bijlagen

Bijlage 1 : Uitgangspunten voor het opstellen van de Programmabegroting 2017

Loonindexering

Voor de loonramingen geldt als uitgangspunt het werkelijke salarisniveau per 1 april 2016 verhoogd met 0,75%

Prijsindexering leveringen en diensten derden

Uitgangspunt voor het opstellen van de begroting 2016 is de nullijn. Voor contracten met een indexeringsverplichting nemen we een stelpost op van € 100.000.

Salarislasten

Uitgegaan wordt van de personeelsformatie per 1 januari 2017 voor zover bekend per 1 april 2016. De salariskosten worden geraamd op het prijspeil 2016. De salarissen worden geïndexeerd conform de meest recente CAO. Zowel de CAO als de werkgeverspremies zijn op dit moment nog niet bekend.

Onvoorziene uitgaven

Voor onvoorziene uitgaven wordt uitgegaan van 0,1% van het begrotingstotaal, afgerond € 83.000.

Rentepercentage

In het kader van de herziening van het BBV volgen nadere uitgangspunten ten aanzien van de hoogte van de rentetoerekening

Indexering huren

Commerciële huren indexeren conform contractvoorwaarden. Voor incidentele commerciële huur hanteren we op basis van verwachtingen van het CPB een stijgingspercentage van 1%.

Gemeentefonds

De algemene uitkering uit het gemeentefonds ramen we op basis van de meicirculaire. Uitkomsten van de septembercirculaire worden verwerkt in de eerste begrotingswijziging of de Voorjaarsrapportage.

Lokale lasten

Het dekkingspercentage voor leges, afvalstoffenheffing en rioolrecht is maximaal 100% op begrotingsbasis. Voor wat betreft afvalstofheffing en rioolrecht wordt overschotten/tekorten bij de jaarrekening verrekend met de egalisatiereserve.

Te verwerken besluiten

In de begroting 2017-2020 verwerken we de genomen college- en raadsbesluiten tot 1 mei 2016.

Aantal woonruimten en inwoners

Uitgangspunt bij het opstellen van de woning- en inwonerprognose is dat voor nieuwbouw wordt gerekend met gemiddeld 2 inwoners per woning en is een verlaging ten opzichte van de 2,25 waarmee tot op heden werd gerekend. Deze 2 inwoners is gebaseerd op de huidige gemiddelde woningbezetting. In dit gemiddelde is reeds rekening gehouden met het geboorte- en vestigingsoverschot.

Deze gegevens zijn bedoeld om de inkomsten en uitgaven bij te kunnen stellen.

	2017	2018	2019	2020
Aantal woningen per 1 januari	14.990	15.165	15.440	15.713
Aantal opleveringen	203	275	274	205
Aantal onttrokken	-28	0	0	0
Toename van aantal woningen	175	275	274	205
Totaal aantal woningen 31 dec	15.165	15.440	15.713	15.918

Inwoners per 1 januari	2016	2017	2018	2019	2020
Inwoners per 1 januari	36.013	36.089	36.439	36.988	37.535
Ivm nieuwe woningen	76	406	549	547	410
Ivm bijzondere wooneenh.	0	-56	0	0	0
Onttrokken bijz. wooneenh	0	0	0	0	0
	36.089	36.439	36.988	37.535	37.945

Bijlage 2 : Stand en verloop van de reserves en voorzieningen 2017-2020

Staat van Reserves en voorzieningen

2017

Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderings t.b.v. exploitatie	Mutaties uit hoofde van res. bestemming vorig jaar	Verminderings ter dekking van afschrijvingen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Algemene reserves	61.382.075	-	519.502	512.000	-	-	61.389.577
Totaal algemene reserves	61.382.075	-	519.502	512.000	-	-	61.389.577
Bestemmingsreserves							
Kinderopvang	28.721						28.721
Reserve bodemsanering	413.350						413.350
Volkshuisvestingsfonds	1.105.414						1.105.414
Stimuleringsfonds volkshuisvesting	4.763.962						4.763.962
Reserve Duurzaamheidsleningen	400.000						400.000
Reserve Duurzaamheidsleningen	598.765						598.765
Reserve grondexploitatie	12.588						12.588
Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland	867.201			731.905			135.296
Reserve IZA-gelden	89.220			50.000			39.220
Reserve openbare verlichting	911.499		54.000	321.000			644.499
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis	2.165.527	129.666				222.514	2.072.679
Dekkingsreserve Park Rusthoff	923.357	46.095				81.771	887.681
Dekkingsreserve Sportcomplex Rode Molenpolder	3.241.368	226.572				313.168	3.154.773
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	440.072	30.769				40.566	430.275
Dekkingsreserve Sportcomplex Wasbeek, korfbal	947.036	66.214				87.297	925.953
Dekkingsreserve Sport- en recreatiecomplex Wasbeek	397.251	33.171				58.699	371.723,00
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	233.278	10.489				15.305	228.462
Dekkingsreserve Clubgebouw Jeu de Boules De Vaste V	10.560	577				5.238	5.899
Dekkingsreserve sporthal De Korf	1.799.726	50.381				155.887	1.694.220
Dekkingsreserve jongeren centrum Voorhout	1.001.809	46.174				69.368	978.615
Dekkingsreserve jongeren centrum Sassenheim	585.168	40.919				52.253	573.834
Dekkingsreserve Sociaal Cultureel Centrum	2.249.304	157.304				195.938	2.210.670
Dekkingsreserve Scojesa	135.540	8.132				10.603	133.070
Dekkingsreserve Tjarda	137.433	8.246				10.751	134.928
Dekkingsreserve Kunstgrasvelden vv Foreholte	115.723	3.973				79.650,00	40.046
Dekkingsreserve Brandweergarage Warmond	642.749	18.924				42.432	619.241
Totaal bestemmingsreserves	24.216.622	877.606	54.000	1.102.905	-	1.441.439	22.603.884
TOTAAL EIGEN VERMOGEN	85.598.697	877.606	573.502	1.614.905	-	1.441.439	83.993.462
Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderings t.l.v. exploitatie	Vrijval van voorzieningen	Aanwendungen direct ten laste van de voorzieningen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Onderhoudsegalisatievoorzieningen							
Voorziening groot onderhoud wegen	1.071.675		700.000			760.000	1.011.675
Voorziening groot onderhoud Waterwegen	48.795		75.000			76.125	47.670
Voorziening groot onderhoud Gemeentelijke gebouwen	2.347.396		375.000			187.592	2.534.804
<i>subtotaal</i>	3.467.866	-	1.150.000	-	-	1.023.717	3.594.149
Voorzieningen verplichtingen, verliezen en risico's							
Pensioenfondsen ex-wethouders	2.061.474		83.408			86.200	2.058.682
Voorziening bovenformatief	300.156					75.078	225.078
<i>subtotaal</i>	2.361.630	-	83.408	-	-	161.278	2.283.760
Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden							
Voorziening egalisatie afval	1.235.175			50.645			1.184.530
Voorziening egalisatie riool	343.785		32.203				375.988
Voorziening vervangingsinvesteringen Riolerings	933.764		800.252			564.013	1.170.003
Voorziening parkeerfondsen	30.000						30.000
<i>subtotaal</i>	2.542.724	-	832.455	50.645	-	564.013	2.760.521
Overige voorzieningen							
GREX Hooghkamer	528.671						528.671
<i>subtotaal</i>	528.671	-	-	-	-	-	528.671
TOTAAL VOORZIENINGEN	8.900.891	-	2.065.863	50.645	-	1.749.008	9.167.101
TOTAAL RESERVES EN VOORZIENINGEN	94.499.588	877.606	2.639.365	1.665.550	-	3.190.447	93.160.563

Staat van Reserves en voorzieningen 2018

Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderings t.b.v. exploitatie	Mutaties uit hoofde van res. bestemming vorig jaar	Verminderings ter dekking van afschrijvingen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Algemene reserves	61.389.577	-	-	327.000	-	-	61.062.577
Totaal algemene reserves	61.389.577	-	-	327.000	-	-	61.062.577
Bestemmingsreserves							
Kinderopvang	28.721						28.721
Reserve bodemsanering	413.350						413.350
Volkshuisvestingsfonds	1.105.414						1.105.414
Stimuleringsfonds volkshuisvesting	4.763.962						4.763.962
Reserve Duurzaamheidsleningen	400.000						400.000
Reserve Duurzaamheidsleningen	598.765						598.765
Reserve grondexploitatie	12.588						12.588
Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland	135.296		3.112.000	731.905			2.515.391
Reserve IZA-gelden	39.220			39.220			-
Reserve openbare verlichting	644.499		58.000	232.000			470.499
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis	2.072.679	124.096				222.514	1.974.262
Dekkingsreserve Park Rusthoff	887.681	44.311				81.771	850.221
Dekkingsreserve Sportcomplex Rode Molenpolder	3.154.773	220.510				313.168	3.062.115
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	430.275	30.083				40.566	419.793
Dekkingsreserve Sportcomplex Wasbeek, korfbal	925.953	64.738				87.297	903.394
Dekkingsreserve Sport- en recreatiecomplex Wasbeek	371.723	31.129				46.699	356.153,00
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	228.462	10.273				15.305	223.429
Dekkingsreserve Clubgebouw Jeu de Boules De Vaste Vo	5.899	297				5.249	947
Dekkingsreserve sporthal De Korf	1.694.220	46.688				152.195	1.588.713
Dekkingsreserve jongeren centrum Voorhout	978.615	45.130				69.368	954.377
Dekkingsreserve jongeren centrum Sassenheim	573.834	40.126				52.253	561.707
Dekkingsreserve Sociaal Cultureel Centrum	2.210.670	154.747				195.938	2.169.479
Dekkingsreserve Scojesa	133.070	7.984				10.603	130.451
Dekkingsreserve Tjarda	134.928	8.096				10.751	132.273
Dekkingsreserve Kunstgrasvelden vv Foreholte	40.046	1.324				39.163,00	2.207
Dekkingsreserve Brandweergarage Warmond	619.241	18.101				41.609	595.733
Totaal bestemmingsreserves	22.603.884	847.633	3.170.000	1.003.125	-	1.384.448	24.233.944
TOTAAL EIGEN VERMOGEN	83.993.462	847.633	3.170.000	1.330.125	-	1.384.448	85.296.521
Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderings t.l.v. exploitatie	Vrijval van voorzieningen	Aanwendungen direct ten laste van de voorzieningen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Onderhoudsregalisatievoorzieningen							
Voorziening groot onderhoud wegen	1.011.675		700.000			670.000	1.041.675
Voorziening groot onderhoud Waterwegen	47.670		75.000			79.651	43.019
Voorziening groot onderhoud Gemeentelijke gebouwen	2.534.804		375.000			813.603	2.096.201
<i>subtotaal</i>	3.594.149	-	1.150.000	-	-	1.563.254	3.180.895
Voorzieningen verplichtingen, verliezen en risico's							
Pensioenfondsen ex-wethouders	2.058.682		83.408			86.200	2.055.890
Voorziening bovenformatief	225.078					75.000	150.078
<i>subtotaal</i>	2.283.760	-	83.408	-	-	161.200	2.205.968
Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden							
Voorziening egalisatie afval	1.184.530			112.074			1.072.456
Voorziening egalisatie riool	375.988		38.169				414.157
Voorziening vervangingsinvesteringen Riolerings	1.170.003		845.576			188.671	1.826.908
Voorziening parkeerfondsen	30.000						30.000
<i>subtotaal</i>	2.760.521	-	883.745	112.074	-	188.671	3.343.521
Overige voorzieningen							
GREX Hoogkamer	528.671						528.671
<i>subtotaal</i>	528.671	-			-	-	528.671
TOTAAL VOORZIENINGEN	9.167.101	-	2.117.153	112.074	-	1.913.125	9.259.055
TOTAAL RESERVES EN VOORZIENINGEN	93.160.563	847.633	5.287.153	1.442.199	-	3.297.573	94.555.576

Staat van Reserves en voorzieningen 2019

Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderings t.b.v. exploitatie	Mutaties uit hoofde van res. bestemming vorig jaar	Verminderings ter dekking van afschrijvingen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Algemene reserves	61.062.577	-	-	227.000	-	-	60.835.577
Totaal algemene reserves	61.062.577	-	-	227.000	-	-	60.835.577
Bestemmingsreserves							
Kinderopvang	28.721						28.721
Reserve bodemsanering	413.350						413.350
Volkshuisvestingsfonds	1.105.414						1.105.414
Stimuleringsfonds volkshuisvesting	4.763.962						4.763.962
Reserve Duurzaamheidsleningen	400.000						400.000
Reserve Duurzaamheidsleningen	598.765						598.765
Reserve grondexploitatie	12.588						12.588
Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland	2.515.391			731.905			1.783.486
Reserve IZA-gelden	-						-
Reserve openbare verlichting	470.499		61.000	195.000			336.499
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis	1.974.262	118.190				222.514	1.869.938
Dekkingsreserve Park Rusthoff	850.221	42.438				81.771	810.889
Dekkingsreserve Sportcomplex Rode Molenpolder	3.062.115	214.024				313.168	2.962.971
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	419.793	29.349				40.566	408.576
Dekkingsreserve Sportcomplex Wasbeek, korfbal	903.394	63.159				87.297	879.256
Dekkingsreserve Sport- en recreatiecomplex Wasbeek	356.153	29.883				46.699	339.337,00
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	223.429	10.064				15.305	218.188
Dekkingsreserve Clubgebouw Jeu de Boules De Vaste Vo	947	-				-	947
Dekkingsreserve sporthal De Korf	1.588.713	42.995				131.918	1.499.790
Dekkingsreserve jongeren centrum Voorhout	954.377	44.039				69.368	929.048
Dekkingsreserve jongeren centrum Sassenheim	561.707	39.277				52.253	548.731
Dekkingsreserve Sociaal Cultureel Centrum	2.169.479	151.706				195.938	2.125.246
Dekkingsreserve Scojesa	130.451	7.827				10.603	127.675
Dekkingsreserve Tjarda	132.273	7.936				10.751	129.458
Dekkingsreserve Kunstgrasvelden vv Foreholte	2.207	-				-	2.207
Dekkingsreserve Brandweergarage Warmond	595.733	17.278				40.786	572.225
Totaal bestemmingsreserves	24.233.944	818.165	61.000	926.905	-	1.318.936	22.867.269
TOTAAL EIGEN VERMOGEN	85.296.521	818.165	61.000	1.153.905	-	1.318.936	83.702.846
Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderings t.l.v. exploitatie	Vrijval van voorzieningen	Aanwendungen direct ten laste van de voorzieningen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Onderhoudsregalisatievoorzieningen							
Voorziening groot onderhoud wegen	1.041.675		700.000			885.000	856.675
Voorziening groot onderhoud Waterwegen	43.019		75.000			102.756	15.263
Voorziening groot onderhoud Gemeentelijke gebouwen	2.096.201		375.000			915.691	1.555.510
<i>subtotaal</i>	3.180.895	-	1.150.000			1.903.447	2.427.448
Voorzieningen verplichtingen, verliezen en risico's							
Pensioenfondsen ex-wethouders	2.055.890		83.408			86.200	2.053.098
Voorziening bovenformatief	150.078		-			75.000	75.078
<i>subtotaal</i>	2.205.968	-	83.408			161.200	2.128.176
Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden							
Voorziening egalisatie afval	1.072.456			197.116			875.340
Voorziening egalisatie riool	414.157		25.655				439.812
Voorziening vervangingsinvesteringen Riolerings	1.826.908		890.900			878.792	1.839.016
Voorziening parkeerfondsen	30.000						30.000
<i>subtotaal</i>	3.343.521	-	916.555	197.116		878.792	3.184.168
Overige voorzieningen							
GREX Hoogkamer	528.671						528.671
<i>subtotaal</i>	528.671	-	-	-		-	528.671
TOTAAL VOORZIENINGEN	9.259.055	-	2.149.963	197.116	-	2.943.439	8.268.463
TOTAAL RESERVES EN VOORZIENINGEN	94.555.576	818.165	2.210.963	1.351.021	-	4.262.375	91.971.309

Staat van Reserves en voorzieningen 2020

Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderings t.b.v. exploitatie	Mutaties uit hoofde van res. bestemming vorig jaar	Verminderings ter dekking van afschrijvingen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Algemene reserves	60.835.577	-	-	227.000	-	-	60.608.577
Totaal algemene reserves	60.835.577	-	-	227.000	-	-	60.608.577
Bestemmingsreserves							
Kinderopvang	28.721						28.721
Reserve bodemsanering	413.350						413.350
Volkshuisvestingsfonds	1.105.414						1.105.414
Stimuleringsfonds volkshuisvesting	4.763.962						4.763.962
Reserve Duurzaamheidsleningen	400.000						400.000
Reserve Duurzaamheidsleningen	598.765						598.765
Reserve grondexploitatie	12.588						12.588
Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland	1.783.486			731.905			1.051.581
Reserve IZA-gelden	-						-
Reserve openbare verlichting	336.499		63.000	119.000			280.499
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis	1.869.938	111.931				222.514	1.759.356
Dekkingsreserve Park Rusthoff	810.889	40.471				81.771	769.589
Dekkingsreserve Sportcomplex Rode Molenpolder	2.962.971	207.084				313.168	2.856.888
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	408.576	28.564				40.566	396.574
Dekkingsreserve Sportcomplex Wasbeek, korfbal	879.256	61.469				87.297	853.428
Dekkingsreserve Sport- en recreatiecomplex Wasbeek	339.337	28.538				46.699	321.176,00
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	218.188	9.809				15.305	212.692
Dekkingsreserve Clubgebouw Jeu de Boules De Vaste Vo	947	-				-	947
Dekkingsreserve sporthal De Korf	1.499.790	39.883				128.806	1.410.867
Dekkingsreserve jongeren centrum Voorhout	929.048	42.899				69.368	902.579
Dekkingsreserve jongeren centrum Sassenheim	548.731	38.369				52.253	534.847
Dekkingsreserve Sociaal Cultureel Centrum	2.125.246	148.609				195.938	2.077.917
Dekkingsreserve Scojesa	127.675	7.661				10.603	124.733
Dekkingsreserve Tjarda	129.458	7.768				10.751	126.475
Dekkingsreserve Kunstgrasvelden vv Foreholte	2.207	-				-	2.207
Dekkingsreserve Brandweergarage Warmond	572.225	16.455				39.693	548.987
Totaal bestemmingsreserves	22.867.269	789.509	63.000	850.905	-	1.314.731	21.554.142
TOTAAL EIGEN VERMOGEN	83.702.846	789.509	63.000	1.077.905	-	1.314.731	82.162.719
Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderings t.l.v. exploitatie	Vrijval van voorzieningen	Aanwendungen direct ten laste van de voorzieningen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Onderhoudsregalisatievoorzieningen							
Voorziening groot onderhoud wegen	856.675		700.000			885.000	671.675
Voorziening groot onderhoud Waterwegen	15.263		75.000			102.756	12.493-
Voorziening groot onderhoud Gemeentelijke gebouwen	1.555.510		375.000			915.691	1.014.819
<i>subtotaal</i>	2.427.448	-	1.150.000		-	1.903.447	1.674.001
Voorzieningen verplichtingen, verliezen en risico's							
Pensioenfondsen ex-wethouders	2.053.098		83.408			86.200	2.050.306
Voorziening bovenformatief	75.078		-			75.000	78
<i>subtotaal</i>	2.128.176	-	83.408		-	161.200	2.050.384
Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden							
Voorziening egalisatie afval	875.340			172.642			702.698
Voorziening egalisatie riool	439.812		11.285				451.097
Voorziening vervangingsinvesteringen Riolerings	1.839.016		936.224			836.671	1.938.569
Voorziening parkeerfondsen	30.000						30.000
<i>subtotaal</i>	3.184.168	-	947.509	172.642		836.671	3.122.364
Overige voorzieningen							
GREX Hoogkamer	528.671						528.671
<i>subtotaal</i>	528.671	-	-	-	-	-	528.671
TOTAAL VOORZIENINGEN	8.268.463	-	2.180.917	172.642	-	2.901.318	7.375.420
TOTAAL RESERVES EN VOORZIENINGEN	91.971.309	789.509	2.243.917	1.250.547	-	4.216.049	89.538.139

Bijlage 3 : Verloop algemene reserve

Algemene reserve x € 1.000	Realisatie 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
Stand per 1 januari	66.543	66.668	61.382	61.390	61.063	60.836
Onttrekkingen uit reserves:						
Vermindering wegens starters- en duurzaamheidsleningen	-500					
Subsidie T. de Boer	-7	-7				
Vermeerdering wegens rekeningresultaat Opvang statushouders		-10	-227	-227	-227	-227
Subsidie renovatie tennisbanen	-78					
Vermeerdering wegens rekeningresultaat Tijdelijke huisvesting Warmond	-100	-106				
Sociaal Domein		-124				
Afdekken vuilnisbelt	-142					
Verbeteren fietspadenstructuur	-864					
Vermindering ter dekking extra afschrijving Noordelijke Randweg	-175					
Noordelijke Randweg	-5					
Geluidswal		-234				
Actualisatie investeringsplan		-3.758				
Overheveling rekeningresultaat	-349					
Entreekosten Stichting Rijk						
Vormen voorziening bovenformatief	-520					
Kadernota: versterken communicatie	-150	-150	-150			
Kadernota: LEAN management		-35	-35			
Kadernota: impuls werkgelegenheid		-100	-100	-100		
HLT uitgaven	-100	-640				
Laatste afboeking NUON aandelen	-21					
Vermeerdering wegens rekeningresultaat		-172				
Stortingen in reserves:						
Rekeningresultaat	574					
Sociaal Domein	2.512					
Groenstroken	50	50				
Toevoeging resultaat Voorziening bovenformatief			520			
Stand per 31 december	66.668	61.382	61.390	61.063	60.836	60.609

Algemene reserve x € 1.000	Realisatie 2015	Begroting 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2019
Stand per 1 januari	66.543	66.668	61.382	61.390	61.063	60.836
Vermeerderingen	3.136	50	520	0	0	0
Verminderingen	-3.011	-5.336	-512	-327	-227	-227
Stand per 31 december	66.668	61.382	61.390	61.063	60.836	60.609

Bijlage 4 : Overzicht geraamde baten en lasten per taakveld

Overzicht geraamde baten en lasten per taakveld	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
0.1	595.375	591.285	584.999	611.109
Bestuur				
Baten	-10.800	-10.800	-10.800	-10.800
Lasten	606.175	602.085	595.799	621.909
0.10	-1.630.835	1.303.060	-1.593.673	-1.540.127
Mutaties reserves				
Baten	-3.081.945	-2.714.570	-2.472.838	-2.392.636
Lasten	1.451.110	4.017.630	879.165	852.509
0.2	1.267.045	1.276.571	1.417.794	1.384.129
Burgerzaken				
Baten	-596.109	-596.109	-456.109	-456.109
Lasten	1.863.154	1.872.680	1.873.903	1.840.238
0.3	52.134	-210.504	27.221	27.055
Beheer overige gebouwen en gronden				
Baten	-145.935	-395.935	-145.935	-145.935
Lasten	198.069	185.431	173.156	172.990
0.4	9.635.808	9.428.210	9.145.688	8.956.321
Overhead				
Baten	-99.164	-99.164	-99.164	-99.164
Lasten	9.734.972	9.527.374	9.244.852	9.055.485
0.5	-5.110.664	-5.214.619	-5.204.664	-5.103.095
Treasury				
Baten	-6.069.609	-6.240.824	-6.229.786	-6.126.864
Lasten	958.945	1.026.205	1.025.122	1.023.769
0.61	-3.147.895	-3.177.895	-3.212.895	-3.237.895
OZB woningen				
Baten	-3.398.790	-3.428.790	-3.463.790	-3.488.790
Lasten	250.895	250.895	250.895	250.895
0.62	-1.512.648	-1.512.648	-1.512.648	-1.512.648
OZB niet-woningen				
Baten	-1.763.543	-1.763.543	-1.763.543	-1.763.543
Lasten	250.895	250.895	250.895	250.895
0.63	-10.690	-10.690	-10.690	-10.690
Parkeerbelasting				
Baten	-10.690	-10.690	-10.690	-10.690
0.64	-2.700.181	-2.700.181	-2.700.181	-2.700.181
Belastingen overig				
Baten	-2.700.181	-2.700.181	-2.700.181	-2.700.181

Overzicht geraamde baten en lasten per taakve	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
0.7	-38.498.876	-38.527.810	-38.523.127	-38.692.526
Algemene uitkering en overige uitkeringen				
gemeentefonds				
Baten	-38.498.876	-38.527.810	-38.523.127	-38.692.526
0.8	-847.804	-575.696	-165.578	213.123
Overige baten en lasten				
Baten	-52.765	-52.765	-52.765	-52.765
Lasten	-795.039	-522.931	-112.813	265.888
1.1	2.396.925	2.339.561	2.330.437	2.316.994
Crisisbeheersing en brandweer				
Baten	-211.000	-211.000	-211.000	-211.000
Lasten	2.607.925	2.550.561	2.541.437	2.527.994
1.2	657.504	652.272	634.335	620.482
Openbare orde en veiligheid				
Baten	-88.350	-88.350	-88.350	-88.350
Lasten	745.854	740.622	722.685	708.832
2.1	3.362.734	3.483.893	3.753.793	3.738.308
Verkeer en vervoer				
Baten	-56.336	-56.336	-56.336	-56.336
Lasten	3.419.070	3.540.229	3.810.129	3.794.644
2.2	151.929	151.102	153.457	156.685
Parkeren				
Baten	-13.150	-13.150	-13.150	-13.150
Lasten	165.079	164.252	166.607	169.835
2.4	488.718	505.285	523.593	543.152
Economische havens en waterwegen				
Baten	-31.875	-31.875	-31.875	-31.875
Lasten	520.593	537.160	555.468	575.027
3.1	546.862	397.566	385.479	376.184
Economische ontwikkeling				
Baten	-130.000	-130.000	-130.000	-130.000
Lasten	676.862	527.566	515.479	506.184
3.3	-27.926	-27.867	-28.882	-29.663
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen				
Baten	-106.285	-106.285	-106.285	-106.285
Lasten	78.359	78.418	77.403	76.622
3.4	-86.693	-86.768	-86.843	-86.918
Economische promotie				
Baten	-117.329	-117.329	-117.329	-117.329
Lasten	30.636	30.561	30.486	30.411

Overzicht geraamde baten en lasten per taakve	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
4.1	-1.254	-1.254	-1.254	-1.254
Openbaar basisonderwijs				
Baten	-1.799	-1.799	-1.799	-1.799
Lasten	545	545	545	545
4.2	2.521.250	2.908.956	2.834.437	2.859.855
Onderwijshuisvesting				
Baten	-44.182	-44.182	-44.182	-44.182
Lasten	2.565.432	2.953.138	2.878.619	2.904.037
4.3	1.099.168	1.053.345	1.053.298	1.038.955
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken				
Baten	-147.490	-147.490	-147.490	-147.490
Lasten	1.246.658	1.200.835	1.200.788	1.186.445
5.1	108.212	108.212	108.212	108.212
Sportbeleid en activering				
Baten				
Lasten	108.212	108.212	108.212	108.212
5.2	2.650.278	2.905.571	2.900.227	2.959.354
Sportaccommodaties				
Baten	-214.435	-214.435	-214.435	-214.435
Lasten	2.864.713	3.120.006	3.114.662	3.173.789
5.3	580.969	559.098	541.548	526.488
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie				
Baten	-178.135	-178.135	-178.135	-178.135
Lasten	759.104	737.233	719.683	704.623
5.4	22.004	21.615	21.226	20.838
Musea				
Baten	-4.494	-4.494	-4.494	-4.494
Lasten	26.498	26.109	25.720	25.332
5.5	102.839	102.839	102.839	102.839
Cultureel erfgoed				
Baten				
Lasten	102.839	102.839	102.839	102.839
5.6	806.383	779.819	778.600	777.663
Media				
Baten	-21.749	-21.749	-21.749	-21.749
Lasten	828.132	801.568	800.349	799.412
5.7	2.619.343	2.648.458	2.649.101	2.635.548
Openbaar groen en (openlucht) recreatie				
Baten	-134.559	-134.559	-134.559	-134.559
Lasten	2.753.902	2.783.017	2.783.660	2.770.107

Overzicht geraamde baten en lasten per taakve	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
6.1	3.151.968	3.150.463	3.052.854	3.040.496
Samenkracht en burgerparticipatie				
Baten	-311.283	-311.283	-311.283	-311.283
Lasten	3.463.251	3.461.746	3.364.137	3.351.779
6.2	1.978.191	1.972.013	1.971.209	1.970.553
Wijkteams				
Baten	-2.700	-2.700	-2.700	-2.700
Lasten	1.980.891	1.974.713	1.973.909	1.973.253
6.3	1.730.633	1.730.917	1.726.041	1.722.292
Inkomensregelingen				
Baten	-4.055.259	-4.055.259	-4.055.259	-4.055.259
Lasten	5.785.892	5.786.176	5.781.300	5.777.551
6.4	5.313.835	5.089.885	4.916.363	4.755.550
Begeleide participatie				
Baten	-	-	-	-
Lasten	5.313.835	5.089.885	4.916.363	4.755.550
6.5	306.134	311.967	317.000	343.000
Arbeidsparticipatie				
Baten	-	-	-	-
Lasten	306.134	311.967	317.000	343.000
6.6	739.634	739.634	739.634	739.634
Maatwerkvoorzieningen (WMO)				
Lasten	739.634	739.634	739.634	739.634
6.71	1.803.275	1.810.775	1.810.775	1.810.775
Maatwerkdienstverlening 18+				
Lasten	1.803.275	1.810.775	1.810.775	1.810.775
6.72	4.882.375	4.926.722	4.926.728	4.927.362
Maatwerkdienstverlening 18-				
Lasten	4.882.375	4.926.722	4.926.728	4.927.362
6.81	205.000	205.000	205.000	205.000
Geëscaleerde zorg 18+				
Lasten	205.000	205.000	205.000	205.000
6.82	651.045	657.843	657.844	657.941
Geëscaleerde zorg 18-				
Lasten	651.045	657.843	657.844	657.941

Overzicht geraamde baten en lasten per taakve	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020
7.1	1.099.168	1.099.175	1.098.107	1.097.274
Volksgezondheid				
Baten				
Lasten	1.099.168	1.099.175	1.098.107	1.097.274
7.2	-445.112	-468.082	-469.479	-520.796
Riolering				
Baten	-2.601.446	-2.643.345	-2.703.724	-2.765.959
Lasten	2.156.334	2.175.263	2.234.245	2.245.163
7.3	-1.582.027	-1.592.384	-1.616.601	-1.621.399
Afval				
Baten	-4.440.685	-4.502.515	-4.587.967	-4.563.910
Lasten	2.858.658	2.910.131	2.971.366	2.942.511
7.4	910.561	968.412	858.235	856.907
Milieubeheer				
Baten			-172.833	-168.867
Lasten	910.561	968.412	1.031.068	1.025.774
7.5	14.529	13.721	12.913	12.105
Begraafplaatsen en crematoria				
Baten	-	-	-	-
Lasten	14.529	13.721	12.913	12.105
8.1	1.675.637	1.677.673	1.642.732	1.615.863
Ruimtelijke ordening				
Baten	-	-	-	-
Lasten	1.675.637	1.677.673	1.642.732	1.615.863
8.2	63.796	-2.798.204	-	-
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)				
Baten	-18.364.637	-13.878.519	-8.403.893	-7.988.240
Lasten	18.428.433	11.080.315	8.403.893	7.988.240
8.3	1.318.233	1.308.951	1.243.585	1.192.354
Wonen en bouwen				
Baten	-1.043.845	-1.043.845	-1.043.845	-1.043.845
Lasten	2.362.078	2.352.796	2.287.430	2.236.199
Eindtotaal	-93.111	-24.733	-1.211	-136.792